

सिंचन स्थिती दर्शक अहवाल २००७-२००८

कार्यालयीन उपयोगाकरिता

महाराष्ट्र शासन
जलसंपदा विभाग

सिंचन स्थितीदर्शक अहवाल
(२००७-२००८)

सप्टेंबर २००८

प्रस्तावना

पाणी म्हणजे जीवन,असे म्हटले जाते. अन्न,वस्त्र,निवारा या मुलभूत गरजा मानल्या जात होत्या. पण आता पाणी,अन्न,वस्त्र आणि निवारा या मुलभूत गरजा आहेत, असे मानावे लागणार आहे. पाणी समृद्धी,सुख आणि शांतीचे लक्षण आहे. अनेक संस्कृतीचा विकास पाणाच्या माध्यमातूनच आणि पाण्याच्या सहाय्यानेच झाला आहे.नदी,नाले,तलाव हे पाण्याचे मूळचे स्रोत. पाण्याच्या आधारे मानवाने प्रगती केली. या प्रगतीतून त्याने उपलब्ध पाण्याचा वापर कसा करावा याचे नियोजन केले. त्यासाठी त्याने धरणे,तलाव,बांध,कालवे बांधले. पण वाढती लोकसंख्या वाढत्या गरजा आणि कमतरता यामुळे पाण्याचे दुर्भिक्ष्य जाणवू लागले. पाण्याची टंचाई भासू लागली.पाण्याची आणि वाढत्या गरजा यामुळे वाद,तणाव,संघर्ष निर्माण होऊ लागले. हे संघर्ष केवळ दोन व्यक्ती किंवा दोन समूहापर्यंत मर्यादीत राहिले नाहीत.तर दोन गावे,दोन राज्ये,दोन देश यांच्यापर्यंत पोहोचले.पाणी समृद्धी आणणारे पाणीच संघर्षाला कारणीभूत ठरू लागले. काही अभ्यासकांच्या मते तर पाण्यामुळे तिसरे महायुद्ध होण्याचीही शक्यता व्यक्त करण्यात येत आहे. या पार्श्वभूमीवर पाण्याचे संचय,नियोजन आणि संवर्धन याबाबी फार मोठया महत्वाच्या झाल्या आहेत.

शेती,पिण्याचे पाणी आणि उद्योग याच्यासाठी वापर केला जाऊन मानवाचे जीवन सुखी व्हावे हा सिंचनाचा मुख्य उद्देश आहे. भारतातील शेती प्रामुख्याने पावसावर अवलंबून आहे. देशाच्या ज्या भागात हमखास सिंचनाच्या सुविधा आहेत. त्या भागात समृद्धी आहे. समृद्धी आणि शांततेचाही संबंध आहे. म्हणजेच जेथे पाणी आहे तेथे शांतात आहे. देशाचे पहिले पंतप्रधान दिवंगत पंडित जवाहरलाल नेहरु यांनी धरणे ही आधुनिक भारताची मंदिरे असल्याचे म्हटले होते. त्यांनी देशाला सशक्त करण्यासाठी शेतीच्या विकासातच खरी ताकद असल्याचे कळून चुकले होते. त्यामुळे त्यांनी शेती आणि सिंचनाला प्राधान्य दिले. मोठी मोठी बहुद्वेउशीय सिंचन प्रकल्पाची त्यांनी पायाभरणी केली. शेतीच्या विकासातच औद्योगिक आणि सेवा क्षेत्राचा विकास होतो. ग्रामीण जीवन आणि अर्थव्यवस्था अधिक बळकट व्हायची असेल तर शेती विकास झाला पाहिजे. यासाठी राज्य शासनाने सिंचन निर्मितीवर भर दिला आहे. शेती ही अर्थव्यवस्था गतीमान करण्यासाठी महत्वाचा घटक आहे. कारण शेती विकास झाला तरच उर्वरित अर्थव्यवस्थेला चालना मिळणार आहे.

महाराष्ट्र जल व सिंचन आयोगाच्या अहवालानुसार राज्याच्या भौगोलिक क्षेत्रापैकी २२५ लाख हेक्टर क्षेत्र लागवडीयोग्य आहे. परंतु सर्व स्रोतातून अंतिमतः १२६ लाख हेक्टर इतकी सिंचनक्षमता निर्माण होवू शकेल असा निष्कर्ष नोंदविण्यात आला आहे. यापैकी भूपृष्ठावरील पाण्यातून सुमारे ८५ लाख हेक्टर क्षेत्र सिंचनाखाली येवू शकणार आहे. असे असले तरी जून २००७ अखेरपर्यन्त निर्मित सिंचनक्षमता ५६.५६ लाख (राज्यस्तरीय प्रकल्प

४३.३१ लाख व स्थानिकस्तर प्रकल्प १३.२५ लाख) हेक्टरपर्यन्त पोहोचली आहे. ही बाब लक्षात घेवून निर्मित सिंचनक्षमता व वापर वाढविण्याच्या दृष्टीने सिंचन व्यवस्थापनात विविध सुधारणा राबविण्यात येत आहेत.

सिंचनाच्या विकासाबाबत राज्यात योजनापूर्व काळात रुपये १६.६० कोटी गुंतवणूकीतून केवळ २.७४ लाख हेक्टर सिंचनक्षमता निर्माण झाली होती. त्यात वाढ होवून सिंचनाच्या बाबतीत जलद गतीने विकास होण्याच्या दृष्टीने शासनाने अंगिकारलेल्या नव नविन धोरणानुसार सिंचनक्षमतेत लक्षणीय वाढ होवून ती जून २००७ अखेर ५६.५६ लाख (राज्यस्तरीय प्रकल्प ४३.३१ लाख व स्थानिकस्तर प्रकल्प १३.२५ लाख) हेक्टरपर्यन्त पोहोचली आहे. त्यासाठी मार्च २००८ अखेरपर्यन्त एकूण रु.४३,०९९ कोटीची गुंतवणूक करण्यात आली आहे.

भारतात अनेक गावे नदीकाठी वसली आहेत. कारण नदी ही समृद्धी आणते. मात्र अतिवापरामुळे आणि मानवाच्या हव्यासापोटी नदी आणि एकूणच जल स्रोतांचे पावित्र्य हरपले. स्रोत दूषित झाले. जगाची वाढती लोकसंख्या, पाण्याचा वाढता वापर त्यातुलनेच असलेला अपुरा पुरवठा यामुळे यापुढे पाण्याचे काटेकोर नियोजन करण्यावाचून पर्याय नसल्याचे स्पष्ट झाले आहे. यामुळे यापुढे पाणी पैशापेक्षाही जपून वापरावे लागणार आहे. यासाठी धोरणात्मक निर्णय घेण्यात तर आलेच आहेत. त्याचबरोबर प्रशासकीय सुधारणाही राबविण्यात आल्या आहेत.

सन २००५-०६ व सन २००६-०७ या वर्षांच्या तुलनेत सन २००७-०८ या वर्षात उपलब्ध पाणीसाठयाशी पाणीवापराची टक्केवारी वाढली आहे. सिंचित क्षेत्राचे मोजणीमध्ये विशेषत्वाने लक्ष घातल्याने व उपलब्ध पाण्याचा जास्तीत जास्त वापर करण्याचा कटाक्षाने प्रयत्न केल्यामुळे २००६-०७ च्या २६.८१ लक्ष हेक्टर सिंचित क्षेत्राच्या तुलनेत सन २००७-०८ मध्ये २७.६४ लक्ष हेक्टर इतके सिंचित क्षेत्र झाले आहे. परिणामी एका वर्षामध्ये सिंचित क्षेत्रामध्ये मागील वर्षाच्या तुलनेत वाढ झाली आहे. यामध्ये भविष्यात प्रगती करण्यास शासन कटीबद्ध आहे.

(ए.बा.पाटील)

सचिव (लाक्षेवि)

जलसंपदा विभाग, महाराष्ट्र शासन,

मंत्रालय, मुंबई.

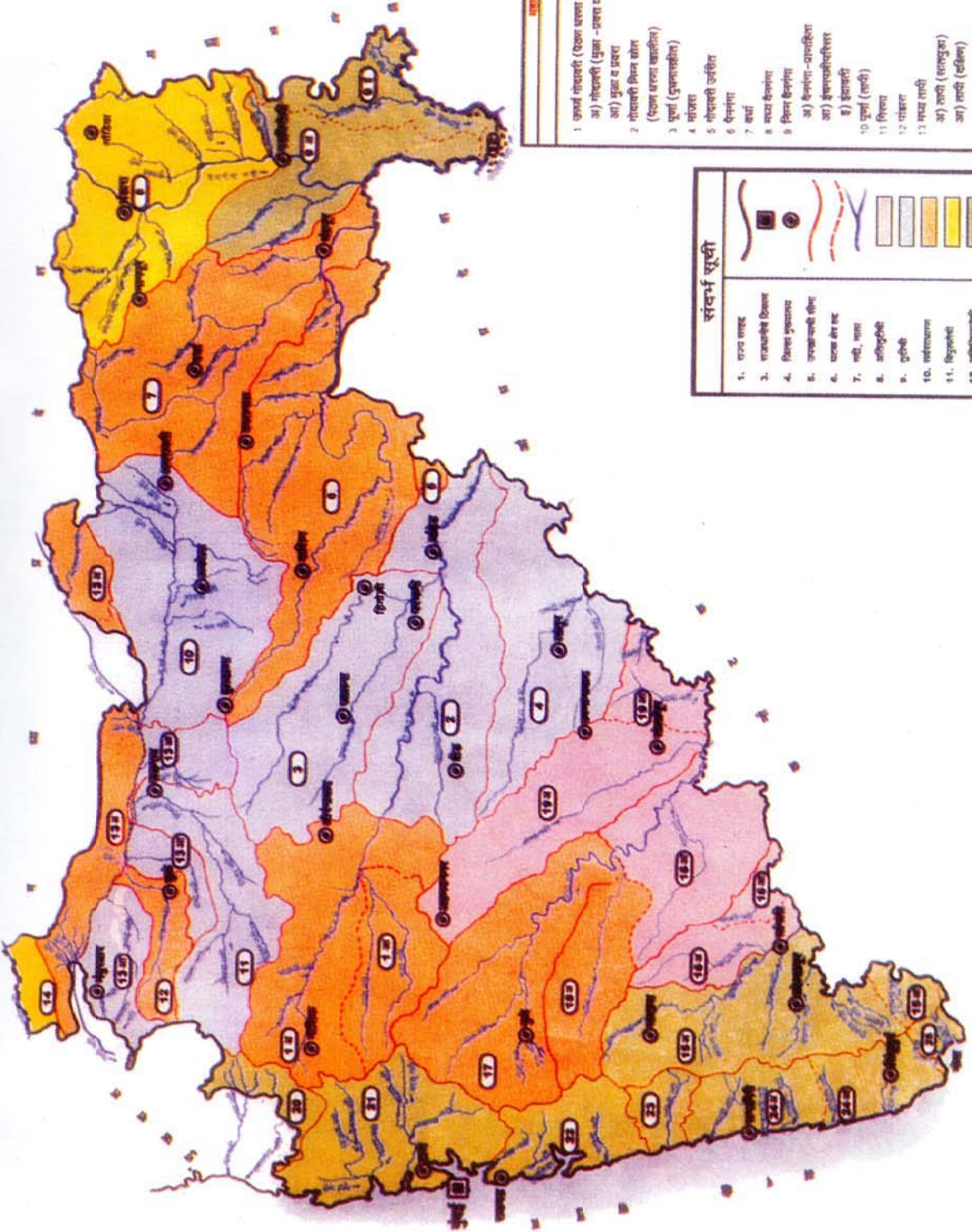
दिनांक : १५ सप्टेंबर २००८

आयोगाने प्रस्तावित केलेली महाराष्ट्रातील उपखोरी व त्यांचे नियोजन गटात वर्गीकरण

महाराष्ट्र क्र. ३, २, १
परिच्छेद तरतुदी ३, २, १

उपखोरी

संवर्धन सूची

1. रावरा तलाव
2. वाठारफळे डिव्हान
3. शिवराय सुखाराम
4. शिवराय सुखाराम
5. उपखोरी-वारी खोरा
6. तलाव क्षेत्र तट
7. वरी, तलाव
8. अतिउत्प्रेक्षित
9. पुणे-वारी
10. महाराष्ट्र
11. शिवराय
12. अतिउत्प्रेक्षित

आयोजन गटात वर्गीकरण

उपखोरी-वारी सूची	उपखोरी-वारी सूची
1 उपखोरी-वारी (विवरण सहाय्य उपकरणात)	14 मंडळ
अ) मोठ्यावारी (सुखाराम - शिवराय वारी)	15 उपखोरी-वारी (वारी)
आ) सुखाराम व वारी	अ) उपखोरी-वारी (वारी) - उपखोरी
2 मोठ्यावारी शिवराय खोरा (विवरण सहाय्य उपकरणात)	अ) उपखोरी-वारी (वारी) - वारी
3 पूर्वा (सुखाराम वारी)	16 उपखोरी-वारी (वारी)
4 मोठ्यावारी	अ) वारी
5 मोठ्यावारी वारी (वारी-वारी)	अ) वारी
6 वारी	17 उपखोरी-वारी (वारी-वारी)
7 वारी	अ) वारी
8 वारी वारी	18 उपखोरी-वारी (वारी-वारी)
9 शिवराय वारी	अ) वारी
अ) वारी-वारी	19 वारी - वारी - वारी
अ) शिवराय वारी	अ) वारी
8) शिवराय	20 वारी-वारी - वारी
10 पूर्वा (वारी)	21 वारी वारी
11 वारी	22 वारी वारी
12 वारी वारी	23 वारी वारी
अ) वारी (वारी-वारी)	24 वारी वारी
अ) वारी (वारी-वारी)	अ) वारी वारी
अ) वारी (वारी-वारी)	अ) वारी वारी
	25 वारी वारी - वारी

सिंचन स्थिती दर्शक अहवाल (२००७-२००८)

महाराष्ट्र राज्य

अनुक्रमणिका

अ.क्र.	तपशिल	पृष्ठ क्रमांक
१	प्रकरण-१ सिंचन सुविधांबाबत सर्वसाधारण माहिती	१
२	प्रकरण-२ राज्यातील सिंचन विषयक सुविधांची प्रगती (१९९८-९९ ते २००७-०८) अ) पाणीसाठा ब) पाणी वापर क) निर्मित सिंचनक्षमता ड) सिंचित क्षेत्र इ) खोरेनिहाय पीकपध्दती ई) पाणी वापर क्षमता फ) प्रमुख पिकांचे क्षेत्र व उत्पादन ग) पाटबंधारे महसुल न) सहकारी पाणी वापर संस्था स) सिंचन क्षेत्र वाढीमधील काही अडचणी, सिंचनक्षेत्र वाढविण्यासाठी शासनाने घेतलेले धोरणात्मक निर्णय व उपाययोजना. ज) पाणथळ व क्षारपड क्षेत्र ह) जलविद्युत	९
३	प्रकरण-३ तुषार व ठिबक सिंचन	४५
तक्ता	परिशिष्टे	
१	राज्यातील जिल्हानिहाय भौगोलिक क्षेत्र, लागवडी लायक क्षेत्र आणि निर्मित सिंचनक्षमता (राज्यस्तर)	४७
२ ते ११	प्रकल्प प्रकारानुसार ३० जून १९९८ ते ३० जून २००७ अखेर हंगामनिहाय निर्मित सिंचनक्षमता	४८
१२ ते २१	प्रकल्प प्रकारानुसार सन १९९८-९९ ते २००७-०८ मधील हंगामनिहाय सिंचित क्षेत्र	६८
२२	लाभक्षेत्रातील विहिरीवरील सिंचित क्षेत्र (सन २००७-०८)	८८
२३	प्रकल्प प्रकारानुसार सन २००७-०८ मधील हंगामनिहाय (प्रकल्पावरील व विहिरीवरील) एकूण सिंचित क्षेत्र	९०
२४	प्रकल्पांच्या लाभक्षेत्रांतील प्रमुख पिकांचे कालव्यावरील क्षेत्र २००७-०८	९२
२५	प्रकल्पांच्या लाभक्षेत्रांतील प्रमुख पिकांचे विहिरीवरील क्षेत्र २००७-०८	९४
२६	प्रकल्पांच्या लाभक्षेत्रांतील प्रमुख पिकांचे कालव्यावरील व विहिरीवरील एकूण क्षेत्र २००७-०८	९६
२७	खोरेनिहाय प्रमुख पिकाखालील प्रवाही सिंचनाचे सिंचित क्षेत्र २००५-०६ ते २००७-०८ (खरीप हंगाम)	९८

अ.क्र.	तपशिल	पृष्ठ क्रमांक
२८	खोरेनिहाय प्रमुख पिकाखालील प्रवाही सिंचनाचे सिंचित क्षेत्र २००५-०६ ते २००७-०८ (रब्बी व इतर हंगाम)	९९
२९	पाणीपट्टी थकबाकी, आकारणी व वसुली (१९९८-९९ ते २००७-२००८)	१००
३०	प्रकल्पाची सिंचन/बिगर सिंचन पाणीपट्टी थकबाकी, आकारणी व वसुलीचा ताळेबंद सन २००७-०८	१०१
३१	पाटबंधारे प्रकल्पावरील परिरक्षण व दुरुस्ती खर्च (आस्थापनेसह) आणि पाणीपट्टी आकारणी व वसुली.	१०२
३२	सहकारी पाणीवापर संस्था	१०३
३३	पाणी वापर संस्थांचा विभागनिहाय तपशिल २००७-०८	१०४
३४	राज्यातील जून ते ऑक्टोबर २००७ या कालावधीतील जिल्हानिहाय प्रत्यक्ष पर्जन्यमान	१०६
३५	प्रकल्प प्रकारानुसार सन २००७-२००८ चा पाणी वापर	१०७
३६ व ३७	जलविद्युत प्रकल्प	१०९
	शासन निर्णय	११२
	आलेख -	
१	राज्यस्तरीय प्रकल्पाचा प्रकल्पीय पाणी साठा, उपयुक्त पाणी साठा व वापर (१९९७-९८ ते २००५-२००६)	१२ नंतर
	सिंचन व बिगर सिंचन पाणीवापर (१९९८-९९ ते २००७-०८)	१२ नंतर
३	एकूण राज्यस्तरीय प्रकल्पांची प्रकल्पीय सिंचनक्षमता, निर्मित सिंचनक्षमता व सिंचित क्षेत्र (समादेश क्षेत्रातील विहिरींसह) (१९९८-९९ ते २००७-०८)	२० नंतर
४	प्रकल्प प्रकारानुसार कालव्यावरील व समादेश क्षेत्रातील विहिरीवरील एकूण सिंचित क्षेत्र (सन २००७-०८)	२० नंतर
५	प्रकल्प प्रकारावरील हंगामनिहाय सिंचित क्षेत्र (सन २००७-०८)	२२ नंतर
६	विहिरीवरील हंगामनिहाय सिंचित क्षेत्र (सन २००७-०८)	२२ नंतर

अहवाल

प्रकरण १

सिंचन सुविधांबाबत सर्वसाधारण माहिती

१.१ महाराष्ट्र राज्याची भौगोलिक रचना :

१.१.१ महाराष्ट्र राज्य १ मे, १९६० रोजी अस्तित्वात आले. महाराष्ट्राचे भौगोलिक स्थान उत्तर अक्षांश १६.४ अंश ते २२.१ अंश व पूर्व रेखांश ७२.६ अंश ते ८०.९ अंश यामध्ये आहे. महाराष्ट्राने भारतीय उपखंडाचे ३.०८ लक्ष चौरस कि.मी. इतके क्षेत्र व्यापलेले आहे व ते भारताच्या एकूण भौगोलिक क्षेत्राच्या ९.४ टक्के आहे. भारतीय द्विपकल्पाचा महाराष्ट्र हा एक प्रमुख भाग आहे. राज्याला पश्चिमेला पश्चिम सागराची सुमारे ७२० कि.मी. लांबीची किनारपट्टी लाभलेली आहे. पश्चिम घाटाच्या रांगा या किनाऱ्याला जवळ जवळ समांतर जातात. दक्षिणोत्तर पसरलेल्या खंडीय विभाजकामुळे राज्याच्या भूभागाची विभागणी मुख्यत्वे कोकण व देश अशा दोन भागात होते. पश्चिम घाटातील सहयाद्रीच्या रांगाची समुद्र सपाटीपासून सरासरी उंची एक कि.मी. येते. घाटाच्या पूर्वेला पसरलेल्या दख्खनच्या पठाराचा उतार पश्चिम - पूर्व असा येतो. या पठाराची उंची ३०० ते ६०० मीटर पर्यंत आहे. महाराष्ट्राच्या उत्तर पश्चिमेस गुजरात राज्य तर उत्तर आणि पूर्वेस मध्यप्रदेश आणि छत्तीसगड व दक्षिणेस आंध्रप्रदेश, कर्नाटक व गोवा या राज्यांच्या सीमा येवून मिळतात.

१.१.२ प्राकृतिक रचनेच्या दृष्टीकोनातून महाराष्ट्र राज्याचे मुख्य पाच विभाग पडतात. १)पश्चिमेकडील कोकणपट्टी, २)सहयाद्री रांगा, ३)पूर्वेकडील पठारी प्रदेश, ४)उत्तरेकडील सातपुडा पर्वताच्या रांगा व लगतचा प्रदेश व ५)उत्तर - दक्षिण वैनगंगा खोरे त्यापासूनचे डोंगर आणि वनप्रदेश.

लोकसंख्या :

१.२.१ जनगणना २००१ नुसार महाराष्ट्राची लोकसंख्या ९.६९ कोटी होती व ती भारताच्या एकूण (१०२.८६ कोटी) लोकसंख्येच्या ९.४ टक्के होती. लोकसंख्येच्या बाबतीत महाराष्ट्र हे उत्तर प्रदेश या राज्याखालोखाल भारताचे दुसऱ्या क्रमांकाचे मोठे राज्य आहे. १ मार्च २००८ रोजीची राज्याची प्रक्षेपित लोकसंख्या सुमारे १०.८० कोटी इतकी आहे.

१.२.२ जनगणना २००१ अनुसार महाराष्ट्रातील काम करणाऱ्यांची एकूण संख्या ४.१२ कोटी इतकी होती. यापैकी ५५ टक्क्यापेक्षा जास्त काम करणारे हे स्वतःच्या उपजीविकेसाठी प्रत्यक्षपणे शेतीवर अवलंबून आहेत. तसेच राज्याच्या एकूण लोकसंख्येपैकी जवळपास ५८ टक्के ग्रामीण लोकसंख्या आहे. यावरून महाराष्ट्रातील बहुतांशी लोकसंख्या चरितार्थासाठी शेतीवर अवलंबून असल्याने राज्याच्या अर्थव्यवस्थेमध्ये कृषि व संलग्न व्यवसायांना महत्वाचे स्थान आहे. तेव्हा शेतीची उत्पादकता व उत्पादन वाढविणे हा ग्रामीण विकासाचा महत्वाचा आधार राहणार आहे.

१.३ सिंचनाचा उद्देश व जलसंपत्तीची उपलब्धता

१.३.१ सिंचनाचा मुलभूत उद्देश कृषि उत्पादनात भरीव वाढ होवून ग्रामीण जीवन समृद्ध करणे हा आहे. त्यासाठी शासन सतत प्रयत्नशील आहे. या दृष्टिने शासनाने हरितक्रांतीकडून सदा हरितक्रांतीकडे, समन्यायी पध्दतीने पाण्याचे वाटप इ. असे प्रगतीशील धोरण अवलंबिले आहे.

१.३.२ कृषि उत्पादनामध्ये पुरेसे, कालबद्ध आणि निश्चित सिंचन व्यवस्थेला अन्योन्य साधारण महत्व आहे. सिंचनाचा प्रमुख स्रोत म्हणून राज्यातील पाटबंधारे सुविधांचा प्रामुख्याने विचार होतो. पाटबंधारे सुविधा उपलब्ध करून दिल्याने बहुतांशी क्षेत्रावर किमान दोन शाश्वत पिके घेणे शक्य होते.

१.३.३ महाराष्ट्र राज्याला ३.०८ लाख चौरस कि.मी.(३०८ लाख हेक्टर) इतके भौगोलिक क्षेत्र लाभले आहे. महाराष्ट्र जल व सिंचन आयोगाच्या अहवालानुसार राज्याच्या भौगोलिक क्षेत्रापैकी २२५ लाख हेक्टर क्षेत्र लागवडीयोग्य क्षेत्र आहे.

१.४ पर्जन्यमान व जलसंपत्ती

१.४.१ महाराष्ट्रात प्रामुख्याने नैऋत्य व ईशान्य अशा दोन्ही मौसमी वाऱ्यापासून पाऊस पडतो. राज्याचे सरासरी पर्जन्यमान अंदाजे १३०० मि.मी. आहे. एकूण सरासरी पर्जन्यापैकी जवळजवळ ८८ टक्के पाऊस जून ते सप्टेंबर या काळात पडतो व जवळजवळ ८ टक्के पाऊस ऑक्टोबर ते डिसेंबर या काळात पडतो.

तक्ता क्र.१.१

कृषि हवामानानुसार विभाग व वार्षिक पर्जन्यमान

अ. क्र.	कृषि हवामान विभाग	वार्षिक पर्जन्यमान (मि.मी.)
१)	जांभा जमिनीचा अतिपर्जन्यवृष्टीचा प्रदेश	२००० ते ३०००
२)	बिनजांभा जमिनीचा अतिपर्जन्यवृष्टीचा प्रदेश	२००० ते ३०००
३)	घाटमाथ्याचा प्रदेश	३००० ते ५०००
४)	संक्रमण विभाग (१)(तांबूस व तपकिरी मातीचा प्रदेश)	१२५० ते २५००
५)	संक्रमण विभाग (२)(करडी व काळी जमीन असलेला प्रदेश)	७०० ते १२५०
६)	अपुऱ्या व अनियमित पावसाचा प्रदेश.	५०० ते ७००
७)	निश्चित पर्जन्याचा प्रदेश	७०० ते ९००
८)	अधिक पावसाचा प्रदेश	९०० ते १२५०
९)	जास्त पावसाचा प्रदेश (संमिश्र खडकापासून बनलेला जमिनीचा भाग)	१२५० ते १७००

१.४.२ कृषि हवामानानुसार महाराष्ट्रातील हवामान, झाडे, झाडोरा, उंच सखलपणा, मृदु व पीकरचना या आधारे कृषि विभागाकडून राज्याचे नऊ कृषि हवामान विभाग पाडण्यात आले असून त्या विभागातील वार्षिक पर्जन्यमान तक्ता क्र.१.१ मध्ये दर्शविले आहे. कृषि हवामानानुसार

महाराष्ट्राचे वरील नऊ कृषि हवामान विभाग हे सिंचन सुविधा निर्माण करणे, पाणी वापर आणि पीक पध्दती इत्यादीच्या दृष्टीने महत्त्वाचे ठरतात.

१.५ भू-पृष्ठावरील जलसंपत्ती

१.५.१ महाराष्ट्र राज्यात लहान मोठ्या मिळून जवळजवळ ४०० नद्या वाहतात. त्यांची एकंदर लांबी सुमारे २०,००० कि.मी. आहे. एकंदरीत भौगोलिक क्षेत्र मूलतः गोदावरी, कृष्णा, तापी व नर्मदा या चार मोठ्या नद्यांच्या खोऱ्यामध्ये विभागलेले आहे.

१.५.२ जेव्हा जेव्हा भरपूर पाऊस पडतो तेव्हा तेव्हा ते पाणी साठवून ठेवणे व त्याच्या उपयोगाची व्यवस्था हाती असणे हा उपलब्ध जलसंपत्तीचे समृद्धीत रुपांतर करण्याचा खात्रीलायक मार्ग आहे. सध्या धरणाची संचय क्षमता व लाभक्षेत्र सर्वसाधारण प्रदेशात ७५ टक्के विश्वासार्हते प्रमाणे ठरविण्यात येते. अवर्षणप्रवण प्रदेशात ही विश्वासार्हता ५० टक्केपर्यंत खाली आणली जाते.

१.५.३ पाणी वापराच्या नियोजनासाठी नद्यांची खोरे ही २५ उपखोऱ्यांमध्ये विभागली आहेत. ही सर्व खोरी मिळून जलसंपत्तीच्या सरासरी उपलब्धतेबाबतचा खोरे निहाय तपशील तक्ता क्र. १.२ मध्ये दर्शविलेला आहे.

तक्ता क्र.१.२ खोरे निहाय सरासरी जलसंपत्तीची उपलब्धता

(द.ल.घ.मी.)

बाब	गोदावरी	तापी	नर्मदा	कृष्णा	कोकणातील पश्चिम वाहिनी नद्यांची खोरी	महाराष्ट्र राज्य
१	२	३	४	५	६	७
वार्षिक सरासरी उपलब्धता	५०,८८०	९,११८	५८०	३४,०३२	६९,२१०	१,६३,८२०
७५ टक्के विश्वासार्हतेची उपलब्धता	३७,३००	६,९७७	३१५	२८,३७१	५८,५९९	१,३१,५६२

१.६ भू-पृष्ठावरील सरासरी पाणी उपलब्धता व पाणी वापराचा अंदाज

१.६.१ महाराष्ट्रात पडणाऱ्या पावसापासून भू-पृष्ठावरील पाण्याची सरासरी उपलब्धता १,६३,८२० दश लक्ष घन मीटर (द.ल.घ.मी.) आहे. आंतरराज्यीय पाणी वाटपामुळे पाणी वापरावर आलेली मर्यादा लक्षात घेता १,२६,३८७ द.ल.घ.मी. पाणी वापरण्यास उपलब्ध होऊ शकेल. त्यातून बिगर सिंचनासाठी लागणारे पाणी वजा जाता १,१२,५६८ द.ल.घ.मी. पाणी सिंचनास उपलब्ध होईल, असे महाराष्ट्र जल व सिंचन आयोगाच्या अहवालावरून दिसून येते.

१.७ पाण्याच्या नैसर्गिक उपलब्धतेनुसार खोऱ्यांची गट विभागणी

१.७.१ नैसर्गिक संसाधनाच्या उपलब्धतेवर राज्याचा विकास करावयाचा झाल्यास त्यामध्ये पाणी हा महत्वाचा घटक ठरतो. पाणी या संसाधनाच्या उपलब्धतेचे खालील दोन प्रमुख निर्देशांक वापरण्याची सर्वसाधारण प्रथा असल्याचे महाराष्ट्र जल व सिंचन आयोगाच्या अहवालात नमूद केले आहे.

- १) दरडोई पाण्याची उपलब्धता
- २) लागवडीयोग्य क्षेत्रासाठी दर हेक्टरी पाण्याची उपलब्धता

१.७.२ सर्वसाधारणपणे दर हेक्टरी ३००० घनमीटरपेक्षा कमी पाणी सरासरीने उपलब्ध असेल तर दोन पिके घेणे (खरीप व रब्बी) सर्वांना शक्य होणार नाही. या उलट दर हेक्टरी ३००० घ.मी.पेक्षा जास्त पण ८००० घ.मी.पेक्षा कमी पाण्याची उपलब्धता ज्या ठिकाणी आहे, तेथे काही भागात खरीप, रब्बीच्या बरोबर उन्हाळी पिकेही घेता येऊ शकतील. सामान्यपणे दोन पिके तरी निश्चितपणे घेता येऊ शकतील. दर हेक्टरी ८००० घ.मी. पेक्षा जास्त पाणी उपलब्ध असेल तर आधुनिक सिंचन तंत्राचा उपयोग करून तीन हंगामी पिके घेणे शक्य आहे. दर हेक्टरी १२००० घ.मी. पेक्षा जास्त पाण्याची उपलब्धता असल्यास सिंचनेतर पाणी वापराचा विचार करता येऊ शकेल किंवा इतरत्र पाणी स्थलांतरीत करण्याबाबत विचार होऊ शकेल.

१.७.३ दर हेक्टरी पाण्याची उपलब्धी, पाण्याच्या उपलब्धतेचे प्रमाण व उपलब्ध पाण्यातून कमीत कमी घेता येऊ शकणारी पिके याचा वरीलप्रमाणे शास्त्रीय आधारावर विचार केल्यास नियोजनाच्या दृष्टीने खोऱ्यांचे ५ प्राथमिक नियोजन गट संभवतात, असे महाराष्ट्र जल व सिंचन आयोगाच्या अहवालात नमूद केले आहे.

अ.क्र.	प्रति हेक्टरी पाण्याची उपलब्धता (घनमीटरमध्ये)	वर्गीकृत-क्षेत्र
१)	१५०० पेक्षा कमी	अतितुटीचे क्षेत्र
२)	१५०० ते ३०००	तुटीचे क्षेत्र
३)	३००० ते ८०००	सर्वसाधारण क्षेत्र
४)	८००० ते १२०००	विपुलतेचे क्षेत्र
५)	१२००० पेक्षा अधिक	अतिविपुलतेचे क्षेत्र

वरील निकषाच्या आधारे राज्यातील प्रमुख खोऱ्यांचे वर्गीकरण खालीलप्रमाणे :--

अ.क्र.	खोऱ्याचे नांव	नियोजनासाठी वर्गीकरण
१)	गोदावरी खोरे	सर्वसाधारण
२)	तापी खोरे	तुटीचे
३)	नर्मदा खोरे	विपुलतेचे
४)	कृष्णा खोरे	सर्वसाधारण
५)	कोकणातील पश्चिम वाहिनी नद्यांची खोरी	अतिविपुलतेचे

१.८ सिंचन क्षमतेचा अंदाज

महाराष्ट्र जल व सिंचन आयोग १९९९

१.८.१ महाराष्ट्राच्या निर्मितीनंतर राज्यातील जलसंपत्तीचा अंदाज वर्तविणे व त्याच्या महत्तम उपयोगाकरिता उपाययोजना सुचविण्याचे दृष्टीने महाराष्ट्राचा पहिला सिंचन आयोग १९६२ मध्ये स्थापन करण्यात आला होता. त्यानंतर राज्यातील सिंचन विषयक प्रश्न आणि जलसंपत्तीच्या विकासाच्या संबंधातील बाबी यांचा अद्ययावत अभ्यास करण्यासाठी व त्याबाबतचा अहवाल सादर करण्यासाठी १९९५ मध्ये दुसऱ्या सिंचन आयोगाची शासनाने स्थापना केली. सदरचा सिंचन आयोग “महाराष्ट्र जल व सिंचन आयोग” या नावाने ओळखला जातो. या आयोगाने त्यांचा अहवाल १९९९ मध्ये शासनास सादर केला.

१.८.२ आयोगाने जेथे खरीप व रब्बी अशी कमीतकमी दोन हंगामी पिके घेण्या इतपत सिंचन व्यवस्था केली आहे, त्या क्षेत्राला सिंचन क्षेत्र म्हणावे अशी परिभाषा राज्यातील खोरे निहाय सिंचन क्षमतेचा अंदाज घेताना केली आहे. विविध खोऱ्यातील पाण्याची उपलब्धता, लागवडीयोग्य जमीन, भूजलाची वाढ, पाणलोट क्षेत्र विकासांमुळे त्यात पडणारी भर, आधुनिक सिंचन तंत्र व शेतीवरील पाणीवापर व्यवस्थेतील सुधारणा या सर्वांचा विचार केला तर राज्याची सिंचन क्षमता १२६ लाख हेक्टर पर्यंत वाढू शकेल व यामध्ये भूपृष्ठावरील साठविलेल्या पाण्याद्वारे व लाभक्षेत्रातील विहिरीद्वारे ८५ लाख हेक्टर क्षेत्र सिंचनाखाली येवू शकेल, असे महाराष्ट्र जल व सिंचन आयोगाने अनुमानित केले आहे.

१.९ दृष्टीक्षेपात सिंचन विकास

१.९.१ राज्यात योजनापूर्व काळापर्यन्त रुपये १६.६० कोटी गुंतवणुकीतून केवळ २.७४ लाख हेक्टर सिंचनक्षमता निर्माण झाली होती. महाराष्ट्र राज्याच्या निर्मितीनंतर पाटबंधारे विकास क्षेत्राकडे विशेष लक्ष देण्यात आले. पहिल्या पंचवार्षिक योजनेपासूनच्या ५६ वर्षात निर्मित सिंचन क्षमतेत लक्षणीय वाढ होऊन जून २००७ अखेर निर्मित सिंचनक्षमता ४३.३१ लाख हेक्टरपर्यन्त पोहोचली आहे. त्यासाठी मार्च २००७ अखेरपर्यन्त एकूण रुपये ४३०९९ कोटीची गुंतवणूक करण्यात आली आहे. आर्थिक वर्ष २००७-०८ मध्ये रुपये ४८२५ कोटीची गुंतवणूक झाली असून त्यातून सुमारे २.०० लाख हेक्टर सिंचनक्षमता निर्मिती अपेक्षित आहे. प्रगतिपथावरील ७४ मोठ्या, १८० मध्यम प्रकल्प आणि ९९२ लघु पाटबंधारे अशा एकूण १२४६ प्रकल्पांची १ एप्रिल, २००७ रोजीची उर्वरित किंमत रुपये ३६६६० कोटी इतकी आहे. हे सर्व प्रकल्प पूर्ण झाल्यावर सुमारे २९ लाख हेक्टर अतिरिक्त सिंचनक्षमता निर्माण होणार आहे आणि अंतिमतः राज्यात स्थानिकस्तर प्रकल्पांसह भूपृष्ठावरील पाण्यातून सुमारे ८५ लाख हेक्टर क्षेत्र सिंचनाखाली आणण्याचे लक्ष्य गाठण्याच्या दृष्टीने शासन प्रयत्नशील आहे.

१.१० जलसंपत्ती क्षेत्रातील सुधारणा

१.१०.१ आज देशभरातील सर्व राज्यातील जलक्षेत्र आणि विशेषतः सिंचनक्षेत्र एका अवघड कालखंडातून जात आहे. महाराष्ट्र देखील याला अपवाद नाही. मार्गात आलेल्या अडचणींवर मात करण्यासाठी राज्यने गेल्या ५ वर्षात या क्षेत्रात काही सुधारणा घडवून आणल्या. त्याचा सारांश खालीलप्रमाणे आहे.

धोरणात्मक सुधारणा

जलसंपदा विभागाने जुलै, २००३ मध्ये राज्याची जलनीती घोषित केली. देशाची जलनीती एप्रिल, २००२ मध्ये प्रसृत करण्यात आलेली आहे. देशभरातील राज्यांमध्ये जलनीती निश्चित करणारे महाराष्ट्र हे पहिलेच राज्य आहे. मागील ४० वर्षातील या क्षेत्रातील अनुभव लक्षात घेऊन राज्य जलनीतीची बैठक ठरविण्यात आली. विशेष म्हणजे राज्यभरातील पाणी वापरकर्ते, पाण्याच्या विविध प्रयोजनांचे हक्कदार या सर्वांचे प्रतिनिधी यांचे विचार/मते जलनीती तयार करण्यापूर्वी जाणून घेण्यात आलेली हाती. या जलनीतीची प्रमुख वैशिष्ट्ये खालीलप्रमाणे आहेत.

पाणीवापराचे अग्रक्रम -

- अ) पेयजल
- ब) औद्योगिक आणि वाणिज्यिक
- क) कृषि व जलविद्युत
- ड) पर्यावरणीय व मनोरंजन विषयक
- इ) अन्य

- एकत्मिक आणि बहुक्षेत्रीय मार्गाचा अवलंब
- जलक्षेत्रातील संस्थात्मक पुर्नरचनेसाठी धोरणात्मक तरतुदीची व्यवस्था (नियमनात्मक चौकट बसविण्याच्या व्यवस्थेसह)
- कायद्याने अधिकार दिलेल्या पाणीवापर संस्थांना सिंचन व्यवस्थापन हस्तांतरित करणे
- पाणीवापर कर्त्यांना पाणीवापर हक्काचा कोटा निश्चित करणे व त्यानुसार अंमलबजावणी करणे
- पाणीवापर कर्त्यांना पाणी मोजून देणे
- वापरलेल्या पाण्याच्या मोजमापावर आधारीत पाणीपट्टी ठरविणे व पाणीपट्टीचे समतलीकरण (Rationalization)

वैधानिक अधिष्ठानात्मक सुधारणा -

१) महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियम राज्याच्या विधानमंडळाकडून मे २००५ मध्ये पारित करण्यात आला. राज्यातील उपलब्ध जलसंपत्तीचे पाण्याच्या हक्कदारांमध्ये समन्यायी वाटप करणे व विविध उपक्षेत्रांच्या पाणी हक्काचा कोटा निर्धारित करणे यासारखी कार्ये प्राधिकरणाच्या कक्षेत येतात. ऑगस्ट २००५ मध्ये प्राधिकरणाची रितसर स्थापना झाली. यापूर्वी ऊर्जा क्षेत्रात अशी प्राधिकरणे स्थापन करण्यात आलेली आहेत. परंतु जलक्षेत्रात अशा प्रकारचे प्राधिकरण स्थापन करणारे महाराष्ट्र हे देशातील पहिलेच राज्य होय.

२) सहभागी सिंचन व्यवस्थापनाचा पुरस्कार करण्याचा धोरणात्मक निर्णय जलसंपदा विभागाने जुलै २००१ मध्ये घेतला. त्या धोरणाच्या पाठपुराव्यासाठी महाराष्ट्र शेतक-यांकडून सिंचन पध्दतीचे व्यवस्थापन अधिनियम मे २००५ मध्ये करण्यात आला. शेतक-यांचा सिंचन व्यवस्थापनामध्ये सहभाग वाढावा आणि सिंचन प्रणालीच्या शेवटच्या शेतक-यांना त्यांच्या न्याय हक्काचा पाणी कोटा मिळावा हे उद्देश कायद्याच्या अंगीकरणाने साध्य होतील.

संस्थात्मक सुधारणा

महाराष्ट्र जलनीती नियमन प्राधिकरणाची स्थापना सप्टेंबर २००५ मध्ये करण्यात आली. या प्राधिकरणाची प्रमुख कामे खालीलप्रमाणे आहे.

- खोरे/प्रकल्प स्तरावर विविध वर्गातील वापरकर्त्यांमध्ये पाणीवापराच्या हक्काचा कोटा निश्चित करणे, नियमन करणे आणि वाटप करणे.
- पाणीवापराच्या हक्कांचे हंगामी/वार्षिक नियमन करणे.
- पाण्याच्या विविध वापरासाठी पाणीपट्टीचे दर निश्चित करण्यासाठीची व्यवस्था बसविणे व त्याचे नियमन करणे. सिंचन/जलसुविधांच्या पूर्ण परिचालन व परिरक्षण विषयक गरजा भागविण्याच्या हेतूने ही व्यवस्था बसविणे.
- एकात्मिक राज्य जलनियोजन आराखडयानुसार जलसंपत्ती प्रकल्पांच्या बांधकामाचे नियमन करणे.
- जलगुणवत्ता राखणे व तिचे संरक्षण करणे यासाठी सुरळीत व्यवस्था बसविणे.

महाराष्ट्र शेतक-याकडून सिंचन पध्दतीचे व्यवस्थापन अधिनियम-२००५ या कायद्याच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी नियम तयार करण्यात आलेले आहेत. स्थापन करण्यात येणा-या पाणीवापर संस्थांनी त्यांच्या सदस्यांकडून वसूल केलेल्या पाणीपट्टीतून काही भाग देखभाल दुरुस्ती अनुदान म्हणून त्यांना तात्काळ उपलब्ध करून देण्यात येईल. असा निर्णय विभागाने जून, २००७ मध्ये घेतला. स्रोताच्या स्तरावरच असे अनुदान पाणी वापर संस्थांना उपलब्ध करून देणारे महाराष्ट्र हे पहिलेच राज्य आहे.

नवीन व्यवस्थापन विषयक पध्दतीचा अंगीकाराच्या अनुषंगाने सुधारणा

- निवडून आलेल्या पाणीवापर संस्थांकडून सिंचन प्रणालींचे परिचालन व परिरक्षण यासह व्यवस्थापन.
- विविध पाणीवापर कर्त्यांना त्यांच्या निश्चित केलेल्या पाणीवापर हक्काच्या कोटयानुसार पाणी मोजून देणे.
- वापरलेल्या पाण्याच्या मोजमापावर आधारीत पाणीपट्टीची आकारणी करणे.
- एकात्मिक संगणकीय माहिती प्रणालीसारख्या नवीन तंत्रांना उत्तेजन.

धोरणात्मक, वैधानिक, वित्तीय सुधारणांबरोबरच प्रशासकीय सुधारणांचीही जोड याला देण्यात आली. जलसंपदा विभागाच्या सिंचन क्षेत्रातील कामगिरीमध्ये अधिक पारदर्शकता यावी यासाठी वार्षिक सिंचन स्थितीदर्शक अहवाल, पाटबंधारे प्रकल्पांचे बेंच मार्किंग अहवाल, जललेखा अहवाल इत्यादी नियमितपणे प्रकाशित करणे हा त्याचा भाग होय. सिंचन स्थितीदर्शक अहवालामध्ये निर्मित सिंचनक्षमता, पाण्याची उपलब्धता, हंगामनिहाय सिंचन, सिंचन व सिंचनेतर पाणी वापर, पाणीपट्टीची आकारणी व वसुली या सारखी माहिती समाविष्ट करण्यात येते. बेंच मार्किंग अहवालामध्ये प्रकल्पांची कामगिरी कशी झाली आहे हे लक्षात आणून देतानाच सुधारणेस वाव असणा-या प्रकल्पांची कामगिरी कशी सुधारता येईल याबाबत निर्देशके निर्धारित करण्यात आलेली आहेत.

राज्यातील धरणांमधून उपलब्ध झालेला पाणीसाठा कशा रीतीने वापरला गेला याचा लेखा जललेखा अहवालावरून मिळतो.

जलसंपदा विभागाने गेल्या चार-पाच वर्षांत हाती घेवून पूर्ण केलेल्या वरील सुधारणांचा परिणाम म्हणून खालील बाबी साध्य झाल्या.

राज्यातील सिंचन व्यवस्थापन हे सातत्याने सुरळीत होण्यासाठी पाटबंधारे प्रकल्पांची वित्तीय सतरावरील कामगिरी उंचावणे आवश्यक होते. जलसंपदा विभागाने २००२-०३ या वर्षापासून विविध पाणी वापरातून मिळणा-या पाणीपट्टीच्या वसुलीची जोरदार मोहीम हाती घेतली. याचा परिणाम म्हणजे त्या वर्षापासून पाटबंधारे प्रकल्पांच्या देखभाल दुरुस्तीवर होणारा खर्च वसूल झालेल्या पाणीपट्टीतून पूर्णपणे भरून निघू लागला. त्यानंतरची ४ वर्षे सातत्याने हे लक्ष्य साध्य करण्यासाठी विभागाने परिश्रम घेतले. देशभरातील अशा प्रकारे पाणीपट्टी वसुलीतून देखभाल दुरुस्तीचा पूर्ण खर्च भागविणारे महाराष्ट्र हे पहिलेच राज्य ठरले.

जलसंपदा विभागाने अनेक महत्वाकांक्षी प्रकल्प राबवून राज्यातील सिंचनाच्या वापरामध्ये मागील ५ वर्षांत १६.८५ लाख हेक्टर ते २७.६४ लाख हेक्टर इतकी भरीव वाढ केली आहे.

सिंचनाव्दारे कृषि उत्पन्नात वाढ हे जलसंपदा विभाचे अंतीम ध्येय असून त्या दृष्टीने महाराष्ट्र राज्य पुढील वाटचाल करीत आहे.

भारत सरकारकडून संपूर्ण देशामध्ये ११ व्या पंचवार्षिक योजनेत **राष्ट्रीय अन्न सुरक्षा अभियान** राबविण्याचे धोरण निश्चित करण्यात आलेले असून राज्यात कृषी क्षेत्राचा विकास दर ४ टक्के पर्यन्त गाठण्यासाठी व त्यायोगे शेतक-यांचे आर्थिक उत्पन्न वाढवून त्यांचे राहणीमान उंचविण्यासाठी पीक वाढीवर जोर देण्यात येणार आहे. पीक उत्पादनात वाढीचे जे अनेक घटक आहेत त्यात सिंचन हा महत्वाचा घटक आहे.

प्रकरण २

राज्यातील सिंचनविषयक सुविधांची प्रगती (१९९८-९९ ते २००७-०८)

२.१ सिंचन सुविधांची प्रगती

२.१.१ राज्यात जलसंपदा विभाग व ग्राम विकास व जलसंधारण विभागाद्वारे सिंचन सुविधांच्या विकासाचे नियोजन केले जाते. जलसंपदा विभागाच्या अखत्यारित २५० हेक्टरपेक्षा जास्त लाभक्षेत्र असलेले सिंचन प्रकल्प येतात, तर ग्रामविकास व जलसंधारण विभागाकडे २५० हेक्टरपेक्षा कमी लाभक्षेत्र असलेल्या प्रकल्पांचे नियोजन व कार्यान्वयन येते. याशिवाय राज्यात ग्रामविकास व जलसंधारण विभागाद्वारे कोल्हापूर पध्दतीचे बंधारे, वळवणीचे बंधारे, उपसासिंचन योजना, साठवण तलाव, माजी मालगुजारी तलाव, पाझर तलाव, गावतलाव आणि भूमिगत बंधारे इत्यादीचे नियोजन व विकास केला जातो.

२.१.२ राज्यात जून २००७ अखेरीस सिंचनक्षमता निर्माण झालेले ६६ मोठे, २३३ मध्यम आणि २७७७ लघु(राज्यस्तरीय) असे एकूण ३०७६ प्रकल्प होते. त्याचबरोबर ग्रामविकास व जलसंधारण विभागाच्या अखत्यारितील (स्थानिकस्तर) २३४० लघु प्रकल्प होते. याशिवाय कोल्हापूर पध्दतीचे बंधारे, वळवणीचे बंधारे इ.ची संख्या ५३५६६ इतकी होती. त्यामध्ये प्रामुख्याने पाझर तलाव (१८५७८), कोल्हापूर पध्दतीचे बंधारे (९४४०), गावतलाव व भूमिगत बंधारे (१०४७९) याचा समावेश होतो.

२.१.३ महाराष्ट्र जल व सिंचन आयोगाने भूपृष्ठावरील साठविलेल्या पाण्याद्वारे व लाभक्षेत्रातील विहिरींद्वारे ८५ लाख हे.क्षेत्र सिंचनाखाली येऊ शकेल असे अनुमानित केले आहे. या अंदाजाच्या आधारे जून २००७ अखेरीस राज्यात जलसंपदा विभाग, ग्रामविकास व जलसंधारण विभागाद्वारे विकसित केलेल्या सिंचन प्रकल्पाची अंतिम सिंचनक्षमता व निर्मित सिंचनक्षमता याबाबतचा उहापोह खालील परिच्छेदात केला आहे.

२.१.४ राज्यात मोठ्या, मध्यम व लघु (राज्यस्तरीय) प्रकल्पाद्वारे जून २००७ अखेरपर्यंत ४३.३१ लाख हे. सिंचनक्षमता निर्माण करण्यात आलेली आहे. स्थानिक क्षेत्रातील लघु पाटबंधारे व इतर सिंचन सुविधेद्वारे १३.२५ लाख हे. सिंचनक्षमता निर्माण करण्यात आली आहे. अशाप्रकारे राज्यात दोन्ही क्षेत्रातील सिंचन सुविधा मिळून एकूण निर्मित सिंचनक्षमता ५६.५६ लाख हेक्टर इतकी आहे.

२.१.५ राज्यातील विद्यमान सिंचन सुविधा व भविष्यकालीन सिंचन सुविधांद्वारे निर्माण होणाऱ्या अंतिम सिंचनक्षमतेचा ढोबळमानाने ताळेबंद खालीलप्रमाणे मांडता येईल.

^१ संदर्भ : मुख्य अभियंता, लघु पाटबंधारे (स्थानिकस्तर)

अंतिम सिंचन क्षमता (राज्यस्तर/स्थानिकस्तर)

अ.क्र.	बाब	लक्ष हेक्टर
१)	अंतिम सिंचनक्षमता राज्यस्तरीय प्रकल्प	
	(अ) विद्यमान मोठे, मध्यम व लघु प्रकल्पाची निर्मित सिंचन क्षमता	४३.३१
	(ब) बांधकामाधीन प्रकल्प	२८.४४
	एकूण....(१)	७१.७५
२)	अंतिम सिंचनक्षमता स्थानिकस्तर प्रकल्प ^१	
	(अ) विद्यमान लघु प्रकल्प (सिंचनक्षमता निर्माण झालेले)	१३.२५
	एकूण.....(१) अ (२)	८५.००

२.१.६ राज्यामध्ये ८५ लाख हेक्टर इतकी अंतिम सिंचन क्षमता गाठण्यासाठी शासन प्रयत्नशील आहे.

२.२ मोठ्या, मध्यम व लघु (राज्यस्तर) प्रकल्पातील पाणीसाठा व सिंचन विषयक सुविधांची प्रगती

पर्जन्यमान (जून ते ऑक्टोबर २००७)

२.२.१ राज्यात नैऋत्य मोसमी पावसाचे आगमन सहा दिवस उशिरा म्हणजे १३ जून, २००७ रोजी झाले. सुरुवातीस हा पाऊस कोकण, मध्य महाराष्ट्र व विदर्भातील काही भागातच पडला. दिनांक २१ जून पासून तो सक्रिय झाला व जून अखेरीस राज्यभरात मोठ्या प्रमाणात पर्जन्यवृष्टी झाली. जुलै, २००७ च्या पहिल्या आठवड्यात राज्यात समाधानकारक पाऊस झाला. जुलै महिन्याच्या दुस-या आठवड्यात, औरंगाबाद व लातूर विभागांतील जिल्हे वगळता, राज्यात पावसाची तीव्रता जास्त होती. जुलै, २००७ मध्ये नांदेड जिल्हा वगळता, मराठवाड्यातील उर्वरित जिल्ह्यांत पावसामध्ये साधारणपणे २ ते ३ आठवड्यांचा खंड पडला. ऑगस्टमध्ये जळगांव, औरंगाबाद, जालना, बीड, लातूर, उस्मानाबाद, नांदेड, परभणी, हिंगोली यवतमाळ व गोंदिया ह्या जिल्ह्यांत सरासरीच्या ६० ते ८० टक्के पाऊस झाला, तर उर्वरित जिल्ह्यांत तो १०० टक्क्यांपेक्षा अधिक प्रमाणात झाला. मराठवाडा व विदर्भ विभागात ऑगस्टमध्ये पावसात दोन आठवड्यांचा खंड पडला. तर सप्टेंबर महिन्यात राज्यात समाधानकारक पाऊस पडला.

२.२.२ राज्यातील ३३ जिल्ह्यांपैकी (मुंबई शहर व मुंबई उपनगर हे जिल्हे वगळता) फक्त नांदेड या एका जिल्ह्यात सरासरीच्या तुलनेत अपुरा (७३ टक्के) पाऊस पडला. २६ जिल्ह्यांत ८१ ते ११९ टक्के इतका सामान्य पाऊस पडला. त्यापैकी जळगांव, औरंगाबाद, जालना, उस्मानाबाद, हिंगोली, वाशिम, यवतमाळ, भंडारा व गोंदिया या ९ जिल्ह्यात ८१ ते १०० टक्के पाऊस पडला, तर ठाणे, रायगड, रत्नागिरी, सिंधुदुर्ग, नाशिक, अहमदनगर, सोलापूर, सांगली, कोल्हापूर, बीड, लातूर,

संदर्भ : १) मुख्य अभियंता, लघु पाटबंधारे (स्थानिकस्तर) जिल्हापुस्तिका २००४

२) महाराष्ट्राची आर्थिक पहाणी २००६-०७

परभणी, बुलढाणा, अकोला, नागपूर, चंद्रपूर आणि गडचिरोली या १७ जिल्ह्यात सरासरीच्या १०१ ते ११९ टक्के इतका पाऊस पडला. धुळे, नंदुरबार, पुणे, सांतारा, अमरावती व वर्धा या सहा जिल्ह्यांमध्ये सरासरीच्या १२० टक्क्यांपेक्षा अधिक पाऊस पडला.

२.२.३ पर्जन्यमानाबाबतच्या तालुकावार आकडेवारीवरून असे दिसून येते की, राज्यातील एकूण ३५५ तालुक्यापैकी ५२ तालुक्यामध्ये अपुरा (४१ ते ८० टक्के), १८९ तालुक्यामध्ये ८१ ते ११९ टक्के तर ११४ तालुक्यांमध्ये सरासरीच्या १२० टक्क्यांपेक्षा जास्त प्रमाणात पाऊस पडला.

२.२.४ राज्यातील जून ते ऑक्टोबर २००७ या काळामधील पावसाच्या प्रमाणास अनुलक्षून राज्यातील सिंचनाच्या स्थितीचा आढावा खालील परिच्छेदात नमूद करण्यात येत आहे.

२.३ राज्यस्तरीय प्रकल्पांच्या जलाशयातील पाण्याचा साठा व पाणीवापर

२.३.१ जलाशयातील येवा व पाणीसाठा या आधारावर पाण्याचा वापर निश्चित होत असतो. या दृष्टीने सन १९९८-९९ ते सन २००७-०८ या १० वर्षांचा १५ ऑक्टोबर रोजीचा जलाशयातील उपयुक्त पाणीसाठा आणि पाणी वापराबाबतची माहिती तक्ता २.२ मध्ये दिलेली आहे.

१५ ऑक्टोबर २००८ रोजीच्या पाणीसाठयाचा अंदाज

२.३.२ राज्यातील सर्व सहा प्रादेशिक विभागातील जलाशयात दि.१५ ऑक्टोबर २००८ रोजी उपयुक्त जलसाठयाची स्थिती काय असेल याचा अंदाज बांधण्याच्या दृष्टीने दि.१४ ऑगस्ट, २००८ रोजीची जलाशयातील पाणीसाठयाची स्थिती २००६ व २००७ या वर्षांच्या याच दिनांकाच्या पाणीसाठयाचे प्रमाण तक्ता क्र.२.१ मध्ये दर्शविली आहे.

२.३.३ दिनांक १४ ऑगस्ट, २००८ रोजी राज्यातील ६ विभागातील उपयुक्त जलसाठा प्रकल्पीय पाणी साठयाच्या तुलनेत ४८ टक्के इतका आहे. विभागनिहाय प्रकल्पातील उपयुक्त पाण्याचा साठा २० ते ८३ टक्के इतका आहे. कोकण विभाग वगळता इतर ५ विभागात सन २००७ व २००८ या दोन वर्षांच्या तुलनेत २००८ यावर्षी उपयुक्त जलसाठा कमी असल्याचे दिसून येते. सन २००७ व २००८ या दोन वर्षी इतर ५ विभागाच्या तुलनेत मराठवाडा विभागात उपयुक्त जलसाठा कमी असल्याचे दिसते.

२.३.४ सारांशाने राज्यातील सर्व प्रकल्पातील १४ ऑगस्ट, २००८ रोजीची जलसाठयाची स्थिती समाधानकारक नाही.

तक्ता क्र.२.१

जलाशयातील उपयुक्त जलसाठयाची दि.१४ ऑगस्ट २००८ रोजीची स्थिती

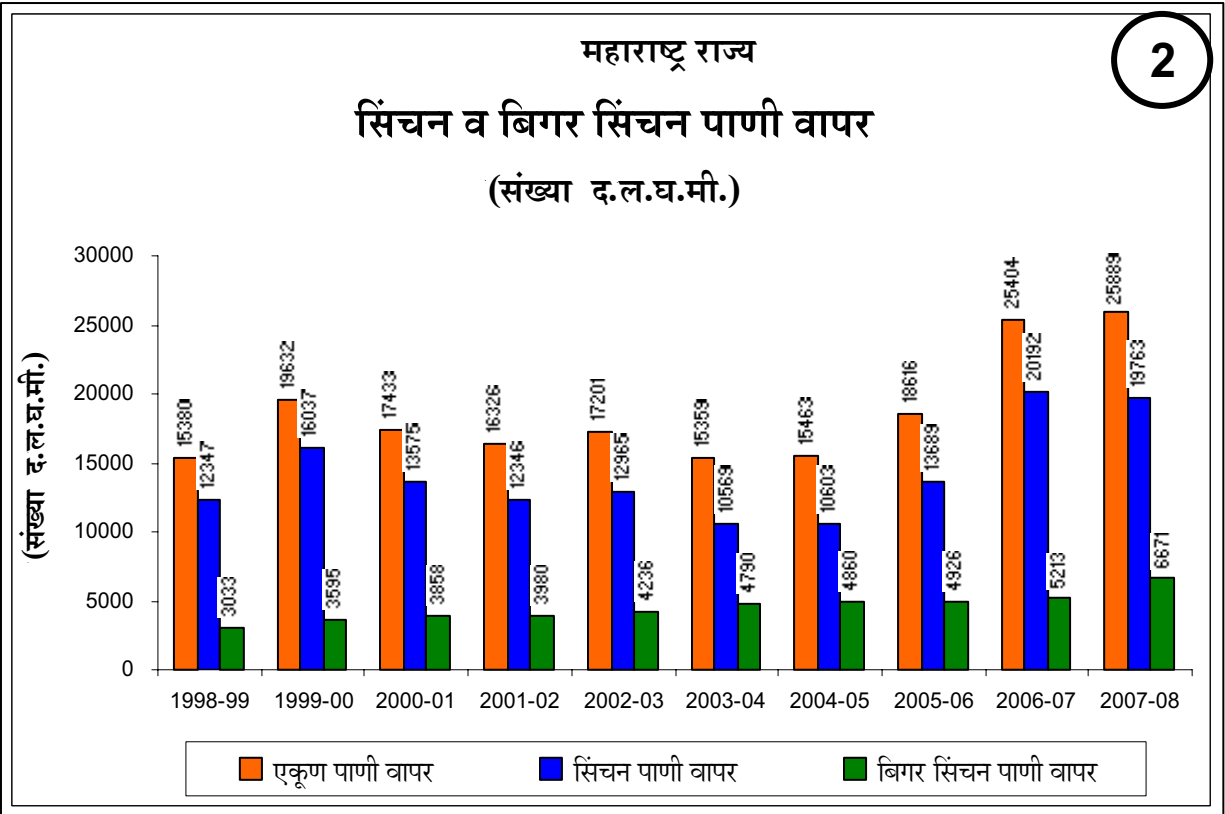
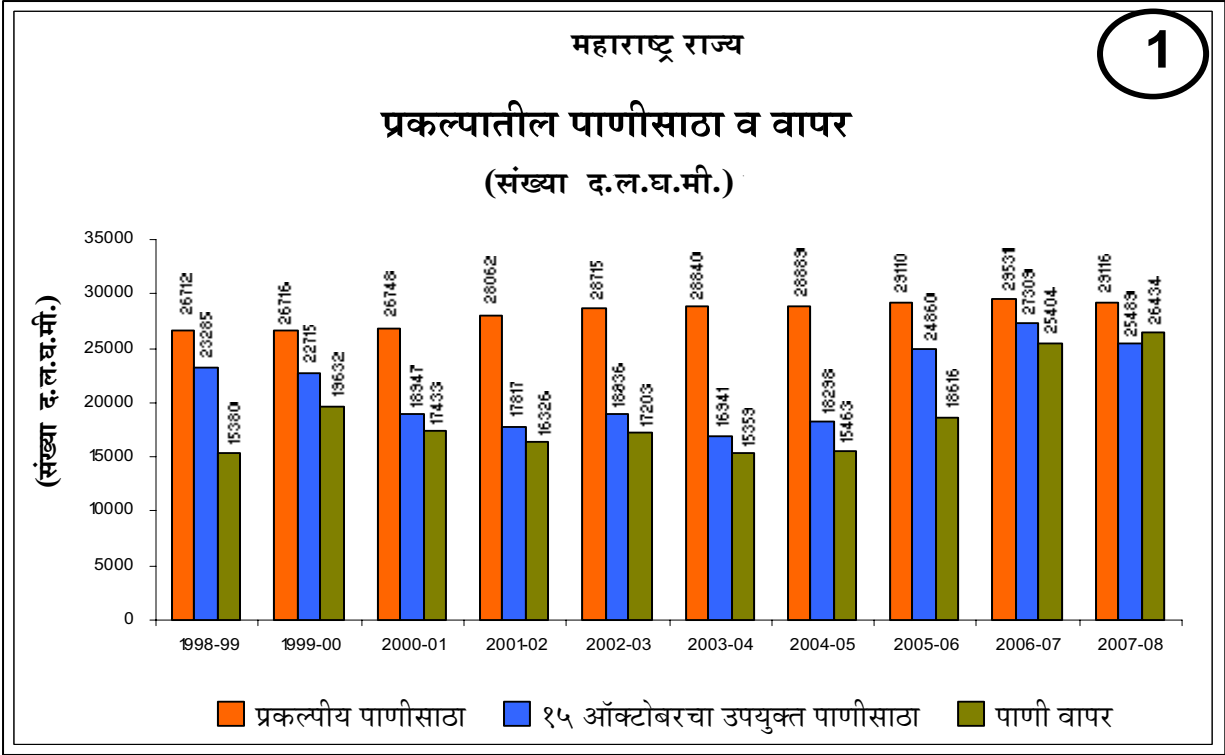
द.ल.घ.मी.

अ. क्र.	विभागाचे नांव	प्रकल्पांची संख्या	उपयुक्त जलसाठा १४.८.२००८			१४.८. रोजी उपयुक्त जलसाठयाची टक्केवारी	
			प्रकल्पिय	जलसाठा	२००८	२००७	२००६
१.	कोकण	१४२	९३०	७७३	८३	८०	७६
२.	नाशिक	३१७	३८६१	१८७८	४९	७७	७८
३.	पुणे	५०६	९७३६	६९२४	७१	८५	८५
४.	मराठवाडा (औरंगाबाद)	५५३	६४८१	१२७७	२०	४५	८०
५.	अमरावती	३४६	२५७९	६२५	२४	५४	७५
६.	नागपूर	३६१	३४६०	१५४४	४५	८०	७२
	एकूण.....	२२२५	२७०४७	१३०२१	४८	७०	८०
७.	इतर धरणे	१४	५८२२	५२८९	९१	८८	९१
	एकूण...महाराष्ट्र राज्य	२२३९	३२८६९	१८३१०	५६	७४	८२

२.४ प्रकल्पिय पाणीसाठा व १५ ऑक्टोबर रोजीचा उपलब्ध पाणीसाठा

२.४.१ सन १९९८-९९ मध्ये मोठ्या, मध्यम व लघु राज्यस्तर प्रकल्पाचा प्रकल्पीय पाणीसाठा २६७१२ द.ल.घ.मी. होता व त्यात सन २००६-२००७ पर्यंत सतत वाढच झाली आहे. तथापि सन २००७-०८ मध्ये पुणे व औरंगाबाद विभागात एकूण प्रकल्पातील पाणीसाठयात मागील वर्षाच्या तुलनेत घट झाल्याने परीणामी राज्याच्या एकूण पाणी साठयात घट झाल्याचे दिसून येते. मात्र एकूण प्रकल्पिय पाणीसाठयात सन १९९८-९९ च्या तुलनेत जवळपास ९ टक्के वाढ होऊन तो २९११५ द.ल.घ.मी.इतका झाला. प्रकल्पीय पाणीसाठयाची १५ ऑक्टोबरच्या उपलब्ध पाणीसाठयाशी तुलना करता सन १९९८-९९ मध्ये पाणीसाठयाची टक्केवारी ८७ टक्के होती, त्यात सन २००७-०८ या वर्षामध्ये वाढ (९२ टक्के) झालेली आहे.

२.४.२ सन २००६-०७ या वर्षी प्रकल्पीय पाणीसाठा २९५३१ द.ल.घ.मी. इतका होता. त्यात सन २००७-०८ या एक वर्षाच्या कालावधीत ४१६ द.ल.घ.मी. इतकी घट होवून तो २९११५ द.ल.घ.मी. इतका झाला. तसेच सन २००६-०७ या वर्षाच्या १५ ऑक्टोबर रोजीच्या उपयुक्त पाणीसाठयाच्या तुलनेत सन २००७-०८ मध्ये १८२० द.ल.घ.मी इतकी घट झालेली आहे.

टिप : सन २००७-०८ मध्ये एकूण पाणी वापरात बाष्पीभवन व्यय समाविष्ट आहे.

तक्ता क्र.२.२

प्रकल्पातील पाणीसाठा व पाण्याचा वापर (१९९८-९९ ते २००७-२००८)

(द.ल.घ.मी.)

अ. क्र.	वर्ष	प्रकल्पिय (संकल्पित) पाणीसाठा	१५ ऑक्टोबर रोजीचा उपयुक्त साठा	उपयुक्त साठ्याची टक्केवारी	बाष्पी भवन व्यय	सिंचना करिता पाणी वापर	बिगर सिंचना करिता व इतर पाणीवापर	एकूण पाणी वापर	१५ ऑक्टोबर च्या उपलब्ध साठ्याशी पाणीवापराची टक्केवारी
१.	२.	३.	४.	५.	६	७	८	९	१०
१	१९९८-९९	२६७१२	२३२८५	८७		१२३४७	३०३३	१५३८०	६६
२	१९९९-००	२६७१६	२२७१५	८५		१६०३७	३५९५	१९६३२	८६
३	२०००-०१	२६७४८	१८९४७	७१		१३५७५	३८५८	१७४३३	९२
४	२००१-०२	२८०६२	१७८१७	६३		१२३४६	३९८०	१६३२६	९२
५	२००२-०३	२८७१५	१८९३६	६६		१२९६५	४२३६	१७२०१	९१
६	२००३-०४	२८८४०	१६९४१	५९		१०५६९	४७९०	१५३५९	९१
७	२००४-०५	२८८८९	१८२९८	६३		१०६०३	४८६०	१५४६३	८५
८	२००५-०६	२९११०	२४८६०	८५		१३६८९	४९२६	१८६१६	७५
९	२००६-०७	२९५३१	२७३०९	९२	४४८१	२०१९२	५२१२	२५४०४	९३
१०	२००७-०८	२९११५	२५४८९	८८	४४८१	१९७६३	६६७१	२६४३४	१०४

टीप : वर्ष १९९८-९९ ते २००५-०६ पर्यन्त एकूण पाणीवापरामध्ये बाष्पीभवन आणि पाझर याचा समावेश नाही.

सन २००६-०७ व २००७-०८ च्या एकूण पाणी वापरात बाष्पीभवन व्यय समाविष्ट आहे. पाणी वापरामध्ये खरीप हंगामातील पाणी वापराचा समावेश आहे.

२.५ सिंचन व बिगर सिंचनाकरिता पाणी वापर

२.५.१ सन १९९८-९९ ते २००७-२००८ मधील सिंचन व बिगर सिंचन पाणी वापराबाबतची टक्केवारी तक्ता क्र.२.३ मध्ये व सन २००७-२००८ च्या पाणीवापराची तपशिलवार आकडेवारी परिशिष्टातील तक्ता क्र. ३५ मध्ये दिली आहे.

२.६ सिंचनाकरिता पाणीवापर

२.६.१ सन २००७-२००८ मध्ये दि. १५ ऑक्टोबर रोजीचा प्रकल्पिय उपयुक्त पाणीसाठा २९११५ द.ल.घ.मी. इतका होता व तो सन २००६-२००७ च्या तुलनेत १८२० दलघमी इतका कमी होता. त्याचबरोबर सन २००६-२००७ यावर्षी सिंचनाकरिता पाणीवापर २०१९२ द.ल.घ.मी. (बाष्पीभवन व्ययासह) इतका होता. त्यात ४२५ द.ल.घ.मी. इतकी घट होवून तो सन २००७-२००८ यावर्षी १९७६३ द.ल.घ.मी. (बाष्पीभवन व्ययासह) इतका झाला.

तक्ता क्र.२.३
सिंचन व बिगर सिंचनाची टक्केवारी
(सन १९९८-९९ ते २००७-२००८)

वर्ष	पाण्याचा एकूण वापर (द.ल.घ.मी.)	टक्केवारी	
		सिंचन	बिगर सिंचन
१	२	३	४
१९९८-९९	१५३८०	८०	२०
१९९९-००	१९६३२	८२	१८
२०००-०१	१७४३३	७८	२२
२००१-०२	१६३२६	७६	२४
२००२-०३	१७२०१	७५	२५
२००३-०४	१५३५९	६९	३१
२००४-०५	१५४६३	६९	३१
२००५-०६	१८६१६	७४	२६
२००६-०७	२५४०४	७९	२१
२००७-०८	२६४३४	७५	२५

टिप :- सन २००६-०७ व २००७-०८ मध्ये बाष्पीभवन व्यय सिंचन व बिगर सिंचनामध्ये वापराच्या प्रमाणात समाविष्ट केले आहे. तत्पूर्वीच्या आकडेवारीमध्ये बाष्पीभवनाचा समावेश नाही.

२.७ बिगर सिंचनाकरिता पाणीवापर

२.७.१ सन १९९८-९९ पासून सन २००७-२००८ या दहा वर्षांच्या कालावधीत एकूण पाणीवापरापैकी बिगर सिंचनाकरिता झालेला पाण्याचा वापर १८ ते ३१ टक्के दरम्यान होता. बिगर सिंचनाच्या पाणीवापराच्या आकडेवारीचे अवलोकन केले असता सन २००६-०७ मध्ये बिगर सिंचनाकरिता ५२१२ द.ल.घ.मी. इतका पाण्याचा वापर झाला होता व त्यामध्ये सन २००७-०८ मध्ये वाढ होऊन तो ६६७१ द.ल.घ.मी. (बाष्पीभवन व्ययासह) इतका झाला. शासकीय धोरणानुसार बिगर सिंचनाचा पाणीवापर एकूण पाणीवापराच्या २५ टक्के इतक्या मर्यादेपर्यंत अपेक्षित आहे. सन २००७-०८ मध्ये सिंचन व बिगर सिंचनामध्ये पाणी वापराच्या प्रमाणात बाष्पीभवन व्यय समाविष्ट करून सिंचन व बिगर सिंचनासाठीची टक्केवारी परिगणित करण्यात आली आहे. शासनाने प्रसृत केलेल्या जलनितीनुसार पिण्यासाठी व औद्योगिक पाणी वापरास सिंचनाच्या तुलनेत प्राधान्य दिलेले आहे. त्यामुळे बिगर सिंचनाचा पाणी वापर ही प्राधान्याने अत्यावश्यक बाब ठरते. तथापि पाटबंधारे प्रकल्पातील बिगर सिंचनासाठीच्या पाणीवापराची टक्केवारी मूळ प्रकल्प अहवालानुसार वेगवेगळी आहे.

२.७.२ बिगर सिंचन पाणीवापराचे १) पिण्यासाठी, २) औद्योगिक कामासाठी व ३) इतर असे एकूण तीन भाग पाडता येतील. सन २००७-२००८ या वर्षी प्रत्यक्षपणे बिगर सिंचनाकरिता ६६७१ (बाष्पीभवन व्ययासह) द.ल.घ.मी. इतका पाणीवापर झाला. त्यापैकी ५० टक्के पाणीवापर पिण्यासाठी (घरगुती वापर) झाला. औद्योगिक वापरासाठी व इतर वापरासाठी अनुक्रमे ११ टक्के व ३९ टक्के झालेला आहे. बिगर सिंचन पाणीवापरापैकी इतर पाण्याचा वापर हा ३९ टक्के इतका आहे. बिगर सिंचन पाणीवापरापैकी इतर पाण्याचा वापर हा ३९ टक्के इतक्या मोठ्या प्रमाणावर

दिसून येतो. सन २००७-०८ या वर्षी गुरांच्या चाऱ्याकरिता, ज्या ठिकाणी पिण्याच्या पाण्याचे दुर्भिक्ष आहे अशा गावांना पिण्याचे पाणी उपलब्ध व्हावे यासाठी प्रकल्पातील पाणी नदीद्वारे सोडण्यात आले, त्यामुळे पाण्याचे बाष्पीभवन व वहनव्यय जास्त झाला व या सर्वांचा परिणाम बिगर सिंचनातील इतर कामासाठी झालेल्या पाणीवापराचे प्रमाण जास्त असण्यात झाला. शासनाने प्रसृत केलेल्या जलनितीनुसार (जुलै २००३) जलसंपत्तीच्या वापराबाबत खालीलप्रमाणे प्राधान्यक्रम निश्चित केला आहे.

- अ) पशुधनासह पिण्यासाठी पाणी तसेच शीतकरण, आरोग्य आणि स्वच्छता विषयक गरजा यासाठी घरगुती वापर.
- ब) औद्योगिक, वाणिज्यिक वापर व कृषि उत्पादनावर आधारित उद्योगासाठी वापर.
- क) कृषि व जलविद्युत
- ड) पर्यावरण व करमणुक यासाठी वापर.
- इ) इतर सर्वप्रकारच्या वापरासाठी.

२.८ निर्मित सिंचनक्षमता (राज्यस्तरीय प्रकल्प)

२.८.१ राज्यात जून २००७ अखेर पूर्णतः व अंशतः सिंचनक्षमता निर्माण झालेले ६६ मोठे, मध्यम २३३ व लघु प्रकल्प(राज्यस्तरीय) २७७७ असे एकूण ३०७६ प्रकल्प होते.

२.८.२ राज्यातील योजनापूर्व काळात केवळ २.७४ लाख हेक्टर इतकी सिंचनक्षमता निर्माण झाली होती. १९६० पर्यंत राज्यातील मोठे, मध्यम व राज्यस्तरीय लघु प्रकल्प योजनेद्वारे ३.८६ लाख हेक्टर सिंचनक्षमता निर्माण करण्यात आली. जून १९९७ ते जून २००७ अखेरपर्यंत मोठे, मध्यम व राज्यस्तरीय लघु प्रकल्प योजनेद्वारे एकूण निर्माण झालेली सिंचनक्षमता तक्ता क्र.२.४ मध्ये दर्शविलेली आहे.

२.८.३ तक्ता क्र.२.४ वरून दिसून येईल की, १९६० अखेरीस मोठ्या, मध्यम व लघु प्रकल्प योजनेद्वारे निर्माण झालेल्या ३.८६ लाख हेक्टर इतक्या सिंचनक्षमतेत जून, १९९७ पर्यंत २८.४२ लाख हेक्टर इतकी मोठ्या प्रमाणात वाढ होऊन ती ३२.२८ लाख हेक्टर इतकी झाली. जून १९९७ पर्यंत निर्माण झालेल्या सिंचनक्षमतेत जून २००७ अखेरपर्यंत म्हणजे मागील दहा वर्षांत ११.०३ लाख हेक्टर इतकी अतिरिक्त सिंचनक्षमता निर्माण होऊन ती ४३.३१ लाख हेक्टर इतकी झाली.

२.८.४ मोठ्या व मध्यम प्रकल्पाची सन १९६० मध्ये ३.१४ लाख हेक्टर इतकी सिंचनक्षमता होती. त्यात जवळपास दहा पट वाढ होऊन ती जून २००७ अखेरीस ३१.९३ लाख हेक्टर इतकी झाली. लघु प्रकल्पांच्या बाबतीत १९६० मध्ये अगदी नाममात्र म्हणजे ७२,००० हेक्टर इतकी सिंचनक्षमता होती. या तुलनेत जून २००७ अखेरपर्यंत लघु प्रकल्पांच्या सिंचनक्षमतेत १०.६३ लाख हेक्टर इतकी भरीव वाढ होऊन ती ११.३५ लाख हेक्टर इतकी झाली.

२.८.५ जून २००६ च्या ४१.३२ लाख, १.९९ लाख हेक्टरने निर्मित सिंचन क्षमतेत वाढ होऊन ती जून २००७ अखेर ४३.३१ लाख हेक्टर झाली आहे.

तक्ता क्र.२.४

राज्यातील मोठ्या, मध्यम व लघु प्रकल्पापासून(राज्यस्तरीय) निर्माण झालेली सिंचनक्षमता.
(१९६०, १९९७ ते २००७)

(लाख हेक्टर)

अ.क्र.	वर्ष	एकूण निर्मित सिंचनक्षमता		
		मोठे व मध्यम प्रकल्प	लघु प्रकल्प (राज्यस्तरीय)	एकूण
१.	२.	३.	४.	५.
१	१९६०	३.१४	०.७२	३.८६
२	जून, १९९७	२४.६६	७.६२	३२.२८
३	जून, १९९८	२६.३२	७.८४	३४.१६
४	जून, १९९९	२६.६५	८.३५	३५.००
५	जून, २०००	२८.१३	८.९३	३७.०६
६	जून, २००१	२८.५६	९.१३	३७.६९
७	जून, २००२	२८.८२	९.३०	३८.१२
८	जून, २००३	२९.०७	९.५६	३८.६३
९	जून, २००४	२९.५२	९.६१	३९.१३
१०	जून, २००५	३०.१९	९.८४	४०.०३
११	जून, २००६	३०.७२	१०.६०	४१.३२
१२	जून, २००७	३१.९६	११.३५	४३.३१

टीप : तक्ता क्र.२.४ मध्ये निर्मित सिंचन क्षमतेच्या आकडेवारीत लघु प्रकल्प (स्थानिकस्तर) च्या आकडेवारीचा समावेश नाही.

२.९ विभाग निहाय सिंचनक्षमता

२.९.१ महाराष्ट्र राज्य प्रशासकीय कामकाजाच्या दृष्टीने कोकण प्रदेश, नाशिक, पुणे, औरंगाबाद, अमरावती व नागपूर अशा ६ महसुली विभागात विभागलेले आहे. जून १९९८ ते जून २००७ या कालावधीत वरील सहा विभागात निर्माण झालेली एकूण सिंचन क्षमता तक्ता क्र.२.५ मध्ये दर्शविलेली आहे.

२.९.२ विभागनिहाय आकडेवारीचे अवलोकन केल्यास जून, १९९८ पासून ते जून २००७ अखेरपर्यंतच्या कालावधीत सिंचनक्षमतेत सर्वात जास्त वाढ पुणे विभागात (४.८ लाख हेक्टर) झाली आहे. त्या खालोखाल औरंगाबाद विभाग (१.४ लाख हेक्टर), अमरावती विभाग (१.१ लाख हेक्टर) वाढ झाली. नाशिक, नागपूर व कोकण विभागात अनुक्रमे ०.९ लाख हेक्टर, ०.७ लाख हेक्टर व ०.१ लाख हेक्टर इतकी वाढ झाली.

२.९.३ निर्मित सिंचनक्षमतेची जून २००६ ची स्थिती विचारात घेता, एक वर्षाच्या कालावधीत म्हणजे माहे जून २००७ पर्यंत राज्यात सुमारे १.९९ लाख हेक्टर सिंचनक्षमता वाढली आहे. (सदरची वाढ मागील एक वर्षाच्या तत्सम कालावधीतील वाढीपेक्षा ५३ टक्क्यांनी जास्त आहे.) यापैकी पुणे विभागात सर्वात जास्त म्हणजे सुमारे ७०,००० हेक्टरची वाढ झाली आहे. त्या

खालोखाल नाशिक व औरंगाबाद विभागात प्रत्येकी ४०,००० तसेच अमरावती व नागपूर विभागात प्रत्येकी ३०,००० हेक्टरनी वाढ झालेली आहे.

तक्ता क्र.२.५
विभागनिहाय निर्मित सिंचन क्षमता (जून १९९८ ते जून २००७)

(लाख हेक्टर)

अ. क्र.	विभाग	एकूण निर्मित सिंचन क्षमता(जून अखेर)										
		जून १९९८	जून १९९९	जून २०००	जून २००१	जून २००२	जून २००३	जून २००४	जून २००५	जून २००६	जून २००७	जून १९९८ च्या तुलनेत जून २००७ पर्यंत झालेली वाढ
१	२	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
१.	कोकण	०.७	०.७	०.७	०.७	०.७	०.८	०.८	०.८	०.८	०.८	०.९
२.	नाशिक	६.१	६.२	६.५	६.५	६.६	६.६	६.६	६.७	६.८	७.२	०.९
३.	पुणे	१२.०	१२.२	१३.६	१३.८	१३.९	१४.३	१४.६	१५.१	१५.६	१६.३	४.८
४.	औरंगाबाद	७.९	८.२	८.४	८.५	८.६	८.६	८.७	८.८	९.१	९.५	१.४
५.	अमरावती	३.०	३.२	३.३	३.४	३.५	३.५	३.६	३.८	३.९	४.१	१.१
६.	नागपूर	४.५	४.५	४.६	४.८	४.८	४.८	४.८	४.८	५.१	५.४	०.७
महाराष्ट्र राज्य		३४.२	३५.०	३७.१	३७.७	३८.१	३८.६	३९.१	४०.०	४१.३	४३.३	९.०

टीप : तक्ता क्र.२.५ मध्ये निर्मित सिंचन क्षमतेच्या आकडेवारीत लघु प्रकल्प (स्थानिकस्तर) च्या आकडेवारीचा समावेश नाही.

२.९.४ राज्यातील जिल्हानिहाय भौगोलिक क्षेत्र, लागवडीलायक क्षेत्र आणि जून २००७ अखेर निर्माण झालेली सिंचनक्षमता परिशिष्ट तक्ता क्र.१ मध्ये दर्शविली आहे.

२.१० निर्मित सिंचनक्षमता : जून २००७

२.१०.१ राज्यात जून २००७ अखेर सिंचनक्षमता निर्माण झालेले मोठे मध्यम व राज्यस्तर लघु प्रकल्प मिळून एकूण ४३.३१ प्रकल्प आहेत. सर्व प्रकल्प योजनांची जून २००७ अखेर निर्मित सिंचनक्षमता तक्ता क्र.२.६ मध्ये दर्शविली आहे.

तक्ता क्र.२.६
मोठे, मध्यम, राज्यस्तरीय लघु प्रकल्पांची
३० जून २००७ अखेर निर्मित सिंचनक्षमता

(लाख हेक्टर)

अ.क्र.	प्रकल्पाचा प्रकार	प्रकल्पांची संख्या।	निर्मित सिंचनक्षमता।
१.	२.	३.	४.
१	मोठे	६६	२४.५६
२	मध्यम	२३३	७.४०
३	राज्यस्तर लघु	२७७७	११.३५
एकूण		३०७६	४३.३१

* सिंचन क्षमता निर्माण झालेले प्रकल्प

२.११ निव्वळ पेरणी क्षेत्र व निर्मित सिंचनक्षमता

२.११.१ राज्यातील निव्वळ पेरणी क्षेत्र सन २००३-२००४ मध्ये १७४.९० लक्ष हेक्टर होते. जून २००७ अखेरीस राज्यस्तरीय मोठ्या, मध्यम व लघु प्रकल्पांद्वारे ४३.३१ लाख हेक्टर सिंचनक्षमता निर्माण झाली आहे. तर २५० हेक्टरपेक्षा कमी क्षेत्र असलेल्या स्थानिकस्तर प्रकल्पांद्वारे जून २००७ पर्यंत १३.२५ लक्ष हेक्टर इतकी सिंचनक्षमता निर्माण झाली. अशाप्रकारे राज्य व स्थानिक स्तर या दोन क्षेत्रातील प्रकल्पांद्वारे जून २००७ अखेरीस एकूण ५६.५६ लक्ष हेक्टर इतकी सिंचनक्षमता निर्माण झालेली आहे व ती निव्वळ पेरणी क्षेत्राच्या ३२ टक्के इतकी आहे. गेल्या चार वर्षामध्ये एकूण निर्मित क्षमतेत दरवर्षी भरिव वाढ होत आहे.

२.१२ सिंचित क्षेत्र

२.१२.१ राज्यात मान्सून हंगामात पडणाऱ्या पावसावर प्रकल्पातील पाणीसाठा निर्भर असतो. प्रकल्पातील पाणीसाठ्याच्या अधीन राहून सिंचन सुविधांची फलनिष्पत्ती मोजण्याचे सिंचित क्षेत्र हे एक परिमाण आहे. राज्यातील सन १९९८-९९ ते २००७-२००८ या कालावधीतील कालव्यावरील व प्रकल्पाच्या समादेश क्षेत्रातील विहीरीवरील असे एकूण सिंचित क्षेत्र तक्ता क्र. २.७ मध्ये दर्शविले आहे.

तक्ता क्र.२.७

प्रकल्पांच्या कालव्यावरील व समादेश क्षेत्रातील विहिरीवरील एकूण सिंचित क्षेत्र
(लाख हेक्टर)

अ.क्र.	वर्ष	निर्मित सिंचनक्षमता	सिंचित क्षेत्र			
			कालव्यावरील	विहिरीवरील	एकूण (रकाना ४ व ५)	सिंचित क्षेत्राची निर्मित सिंचनक्षमतेची टक्केवारी
१.	२.	३.	४.	५.	६.	७.
१	१९९८-९९	३४.१६	१२.२५	४.७१	१६.९६	४९.६५
२	१९९९-००	३५.००	१२.८६	५.८४	१८.७०	५३.४३
३	२०००-०१	३७.०६	१२.९८	४.६६	१७.६४	४७.६०
४	२००१-०२	३७.६९	१२.५०	४.५८	१७.०८	४५.३२
५	२००२-०३	३८.१२	१३.१८	५.२४	१८.४२	४८.३२
६	२००३-०४	३८.६३	१२.४४	४.४१	१६.८५	४३.६२
७	२००४-०५	३९.१३	१२.५९	४.४०	१६.९९	४३.४२
८	२००५-०६	४०.०३	१६.१७	५.९७	२२.१४	५५.३१
९	२००६-०७	४१.३२	१८.३५	८.४६	२६.८१	६४.८८
१०	२००७-०८	४३.३१	१८.९७	८.६७	२७.६४	६३.८१

टीप : तक्ता क्र.२.७ मधील सिंचित क्षेत्राच्या आकडेवारीत लघु प्रकल्प(स्थानिकस्तर) च्या आकडेवारीचा समावेश नाही.

२.१२.२ प्रकल्पातील उपयुक्त पाणीसाठा व सिंचनाकरीता वापर या आधारावर सिंचित क्षेत्राचे मोजमाप करणे योग्य ठरते. सन २००७-२००८ या वर्षी कालव्यावरील १८.९७ लक्ष हेक्टर आणि विहिरीवरील ८.६७ लाख हेक्टर असे एकूण २७.६४ लाख हेक्टर इतके सिंचित क्षेत्र होते. सन २००६-२००७ या वर्षाच्या सिंचित क्षेत्राशी तुलना करता (२६.८१ लाख हेक्टर) सन २००७-२००८ मध्ये सिंचित क्षेत्रात लक्षणीय ०.८३ लक्ष हेक्टर इतकी वाढ झाल्याचे दिसून येते. विहिरीवरील सिंचित क्षेत्रात कोकण, नाशिक व पुणे विभागात वाढ झाली असून अल्प प्रमाणात नागपूर विभागात वाढ झाली आहे. औरंगाबाद व अमरावती विभागात घट झाली आहे. प्रकल्पावरील सिंचन क्षेत्रामधील वाढ कोकण व अमरावती वगळून इतर चार विभागात झालेली आहे.

२.१२.३ सन १९९८-९९ मध्ये सिंचनाकरीता झालेला पाणीवापर १२३४७ द.ल.घ.मी. असताना कालव्यावरील सिंचित क्षेत्र १२.२५ लाख हेक्टर होते. सन २००७-२००८ मध्ये सिंचनाकरीता पाणीवापर १९९८-९९ च्या तुलनेत ७४१६ द.ल.घ.मी. जास्त (१९,७६३ द.ल.घ.मी.) झाला असून सिंचित क्षेत्रात देखील ६.७२ लक्ष हेक्टर इतकी भरीव वाढ झाली आहे. यावरून १९९८-९९ मध्ये असलेल्या कालव्यावरील पाणीवापर क्षमतेच्या तुलनेत २००७-२००८ मधील कालव्यावरील पाणीवापर क्षमतेत भरीव वाढ झाल्याचे दिसून येते.

२.१२.४ १५ ऑक्टोबर २००७ चा उपयुक्त पाणीसाठा २५४८९ द.ल.घ.मी. इतका आहे. त्यापैकी ७६ टक्के (१९७६३ द.ल.घ.मी.) पाण्याचा वापर सिंचनाकरीता केला गेला. उपयुक्त

पाणी साठयापैकी बिगर सिंचनाचा पाणीवापर (६६७१ द.ल.घ.मी. बाष्पीभवन व्ययासह) वगळला तरी सिंचनाकरिता विद्यमान पाणी वापरापेक्षा अधिक पाणीवापर होणे आवश्यक होते असे वाटते. बाष्पीभवन आणि वहनव्यय कमी करण्याबाबत आवश्यक त्या उपाययोजना विस्तृतपणे केल्या गेल्या तर सिंचनाकरिता जास्तीतजास्त पाणी उपलब्ध होवू शकेल त्यादृष्टीने विद्यमान उपाययोजनांची व्याप्ती वाढविणे आवश्यक वाटते. सिंचित क्षेत्र कमी होण्याची कारणमिमांसा परिच्छेद क्र.२.२७ मध्ये दिली आहे.

२.१३ मोठ्या, मध्यम व लघु राज्यस्तर प्रकल्पांचे सिंचित क्षेत्र

२.१३.१ राज्यातील मोठ्या, मध्यम व लघु (राज्यस्तर) प्रकल्पांचे सन २००७-२००८ मधील कालव्यावरील सिंचित क्षेत्र १८.९७ लाख हेक्टर इतके होते. त्यापैकी ६५ टक्के सिंचित क्षेत्र मोठ्या प्रकल्पावरील होते तर मध्यम व लघु प्रकल्पावरील सिंचित क्षेत्राचे प्रमाण अनुक्रमे १५ टक्के व २० टक्के इतके होते. सिंचित क्षेत्राची तुलना जून २००७ च्या निर्मित सिंचन क्षमतेशी केल्यास असे दिसून येते की, मोठ्या प्रकल्पावरील सिंचित क्षेत्र हे या प्रकल्पावरील निर्मित सिंचनक्षमतेच्या ५० टक्के होते. मध्यम व लघु प्रकल्पाबाबत हे प्रमाण अनुक्रमे ३८ टक्के व ३४ टक्के इतके होते.

२.१३.२ राज्यातील मोठे, मध्यम व लघु प्रकल्पाच्या कालव्यावरील विभागनिहाय एकूण सिंचित क्षेत्र तक्ता क्र.२.८ मध्ये दर्शविले आहे.

तक्ता क्र.२.८

विभागनिहाय प्रकल्पाच्या कालव्यावरील सिंचित क्षेत्र(स्थानिक क्षेत्रातील लघु प्रकल्पाव्यतिरिक्त)
(सन १९९८-९९ ते २००७-२००८)

(लाख हेक्टर)

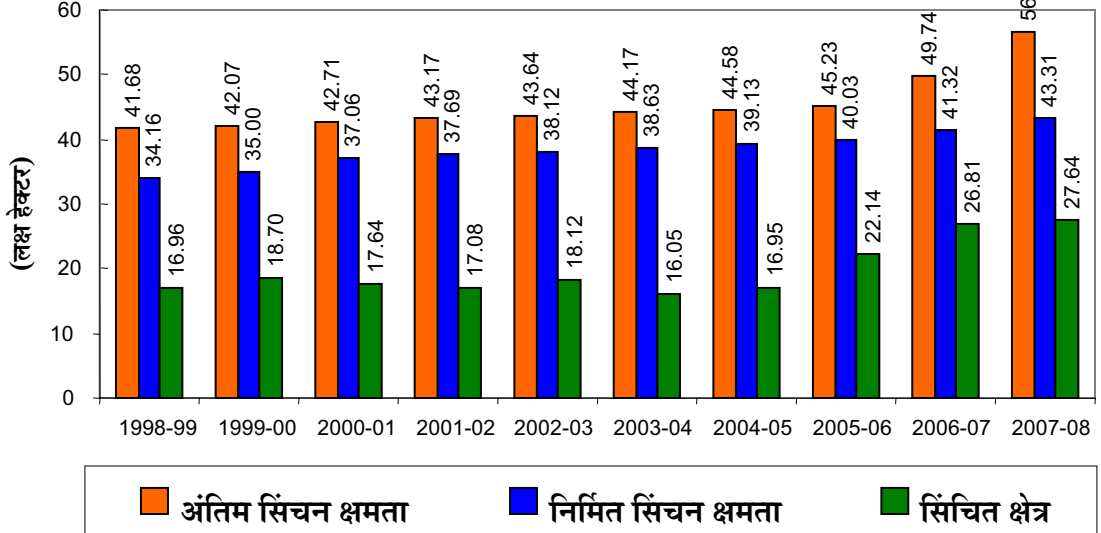
अ. क्र.	विभाग	सिंचित क्षेत्र									
		१९९८-९९	१९९९-००	२०००-०१	२००१-०२	२००२-०३	२००३-०४	२००४-०५	२००५-०६	२००६-०७	२००७-०८
१.	२.	३.	४.	५.	६.	७.	८.	९.	१०.	११	१२.
१	कोकण	०.१०	०.१६	०.१९	०.१५	०.१५	०.१५	०.१६	०.१७	०.२२	०.२१
२	नाशिक	१.७७	२.०१	१.६५	१.६८	१.८६	२.०१	२.१८	२.४९	२.३४	२.५३
३	पुणे	५.३०	५.५१	५.५६	५.७०	५.९६	५.२१	६.६४	६.८०	८.६८	९.१०
४	औरंगाबाद	१.८०	१.७८	१.९२	१.३१	१.२२	१.०९	१.१४	२.७२	२.७९	२.८२
५	अमरावती	०.५६	०.६९	०.८३	०.८४	१.१४	०.८९	०.३२	०.८२	१.१४	१.१२
६	नागपूर	२.७२	२.७१	२.८३	२.८२	२.८५	३.०९	२.१५	३.१७	३.१८	३.१९
महाराष्ट्र राज्य		१२.२५	१२.८६	१२.९८	१२.५०	१३.१८	१२.४४	१२.५९	१६.१७	१८.३५	१८.९७

२.१३.३ सन २००७-२००८ च्या सिंचित क्षेत्राची विभागनिहाय विगतवारी पाहिल्यास, नाशिक, पुणे व औरंगाबाद या विभागात २००६-०७ च्या तुलनेत सिंचित क्षेत्रात प्रत्येकी ६ टक्के, इतकी वाढ झालेली आहे. मात्र नागपूरमध्ये अल्पशी वाढ झाली असून कोकण व अमरावती विभागात सिंचन क्षेत्रात घट झाली आहे.

महाराष्ट्र राज्य

3

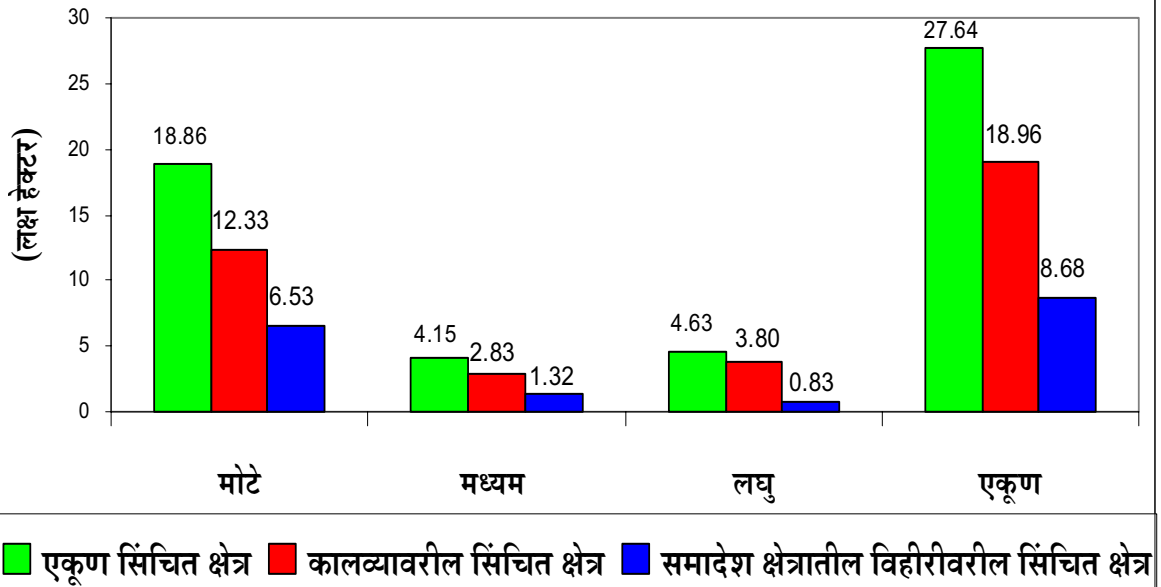
मोठे, मध्यम, लघु प्रकल्पाची एकूण अंतिम सिंचन क्षमता निर्मिती
सिंचन क्षमता व सिंचित क्षेत्र (समादेश क्षेत्रातील विहिरी)

महाराष्ट्र राज्य

4

प्रकल्प प्रकारानुसार कालव्यावरील, समादेश क्षेत्रातील व विहिरींवरील एकूण
सिंचित क्षेत्र २००७-२००८

२.१४ प्रकल्पांच्या समादेश क्षेत्रातील विहिरीवरील सिंचित क्षेत्र

२.१४.१ प्रकल्पाच्या समादेश क्षेत्रातील एकूण विहिरींची संख्या सन २००७-२००८ या वर्षाअखेर ३.७३ लाख इतकी होती. यापैकी ३.२१ लाख (८६ टक्के) इतक्या विहिरी उपयोगात होत्या. कोकण, अमरावती व नागपूर विभागातील एकूण विहिरींपैकी (५९७०२) उपयोगात असणाऱ्या विहिरींची संख्या (३१८३६) फार मोठ्या प्रमाणात कमी असल्याचे आढळून येते. (परिशिष्ट तक्ता क्र. २२).

२.१४.२ सन २००७-२००८ मध्ये प्रकल्पाच्या समादेश क्षेत्रातील विहिरीवरील सिंचित क्षेत्र ८.६७ लाख हेक्टर इतके होते. मागील वर्षाच्या तुलनेत यावर्षी विहिरीवरील सिंचित क्षेत्रात ०.२१ लाख हेक्टर इतकी वाढ झालेली दिसून येते. उपयोगात असलेल्या प्रत्येक विहिरीवर सरासरी २.६९ हेक्टर इतके सिंचित क्षेत्र होते.

२.१५ राज्यातील प्रकल्पांचे हंगामनिहाय सिंचित क्षेत्र व पीकपध्दती

२.१५.१ प्रकल्पांवरील हंगामनिहाय सिंचित क्षेत्राचे अवलोकन केल्यास लाभक्षेत्रात कोणती पीकपध्दती होती, याचा ढोबळ मानाने अंदाज करता येऊ शकतो. खरीपासाठीचा पाणीवापर हा प्रामुख्याने पावसावर अवलंबून असतो. पावसाळ्यात पाऊस कमी असला किंवा अनियमित असला तर खरीपासाठी पाण्याची मागणी होते. प्रामुख्याने सिंचनाकरिता पाण्याची होणारी मागणी ही रब्बी आणि उन्हाळी, या हंगामासाठी होते. त्यामुळे या हंगामातील सिंचित क्षेत्र हे त्या लाभक्षेत्रात अस्तित्वात असलेल्या पीकपध्दतीचे निदर्शक ठरते. रब्बी, उन्हाळी, दुहंगामी आणि बारमाही हंगामाच्या क्षेत्रात होणारी वाढ किंवा घट ही सिंचनाकरिता उपलब्ध असणाऱ्या पाण्याच्या वाढी वा घटीवर तसेच लाभक्षेत्रात अस्तित्वात असलेल्या पीकपध्दतीवर अवलंबून आहे. असे जरी असले तरी प्रकल्पाच्या लाभक्षेत्रातील पीकपध्दतीचा ढोबळमानाने अंदाज येण्यासाठी मोठ्या, मध्यम व लघु (राज्यस्तर) प्रकल्पांचे १९९८-९९ ते २००७-२००८ या कालावधीतील हंगामनिहाय सिंचित क्षेत्र तक्ता क्र.२.९ मध्ये दर्शविले आहे.

२.१५.२ सन २००६-२००७ मध्ये प्रकल्पावरील सिंचित क्षेत्र १८.३५ लाख हेक्टर इतके होते. त्यात २००७-०८ मध्ये (३.६७ टक्के) वाढ होऊन ते १८.९७ लाख हेक्टर झाले आहे. त्यात सन २००६-०७ च्या तुलनेत २००७-०८ मध्ये मुख्यत्वे करून खरीप व रब्बी व दुहंगामी हंगामातील सिंचित क्षेत्रात वाढ झाली असून उन्हाळी व बारमाही मधील सिंचित क्षेत्रात अल्पशी घट झाली आहे.

तक्ता क्र.२.९
मोठ्या, मध्यम, लघु (राज्यस्तर) प्रकल्पाचे हंगामनिहाय सिंचित क्षेत्र
(स्थानिक क्षेत्रातील लघु प्रकल्पाव्यतिरिक्त)

(लाख हेक्टर)

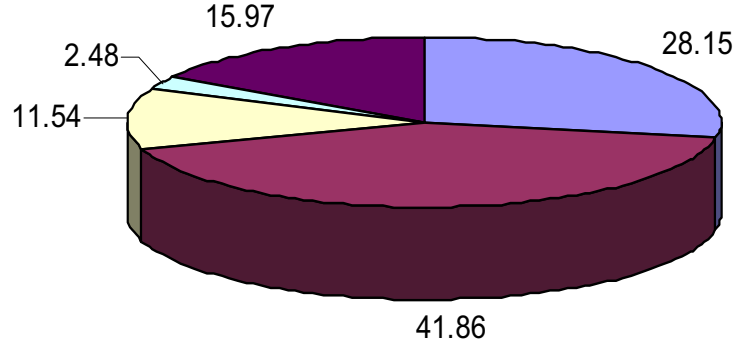
अ. क्र.	वर्ष	हंगामनिहाय सिंचित क्षेत्र					
		खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	एकूण
१.	२.	३.	४.	५.	६.	७.	८.
१	१९९८-९९	३.३६ (२७.४)	४.२५ (३४.७)	१.८२ (१४.९)	०.५२ (४.२)	२.३० (१८.८)	१२.२५ (१००.०)
२	१९९९-००	३.४३ (२६.६)	४.९३ (३८.३)	१.५५ (१२.१)	०.४७ (३.७)	२.४८ (१९.३)	१२.८६ (१००.०)
३	२०००-०१	४.२३ (३२.६)	४.७८ (३६.८)	०.७५ (५.८)	०.५० (३.९)	२.७२ (२०.९)	१२.९८ (१००.०)
४	२००१-०२	३.६५ (२९.२)	४.७८ (३८.२)	१.२२ (९.८)	०.४१ (३.३)	२.४४ (१९.५)	१२.५० (१००.०)
५	२००२-०३	३.७२ (२८.२)	५.४८ (४१.७)	१.०६ (८.०)	०.५२ (३.९)	२.४० (१८.२)	१३.१८ (१००.०)
६	२००३-०४	४.१५ (३३.४)	५.०९ (४०.९)	०.८२ (६.६)	०.५० (४.०)	१.८८ (१५.१)	१२.४४ (१००.०)
७	२००४-०५	३.४८ (२७.६)	५.०६ (४०.२)	१.२८ (१०.२)	०.४६ (३.७)	२.३१ (१८.३)	१२.५९ (१००.०)
८	२००५-०६	३.७० (२२.९)	६.६६ (४१.२)	२.१३ (१३.२)	०.४१ (२.५)	३.२७ (२०.२)	१६.१७ (१००.०)
९	२००६-०७	४.८१ (२६.२१)	७.३२ (३९.८९)	२.२४ (१२.२१)	०.३८ (२.०७)	३.६० (१९.६२)	१८.३५ (१००.०)
१०	२००७-०८	५.३४ (२८.१५)	७.९४ (४१.८६)	२.१९ (११.५४)	०.४७ (२.४८)	३.०३ (१५.९७)	१८.९७ (१००.०)

टिप :- कंसातील आकडे एकूण सिंचन क्षेत्राशी टक्केवारी दर्शवितात.

२.१५.३ सन २००७-०८ या वर्षाच्या विभागनिहाय व हंगामनिहाय सिंचित क्षेत्राचे अवलोकन केले असता सन २००६-०७ यावर्षाच्या तुलनेत पुणे, औरंगाबाद व अमरावती भागात रब्बी हंगामात अनुक्रमे ४६०००, २०००० व ८५०० हेक्टरने वाढ झाल्याचे दिसून येते. तसेच नाशिक व पुणे या विभागात खरीप हंगामात अनुक्रमे सुमारे ३१००० व ५४००० वाढ झाल्याचे दिसून येते. त्याचबरोबर नाशिक व नागपूर विभागामध्ये उन्हाळी हंगामात अनुक्रमे २००० व ५००० हेक्टरने वाढ झाल्याचे तसेच औरंगाबाद, नाशिक व पुणे विभागात दुहंगामातील क्षेत्रात अनुक्रमे १६०००, ७००० व १००० हेक्टरनी वाढ झाली असल्याचे दिसून येते. राज्यात एकंदरीत मागील वर्षाच्या (२००६-०७) च्या तुलनेत खरीप, रब्बी व दुहंगामातील सिंचन क्षेत्रात अनुक्रमे ७९ हजार, ७५ हजार व १७ हजार हेक्टरने वाढ झाली आहे. तर उन्हाळी व बारमाही हंगामातील क्षेत्र अनुक्रमे ५ हजार व ८३ हजार हेक्टरने घटले आहे.

5

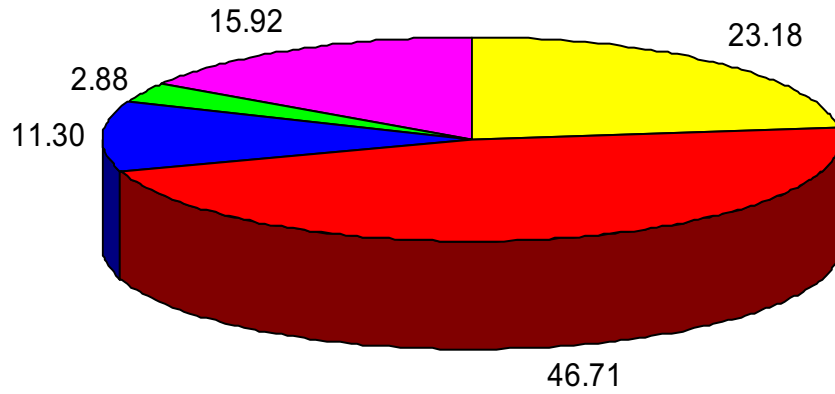
प्रकल्पावरील हंगामनिहाय सिंचित क्षेत्र
(२००७-२००८) सिंचित क्षेत्र (टक्केवारी)

खरीप रब्बी उन्हाळी दुहंगामी बारमाही

6

विहीरीवरील हंगामनिहाय सिंचित क्षेत्र (२००७-२००८)
(टक्केवारी)

खरीप रब्बी उन्हाळी दुहंगामी बारमाही

२.१६ कालव्या वरील व विहीरी वरील पिकनिहाय सिंचित क्षेत्र

२.१६.१ राज्यात मोठे, मध्यम व लघु (राज्य स्तर) प्रकल्पावरील सन २००७- २००८ मध्ये १८.९७ लाख हेक्टर इतके क्षेत्र प्रवाही सिंचनाखाली होते. तसेच लाभक्षेत्रातील विहीरी वरील सिंचित क्षेत्र ८.६७ लाख हेक्टर इतके होते. दोन्ही मिळून सिंचित झालेल्या २७.६४ लाख हेक्टर क्षेत्रामधील ९ प्रमुख पिकाखालील सिंचित क्षेत्राची टक्केवारी खालील परिच्छेदात दर्शविली आहे.

२.१६.२ सन २००७-०८ या वर्षामध्ये कालवा व विहीरी वरील एकूण २७.६४ लाख हेक्टर सिंचित क्षेत्रापैकी सर्वात जास्त क्षेत्र (२०.४४ टक्के) गहू या पिकाखाली आहे. त्या खालोखाल ऊस या पिकाखाली १४.५४ टक्के भात या पिकाखाली १२.२७ टक्के व ११.९१ टक्के हेक्टर ज्वारी या पीकाखालील क्षेत्र आहे. शिवाय अन्य प्रमुख पिकाखालील क्षेत्र २.५७ टक्के ते ३.२२ टक्केच्या दरम्यान आहे. या व्यतिरिक्त इतर पिकाखालील क्षेत्र २२.९८ टक्के आहे. (परिशिष्टातील तक्ता क्र.२६)

२.१६.३ सन २००६-०७ आणि २००७-०८ या दोन वर्षातील पिकनिहाय सिंचित क्षेत्राचे अवलोकन केले असता २००६-०७ च्या तुलनेत २००७-०८ या वर्षी गहू,हरभरा व कापूस या पिकाखालील क्षेत्रामध्ये वाढ झालेली आहे.

२.१६.४ महाराष्ट्र राज्याच्या ३०८ लाख हेक्टर भौगोलीक क्षेत्रापैकी सन २००५-०६ मध्ये २१२ लाख हेक्टर (६९ टक्के) इतके लागवडीलायक क्षेत्र आहे. यापैकी निव्वळ पेरणीखालील क्षेत्र १७४ लाख हेक्टर (८२ टक्के) इतके आहे.

२.१६.५ पाटबंधारे विभागाच्या अधिनस्त असलेल्या मोठ्या, मध्यम व लघु (राज्यस्तरीय) प्रकल्पावर व त्या प्रकल्पांच्या समादेश क्षेत्रातील विहिरींवर एकूण २७.६४ लाख हेक्टर क्षेत्र सन २००७-२००८ यावर्षी सिंचनाखाली आहे. यापैकी ७.३४ लाख हेक्टर (२६.५६ टक्के) इतके क्षेत्र खरीपाखाली, १२.०० लाख हेक्टर (४३.४२ टक्के) इतके क्षेत्र रब्बीखाली आणि ३.१७ लाख हेक्टर (११.४७ टक्के) उन्हाळी पिकाखालील आहे. तर दुहंगामी पीकाखालील क्षेत्र ०.७२ लाख (२.५९ टक्के) इतके क्षेत्र आहे. बारमाही पिकाखालील क्षेत्र ४.४१ लाख हेक्टर (१५.९६ टक्के) इतके आहे.

२.१६.६ ग्रामीण जीवनाच्या अर्थव्यवस्थेच्या दृष्टीने भूमि वापराची क्षमता ही महत्वपूर्ण ठरते. प्रत्येक हंगामात किती क्षेत्रात पिके घेतली जातात व किती क्षेत्र पडीक राहते या बाबी विचारात घेतल्यास त्यावर अवलंबून असलेले शेतकरी किती काळ कामाविना राहतात याचा अंदाज बांधता येतो. खरीपातील क्षेत्रावर रब्बी, दुहंगामी, उन्हाळी अशी पिके घेतली न गेल्यास ती जमीन खरीपानंतर पडीक राहते. त्यामुळे भूमी उपयोगाची क्षमता कमी होते. तसेच कृषि उत्पादनावर सुध्दा त्याचा परिणाम होतो.

२.१६.७ पाण्याचे समन्यायी वाटप होऊन लाभधारक शेतकऱ्यांमध्ये समन्वय राहण्याच्या दृष्टीने पाटबंधारे प्रकल्पांवर शेतकऱ्यांच्या सहकारी पाणीवापर संस्था स्थापन करण्याचा शासनाने २००१ मध्ये निर्णय घेतला आहे. तसेच पाणीवापर संस्थांना वैधानिक दर्जा देण्याच्या दृष्टीने कायदा अस्तित्वात आला आहे. प्रकल्पाचे सिंचन व्यवस्थापन पाणीवापर संस्थांकडे देण्यात येणार असून

त्यांनी सदस्य शेतकऱ्यांना पाणी वाटप करण्याचे नियोजन व नियमन करावयाचे आहे. पाणीवापर संस्थाना त्यांचे पाणीवाटपाच्या मर्यादेत पिके घेण्याचे स्वातंत्र्य आहे. त्यामुळे लाभक्षेत्रातील पीकपध्दती यापुढे पाणीवापर संस्थांद्वारे ठरविली जाणार आहे.

२.१७ खोरेनिहाय पीक पध्दती

२.१७.१ राज्यातील गोदावरी, कृष्णा, तापी या खोऱ्यातील सन २००५-०६, २००६-०७ व २००७-०८ या ३ वर्षांच्या खरीप हंगामातील आणि रब्बी व इतर हंगामातील पीक पध्दतीची आकडेवारी गोळा करण्यात आली. या आकडेवारीवरून गोदावरी, कृष्णा आणि तापी या खोऱ्यामध्ये सन २००५-०६ च्या तुलनेत सन २००७-०८ मधील पीक पध्दतीमध्ये काय बदल दिसून आला याचे विवेचन खालील परिच्छेदात केले आहे. खालील विवेचनाचा संदर्भ विचारात घेत असतांना सन २००५-०६ च्या तुलनेत सन २००७-०८ या वर्षी रब्बी, उन्हाळी, दुहंगामी व बारमाही हंगामाकरिता तापी व कृष्णा खोऱ्यात सिंचनाकरिता पाण्याचा वापर वाढला असल्याचे दिसून येते.

खरीप हंगाम

गोदावरी खोरे : खरीप हंगामातील भात, व भुईमुग या पिकाखालील सन २००५-०६ वर्षांच्या पिकांच्या क्षेत्राच्या तुलनेत सन २००७-०८ मध्ये वाढ झाली. मात्र इतर प्रमुख ज्वारी, तेलबिया व कापूस या पिकाखालील क्षेत्रात अल्पशी घट झालेली दिसून येते.

कृष्णा खोरे : कृष्णा खोऱ्यामध्ये सन २००५-०६ या वर्षांच्या तुलनेत सन २००७-०८ या वर्षी भात, कापूस भुईमुग व तेलबिया या खरीप पिकांच्या क्षेत्रामध्ये वाढ झाल्याचे दिसून येते. तर ज्वारी या प्रमुख पिकामधील क्षेत्रात घट झाल्याचे दिसून येते.

तापी खोरे : तापी खोऱ्यात २००५-०६ च्या तुलनेत २००७-०८ मध्ये ज्वारी व कापूस या पिकांखालील क्षेत्रात वाढ झाल्याचे दिसून येते. मात्र खरीपामधील भुईमुग, तेलबिया व कापूस या पीकाखालील सिंचित क्षेत्रात घट झाली आहे.

रब्बी व इतर हंगाम : रब्बी, उन्हाळी, दुहंगामी व बारमाही या ४ हंगामातील ज्वारी, भुईमुग, हरभरा, गहू, भात, तेलबिया, ऊस, कापूस, फळ लागवड या प्रमुख पिकाखालील सन २००५-०६ आणि सन २००६-०७ व २००७-०८ या तीन वर्षांतील पिकक्षेत्राच्या आकडेवारीचे विवेचन खालील परिच्छेदात केले आहे.

गोदावरी खोरे : सन २००५-०६ च्या तुलनेत सन २००७-०८ मध्ये ज्वारी, भात, तेलबिया, ऊस व भुईमुग या प्रमुख पिकाखालील क्षेत्रात घट झालेली आहे. तर इतर सर्वच पिकाखालील क्षेत्रात वाढ झालेली आहे.

कृष्णा खोरे : सन २००५-०६ च्या तुलनेत २००७-०८ यावर्षी भुईमुग, तेलबिया या पिकाखालील क्षेत्र वाढले आहे व इतर सर्वच प्रमुख पिकाखालील क्षेत्र कमी झाले आहे.

तापी खोरे : सन २००५-०६ या वर्षांच्या तुलनेत सन २००७-०८ मध्ये हरभरा, गहू यांचे क्षेत्र वाढले आहे. मात्र इतर पिकाखालील क्षेत्र कमी झालेले आहे.

२.१८ प्रत्यक्ष सिंचित क्षेत्राची परिगणना

२.१८.१ प्रकल्प क्षेत्रातील सिंचित क्षेत्र हे प्रकल्पातील प्रत्यक्ष उपयुक्त पाणीसाठयावर अवलंबून असते. प्रकल्प निर्मितीपूर्वी प्रकल्प अहवालात प्रकल्पातील प्रकल्पिय उपयुक्त पाणीसाठा व या पाणीसाठयाच्या आधारावर निर्माण होऊ शकणारी सिंचनक्षमता (अंतिम सिंचनक्षमता) याबाबत अंदाज दर्शविलेला असतो. तेव्हा सिंचनक्षेत्राचे साध्य विचारात घेतांना त्याची सांगड प्रकल्पातील प्रत्यक्ष उपयुक्त पाणीसाठयाशी घालणे योग्य ठरणारे आहे.

२.१८.२ दिनांक १५ ऑक्टोबर २००७ रोजी राज्यातील मोठया, मध्यम व लघु राज्यस्तर प्रकल्पाचा प्रकल्पिय पाणीसाठा २९११५ द.ल.घ.मी. इतका होता. तर या प्रकल्पाची अंतिम सिंचनक्षमता ५६.५६ लाख हेक्टर इतकी आहे.

२.१८.३ सन २००७ मध्ये राज्यातील सर्व प्रकल्पाचा प्रकल्पिय उपयुक्त साठा (२९११५ द.ल.घ.मी.), प्रकल्पाची अंतिम सिंचनक्षमता (५६.५६ लाख हेक्टर) आणि १५ ऑक्टोबर २००७ चा प्रत्यक्ष उपयुक्त पाणीसाठा (२५४८९ द.ल.घ.मी.) या तिन्ही बाबींचा विचार केल्यास सन २००७-०८ मध्ये अंदाजे ३० लाख हेक्टर क्षेत्रावर सिंचन होणे अपेक्षित आहे. प्रत्यक्षात कालव्यावरील व प्रकल्पाच्या समादेश क्षेत्रातील विहिरी या दोन्हीवर एकूण २७.६४ लाख हेक्टर क्षेत्र सिंचनाखाली होते व हे क्षेत्र अंदाजित केलेल्या (३०.०० लाख हेक्टर) क्षेत्राच्या तुलनेत जवळपास ९२ टक्के इतके आहे. अपेक्षित सिंचनक्षेत्राच्या तुलनेत दिसून येणारे ९२ टक्के हे सिंचनाचे साध्य कमी असून यात वाढ होणे आवश्यक आहे.

२.१९ प्रति द.ल.घ.मी.पाण्याची वापर क्षमता

२.१९.१ जास्तीत जास्त क्षेत्राला सिंचनाची सुविधा उपलब्ध करून कृषि उत्पादनात भरीव वाढ करणे हे सिंचनाचे मूळ उद्दिष्ट आहे. त्यामुळे उपलब्ध पाणीसाठयाचे नियोजन करतांना जास्तीत जास्त क्षेत्र सिंचनाखाली कसे आणता येईल हे पाहणे आवश्यक आहे. त्यादृष्टीने रब्बी हंगामातील सरासरी सिंचन हे एक द.ल.घ.मी.पाण्यातून १४०-१५० हेक्टर व्हावे. तसेच उन्हाळी हंगामात हेच प्रमाण ११०-१२० हेक्टर इतके झाल्यास पाण्याच्या क्षमतेचा पुरेपूर वापर झाला आहे असे समजले जाते. थोडक्यात सर्व हंगाम मिळून एकत्रितपणे पाणी वापराची क्षमता प्रति द.ल.घ.मी. १२० ते १३० हेक्टर असणे अपेक्षित आहे. त्यादृष्टीने सहा वर्षातील पाणी वापराच्या क्षमतेचा तपशिल तक्ता २.१० मध्ये दिला आहे.

२.१९.२ वरील तक्त्यातील आकडेवारीवरून दिसून येते की, कालव्यावरील सिंचनाची पाणीवापर क्षमता सन २०००-०१ ते २००७-०८ या सहा वर्षांच्या कालावधीत प्रति द.ल.घ.मी. ९६ हेक्टर वरून सन २००६-०७ यावर्षी प्रति द.ल.घ.मी. ११० हेक्टर इतकी झालेली आहे. मात्र सन २००७-०८ मध्ये सिंचनाची पाणी वापर क्षमता कमी होऊन ती प्रति द.ल.घ.मी. ९८ हेक्टर झाली आहे. तसेच कालवा व विहीर एकत्रित सिंचन पाणीवापराची क्षमता सुध्दा सन २०००-२००१ ते २००६-२००७ यावर्षी प्रति द.ल.घ.मी. १३० हेक्टर वरून १६१ हेक्टर इतपर्यन्त गेली आहे. मात्र २००७-०८ मध्ये सदर पाणीवापर क्षमता कमी हाऊन ती प्रति द.ल.घ.मी.१४२ हेक्टर इतकी झाली आहे. यामध्ये वाढ करण्यासाठी शासन प्रयत्नशील आहे.

तक्ता क्र.२.१०
पाणीवापराची क्षमता (हेक्टर प्रति द.ल.घ.मी.) २००० - ०१ ते २००७- ०८

वर्ष	सिंचनासाठी पाणीवापर (द.ल.घ.मी.)	कालव्या वरील सिंचित क्षेत्र (लाख हेक्टर)	लाभक्षेत्रातील विहीरी वरील सिंचित क्षेत्र (लाख हेक्टर)	एकूण सिंचित क्षेत्र (रकाना ३ अ ४) (लाख हेक्टर)	पाणी वापर क्षमता (कालव्या वरील) हेक्टर/ दलघमी	पाणीवापर क्षमता (कालवा व विहीरी वरील सिंचन एकत्रित) हे. दलघमी
१.	२.	३.	४.	५.	६.	७.
२०००- ०१	१३५७५	१२.९८	४.६६	१७.६४	९६	१३०
२००१- ०२	१२३४६	१२.५०	४.५८	१७.०८	१०१	१३८
२००२- ०३	१२९६५	१३.१८	५.२४	१८.४२	१०२	१४२
२००३- ०४	१०५६९	१२.४४	४.४१	१६.८५	११८	१५९
२००४- ०५	१०६०३	१२.५९	४.४०	१६.९९	११९	१६०
२००५- ०६	१३६८९	१६.१७	५.९७	२२.१४	११८	१६२
२००६-०७	१६६३०	१८.३५	८.४६	२६.८१	११०	१६१
२००७-०८	१९४४५	१८.९७	८.६७	२७.६४	९८	१४२

२.२० प्रमुख पिकांखालील क्षेत्र व उत्पादन

२.२०.१ राज्यातील सन २००६-०७ व २००७-२००८ मधील प्रमुख पिकाखालील अंदाजित एकूण क्षेत्र व एकूण उत्पादन यामध्ये प्रकल्प क्षेत्रातील प्रमुख पिकांच्या क्षेत्राचा व उत्पादनाचा किती वाटा होता, याचा अंदाज घेण्यासाठी राज्यातील प्रमुख पिकांखालील क्षेत्र व उत्पादनाची आकडेवारी तक्ता क्र.२.११ मध्ये दिली आहे.

२.२०.२ प्रकल्पावरील व प्रकल्पाच्या समादेश क्षेत्रातील विहिरीवरील सन २००६-२००७ व सन २००७-०८ मध्ये अनुक्रमे एकूण २६.४१ लाख हेक्टर व २७.६४ लाख हेक्टर क्षेत्रापैकी ऊस, गहू, ज्वारी, तांदूळ, तेलबिया, हरभरा व कापूस या ७ प्रमुख पिकाखालील क्षेत्र २००६-०७ व २००७-०८ या दोन वर्षांसाठी अनुक्रमे ७८ व ७४ टक्के होते. तक्ता क्र.२.११ मधील आकडेवारीवरून दिसून येते की, राज्यातील ७ प्रमुख पिकांचे एकूण क्षेत्र २००६-०७ मध्ये १६३.५४ लाख हेक्टर होते. तर २००७-०८ मध्ये त्यात मागील वर्षाच्या तुलनेत अल्पशी घट होऊन १६०.७१ लाख हेक्टर झाले. यात मुख्यत्वे करून ज्वारी, भुईमुग व तेलबिया या पिकाखालील क्षेत्रात घट झाल्याचे दिसून येते. सिंचन प्रकल्पाखालील ७ पिकाखालील सिंचित क्षेत्र २००६-०७ मध्ये २०.९० लाख हेक्टर होते. त्यात २००७-०८ मध्ये अल्पशी घट होऊन ते २०.५३ लाख हेक्टर इतके झाले. त्यात मुख्यत्वे करून ज्वारी, ऊस, भुईमुग व तेलबिया या पिकाखालील सिंचित क्षेत्रात घट झाल्याचे दिसून येते.

तक्ता क्र.२.११

राज्यातील प्रमुख पिकाखालील एकूण क्षेत्र व एकूण उत्पादन आणि प्रकल्प क्षेत्रातील प्रमुख पिकाखालील क्षेत्र - २००६-०७ व २००७-०८

क्षेत्र : हजार हेक्टर, उत्पादन : हजार मे.टन

अ. क्र.	पीक	राज्यातील एकूण क्षेत्र		* सिंचन प्रकल्पाखालील क्षेत्र		राज्यातील एकूण उत्पादन		दर हेक्टरी उत्पादन(टनात) (कापूस वगळून)	
		२००६-०७	२००७-०८	२००६-०७	२००७-०८	२००६-०७	२००७-०८	२००६-०७	२००७-०८
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०
१	ऊस	८४९	१०८८	४९४	४०२	६६२७७	८०५९९	७८.०६	७४.०२
२	गहू	१२३१	१२३७	४७३	५६५	१८६९	२०८१	१.५२	१.६८
३	ज्वारी	४६१८	४०६६	३६२	३२९	३७७२	४२००	०.८२	१.०३
४	तांदूळ	१४९१	१५२४	३४९	३३९	२४८९	२९०५	१.६७	१.९१
५	भुईमूग व तेलबिया	३७५०	३६४१	१६७	१४८	३५६३	४७०८	०.९५	१.२९
६	हरभरा	१३०८	१३२४	१६६	१८१	९२४	१२१४	०.७१	०.९२
७	कापूस (रुई)	३१०७	३१९१	७९	८९	४६१८	५८१५	१.४९	१.८२
एकूण:-		१६३५४	१६०७१	२०९०	२०५३	-	-	-	-

टीप:-१) क्षेत्र व उत्पादनाची आकडेवारी अस्थायी असून दरहेक्टरी उत्पादनाची परिगणना करण्यासाठी

राज्यातील एकूण क्षेत्र व राज्यातील एकूण उत्पादनाचा आकडेवारीचा उपयोग करण्यात आला आहे.

कापसाची दर हेक्टरी परीगणना करण्यासाठी तसेच कापसाच्या एकूण उत्पादनाची परीगणना करण्यासाठी “०००”

गासाड्याची आकडेवारी (प्रत्येक गासाडी १७० किलो) संख्या विचारात घेण्यात आली आहे.

२) (*) प्रकल्पावरील व प्रकल्पाच्या समावेश क्षेत्रातील विहिरीवरील क्षेत्राचा समावेश.

२.२१ महाराष्ट्र राज्यातील पाटबंधारे महसूल :

२.२१.१ पाटबंधारे प्रकल्पातील सिंचन व बिगर सिंचनाकरिता होणाऱ्या पाणी वापरासाठी वेगवेगळ्या दराने पाणीपट्टी आकारणी केली जाते. सिंचनाकरिता पाणीपट्टीचे दर सन १९७५ नंतर जुलै १९९१ पासून सुधारित करण्यात आले व ही दरवाढ १९९४ पर्यंत अंमलात आली. बिगर सिंचन पाणीपट्टीचे दर १९६४ नंतर सप्टेंबर १९९१ मध्ये सुधारित करण्यात आले व ही दरवाढ जुलै १९९३ मध्ये अंमलात आली. सिंचन व बिगर सिंचन पाणीपट्टीचे दर ऑगस्ट १९९८ मध्ये पुन्हा एकदा सुधारित करण्यात आले. पुन्हा सप्टेंबर,२००१ व नोव्हेंबर,२००२ मध्ये अनुक्रमे सिंचन व बिगर सिंचन दरात वाढ करण्यात आली.

शासन निर्णय क्र.(पावि) संकिर्ण-२००२/१४८/०२/सिंच्य (धो), दि.२८.११.०२ मधील परिशिष्ट-१,२,३ मध्ये दि.१.७.२००३ करिता नमूद करण्यात आलेले दर शासन परिपत्रक क्र.पापद-२००३/(३९६/०३)/सिंच्य (धो), दि.१५.७.२००४ अन्वये अस्तित्वात होते. पाटबंधारे प्रकल्पातील पाण्याची सोय उपलब्ध करून देण्यासाठी शासनास जो वार्षिक खर्च येतो, त्यामध्ये सातत्याने वाढ होत आहे. पाटबंधारे प्रकल्पाच्या किमान प्रचलनाचा व देखभाल दुरुस्तीसाठीचा खर्च पाटबंधारे प्रकल्पाच्या पाणीपट्टीतून मिळावा अशा स्वरूपाची विविध वित्त आयोग, सिंचन आयोग, राष्ट्रीय

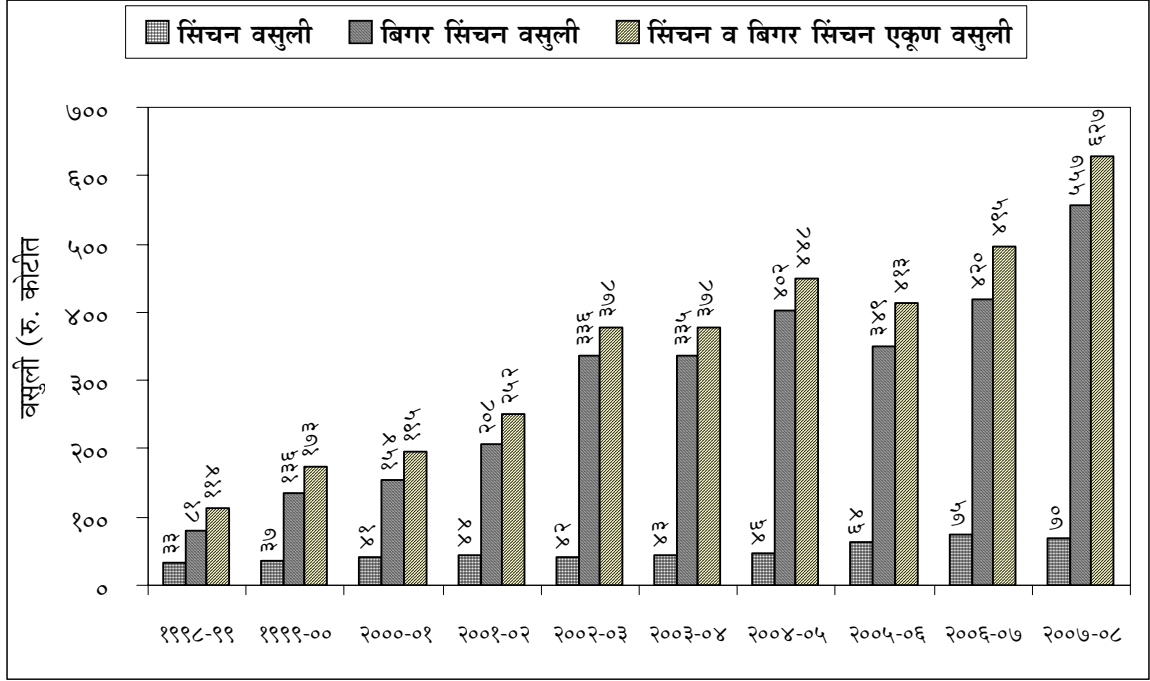
धोरण यांच्या शिफारशी व राज्याच्या जलनितीमधील बाबी विचारात घेऊन मा.वित्तमंत्री यांनी विधानमंडळात घोषित केल्याप्रमाणे बिगर सिंचनाच्या पाणीपट्टीच्या दरात १.९.२००६ पासून वाढ करण्यात आली. मात्र सिंचनाचे दर पूर्वीचेच कायम ठेवण्यात आले. याबाबतचा शासन निर्णय क्र.पापद-२००६/(३९६/०३)/सिंच्य (धो), दि.३१.७.२००६ रोजी निर्गमित करण्यात आला (परिशिष्ट- II).

उपरोक्त परिच्छेदात नमूद करण्यांत आलेल्या दिनांक ३१ जुलै, २००६ रोजी निर्गमित करण्यांत आलेल्या शासन निर्णयान्वये महाराष्ट्रातील बिगर सिंचनाचे, पिण्याच्या पाण्याचे व औद्योगिक पाणी वापराच्या पाणीपट्टीचे दर सुधारित करण्यात आले होते व सदर सुधारित दर प्रतिवर्षी अंदाजे १५ टक्के वाढ करून सन २००६-०७ ते २०१०-११ या कालावधीकरीता परिशिष्ट क्र. १ ते ३ मध्ये नमूद केले होते. तथापि, महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियम २००५ दिनांक ८ मार्च, २००५ रोजी अस्तित्वात आल्यामुळे तसेच दरवाढीबाबत कृषी विषयक, औद्योगिक, पिण्याच्या व इतर प्रयोजनासाठी वापरावयाच्या पाण्याचे दर निश्चित करण्याचे काम हे महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण यांचे कक्षात आहे.त्यामुळे दि. ३१/७/२००६ रोजीच्या शासन निर्णया मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे बिगर सिंचनाचे दर हे दि.१/४/२००७ पासून बदलू नयेत तसेच त्यामध्ये कोणताही बदल करू नये असे महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण मुंबई यांनी कळविले आहे.या पार्श्वभूमीवर दि.१/४/२००७ पासून बिगर सिंचनाचे जे दर आहेत तेच दर (सन २००८-०९ या वर्षात) कोणतीही दरवाढ न करता पुढील आदेशापर्यंत लागू राहतील असा निर्णय शासनाने घेतला आहे. (शासन निर्णय क्र. पापद२००७/(४४२/०७) सिंच्य (धो) मंत्रालय,मुंबई दि.२५/३/२००८) (परिशिष्ट - III)

२.२१.२ सिंचनासाठी पाणीपट्टीची थकबाकी, आकारणी व वसुली तसेच बिगर सिंचनाची पाणीपट्टीची थकबाकी, आकारणी व वसुली याबाबतची सन १९९८-९९ ते २००७-०८ पर्यंतची माहिती परिशिष्टातील तक्ता क्र.२९ व ३० मध्ये दर्शविली आहे.

२.२२ सिंचन व बिगर सिंचन पाणीपट्टी

२.२२.१ सन १९९७- ९८ मध्ये सिंचन व बिगर सिंचन एकत्रित मिळून पाणीपट्टीची आकारणी रु.११७.२९ कोटी इतकी होती. या आकारणीत सन २००७-०८ मध्ये ४७५ टक्के इतकी वाढ होऊन ती रु.६७४.२५ कोटी इतकी झाली. पाणीपट्टीची थकबाकी व आकारणी याच्या एकत्रित मिळून असणाऱ्या रु.१३७६ कोटी इतक्या रकमेतून सन २००७-०८ या वर्षी रु.६२७ कोटी (४६ टक्के) इतकी वसुली झाली आहे. सन २००६-०७ या वर्षी हे प्रमाण ४२ टक्के इतके होते.

सिंचन व बिगर सिंचन पाणीपट्टी वसुली

२.२३ सिंचनाकरिता पाणीपट्टीची थकबाकी, आकारणी व वसुली

२.२३.१ सन १९९८-९९ मध्ये सिंचनाच्या पाणीपट्टीची आकारणी रु.४१.६६ कोटी इतकी होती. त्यात रु.६८.६९ कोटी इतकी वाढ होऊन ती सन २००७-०८ मध्ये रु.११०.३५ कोटी इतकी झाली. म्हणजे सन १९९८-९९ या वर्षाच्या तुलनेत सन २००७-०८ मध्ये सिंचनाच्या पाणीपट्टी आकारणीमध्ये १६५ टक्क्यांनी विक्रमी वाढ झाली आहे. १९९८-९९ मध्ये सिंचनाची पाणीपट्टी, थकबाकी व आकारणी या एकूण रकमेपैकी रु.३२.५१ कोटी (१७ टक्के) इतकी वसुली झाली. सन २००७-०८ मध्ये थकबाकी व आकारणी या एकत्रित रकमेपैकी रु.७०.४७ कोटी (१३ टक्के) इतकी वसुली झाली.

२.२३.२ पाणीपट्टीच्या वसुलीमध्ये थकबाकीपैकी वसुली व आकारणीपैकी वसुली अशा दोन प्रकारच्या वसुलीचा समावेश आहे. सन २००७-०८ मध्ये सिंचनाच्या एकूण ७०.४७ कोटी रुपये वसुलीपैकी ३२.८० कोटी रुपये वसुली थकबाकीपैकी आणि ३७.६६ कोटी रुपये वसुली आकारणीपैकी होती. सिंचनाच्या पाणीपट्टी वसुलीत सन २००६-०७ या वर्षाच्या तुलनेत सन २००७-०८ मध्ये रु.४.२५ कोटी इतकी घट झाली आहे.

२.२४ बिगर सिंचनाकरिता पाणीपट्टी आकारणी व वसुली

२.२४.१ बिगर सिंचन पाणीपट्टीची आकारणी सन १९९८-९९ मध्ये रु.१५३.३८ कोटी इतकी होती. त्यात सन २००७-०८ मध्ये २६८ टक्के इतकी वाढ होऊन ती रु.५६३.८९ कोटी इतकी झाली आहे. बिगर सिंचन पाणीपट्टीची सन १९९८-९९ ची थकबाकी व आकारणी यामधून झालेली

प्रत्यक्ष वसुली रु.८०.९७ कोटी (२२ टक्के) इतकी होती. तर सन २००७-०८ मध्ये बिगरसिंचन पाणीपट्टीची वसुली रु.५५६.५४ कोटी (६७ टक्के) इतकी झाली.

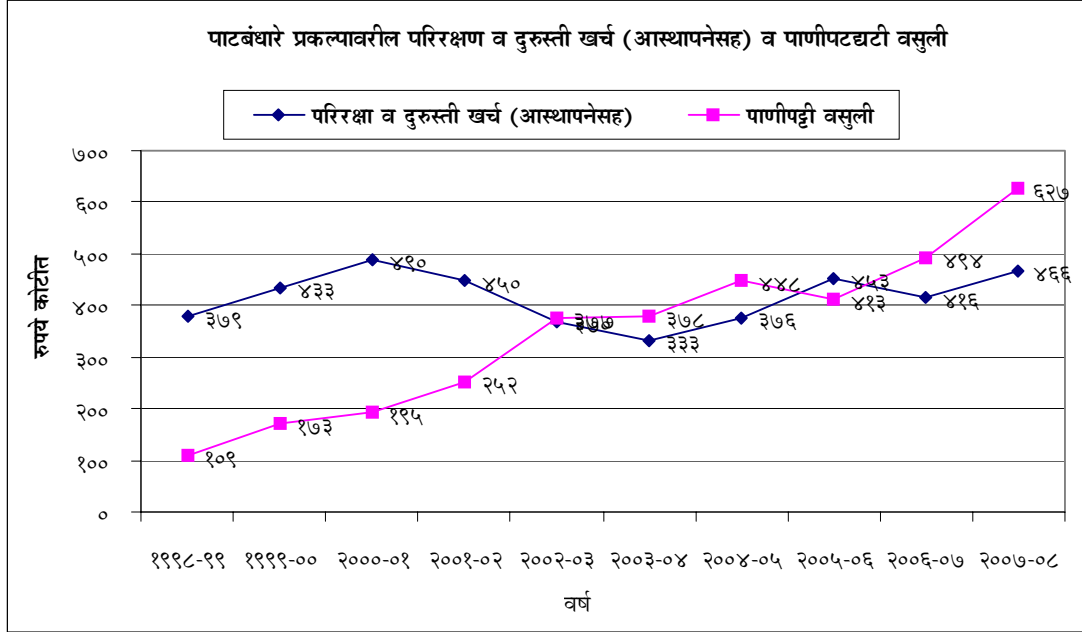
२.२४.२ पाणीपट्टीची होणारी वसुली ही थकबाकी व आकारणी या दोन्हीमधून होत असते. सन २००७-०८ मध्ये बिगर सिंचनाच्या रु.५५६.५४ कोटी इतक्या पाणीपट्टीच्या वसुलीपैकी १२ टक्के वसुली ही थकबाकीपैकी होती तर ८८ टक्के वसुली ही आकारणीपैकी होती. मार्च २००८ अखेर बिगर सिंचन पाणीपट्टीची थकबाकी रु.२६८ कोटी इतकी होती. या थकबाकीचा विचार केल्यास पाणीपट्टीच्या थकबाकीतून जास्तीतजास्त वसुली होण्याबाबत विशेष प्रयत्न करणे आवश्यक आहे.

२.२५ पाटबंधारे प्रकल्पावरील परिरक्षण व दुरुस्तीचा खर्च (आस्थापना खर्चासह) आणि पाणीपट्टी वसुली याची तुलना

२.२५.१ पाटबंधारे प्रकल्पावरील परिरक्षण व दुरुस्तीचा खर्च (आस्थापनेसह) आणि सिंचन व बिगर सिंचन अशी एकूण पाणीपट्टी आकारणी व वसुली याबाबत सन १९९८-९९ ते २००७-०८ या वर्षासाठीची आकडेवारी परिशिष्टामधील तक्ता क्र.३१ मध्ये दिली आहे.

२.२५.२ सन १९९८-९९ या वर्षी पाटबंधारे प्रकल्पावरील परिरक्षण व दुरुस्तीचा खर्च रु.३७९ कोटी इतका होता. या तुलनेत पाटबंधारे प्रकल्पावरील पाणीपट्टीची वसुली मात्र रु.११४ कोटी (३० टक्के) इतकी होती. सन २००१-०२ पर्यंत पाटबंधारे प्रकल्पाच्या परिरक्षण व दुरुस्तीवरील खर्चाच्या तुलनेत पाणीपट्टीची वसुली ३० ते ५६ टक्के या दरम्यान होती.

२.२५.३ सिंचन व बिगर सिंचन पाणीपट्टीच्या १९९८ मध्ये निश्चित करण्यात आलेल्या दरानुसार मिळणारा वार्षिक महसूल व पाटबंधारे प्रकल्पावर होणारा परिरक्षण व दुरुस्तीचा खर्च या दोन्हीमध्ये बरीच तफावत होती. पाटबंधारे प्रकल्पाच्या देखभाल व दुरुस्तीसाठी आवश्यक असलेला निधी किमान पाटबंधारे प्रकल्पाच्या पाणीपट्टीतून मिळावा अशा स्वरूपाच्या वित्त आयोग, सिंचन आयोग आणि राष्ट्रीय जल धोरण यांच्या शिफारशी विचारात घेऊन सिंचन व बिगर सिंचन पाणीपट्टीचे दर सप्टेंबर २००१ मध्ये वाढविण्यात आले. तसेच पाणीपट्टी वसुली अधिक परिणामकारक करण्याबाबत आणि पाणीपट्टी वसुलीबाबत क्षेत्रिय स्तरावर तसेच शासन स्तरावर विशेष प्रयत्न करण्यात आले.

२.२५.४ तक्ता क्र.३१ (परिशिष्ट) मधील आकडेवारी व संबंधीत आलेखावरून दिसून येते की, सन १९९८-९९ ते २००१-०२ पर्यंत परिरक्षण व दुरुस्ती (आस्थापनेसह) खर्च पाणीपट्टीवसुली मधून भागवणे शक्य होत नव्हते. मात्र २००२-०३ या वर्षापासून २००७-०८ पर्यंत पाणीपट्टी वसुलीत वाढ होत आहे व सदर रकमेतून परिरक्षण व दुरुस्ती वरील खर्च पूर्णतः भागवला जात आहे. मात्र सन २००५-०६ मध्ये पाणीपट्टी वसुली ४१३ कोटी इतकी झाली असून देखभाल दुरुस्तीच्या आस्थापनेसाठीचा खर्च रु.४५३ कोटी इतका झाला आहे. देखभाल दुरुस्तीच्या खर्चातील वाढ प्रामुख्याने सन २००५ मध्ये अतिवृष्टीमुळे झालेल्या नुकसानीमुळे वितरण व्यवस्थेच्या पुनर्स्थापनेकरिता झालेली आहे. सन २००६-०७ मध्ये पाणीपट्टी वसुली रु.४९४ कोटी इतकी झाली असून सदर रकमेत परिरक्षण व देखभाल दुरुस्तीचा खर्च रु.४१६ कोटी इतका झाला आहे. तसेच सन २००७-०८ मध्ये पाणीपट्टी वसुली रुपये ६२७ कोटी इतकी झाली असून सदर रकमेतून परिरक्षण व देखभाल दुरुस्ती खर्च रुपये ४६६ कोटी (अस्थायी) झाला आहे.

२.२६ पाटबंधारे प्रकल्पांवरील लाभधारकांच्या पाणी वापर संस्था

२.२६.१ सिंचन व्यवस्थापनामध्ये शेतकऱ्यांचा सहभाग असल्यास वैयक्तिक उत्पादन व उत्पन्न वाढून पर्यायाने एकूण कृषि उत्पादनही वाढेल. तसेच पाण्याचे समन्यायी वाटप होऊन लाभधारकांमध्ये समन्वयही राहिल. यासाठी शासनाने २३ जुलै २००१ रोजी पाटबंधारे प्रकल्पांवर शेतकऱ्यांच्या पाणीवापर संस्था स्थापन करून सिंचनक्षेत्र सिंचन व्यवस्थापनासाठी सदर संस्थांकडे हस्तांतरित करण्याबाबतचा निर्णय घेतला. शासनाच्या सदर निर्णयाच्या अनुषंगाने राज्यातील पाणीवापर संस्थांची होणारी वाढ जाणून घेणे आवश्यक ठरते.

२.२६.२ सहकार कायदा १९६० अंतर्गत सन २०००-०१ मध्ये २५८ सहकारी पाणीवापर संस्था कार्यरत होत्या व त्यांना हस्तांतरित केलेले क्षेत्र जवळपास ९३ हजार हेक्टर होते. सन २००७-०८ अखेरपर्यंत कार्यरत असलेल्या संस्थांची संख्या ८९७ ने वाढून ती वर्षाअखेर एकूण

११५५ इतकी झाली. यापैकी मोठया प्रकल्पावर ८२४, मध्यम प्रकल्पावर ११२ आणि लघु प्रकल्पावर २१९ संस्था होत्या. या एकूण संस्थाकडे जवळपास ३.८६ लाख हेक्टर क्षेत्र हस्तांतरीत करण्यात आले आहे. (परिशिष्ट तक्ता ३२) वरील कार्यरत पाणीवापर संस्था व्यतिरिक्त सन २०००-२००१ मध्ये नोंदणी झालेल्या २४५ पाणीवापर संस्थेच्या संख्येत सन २००७-०८ अखेरपर्यंत ७९० संस्थांची वाढ होऊन वर्षअखेर नोंदणी झालेल्या एकूण संस्था १०४८ झाल्या. या नोंदणी झालेल्या संस्थेस हस्तांतरीत करण्यात यावयाचे क्षेत्र ३.८६ लाख हेक्टर इतके आहे. करारबद्ध झालेल्या संस्थांची संख्या सन २००७-०८ अखेर २८४ इतकी आहे. नोंदणी झालेल्या व करारबद्ध झालेल्या अशा दोन्ही प्रकारच्या संस्थांद्वारे एकूण ४.७० लाख हेक्टर क्षेत्र पाणीवापर संस्थेस हस्तांतरण होण्याच्या मार्गावर आहे. निर्माण झालेल्या सिंचन क्षेत्रापैकी उर्वरित क्षेत्रात पाणीवापर संस्था स्थापन करून त्यांना सिंचन व्यवस्थापन हस्तांतर करण्याची कार्यवाही परिणामकारकपणे सुरु आहे. महाराष्ट्र सिंचन पध्दतीचे शेतकऱ्यांकडून व्यवस्थापन अधिनियम २००५ अन्वये स्थापन झालेल्या पाणी वापर संस्था २००७-०८ मध्ये १५३९ असून या एकूण संस्थांचे क्षेत्र जवळपास ६.६७ लाख हेक्टर क्षेत्र आहे. सदर संस्थांच्या वितरण प्रणालीची पुर्नस्थापनेची कामे प्रगती पथावर आहेत. सदर कामे वर्ष २०११ अखेरपूर्वी करण्याचे नियोजन आहे.

२.२७ सिंचितक्षेत्राच्या वाढीमधील काही अडचणी व उपाययोजना :

२.२७.१ राज्यात जून २००७ अखेरपर्यंत ४३.३१ लाख हेक्टर इतकी सिंचनक्षमता निर्माण झाली होती. या निर्मित सिंचन क्षमतेमध्ये खरीपातील क्षेत्र १५८०.०३ हजार हेक्टर इतके असून २००७-०८ च्या मध्ये केवळ लाभक्षेत्रातील ७३४.३३ हजार हेक्टर इतक्याच खरीपातील क्षेत्रास प्रकल्पाद्वारे पाणी पुरविण्यात आले. परिणामी सिंचन क्षमतेच्या वापराची टक्केवारी कमी झाली. प्रकल्पाचे लाभक्षेत्रात खरीपातील पीके असूनसुद्धा सर्वच क्षेत्रास प्रकल्पातील पाणी न दिल्यामुळे त्या क्षेत्राची गणना सिंचन क्षमता वापरामध्ये होवू शकली नाही.

निर्मित सिंचन क्षमता क्षेत्र	४३.३१ लक्ष हेक्टर
खरीप क्षेत्र	१५.८० लक्ष हेक्टर
खरीप व्यतिरिक्त निर्मित सिंचन क्षमता क्षेत्र	२७.५१ लक्ष हेक्टर
खरीप व्यतिरिक्त सिंचन क्षमतेचा वापर	= २७.५१ - ७.३४ = २०.१७ लक्ष हेक्टर

म्हणजेच निर्मित सिंचन क्षमतेची वापराची टक्केवारी खरीप विरहित ७३ टक्के इतकी येते. ४३.३१ लाख हेक्टर सिंचनक्षमतेपैकी लाभक्षेत्रातील विहिरीवरील व प्रकल्पावरील असे एकूण मिळून २७.६४ लाख हेक्टर इतके सिंचन झालेले आहे. याचाअर्थ निर्माण केलेल्या सिंचनक्षमतेच्या तुलनेत केवळ ६४ टक्के इतकेच प्रत्यक्ष सिंचनक्षेत्र आहे. निर्माण केलेली सिंचनक्षमता व प्रत्यक्ष सिंचित क्षेत्र याबाबत मागील १० वर्षांची आकडेवारी पाहिल्यास सिंचित क्षेत्राचे प्रमाण ४३ ते ६५ टक्केच्या दरम्यान आहे. (तक्ता क्र.२.७)

तक्ता क्र.२.१२

खरीपातील कमी सिंचनामुळे सिंचन क्षेत्रातील तफावत पाणी वापर - दलघमी

क्षेत्र - लक्ष हेक्टर

अ. क्र	वर्ष	एकूण सिंचन क्षमता हेक्टर	खरीपातील सिंचन क्षमता हेक्टर	खरीपातील प्रत्यक्षात सिंचित क्षेत्र	खरीप सिंचन क्षेत्राची खरीप सिंचन क्षमतेची टक्केवारी	खरीपातील सिंचन क्षमता व सिंचित क्षेत्रातील तफावत हेक्टर	तफावतीची एकूण क्षमतेची टक्केवारी
१	२	३	४	५	६	७	८
१	२००२-०३	३८.१२	१४.३३	४.७२	३३	९.६१	२५%
२	२००३-०४	३८.६२	१४.५६	५.१८	३६	९.३८	२४%
३	२००४-०५	३९.१३	१४.८	४.५१	३०	१०.२९	२६%
४	२००५-०६	४०.०३	१५.०५	५.०७	३४	९.९८	२५%
५	२००६-०७	४१.३१	१५.०५	६.५७	४४	८.४८	२१%
६	२००७-०८	४३.३१	१५.८०	७.३४	४६	८.४६	१९%

खरीपातील कमी सिंचनामुळे सिंचन क्षेत्रातील तफावत

सन २००२-०३ ते २००७-०८ या वर्षातील तक्ता क्र.२.१२ दर्शविल्याप्रमाणे खरीपातील सिंचन क्षमतेचे व प्रत्यक्ष झालेल्या खरीपातील सिंचन क्षेत्राचे अवलोकन केले असता खरीप सिंचन क्षेत्राशी असलेली टक्केवारी ३३ टक्के ते ४६ टक्केच्या दरम्यान आहे व सिंचन क्षमता व सिंचित क्षेत्र यांच्यातील तफावतीचे एकूण क्षेत्राशी टक्केवारी ही १९ टक्के ते २६ टक्केच्या दरम्यान आहे. याचाच अर्थ असा की, निव्वळ खरीपातील सिंचन क्षेत्र कमी झाल्यामुळे एकूण सिंचित क्षेत्रावर सुमारे १९ ते २६ टक्के परिणाम झाला आहे. परिणामी सिंचन क्षमतेची तुलना करता सिंचित क्षेत्र कमी दिसून येते.

तक्ता क्र.२.१३

पाणीवापर - द.ल.घ.मी

क्षेत्र - लक्ष हेक्टर

ब) धरणात उपलब्ध पाणी साठा कमी असल्यामुळे सिंचन क्षेत्रातील तफावत

अ. क्र	वर्ष	एकूण निर्मित सिंचित क्षमता	खरीप वगळून सिंचन क्षमता	खरीप वगळून सिंचित क्षेत्र	धरणातील कमी साठ्याची टक्केवारी	कमी साठ्यामुळे भिजू न शकणारे क्षेत्र (४X६) १००	भिजू न शकणा-या क्षेत्राची एकूण निर्मित सिंचन क्षमतेची टक्केवारी (७/३) X १००
१	२	३	४	५	६	७	८
१	२००२-०३	३८.१२	२३.७९	१३.६७	३४%	८.०९	२१%
२	२००३-०४	३८.६२	२४.०६	११.६	३१%	७.४६	१९%
३	२००४-०५	३९.१३	२४.३३	१२.४६	३७%	९.००	२३%
४	२००५-०६	४०.०३	२४.९८	१८.४४	१६%	३.७५	९%
५	२००६-०७	४१.३१	२६.२६	२०.२४	८%	२.१०	५%
६	२००७-०८	४३.३१	२७.५१	२०.३०	१२%	३.३०	८%

धरणात उपलब्ध पाणीसाठा कमी असल्यामुळे सिंचन क्षेत्रावर होणारा परिणाम:

सन २००२-०३ ते २००७-०८ या वर्षातील तक्ता क्र. २.१३ मध्ये दर्शविल्या प्रमाणे धरणातील उपलब्ध पाणीसाठा कमी असल्यामुळे खरीप वगळून इतर हंगामातील भिजू न शकणा-या क्षेत्राची एकूण निर्मित सिंचन क्षमतेची टक्केवारी ५ टक्के ते २३ टक्केच्या दरम्यान आहे. याचा अर्थ असा की, सुमारे ५ ते १० टक्के क्षेत्र धरणात उपलब्ध पाणीसाठा कमी असल्यामुळे एकूण सिंचित क्षेत्र कमी दिसून येते.

निर्मित सिंचनक्षमतेच्या तुलनेत सिंचित क्षेत्र कमी असण्याची सर्वसाधारणपणे खालील कारणे देता येऊ शकतील.

१. पीकपध्दतीमध्ये बदल
२. विरळ व विखुरलेल्या सिंचनामुळे पाणीवापराची कार्यक्षमता कमी राहणे
३. खरीप हंगामात सिंचनाकरिता पाण्याचा वापर कमी होणे
४. लाभार्थीची पाणीवापराची उदासिनता
५. प्रकल्पात गाळ जमा होण्यामुळे प्रकल्पाची पाणी साठविण्याची क्षमता कमी होणे.
६. सिंचित क्षेत्राच्या मोजमापातील त्रुटी.
७. वितरण प्रणालितील त्रुटी.

२.२८ सिंचित क्षेत्र वाढविण्यासाठी शासनाने घेतलेले काही धोरणात्मक निर्णय व उपाय योजना

२.२८.१ निर्माण झालेले सिंचित क्षेत्र व प्रत्यक्ष वापर यामध्ये बऱ्याच मोठ्या प्रमाणात तफावत आहे. पाण्याचा होणारा अनधिकृत वापर हे त्यातील एक कारण आहे. पाटबंधारे प्रकल्पांवरील अनधिकृत पाणीवापर कमी करण्यासाठी व सिंचनाचा महसूल वाढविण्यासाठी खालीलप्रमाणे उपाययोजना केल्या आहेत.

२.२८.२ प्रकल्पनिहाय (मोठे, मध्यम व लघु) पाण्याचा हिशोब ठोक ताळेबंद ठेऊन प्रकल्प बांधतांना जी गृहिते धरून प्रकल्पाचे नियोजन केले, त्याच आधारे सिंचनाकरिता पाण्याचा वापर होतो किंवा कसे याची तपासणी करून कार्यवाही करणे व त्याचा आढावा घेणे इ. तसेच पाणीपट्टी वसुलीबाबत वेगवेगळ्या पातळीवर प्रयत्न करणे गरजेचे असल्याने जबाबदारी निश्चित करणे.

वरील बाबीचे धोरणात्मक निर्णयवजा आदेश खालीलप्रमाणे निर्गमित केले आहेत.

अ) महाराष्ट्र सिंचन पध्दतीचे शेतकऱ्यांकडून व्यवस्थापन अधिनियम २००५

“महाराष्ट्र सिंचन पध्दतीचे शेतकऱ्यांकडून व्यवस्थापन नियम २००६” हा २३ मे, २००६ रोजी अस्तित्वात आला. नियमावलीमध्ये एकूण ८ प्रकरणे असून त्यामध्ये खालील बाबतीत नियम स्पष्ट केलेले आहेत यामध्ये निवडक व्याख्या, कार्यक्षेत्राचे निश्चितीकरण, पाणीवापर संस्था, उपसा सिंचन पाणीवापर संस्था, समुचित प्राधिकरणाचा वार्षिक सिंचन स्थितीदर्शक अहवाल, त्रिपक्षीय करार आणि इतर कार्य, सर्वसाधारण सभा, निधी अर्थसंकल्प व लेखा परीक्षा विवाद सोडविणे, सर्वसाधारण तरतुदीचा इत्यादीचा अंतर्भाव करण्यात आला आहे.

२.२९ महाराष्ट्र जलक्षेत्र सुधार प्रकल्प

राज्यातील जनतेच्या मूलभूत गरजा भागविण्यासाठी व राज्याची आर्थिक समृद्धी वेगाने होण्यासाठी जल संपत्तीचे महत्व व योगदान अनन्यसाधारण आहे. महाराष्ट्रात उपलब्ध जलसंपत्तीची उपलब्धता वेगवेगळ्या भागात व वेगवेगळ्या कालावधीत विषम व दोलायमान असल्यामुळे तिचे यथायोग्य नियोजन व व्यवस्थापन कुशलतेने व परिणामकारकपणे होणे आवश्यक आहे.

२.२९.१ महाराष्ट्रात मोठ्या प्रमाणात सिंचन प्रकल्प उभारण्यात आले असून त्या प्रकल्पावर जून २००७ अखेरपर्यंत ४३.३१ लाख हेक्टर सिंचनक्षमता निर्माण करण्यात आलेली आहे. तथापि प्रत्यक्ष सिंचित क्षेत्र मात्र निर्मित सिंचनक्षमतेच्या सुमारे ६५ टक्के इतकेच आहे. सिंचित क्षेत्रामध्ये वाढ व्हावी यासाठी अस्तित्वातील सिंचन सुविधांच्या कार्यक्षमतेत प्राथम्याने सुधारणा करण्यासाठी या क्षेत्रात धोरणात्मक, संस्थात्मक व भौतिक सुधारणा/नूतनीकरण हाती घेण्याचे महाराष्ट्र शासनाने ठरविले आहे.

२.२९.२ पाणी वापर वैज्ञानिक पध्दतीने व पाणी नियोजन लोक सहभागातून झाल्यास कृषि उत्पादन व कृषि उत्पादकता यामध्ये झपाट्याने वाढ होईल ही बाब लक्षात घेऊन महाराष्ट्र शासनाने सर्व पाटबंधारे प्रकल्पावर पाणी वापर संस्था स्थापन करून त्यांना सिंचन व्यवस्थापन हस्तांतर करण्याचा धोरणात्मक निर्णय घेऊन कार्यवाही सुरु केलेली आहे. तसेच सिंचनासाठी घनमापन पध्दतीने पाणी वापर संस्थानाच एकत्रित पाणी पुरवठा करण्यात येणार आहे.

२.२९.३ पाणी वापर संस्थांना सिंचन व्यवस्थापन हस्तांतर करण्यापूर्वी वितरण प्रणालीची पुनर्स्थापना व नूतनीकरण करण्याचे प्रस्तावित आहे. प्रकल्पाच्या देखभाल व दुरुस्तीच्या कामासाठी मोठ्या प्रमाणावर निधीची आवश्यकता असल्याने महाराष्ट्र शासनाने जागतिक बँकेच्या सहाय्याने महाराष्ट्र जलक्षेत्र सुधार प्रकल्प हाती घेण्याचे ठरविले आहे. याबाबतचा प्रस्ताव केंद्र शासनाच्या अर्थ खात्यामार्फत जागतिक बँकेस सादर केला होता. जागतिक बँकेने **या प्रकल्पास ३२५ दशलक्ष डॉलर्स इतके (सुमारे रुपये १४२५ कोटी) अर्थसहाय कर्जरूपाने देण्यास मंजूरी दिली आहे. प्रकल्पाचा** करार ऑगस्ट २००५ मध्ये करण्यात आला आहे. प्रकल्पाची एकुण अंदाजित किंमत रुपये १८६० कोटी इतकी आहे. प्रकल्पाची अंमलबजावणी २९ सप्टेंबर, २००५ पासून सुरु करण्यात आली असून प्रकल्प कालावधी ६ वर्षांचा (३० सप्टेंबर, २०११ पर्यंत) आहे.

२.२९.४ पाणी वापर संस्थांच्या कार्यक्षम सहभागाने सिंचन व्यवस्थापन अधिक कार्यक्षम, समन्यायी, शाश्वत व परिणामकारक करण्याच्या दृष्टिने तसेच राज्यातील पूर्ण झालेल्या निवडक प्रकल्पांची देखभाल व दुरुस्ती याबाबतचा खर्च भागविता यावा यासाठी महाराष्ट्र जलक्षेत्र सुधार प्रकल्पाचा प्रस्ताव जागतिक बँकेकडे सादर केला होता. महाराष्ट्र जलक्षेत्र सुधार प्रकल्पाच्या २००१ सालच्या प्रस्तावात २६ लाख हेक्टर सिंचन क्षमतेचे २२४३ पूर्ण झालेले पाटबंधारे प्रकल्प समाविष्ट आहेत. प्रकल्पावर होणारा अंदाजित खर्च मोठा असल्याने हा प्रकल्प दोन किंवा तीन टप्प्यात राबविण्याचे प्रस्तावित आहे. पहिल्या टप्प्यात सुमारे १८६० कोटी रुपये आर्थिक मर्यादेत ६,७०,००० हेक्टर लागवडी योग्य क्षेत्रातील प्रकल्प घेण्यात येतील. पाणी वापर संस्थांतर्फे फक्त त्यांच्या कार्यक्षेत्रात करण्यात येणाऱ्या स्थापत्य कामाकरिता रुपये ५०० प्रति हेक्टर (रुपये २०० प्रतिहेक्टर रोख व रुपये ३०० प्रतिहेक्टर रोख किंवा मजुरीच्या स्वरूपात) इतक्या खर्चाच्या मर्यादेत सहभाग समाविष्ट आहे.

२.२९.५ जलक्षेत्र सुधार प्रकल्पांतर्गत प्रामुख्याने खालील घटकांचा अंतर्भाव आहे.

अ) पाणीवापर संस्थांची स्थापना

प्रत्येक पाटबंधारे प्रकल्पाच्या लाभक्षेत्रात पाणी वापर संस्थेची स्थापना करणे व त्यांनी वितरण व्यवस्थेचा ताबा घेतल्यानंतर तिचे कार्यक्षम व्यवस्थापन करणे त्यांना शक्य व्हावे यादृष्टीने तांत्रिक व अंतर्गत सोयी सुविधांविषयक आवश्यक सहाय्य पुरविण्याचा या प्रकल्पात समावेश

करण्यात आला आहे. तसेच जमिनीच्या क्षेत्रफळाच्या पिकाच्या आधारावर पाणी पुरवठा करण्याऐवजी घनमापन पध्दतीने पाणीपुरवठा करणे प्रस्तावित आहे.

ब) लाभधारकांच्या सहभागाने वितरण व्यवस्थेचे पुनर्वसन व आधुनिकीकरणाची कामे

९ मोठ्या , १३ मध्यम व २६४ लघु अशा एकूण २८६ पाटबंधारे योजनांची (एकूण ६.७० लाख हेक्टर लागवडीलायक क्षेत्र असलेल्या २८६ योजना) कालवे वितरण व्यवस्था पाणीवापर संस्थांना हस्तांतरित करण्यापूर्वी तिची दुरुस्ती व नूतनीकरण करण्याचे प्रस्तावित आहे. यामध्ये महाराष्ट्र जलक्षेत्र सुधार प्रकल्पांतर्गत अंतर्भूत योजनांच्या लाभक्षेत्रातील चर योजनांच्या पुनर्वसनाचाही अंतर्भाव आहे. लघुवितरिका स्तरावरील कामे पाणी वापर संस्थांच्या सहभागाने केली जाणार आहेत.

क) धरण सुरक्षा कामे

कालवे व वितरण व्यवस्थेतून पाणीपुरवठा योग्य प्रकारे सुरु राहणेच्या दृष्टीने योजनेची संबंधित शिर्ष कामेही चांगल्या अवस्थेत असणे आवश्यक असल्याने धरणांची सर्व आवश्यक दुरुस्ती करण्याचेही या प्रकल्पात प्रस्तावित आहे. यासाठी राज्यातील सहा विभागांकरिता एकूण तीन धरण सुरक्षितता पुनर्विलोकन समित्या स्थापन केल्या आहेत.

ड) कृषि विषयक सहाय्यभूत सुविधा

कृषिविषयक सहाय्यभूत सुविधांकरिता एक स्वतंत्र घटक ठेवण्यात आला असून तो कृषि खात्यामार्फत राबविला जाईल. यामध्ये नवीन तंत्रज्ञान आणि खते व किटकनाशके यांच्या वापरासह पाणी वापर कार्यक्षमतेने करून पीक उत्पादन वाढविण्याकरिता शेतकऱ्यांना त्यांचे शेतावर प्रशिक्षण देणे याचा अंतर्भाव आहे. या घटकांतर्गत कृषि खात्याच्या कृषि पॉलीक्लिनिकमध्ये आधुनिक सोयी उपलब्ध करून त्यात सुधारणा करण्याचा समावेश आहे व हयायोगे शेतकरी प्रशिक्षण राबविले जाईल. राज्यातील विभाग स्तरावरील व जिल्हास्तरावरील प्रशिक्षण केंद्रे तसेच या ठिकाणाच्या लाभधारकांच्या संघटना (Ground Water Management Association-GWMA) व (Gram Panchayat Level Committees-GPLCs) स्थापन करून त्यांना तांत्रिक बाबतीत मार्गदर्शन देण्यासाठी टेकनिकल सपोर्ट ग्रुप (TSGS) तयार करण्यात येतील.

ई) भू-जल व्यवस्थापन पथदर्शक प्रकल्प

भू-जल व्यवस्थापन तसेच भू-पृष्ठीय जलाचा संयुक्त वापर होण्याच्या दृष्टिकोनातून व भूजलधारक खडक स्तरावरील भूजल व्यवस्थापन (Acquifer Level Ground Water Management) राबविण्याच्या दृष्टीने निवडक क्षेत्रात ४ ठिकाणी पथदर्शक प्रकल्प हाती घेणे प्रस्तावित आहे. प्रकल्पाच्या या घटकांचे काम पाणीपुरवठा विभागातर्फे करण्यात येईल.

फ) संस्थात्मक सुधारणा व क्षमता सुधारणा

जलसंपदा विभाग, कृषि विभाग तसेच भू-जल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणेअंतर्गतच्या अधिकाऱ्यांच्या सहभागाने अधिकारी/पाणीवापर संस्थेतील लाभार्थी इत्यादी करीता पाटबंधारे

व्यवस्थापनाचे प्रशिक्षण आयोजित करणे हे या घटकात प्रस्तावित आहे. अशा प्रशिक्षणाकरीता औरंगाबाद येथील जल व भूमी व्यवस्थापन संस्था, नाशिक येथील अभियांत्रिकी अधिकारी

महाविद्यालय, धरण सुरक्षा संघटना, मध्यवर्ती संकल्पचित्र संघटना, महाराष्ट्र अभियांत्रिकी संघटना व पुणे येथील पाटबंधारे संशोधन व विकास संस्था यांची क्षमता वाढविणे व आधुनिकीकरण करण्याचाही समावेश आहे.

ग) एकात्मिक संगणकीय माहिती पध्दती

जलसंपदा विभागाच्या दैनंदिन कामकाजात, आधुनिक तंत्रज्ञानाचा वापर होण्याकरिता तसेच महाराष्ट्र जल क्षेत्र सुधार प्रकल्पातील शेतकऱ्यांना आवश्यक माहिती पुरविण्याच्या दृष्टिकोनातून पायाभूत सुविधा पुरवून आवश्यक सॉफ्टवेअर तयार करणे तसेच माहिती व तंत्रज्ञान प्रस्तुत करणे या घटकांतर्गत प्रस्तावित आहे.

ह) प्रकल्प व्यवस्थापन

सध्याच्या प्रकल्प तयारी पथकाचे आवश्यक अधिकारीवर्ग पुरवून प्रकल्प तयारी व व्यवस्थापन कक्षामध्ये रुपांतर करण्यात आले आहे. या कक्षातर्फे भौतिक व वित्तविषयक बाबीचे संनियंत्रण करण्यात येईल. तसेच या प्रकल्पात सहभागी असलेल्या विविध विभागांमध्ये समन्वय साधणे व वेळोवेळी मूल्यमापन अभ्यास हाती घेणे व जागतिक बँकेसमवेत संपर्क ठेवणे याचे संनियंत्रण करण्यात येईल. शिवाय ह्या घटकांतर्गत स्वतंत्र सल्लागार यंत्रणेमार्फत प्रकल्प संनियंत्रण व मुल्यांकन आणि प्रकल्पाचा प्रचार व प्रसार यासाठी स्वतंत्र सल्लागार यंत्रणा नेमण्यात येतील.

इ) कंत्राट व्यवस्थापन समिती

मोठे प्रकल्प, मध्यम प्रकल्प व लघु प्रकल्पाबाबत लघु वित्तिकास्तरावरील पाणी वापर संस्थेच्या कार्यक्षेत्रातील कामासाठी कंत्राट व्यवस्थापन समितीची स्थापना महाराष्ट्र शासनाने शासन निर्णय क्रमांक महाराष्ट्र जलक्षेत्र सुधार प्रकल्प-१००६/(६८८/०६)/लाक्षेवि (कामे), दि.१४ जून २००७ नुसार केली आहे. (परिशिष्ट क्र.III) तसेच सदर शासन निर्णयात कंत्राट व्यवस्थापन समितीची रचना, समितीचा कालावधी कार्यक्षेत्र व कार्यपध्दती, समितीच्या निर्णयाबाबत अंतिम अधिकार अपील करण्याची तरतूद सिंचन व्यवस्थापनाचे हस्तांतरण झाल्याबाबतीत सविस्तरपणे माहिती देण्यात आली आहे.

२.२९.६ प्रकल्पाचे फायदे

प्रकल्प पूर्णत्वानंतर ६.७० लाख हेक्टर लाभक्षेत्र असणाऱ्या सध्याच्या २८६ योजनांतर्गत अधिक चांगल्या सिंचन सुविधा निर्माण होऊन शीर्ष तसेच पुच्छभागातील शेतकऱ्यांमध्ये पाण्याचे समान वाटप होण्याची खात्री निर्माण होईल. प्रकल्पाच्या बांधकाम पुनर्वसन विषयक उपाययोजनांमुळे पाण्याची बचत होऊन अंदाजे एक लाख हे. एवढी सिंचन क्षेत्रात वाढ अपेक्षित आहे. यामुळे कृषी उत्पादनात दरवर्षी. साधारण सात लक्ष टन वाढ होईल.

२.२९.७ प्रकल्पांची सद्यःस्थिती

अ) या प्रकल्पाची अंमलबजावणी दि.२९.९.२००५ पासून सुरु झाली असून जून,२००८ अखेर रु.१४८.१६ कोटी इतका खर्च झालेला आहे. २००८-०९ या वित्तीय वर्षासाठीचा नियतव्यय रु.३३५.२४ कोटी इतका आहे.

- ब) प्रकल्पांतर्गत आतापर्यंतची लक्ष्यपूर्ती खालीलप्रमाणे आहे.
- १) महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण स्थापन करण्यात आले असून त्याचे कामकाज पूर्ण सुरु झाले आहे.
- २) एकूण स्थापन करावयाच्या १३२९ पाणीवापर संस्थपैकी १३२१ पाणीवापर संस्था (९९ टक्के) स्थापन करण्यात आल्या आहेत.
- ३) प्रकल्पातील ५६ टक्के प्रापण (सुमारे रु.७७०.९० कोटी) पूर्ण करण्यात आले आहे. प्रकल्पातील ८० टक्के प्रापण ऑक्टोबर, २००८ पर्यंत पूर्ण करण्याचे नियोजन आहे.
- ४) रुपये ८२.०५ कोटी प्रतिपूर्ती योग्य रकमेची २२ प्रतिपूर्ती देयके सादर करण्यात आली असून रु.७६.६२ कोटी प्रतिपूर्ती रक्कम जागतिक बँकेकडून राज्य शासनास देण्यात आली आहे.
- ५) प्रकल्पांतर्गत संनियंत्रण व मूल्यांकनासाठी, माहिती प्रशिक्षण व प्रसारासाठी, एकात्मिक संगणकीय माहिती प्रणालीसाठी इ. सर्व महत्त्वाच्या सल्लागार यंत्रणा नेमण्यात आल्या असून त्यांचे कामकाज सुरु आहे.
- ६) प्रकल्प अंमलबजावणी सुरु झाल्यापासून प्रकल्पाच्या प्रगतीचा आढावा घेण्यासाठी जागतिक बँकेकडील चार सुपरविजन मिशन महाराष्ट्रात येऊन गेली व त्यांनी आपल्या अहवालात महाराष्ट्राला सर्वसाधारण प्रकल्प अंमलबजावणीबाबत समाधानकारक शोरा दिलेला आहे.

२.३० जलसंपदा विभागाचे जललेखा परिक्षण (Water Audit)

२.३०.१ पाणी हे राष्ट्रीय संपत्ती असल्यामुळे त्याचा पुरेपूर व योग्य वापर होणे आवश्यक आहे. खरीपाचे पीक काही जिल्हे वगळता, सर्वसाधारणपणे नैसर्गिक पाण्यावर येते. सिंचनाच्या रब्बी व त्यापुढील हंगामासाठीचे नियोजन, उपलब्ध जलसाठ्यातून बिगर सिंचनासाठीचे आरक्षण व बाष्पीभवनाची घट वजा करून उर्वरित पाण्यासाठी केले जाते. उपलब्ध पाण्यातून सिंचनाचा वापर वाढविण्याच्या दृष्टीकोनातून जास्तीत जास्त क्षेत्राला सिंचनाची सुविधा उपलब्ध करून कृषी उत्पान्नात भरीव वाढ करणे हे सिंचनाचे उद्दीष्ट आहे.

२.३०.२ स्वातंत्रपूर्व काळात राज्यातील निरा, प्रवरा व गोदावरी या बारमाही कालव्यांवर पाणीवापराचा हिशोब ठेवण्याची पध्दत अस्तित्वात होती. स्वातंत्र्योत्तर काळात पाटबंधारे प्रकल्पांवर मोठ्या प्रमाणावर गुंतवणूक होऊन एकूण ४१.३२ लाख हेक्टर सिंचनक्षमता निर्माण करण्यात आली. सिंचनक्षेत्राची वाढलेली व्याप्ती, पाण्याचा काटकसरीने वापर होण्याची आवश्यकता या बाबी विचारात घेऊन प्रत्येक मोठ्या, मध्यम व लघु पाटबंधारे प्रकल्पाचा प्रकल्पनिहाय जललेखा ठेवणे आवश्यक झाले आहे.

२.३०.३ राज्यात विविध प्रदेशातील पाटबंधारे प्रकल्पांवर पाणीवापराचा हिशोब ठेवण्याची पध्दत वेगवेगळी अवलंबिली जात होती. या पध्दतीत सुसूत्रता आणण्याच्या दृष्टीने शासनाने जलसंपदा विभाग परिपत्रक क्र.सीडीए १००२/(२२६/२००२)/लाक्षेवि(कामे), दि.२६ जून २००३ अन्वये पाटबंधारे प्रकल्पाच्या जललेखा परिक्षणासाठी कार्यप्रणाली ठरवून दिलेली आहे. या कार्यप्रणालीची प्रभावीपणे अंमलबजावणी करण्यासाठी मुख्य अभियंता, महाराष्ट्र जलसंपत्ती विकास केंद्र, औरंगाबाद कार्यालय यांचे अंतर्गत ३ जललेखा पथके शासन निर्णय क्र.संकीर्ण १००३/(७३/२००३)/लाक्षेवि(आस्था.), दि.२८.७.२००४ अन्वये निर्माण करण्यात आली आहेत.

राज्यातील एकूण ३००२ प्रकल्पांपैकी १९७१ प्रकल्पाबाबतचा **जललेखा अहवाल (२००६-०७) मार्च, २००८ मध्ये प्रकाशित करण्यात आला.** यामध्ये राज्यातील सिंचन क्षमता निर्माण झालेल्या एकूण मोठया प्रकल्पांपैकी जवळपास सर्व मोठे प्रकल्प (५४ मोठे), एकूण २२२ मध्यम प्रकल्पांपैकी १९४ मध्यम प्रकल्प आणि राज्यस्तर २७२६ लघु प्रकल्पांपैकी १७२२ लघु प्रकल्पाचा अहवालात समावेश करण्यात आलेला आहे. ही कार्यवाही निरंतर चालू राहणार आहे.

२.३१ पाटबंधारे प्रकल्पांचा स्थिर चिन्हांकन अहवाल (BENCH MARKING REPORT)

२.३१.१ पाटबंधारे प्रकल्पाच्या सिंचन व्यवस्थापनाच्या कार्यक्षमतेत वाढ व सुधारणा करण्याचे स्थिर चिन्हांकन (BENCH MARKING) हे प्रभावी साधन आहे. सिंचन प्रकल्पांच्या कृतीक्षमतेमध्ये सुधारणा घडवून आणण्याकरिता याद्वारे आंतरदृष्टी (INSIGHT) प्राप्त होते. महाराष्ट्र शासनाने स्थिर चिन्हांकन पध्दतीला बळकटी आणण्याच्या दृष्टीने बहुव्यापी सर्वांगीण उपाययोजना करण्याचा निर्णय घेतला आहे. या दृष्टीने अंमलबजावणी करण्यासाठी अधीक्षक अभियंतांच्या पातळीवर कार्यवाही सुरु करण्यात आली आहे. सन २००१-०२ पासून स्थिर चिन्हांकन अहवाल प्रकाशित करण्यात येत आहे. सुरुवातीस १० दर्शकांच्या आधारे ८४ प्रकल्पांचे स्थिर चिन्हांकन करण्यात आले. प्रकल्पांच्या व दर्शकांच्या संख्येत वाढ करण्यात येवून १२ दर्शकांचे आधारे २६५ प्रकल्पांचे स्थिर चिन्हांकन करण्यात येत आहे. सन २००६-०७ चा स्थिर चिन्हांकन अहवाल मार्च, २००८ मध्ये प्रकाशित करण्यात आला. यामध्ये प्रथमच ६ प्रदेशातील ८ मोठया प्रकल्पावरील निवडक १३ पाणी वापर संस्थांचे स्थिर चिन्हांकन करण्यात आले. स्थिर चिन्हांकनामुळे सिंचन क्षमतेचा वापर आणि पाणीपट्टीवसुलीत भरीव वाढ झाल्याचे दिसून आले आहे. सिंचित क्षेत्रात २६.८१ लक्ष हेक्टर पाणीपट्टी वसुली रुपये ५२५.०० कोटी पर्यंत वाढ झाली आहे.

२.३२ पाटबंधारे प्रकल्पाची कामे बांधा, वापरा व हस्तांतरित करा या तत्वावर हाती घेणे

२.३२.१ पाटबंधारे प्रकल्पांची कामे बांधा, वापरा व हस्तांतरित करा, या तत्वावर हाती घेण्याबाबत मा.मुख्य सचिव यांचे अध्यक्षतेखाली दि.१५/११/०६ रोजी झालेल्या बैठकीत काही प्रकल्पांची कामे या तत्वावर हाती घेण्याचे ठरविण्यात आले. तद्नुषंगाने महाराष्ट्र कृषणा खोरे विकास महामंडळाकडील पुणे जिल्ह्यातील निरा देवघर हा प्रकल्प पथदर्शी प्रकल्प म्हणून हाती घेण्यात यावा, असा निर्णय घेण्यात आला. सदर प्रकल्पाची उर्परित कामे पूर्ण करण्यासाठी विकासकांचा प्रतिसाद आजमावून पाहण्यासाठी स्वारस्याची अभिव्यक्ती (Expressin of Interest) बाबत वर्तमान पत्राव्दारे प्रसिध्दी देण्यात आली आहे.

२.३३ प्रकल्पाचे कालवे व वितरिका यांच्या देखभाल दुरुस्तीची कामे यांत्रिकी संघटना/श्रमदानाने करण्याबाबत.

२.३३.१ कालवे, वितरीका इ. सिंचन प्रणालीची वार्षिक नियमित देखभाल-दुरुस्ती, गाळ काढणे, गवत व झाडे-झुडपे काढणे व मातीकाम हया स्वरुपाची कामे यापुढे (१) यांत्रिकी संघटनेकडून यंत्र सामुग्रीचा वापर करुन (२) रोजगार हमी योजनेमार्फत (३) रुपांतरीत नियमित अस्थायी आस्थापनेवरील मजूर व कार्यव्ययी आस्थापनेवरील मजूर वापरुन (४) स्थानिक लाभार्थी व ग्रामस्थ यांच्या श्रमदानाने (५) प्रकल्प क्षेत्रातील साखर कारखान्याच्या सहकार्याने त्यांची यंत्रसामुग्री घेऊन (६) संपूर्ण ग्रामीण रोजगार योजना राबवून करण्याबाबत शासन परिपत्रक क्र. संकिर्ण २००३/ (२८९/२००३) सिंचन व्यवस्था (कामे), दि. १६.१०.२००३ अन्वये शासनाने सूचना निर्गमित केल्या आहेत. हे अभियान विश्वेश्वरैच्या कालवा स्वच्छता अभियान या नावाने ओळखले जाते. सदर अभियानांतर्गत मार्च २००८ अखेर २२७६.७४ सघमी माती काम, १६५५.९५ सघमी गाळकाम व ४८८९.६४ सचौमी गवत काम पूर्ण करण्यात आले आहे.

२.३३.२ सर्वसाधारणपणे प्रकल्पांच्या कालवे व वितरिका यांची देखभाल दुरुस्तीची कामे, जसे गाळ काढणे, झाडेझुडपे काढणे, मातीकाम करणे यासाठी दरवर्षी मोठया प्रमाणावर खर्च होत असतो. या खर्चात कांही प्रमाणात बचत व्हावी, तसेच प्रकल्प क्षेत्रातील शेतकऱ्यांमध्ये कालवा व वितरिकांच्या देखभाल दुरुस्तीची जाणीव निर्माण व्हावी यासाठी २ ऑक्टोबर २००२ या राष्ट्रपिता महात्मा गांधी यांच्या जयंतीदिनापासून राज्यात यांत्रिकी संघटनेकडील उपलब्ध यंत्रसामुग्री वापरुन कामे करण्यात येत आहेत. राज्यात सन २००७-०८ मध्ये रु.२६.६७ कोटी रकमेची कामे करण्यात आली.

२.३३.३ बिगर सिंचन देयकांची आकारणी पुस्तकात नोंद करणे

कामांची मोजमापे नोंदविण्याच्या प्रचलित कार्यपध्दतीच्याच धर्तीवर बिगर सिंचन देयकांची नोंद आकारणी पुस्तकात (Assesment Book i.e.AB) करण्याची नवीन संकल्पना विहित करुन त्याबाबतची कार्यपध्दती शासन परिपत्रक क्र.मोजमा-१००६/(१३५/०६)/सि.व्य.(धो.), दि.२७.४.२००६ (परिशिष्ट-अ) अन्वये निश्चित करुन अंमलबजावणी करण्याचे निर्देश दिले आहेत. यामुळे जललेखासाठी अधिकृत दस्तऐवज उपलब्ध होतील.

२.३४ पाणथळ व क्षारपड जमीन

२.३४.१ सिंचन सुविधांच्या प्रसाराबरोबर जमिनी खराब होण्याचा प्रश्न निर्माण होत आहे. जमिनीची सिंचन अनुकूलता व उत्पादन क्षमता, तिच्या गुणधर्मावर अवलंबून असते. काळया जमिनी, गाळाच्या जमिनी, जांभा खडकाच्या जमिनी, रेताड जमिनी, चिकण मातीच्या जमिनी इ. विविध प्रकारच्या जमिनी राज्यात दिसून येतात. या प्रत्येक प्रकारच्या जमिनीचा सिंचनाला प्रतिसाद वेगवेगळा असतो. जमिनीच्या सच्छिद्रतेवर आणि तिच्यातील रासायनिक घटकांवर तिची मूलभूत जलसंधारण क्षमता व पीक उत्पादन क्षमता अवलंबून असते. पिकाची पाण्याची गरज ही ठराविक अंतराने नियमित मात्रेत पाणी देऊन पुरवावयाची असते. पण त्याकडे दुर्लक्ष होऊन अनावश्यक पाणी जमिनीला दिले गेले किंवा निचऱ्याची पुरेशी सोय उपलब्ध झाली नाही तर सिंचनाखालील जमीन पाणथळ, क्षारपड किंवा चोपण होतात. या जमिनीवर योग्य ती उपाययोजना वेळीच झाली तर या जमिनीला पुन्हा सुस्थितीत आणता येते.

२.३४.२ लाभक्षेत्रातील जमिनी प्रामुख्याने खालील कारणांमुळे पाणथळ होतात :-

१. कालवा/वितरिका यामधून होणारी पाण्याची गळती
२. पिकासाठी पाण्याचा अधिक वापर
३. नैसर्गिक नाल्याची अनियमित देखभाल
४. भूस्तराच्या वैशिष्टपूर्ण रचनेमुळे उदा. पाझर स्तर हा अपारगम्य स्तरामुळे अडला गेल्यास भूस्तरातून पाझर होणारे पाणी अडून ते पृष्ठभागावर येते.
५. जमीन खोलगट भागात वसली असल्यास.

पाटबंधारे संशोधन व विकास संचालनालयातर्फे खराबा क्षेत्राची पाहणी दरवर्षी पाणथळ क्षेत्रासाठी मान्सूनोत्तर व क्षारयुक्त क्षेत्रासाठी मान्सूनपूर्व केली जाते. लाक्षेवि अंतर्गत व बिगर लाक्षेवि क्षेत्रातील एकूण ६२ कालव्याचे लाभक्षेत्रात २००६-०७ मध्ये केलेल्या पाहणीनुसार एकूण ३२६१३ हे. खराबा क्षेत्र आढळून आले आहे. २००१-०२ ते २००६-०७ या ५ वर्षांच्या कालावधीत घेतलेल्या निरीक्षणांनुसार खराबा क्षेत्राचे चित्र खालीलप्रमाणे आहे.

२.३४.३ राज्यातील खाली दर्शविलेल्या मोठया प्रकल्पातील कालव्याच्या लाभक्षेत्रात पाणथळ व क्षारपड जमिनीच्या मोजदादीकरिता निरीक्षणे घेण्यात आली. १९९७-९८ ते २००६-०७ या कालावधीत निव्वळ खराबा क्षेत्राची आकडेवारी पुढील तक्त्यात दिली आहे.

२.३४.४ सन १९९७-९८ मध्ये ५० कालव्यांच्या ११.७८ लाख हेक्टर सिंचनक्षम क्षेत्रात ०.२६ लाख हेक्टर (२.१७ टक्के) खराबा क्षेत्र होते. सन २००६-०७ मध्ये ६२ कालव्यांच्या १४.१८ लाख सिंचनक्षम क्षेत्रात ०.३३ लाख हेक्टर (२.३० टक्के) खराबा क्षेत्र होते.

कालव्यांची संख्या, सिंचनक्षम क्षेत्र व खराबा क्षेत्र (१९९७-९८ ते २००६-०७)

क्षेत्र ००० हे.

अ. क्र.	वर्ष	कालव्याची संख्या	सिंचनक्षम क्षेत्र	एकूण पाणथळ क्षेत्र	एकूण क्षारयुक्त क्षेत्र	अधिच्छादित क्षेत्र	निव्वळ खराबा क्षेत्र	खराबा क्षेत्राची सिंचनक्षम क्षेत्राशी %
१)	१९९७-९८	५०	११७७.७६२	१२.५६४	१३.६०५	०.५६७	२५.६०२	२.१७
२)	१९९८-९९	५१	११८७.८७९	१५.०९२	१२.७१२	०.८३१	२६.९७३	२.२७
३)	१९९९-००	५३	१३६६.३४१	१४.८०२	१२.७४४	०.९६८	२६.५७७	१.९५
४)	२०००-०१	५३	१३६६.३४१	१३.१०७	१२.४६८	०.९९०	२४.५८५	१.८०
५)	२००१-०२	५६	१५६७.५२५	१४.८०९	१४.१९२	१.६९५	२७.३०६	१.७४
६)	२००२-०३	६०	१४२०.८०२	११.८२९	१४.६८४	०.२१५	२६.२०८	१.८५
७)	२००३-०४	६०	१३४८.४४६	१०.३३८	१५.२८७	१.७३५	२३.८९०	१.७७
८)	२००४-०५	६२	१३४८.४४६	१२.५१८	१५.४५५	१.२१७	२६.७५६	१.९८
९)	२००५-०६	६४	१४३३.३४९	१७.००२	१७.८६०	२.८४२	३२.९२०	२.२०
१०)	२००६-०७	६२	१४१७.९१६	१९.७३४	१५.८७३	२.९९४	३२.६१३	२.३०

उपरोक्त आकडेवारीचे अवलोकन करता असे आढळून येते की, राज्यातील एकूण ६२ कालव्यांच्या लाभक्षेत्रातील खराबा क्षेत्र हे एकूण सिंचनक्षम क्षेत्राच्या साधारण २ टक्केच्या दरम्यान असल्याचे दिसून येते.

२.३४.५ खराबा क्षेत्रावर नियंत्रण ठेवण्याच्या दृष्टीने राज्यातील निरनिराळ्या एकूण ७० कालव्यांच्या लाभक्षेत्रातील सुमारे १.८२ लाख विहिरींच्या भूजल पातळीची निरीक्षणे वर्षातून दोन वेळा घेण्यात येतात. विहिरींची भूजलपातळी जमिनीलगत असलेले क्षेत्र **पूर्णतः पाणथळ** समजण्यात येते. भूजलपातळी ही जमिनीपासून २.०० मी. पर्यंत असते त्यावेळेस जमीन **अंशतः पाणथळ** समजण्यात येते. जेव्हा भूजलपातळी ही जमिनीपासून २.०० ते ३.०० मी. इतकी असते त्यास धोका सूचना पातळी समजण्यात येते. ३ मीटरपेक्षा जास्त खोल पातळी सुरक्षित समजली जाते. क्षारयुक्त जमीन पाणथळ झाल्यास जमिनीतील क्षार पृष्ठभागावर येतात व पाण्याचे बाष्पीभवन होऊन क्षार जमिनीवर राहतात व अशी जमीन क्षारयुक्त आढळते.

२.३४.६ खराबा क्षेत्र व भूजल पातळी याबाबत जी निरीक्षणे घेण्यात येतात, त्या आधारे अहवाल तयार करण्यात येतो. त्या अहवालानुसार प्रकल्पांच्या लाभक्षेत्रात भूजल पातळीचा कल कसा आहे, याबाबतची माहिती प्राप्त होते. ही माहिती संबंधित व्यवस्थापन विभागांना अवगत करून देण्यात येते व त्याच्या अनुषंगाने उपाययोजना करण्यात येतात. प्रतिबंधात्मक उपाययोजना करूनही जर खराबा क्षेत्र सतत ३ वर्षे कमी झाले नाही तर सचालनालयातर्फे विविध चर योजना सर्वेक्षण करून प्रशासकीय मान्यतेसाठी संबंधित सक्षम प्राधिकरणाकडे सादर करण्यात येतात. पाटबंधारे प्रकल्पांच्या लाभक्षेत्रातील जमिनी पाणथळ व क्षारयुक्त होऊ नये म्हणून शासनाच्या पाटबंधारे विभागामार्फत (पाटबंधारे संशोधन व विकास संचालनालय, पुणे मार्फत) नवीन चार योजना राबविल्या जातात. तसेच पूर्ण झालेल्या चार योजनांची देखभाल व दुरुस्तीची कामे केली जातात.

२.३५ जलविद्युत

२.३५.१ देशाच्या आर्थिक विकासासाठी पायाभूत सुविधांची उपलब्धता अत्यंत महत्वाची बाब असून वीज हा त्यातील महत्वाचा घटक आहे. आर्थिक वृद्धीचा दर व वीजेचा दरडोई वापर या बाबी परस्परांशी संबंधित आहेत. महाराष्ट्र हे देशातील मोठ्या प्रमाणावर औद्योगिकीकरण व शहरीकरण झालेले राज्य असल्याने राज्याची वीजेची मागणी फार मोठी आहे.

२.३५.२ महाराष्ट्र राज्यात जलविद्युत प्रकल्पांची उभारणी जलसंपदा विभागामार्फत करण्यात येते. जलविद्युत प्रकल्प कार्यान्वित झाल्यानंतर त्याचे पुढील परिचालन व परिरक्षण करण्याकरिता महाराष्ट्र राज्य विद्युत निर्मिती कंपनी (महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळ) कडे भाडेपट्टी तत्वावर हस्तांतरित केले जातात.

२.३५.३ जलसंपदा विभागामार्फत मोठ्या प्रमाणात वीज निर्मिती करण्याच्या दृष्टीने मार्च, २००८ अखेरपर्यंत राज्यात ३२९३.८३ मे.वॅ. स्थापित क्षमता असणारे एकूण ४२ जलविद्युत प्रकल्प पूर्ण झालेले आहेत. या जलविद्युत प्रकल्पांमध्ये मे. टाटा कंपनी यांच्या ५ जलविद्युत प्रकल्पांचा समावेश आहे. (परिशिष्ट क्र.३६) जलसंपदा विभागाने बांधकाम व उभारणी केलेल्या महाजणकोस परिचालन व परिरक्षणार्थ भाडेपट्टी तत्वावर हस्तांतरित केलेल्या २७ जलविद्युत प्रकल्पाद्वारे अंदाजे वार्षिक ४००० दशलक्ष युनिट वीज महाराष्ट्र राज्य विद्युत निर्मिती कंपनी (महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळ) च्या विद्युत जाळ्यामध्ये पुरविण्यात येते. या व्यतिरिक्त दोन

आंतरराज्य प्रकल्प (१) पेंच जल विद्युत प्रकल्प (२४८० मे.वॅट) (महाराष्ट्राचा वाटा ५३ मे.वॅट व सरदार सरोवर जलविद्युत प्रकल्प (१४५० मे.वॅट) (महाराष्ट्राचा वाटा ३९१.५ मे.वॅट या प्रकल्पातून २००७-०८ करिता अंदाजे १३१६.८६ दलयुनिटस वीज निर्मितीचा फायदा महाराष्ट्र राज्यास मिळालेला आहे.

२.३५.४ वरील परिच्छेदातील एकूण ४२ प्रकल्पाव्यतिरिक्त राज्यात बांधकाम चालू असलेले एकूण ४ जलविद्युत प्रकल्प (परिशिष्ट-३७) आहेत व त्यांची अंदाजे स्थापित क्षमता २७७ मे.वॅ. इतकी आहे. घाटघर उदंचन जलविद्युत योजनेसह उर्वरित ३ जलविद्युत प्रकल्प लवकरच कार्यान्वित होतील.

२.३५.५ राज्यास मुख्यत्वे करुन औष्णिक, जलजन्य, नैसर्गिक वायुजन्य, अणुशक्तीजन्य अशा प्रकारच्या विविध स्रोताद्वारे वीज प्राप्त होते. या स्रोताची राज्यातील स्थापित क्षमता सन २००७-०८ मध्ये १६३९३ मे.वॅ. इतकी होती. त्यापैकी ३२९३ मे.वॅ. (२० टक्के) इतकी स्थापित क्षमता राज्यातील जलविद्युत प्रकल्पांची आहे.

प्रकरण-३

तुषार व ठिबक सिंचन

३.१ भूगर्भातील पाण्याच्या पातळीमध्ये दिवसेंदिवस होत असलेली घट आणि पावसाचा अनियमितपणा यामुळे उपलब्ध पाण्याच्या साठ्याचा काटकसरीने आणि नियोजनबद्ध वापर करण्याकरिता ठिबक व तुषार सिंचन पध्दतीचा अवलंब राज्यातील शेती विकासासाठी अपरिहार्य ठरला आहे. तुषार व ठिबक सिंचन कार्यक्रमाचा प्रचार व प्रसार योग्यप्रकारे व अतिशय परिणामकारकपणे करण्याकरिता राज्य पुरस्कृत तसेच केंद्र पुरस्कृत ठिबक सिंचन योजना अनुक्रमे सन १९८६- ८७ आणि सन १९९१- ९२ पासून राबविण्यात येत आहे. सन २०००-०१ पासून वर्कप्लॅन अंतर्गत ठिबक, तुषार, हरितगृह इ. तंत्रज्ञानाचा प्रसार ही केंद्र पुरस्कृत योजना फलोत्पादन तसेच बिगर फलोत्पादन पिकांकरिता राबविण्यास सुरुवात झाली. सन २००६- ०७ मध्ये बिगर फलोत्पादन पिकांचा समावेश या योजनेत करण्यात आला. या योजनेत सर्व संवर्गातील शेतकऱ्यांना सूक्ष्म सिंचन संचासाठी ५० टक्के दराने अनुदान देय आहे. यामध्ये केंद्र शासनाचा हिस्सा ८० टक्के व राज्य शासनाचा हिस्सा २० टक्के असा आहे.

३.२ तुषार सिंचन पध्दतीमध्ये पिकांना पाणी पाटाने न देता स्पिंकलरमधून फवारण्यात येते. ठिबक सिंचन पध्दतीमध्ये रोपांच्या / झाडांच्या मुळाकडे पाणी ठिबकत राहिल अशातऱ्हेने नळ्यांची रचना करण्यात येते व त्यातून आवश्यक त्या मात्रेत पाणी रोपांना देण्यात येते. तुषार सिंचन पध्दती प्रामुख्याने तृणधान्ये, गळीताची धान्ये व पालेभाज्या यांच्या सिंचनासाठी वापरली जाते. तुषार व ठिबक सिंचन पध्दतीचा अवलंब केल्यामुळे पाण्याच्या बचती व्यतिरिक्त पिकांच्या उत्पादनात व प्रतीत सुधारणा, जमीन सुधारणा, जमिनीची धूप कमी होणे व जमीन चिबड न होणे इ. फायदे अपेक्षित आहेत.

३.३ सन १९८६- ८७ ते १९८९- ९० या कालावधीत ठिबक सिंचनाचे जवळपास ११,००० संच शेतकऱ्यांना पुरविण्यात आले व त्याखाली जवळपास १०,३०० हेक्टर क्षेत्र सिंचनाखाली आले आहे. या कालावधीत तुषार सिंचन पध्दती कार्यान्वित नव्हती.

३.४ राज्यात मार्च, २००८ अखेरपर्यंत ठिबक सिंचनाखालील ४.३५ लाख हेक्टर व तुषार सिंचनाखाली १.९९ लाख हेक्टर क्षेत्र असे एकुण ६.३४ लाख हेक्टर क्षेत्र सूक्ष्मसिंचनाखाली आले आहे. राज्यात विहीरी व इतर सिंचनाची साधने या दोन्हीवरील सन २००२-०३ या वर्षी राज्यात सिंचनाखालील एकुण क्षेत्र ३६.६८ लाख हेक्टर इतके होते. राज्यातील या एकुण सिंचनाच्या तुलनेत ठिबक व तुषार या दोन पध्दतीद्वारे सिंचन होणारे क्षेत्र केवळ १५ टक्के इतके आहे. तेव्हा या दोन योजनांचा विस्तार अधिक मोठ्या प्रमाणावर होण्यासाठी विशेष प्रयत्न होणे आवश्यक आहे असे वाटते. ठिबक सिंचन योजने अंतर्गत राज्यात सिंचनाखाली आलेल्या ४.३४ लाख हेक्टर क्षेत्राची विभागनिहाय विगतवारी खालीलप्रमाणे.

विभागनिहाय ठिबक सिंचन योजने अंतर्गत क्षेत्र (हेक्टर)

अ. क्र	विभाग	ठिबक सिंचन योजनेखाली क्षेत्र (मार्च, २००८ पर्यंत)	विभागीय टक्केवारी
१.	कोकण	११२०१	३
२.	नाशिक	१७९४१५	४१
३.	पुणे	१०७५०६	२५
४.	औरंगाबाद	७४७४७	१७
५.	अमरावती	४९३४६	११
६.	नागपूर	११७६२	३
महाराष्ट्र राज्य		४३४९७७	१००.००

३.५ वरील तक्त्यावरून दिसून येईल की, ठिबक सिंचन पध्दतीखाली राज्यात मार्च, २००८ अखेरपर्यंत सिंचनाखाली असलेल्या ४.३४ लाख हेक्टर क्षेत्रापैकी सर्वात जास्त क्षेत्र नाशिक विभागात आहे. (४१ टक्के) त्या खालोखाल पुणे, औरंगाबाद आणि अमरावती या तीन विभागात अनुक्रमे २५ टक्के, १७ टक्के आणि ११ टक्के इतके क्षेत्र सिंचनाखाली आहे. कोकण व नागपूर विभागात मात्र ही टक्केवारी कमी असल्याचे दिसून येते.

३.६ ठिबक सिंचन योजने अंतर्गत राज्यात सिंचनाखाली असलेल्या ४.३४ लाख हेक्टर क्षेत्रावरील पिकनिहाय क्षेत्राची विगतवारी पाहिल्यास असे दिसून येते की केळी, द्राक्ष, ऊस, लिंबू संत्रा, डाळींब, कापूस, आंबा आणि भाजीपाला या ८ पिकाखालील जवळपास ९० टक्के क्षेत्र सिंचनाखाली आहे. यापैकी सर्वात जास्त क्षेत्र केळी (८६२८२ हेक्टर), द्राक्ष (७४७५७ हेक्टर) या दोन पिकाखाली आहे.

३.७ सन २००२-०३ ते २००७-०८ या वर्षातील ठिबक व तुषार सिंचन योजनेची जिल्हानिहाय भौतिक साध्याबाबतची माहिती खालीलप्रमाणे.

**तुषार व ठिबक सिंचन योजनेची प्रगती
(वर्ष २००२- ०३ ते २००७- ०८)**

वर्ष	ठिबक सिंचन योजना (साध्य)		तुषार सिंचन योजना (साध्य)	
	संच वाटप (संख्या)	सिंचन क्षेत्र (हेक्टर)	संच वाटप (संख्या)	सिंचन क्षेत्र (हेक्टर)
२००२- ०३	४८५२२	४४०८२	१३५१५	१२९०७
२००३- ०४	२१६८३	१९५७७	८०१२	७७९०
२००४- ०५	४२५७१	३७०७५	१९१८८	१८७९८
२००५- ०६	२८०७९	२६९७१	११४४८	१०९८३
२००६-०७	२९८८५	२९६८९	१३२१५	१३२२५
२००७-०८	६३२९८	५९८१७	३५२८८	३५२८८

वरील तक्त्यावरून दिसून येते की, सन २००२-०३ च्या तुलनेत सन २००३-०४ व २००४-०५ या दोन्ही वर्षात कमी संचाचे वाटप झाले आहे.

परिशिष्ट

तक्ता क्र. १

राज्यातील जिल्हानिहाय भौगोलिक क्षेत्र, लागवडी लायक क्षेत्र आणि
३० जून २००७ अखेर निर्मित सिंचन

हजार हेक्टर

अ	जिल्हा	भौगोलिक क्षेत्र (ज्येष्ठिती)	लागवडी लायक क्षेत्र	*३० जून २००७ अखेर निर्मित सिंचन
१	२	३	४	५
१	ठाणे	९५६३	३३२.१०	४५.७९
२	रायगड	७१६२	३०९.४०	१९.०३
३	रत्नागिरी	८१९६	५४९.५०	१०.९१
४	सिंधुदुर्ग	५२२२	३४८.६०	७.३२
५	नाशिक	१५५३९	१०१०.९०	१९२.८८
६	धुळे	८०६१	४५५.७०	८९.४६
७	नंदुरबार	५०३५	३०६.६०	५२.७१
८	जळगांव	११७५७	८७४.५०	१९३.१७
९	अहमदनगर	१७०३४	१३५४.८०	३४१.९५
१०	पुणे	१५६३७	१०७२.४०	३७०.५९
११	सोलापूर	१४८८६	१३२७.५०	३६१.५२
१२	सातारा	१०४७५	६८८.७०	१९४.८५
१३	सांगली	८५७८	७१३.८०	२५४.२४
१४	कोल्हापूर	७६९२	५०७.४०	२९१.४६
१५	औरंगाबाद	१०१०६	८१४.३०	१०९.२३
१६	जालना	७७१५	७१३.००	७७.६९
१७	बीड	१०६९२	९४०.४०	१६५.१६
१८	लातूर	७१६६	६५३.६०	९७.५४
१९	उस्मानाबाद	७५५०	७०३.६०	१०८.५९
२०	नांदेड	१०५४५	८४३.६०	१८४.४५
२१	परभणी	६५११	५७४.८०	१६२.६९
२२	हिंगोली	४५२६	४००.७०	४८.६४
२३	बुलढाणा	९६८०	७५२.४०	८०.७५
२४	अकोला	५४३१	४५६.३०	५३.२४
२५	वाशिम	५१५०	४१०.४०	३९.४७
२६	अमरावती	१२२३५	८१५.६०	९७.६४
२७	यवतमाळ	१३५९४	९४४.२०	१३९.३६
२८	वर्धा	६३११	४७४.२०	८४.४९
२९	नागपूर	९८१०	६४२.४०	१६१.४४
३०	भंडारा	३८९०	२२१.५५	७९.५४
३१	गोंदीया	५४३१	२०१.३५	१०६.३५
३२	चंद्रपूर	११४१७	५३२.५०	६८.७७
३३	गडचिरोली	१४४७७	२५२.५०	४०.३७
महाराष्ट्र राज्य		३०७०७४	२११९९.३०	४३३१.२९

* अस्थायी

परिशिष्ट

तक्ता क्र. २

प्रकल्प प्रकारानुसार ३० जून १९९८ अखेर हंगामनिहाय निर्मित सिंचन क्षमता

अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प	अंतिम सिंचन क्षमता	३० जून १९९८ अखेर निर्मित सिंचन क्षमता					
				खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	एकूण
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०
१	कोकण विभाग	मोठे	९३.७६	२०.०४	१६.६४	३.१३	१.५९	५.७५	४७.१५
		मध्यम	७.१०	२.७०	०.५२	०.००	१.८८	७.१०	
		लघु	३७.६४	०.०९	०.००	१.५९	०.००	२२.०१	
		एकूण	१३८.५०	२२.८३	३६.५५	३.१८	७.६३	७६.२६	
२	नाशिक विभाग	मोठे	३५५.०२	१२७.८९	१४१.५९	९.८८	४२.६३	२९.४७	३५१.४६
		मध्यम	११५.८१	५०.२७	४१.५९	१९.८०	०.५६	११३.५१	
		लघु	१७५.३४	४६.३९	९८.५४	०.९४	०.००	१४६.००	
		एकूण	६४६.१७	२२४.५५	२८१.७२	६३.३७	३०.०३	६१०.९७	
३	पुणे विभाग	मोठे	१२३४.७९	३७१.४२	३५१.२४	३३.३६	४०.०६	१०१.७२	८९८.४०
		मध्यम	१५०.५२	३९.५३	५१.९२	४.६४	६.०९	१०७.११	
		लघु	२२०.३९	१७.५१	१७२.७१	०.५३	२.८०	१९४.३५	
		एकूण	१६०५.७०	४२८.४६	५७५.८७	४५.५२	११०.६१	१९९९.८६	

हजार हेक्टर

परिशिष्ट
तक्ता क्र. २ (पुढे चालु)

प्रकल्प प्रकारानुसार ३० जून १९९८ अखेर हंगामनिहाय निर्मित सिंचन क्षमता

अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प	अंतिम सिंचन क्षमता	३० जून १९९८ अखेर निर्मित सिंचन क्षमता						एकूण
				खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	हजार हेक्टर	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
४	औरंगाबाद विभाग	मोठे	५७३.१८	१०३.५२	१८३.२४	१३.२४	१२६.५८	२०.६४	४४७.२२	
		मध्यम	१४९.५८	४८.०९	७०.६६	२.४९	१७.८१	२.०३	१४१.०८	
		लघु	२१५.४४	५६.७७	१२६.६०	०.३५	१२.७७	०.२१	१९६.७०	
		एकूण	९३८.२०	२०८.३८	३८०.५०	१६.०८	१५७.१६	२२.८८	७८५.००	
५	अमरावती विभाग	मोठे	१५१.०४	४१.७९	२५.७६	०.००	२२.८४	१.५३	९१.९२	
		मध्यम	९५.८५	२७.४८	३१.१९	२.७८	२९.८२	२.५५	९३.८२	
		लघु	११८.५१	३१.३१	६१.१६	०.४४	१८.८५	०.२७	११२.०३	
		एकूण	३६५.४०	१००.५८	११८.११	३.२२	७१.५१	४.३५	२९७.७७	
६	नागपूर विभाग	मोठे	२४९.९२	१६७.३६	३८.४५	२.१३	१२.९६	१५.११	२३६.०१	
		मध्यम	१०७.९२	५३.३६	२६.७८	१.७९	१४.२८	१.०५	९७.२६	
		लघु	११५.८८	८०.७९	२८.३६	०.३२	२.४७	१.४१	११३.३५	
		एकूण	४७३.७२	३०१.५१	९३.५९	४.२४	२९.७१	१७.५७	४४६.६२	
महाराष्ट्र	राज्य	मोठे	२६५७.७१	८३२.०२	७५६.९२	६१.७४	२४६.६६	१७४.२२	२०७२.१६	
		मध्यम	६२६.७८	२२१.४३	२२४.१४	१३.५१	८६.६४	१४.१६	५५९.८८	
		लघु	८८३.२०	२३२.८६	५०७.७०	२.०४	३७.१५	४.६९	७८४.४४	
		एकूण	४१६७.६९	१२८६.३१	१४८८.७६	७७.२९	३७०.४५	१९३.०७	३४१६.४८	

परिशिष्ट

तक्ता क्र.३

प्रकल्प प्रकारानुसार ३० जून १९९९ अखेर हंगामनिहाय निर्मित सिंचन क्षमता

अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प	अंतिम सिंचन क्षमता	३० जून १९९९ अखेर निर्मित सिंचन क्षमता						एकूण
				खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	एकूण	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
१	कोकण विभाग	मोठे	९३.७६	२०.२९	१६.५२	१.८३	२.८१	५.८०	४७.२५	
		मध्यम	७.१०	२.००	०.५२	०.००	१.८८	७.१०		
		लघु	३७.६४	२०.३३	०.००	१.५९	०.००	२२.०१		
		एकूण	१३८.५०	२३.०८	३८.८५	२.३५	७.६८	७६.३६		
२	नाशिक विभाग	मोठे	३५५.०२	१२७.८९	१४१.५९	९.८८	४२.६३	२९.४७	३५१.४६	
		मध्यम	११९.१७	५१.११	४४.११	१.२९	१९.८०	०.५६	११६.८७	
		लघु	१७५.३४	४६.३९	९८.५४	०.१३	०.९४	१४६.००		
		एकूण	६४९.५३	२२५.३९	२८४.२४	११.३०	६३.३७	३०.०३	६१४.३३	
३	पुणे विभाग	मोठे	१२३४.७९	३७२.९८	३५१.८३	३३.०८	४०.२७	१०१.४८	८९९.६४	
		मध्यम	१४७.२८	३९.९५	५२.७९	४.६४	४.७२	६.१०	१०८.२०	
		लघु	२३८.७०	२२.१६	१८९.८१	०.९१	०.४३	२१६.१५		
		एकूण	१६२०.७७	४३५.०९	५९४.४३	३८.६३	४५.४२	११०.४२	१२२३.९९	

महाराष्ट्र राज्य

हजार हेक्टर

परिशिष्ट
तक्ता क्र.३ (पुढे चालु)

प्रकल्प प्रकारानुसार ३० जून १९९९ अखेर हंगामनिहाय निर्मित सिंचन क्षमता

अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प	अंतिम सिंचन क्षमता	३० जून १९९९ अखेर निर्मित सिंचन क्षमता						एकूण
				खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	एकूण	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
४	औरंगाबाद विभाग	मोठे	५६५.९६	१०४.१८	१८४.८४	१३.३३	१२८.०२	२०.८६	४५१.२३	
		मध्यम	१५०.६९	७२.५९	२.५८	१७.९०	२.०३		१४४.६८	
		लघु	२३८.७९	१३६.६१	०.६६	१३.४६		०.६१	२२१.४६	
		एकूण	९५५.४४	३१४.०४	१६५.५७	२६.५७	१५९.३८	२३.५०	८१७.३७	
५	अमरावती विभाग	मोठे	१४६.७८	३०.४२	०.००	२५.४७		१.५७	१०५.१६	
		मध्यम	९८.७३	३१.५७	२.९४	२९.८८		२.५५	९४.७३	
		लघु	१२१.४५	६३.१३	०.४३	१८.९९		०.३८	११५.५८	
		एकूण	३६६.९६	१२५.१२	३.३७	७४.३४		४.५०	३१५.४७	
६	नागपूर विभाग	मोठे	२४९.९२	३९.८१	२.३१	१४.०२		१५.४९	२४०.९६	
		मध्यम	१०७.९२	२७.१४	१.७९	१४.५०		१.०५	१७.७६	
		लघु	११८.०४	२८.५४	०.३२	२.७६		१.४१	११४.२४	
		एकूण	४७५.८८	९५.४९	४.४२	३१.२८		१७.९५	४५२.९६	
		मोठे	२६४६.२३	७६५.०१	६०.४३	२५३.२२		१७४.६७	२०९५.७०	
		मध्यम	६३०.८९	२३०.२०	१३.७६	८६.८०		१४.१७	५६९.३४	
		लघु	९२९.९६	५३६.९६	२.४५	३८.१७		५.२४	८३५.४४	
		एकूण	४२०७.०८	१५३२.१७	७६.६४	३७८.१९		१९४.०८	३५००.४८	

महाराष्ट्र राज्य

हजार हेक्टर

परिशिष्ट
तक्ता क्र. ४

प्रकल्प प्रकारानुसार ३० जून २००० अखेर हंगामनिहाय निर्मित सिंचन क्षमता

अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प	अंतिम सिंचन	३० जून २००० अखेर निर्मित सिंचन क्षमता						
				खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	एकूण	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
१	कोकण विभाग	मोठे	९३.७६	१६.४८	१.८३	२.८४	५.८६	४६.५४		
		मध्यम	७.१०	२.००	०.५२	०.००	१.८८	७.१०		
		लघु	३७.६४	२०.५८	०.००	१.६१	०.०३	२२.३१		
		एकूण	१३८.५०	३९.०६	२.३५	४.४५	७.७७	७५.९५		
२	नाशिक विभाग	मोठे	३६३.६२	१४४.१०	१०.१२	४२.३९	२९.५९	३६१.१७		
		मध्यम	१३५.४२	४७.२७	०.५२	१९.३७	०.८३	१२७.२९		
		लघु	१९३.३३	५३.९६	०.१३	०.९४	०.००	१७१.६४		
		एकूण	६९२.३७	२४८.२३	१०.७७	६२.७०	३०.४२	६६०.१०		
३	पुणे विभाग	मोठे	१२४०.७०	३९०.५५	२८.३९	४८.२०	११५.९३	९९८.३४		
		मध्यम	१५०.६५	५७.४५	५.८८	४.८७	८.९१	१२२.४२		
		लघु	२३९.५८	१९९.१५	१.२१	०.६१	२.९४	२२६.९९		
		एकूण	१६३०.९३	६४७.१५	३५.४८	५३.६८	१२७.७८	१३४७.७५		

हजार हेक्टर

परिशिष्ट
तक्ता क्र. ४ (पुढे चालु)

प्रकल्प प्रकारानुसार ३० जून २००० अखेर हंगामनिहाय निर्मित सिंचन क्षमता

अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प	अंतिम सिंचन	३० जून २००० अखेर निर्मित सिंचन क्षमता					
				खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	एकूण
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०
४	औरंगाबाद विभाग	मोठे	५३९.५९	१८२.७५	१३.३८	१२५.७५	२०.१८	४४३.४४	
		मध्यम	१५०.६९	७३.८१	२.५९	१७.९६	२.०३	१४६.६१	
		लघु	२४४.४४	१५३.०२	०.५८	१२.७९	०.६९	२३८.०७	
५	अमरावती विभाग	एकूण	९३४.७२	४०९.५८	१६.५५	१५६.५०	२२.९०	८२८.१२	
		मोठे	१४९.८८	३४.४०	०.००	२८.४५	१.५७	१२०.५९	
		मध्यम	११३.०६	३१.९६	२.७८	३०.२५	२.५५	१५६.६४	
६	नागपूर विभाग	लघु	१२१.९८	६४.०३	०.४४	१९.२०	०.३८	११६.९१	
		एकूण	३८४.९२	१३०.३९	३.२२	७७.९०	४.५०	३३३.१४	
		मोठे	२४९.९२	४०.२४	२.३८	१४.३७	१५.६१	२४२.५६	
महाराष्ट्र	राज्य	मध्यम	११८.६०	२८.३४	१.७९	१४.५०	१.०५	१०९.२६	
		लघु	१२०.८२	२९.८८	०.३२	३.००	१.४०	११६.६४	
		एकूण	४८९.३४	९८.४६	४.४९	३१.८७	१८.०६	४६०.४६	
महाराष्ट्र	राज्य	मोठे	२६३७.४७	८०८.५२	५६.१०	२६२.००	१८८.७४	२२१२.६४	
		मध्यम	६७५.५२	२४०.८३	१४.०८	८६.९५	१७.२५	६००.३२	
		लघु	९५७.७९	५८३.२७	२.६८	३८.१५	५.४४	८९२.५६	
		एकूण	४२७०.७८	१६३२.६२	७२.८६	३८७.९०	२११.४३	३७०५.५२	

हजार हेक्टर

परिशिष्ट

तक्ता क्र. ५

प्रकल्प प्रकारानुसार ३० जून २००१ अखेर हंगामनिहाय निर्मित सिंचन क्षमता

अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प	अंतिम सिंचन क्षमता	३० जून २००१अखेर निर्मित सिंचन क्षमता						एकूण
				खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	एकूण	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
१	कोकण विभाग	मोठे	९३.७६	१७.१९	१५.९८	२.८३	०.००	५.२९	४१.२९	
		मध्यम	९.३२	२.९४	४.१७	०.३३	१.८८	९.३२		
		लघु	३४.६५	०.०९	१८.७५	०.००	०.०३	१९.९५		
		एकूण	१३७.७३	२०.२२	३८.९०	३.१६	७.२०	७०.५६		
२	नाशिक विभाग	मोठे	३७२.७५	१३२.१९	१४६.१२	१०.१४	४२.४१	२९.५९	३६०.४५	
		मध्यम	१४०.००	६१.५३	५१.३०	०.५२	१७.४०	०.८३	१३१.५८	
		लघु	१८३.०८	५२.८७	१०४.३६	०.००	०.६२	१५७.८५		
		एकूण	६९५.८३	२४६.५९	३०१.७८	१०.६६	६०.४३	६४९.८८		
३	पुणे विभाग	मोठे	१२३०.२३	४२३.८३	३८७.८४	३०.६३	५३.४८	११५.१३	१०१०.९१	
		मध्यम	१५६.९०	४९.११	६०.८२	६.९४	१०.१३	१३१.६४		
		लघु	२५०.१३	२२.७३	२१०.६२	१.२८	२.८९	२३७.७२		
		एकूण	१६३७.२६	४९५.६७	६५९.२८	३८.८५	५८.३२	१२८.१५	१३८०.२७	

हजार हेक्टर

परिशिष्ट

तक्ता क्र. ५ (पुढे चालु)

प्रकल्प प्रकारानुसार ३० जून २००१ अखेर हंगामनिहाय निर्मित सिंचन क्षमता

महाराष्ट्र राज्य हजार हेक्टर

अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प	अंतिम सिंचन क्षमता	३० जून २००१ अखेर निर्मित सिंचन क्षमता					
				खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	एकूण
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०
४	औरंगाबाद विभाग	मोठे	५४१.५५	१०२.०७	१८६.५०	१२८.१९	१२८.१९	२०.५७	४५०.८३
		मध्यम	१५१.८२	५०.५७	२.७५	१७.५४	१.९३	१४८.२६	
		लघु	२६५.४९	७४.५४	०.५६	१३.२५	०.६८	२४९.६६	
५	अमरावती विभाग	एकूण	९५८.८६	२२७.१८	४२२.६०	१६.८१	१५८.९८	२३.१८	८४८.७५
		मोठे	१४९.६९	५८.२२	३६.०७	०.००	२९.४५	१.५८	१२५.३२
		मध्यम	११३.१९	२८.५२	३२.३८	२.८०	३०.५७	२.५३	९६.८०
		लघु	१२७.३१	३३.९७	६७.०२	०.४४	१९.६९	०.३७	१२१.४९
		एकूण	३९०.१९	१२०.७१	१३५.४७	३.२४	७९.७१	४.४८	३४३.६१
६	नागपूर विभाग	मोठे	२४९.९२	१७०.८३	४०.८५	२.४६	१४.८४	१५.७८	२४४.७६
		मध्यम	११५.४४	५६.६६	२९.८६	१.०६	१६.००	१.०५	१०४.६३
		लघु	१३१.३४	८६.७३	३३.६१	०.७६	३.७३	१.७७	१२६.६०
		एकूण	४९६.७०	३१४.२२	१०४.३२	४.२८	३४.५७	१८.६०	४७५.९९
		मोठे	२६३७.९०	९०४.३३	८१३.३६	५९.५६	२६८.३७	१८७.९४	२२३३.५६
महाराष्ट्र राज्य	राज्य	मध्यम	६८६.६७	२४९.३३	२५४.००	१४.४०	८६.१५	१८.३५	६२२.२३
		लघु	९९२.००	२७०.९३	५९४.९९	३.०४	३८.५७	५.७४	९१३.२७
		एकूण	४३१६.५७	१४२४.५९	१६६२.३५	७७.००	३९३.०९	२१२.०३	३७६९.०६

परिशिष्ट

तक्ता क्र. ६

प्रकल्प प्रकारानुसार ३० जून २००२ अखेर हंगामनिहाय निर्मित सिंचन क्षमता

अ.क्र.	महाराष्ट्र राज्य	विभाग	प्रकल्प	अंतिम सिंचन	३० जून २००२अखेर निर्मित सिंचन क्षमता						एकूण
					खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	हजार हेक्टर	
१		२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
१		कोकण विभाग	मोठे	१३.७६	१७.४५	१६.३०	२.८३	०.००	५.४७	४२.०५	
			मध्यम	२२.७५	२.६०	५.५४	१.७८	०.००	१.८८	११.८०	
			लघु	३८.००	१.५४	१६.९२	०.२५	०.८९	०.४९	२०.०९	
			एकूण	१५४.५१	२१.५९	३८.७६	४.८६	०.८९	७.८४	७३.९४	
२		नाशिक विभाग	मोठे	३७३.०१	१२९.२२	१४२.२६	८.९९	४८.८४	३१.६०	३६०.९१	
			मध्यम	१४०.२८	६१.४८	५१.८१	०.५२	१७.३४	०.८३	१३१.९८	
			लघु	२०१.५४	४९.६६	११०.८४	०.४९	१.७१	०.००	१६२.७०	
			एकूण	७१४.८३	२४०.३६	३०४.९१	१०.००	६७.८९	३२.४३	६५५.५९	
३		पुणे विभाग	मोठे	१२३०.२३	४३१.५१	३९४.६३	३०.६८	५३.७५	११५.१९	१०२५.७६	
			मध्यम	१५६.९०	४९.१७	६०.८८	६.९६	४.६४	१०.१५	१३१.८०	
			लघु	२५२.७६	२३.२८	२१२.९५	१.२८	०.२०	२.८९	२४०.६०	
			एकूण	१६३९.८९	५०३.९६	६६८.४६	३८.९२	५८.५९	१२८.२३	१३९८.१६	

परिशिष्ट

तक्ता क्र. ६ (पुढे चालु)

प्रकल्प प्रकारानुसार ३० जून २००२ अखेर हंगामनिहाय निर्मित सिंचन क्षमता

अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प	अंतिम सिंचन	३० जून २००२अखेर निर्मित सिंचन क्षमता						एकूण
				खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	एकूण	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
४	औरंगाबाद विभाग	मोठे	५४१.५३	१०२.६३	१८७.७४	१३.६०	१२९.१९	२०.७३	४५३.८९	
		मध्यम	१५१.८२	४९.८४	७६.३१	२.६५	१७.५३	१.९३	१४८.२६	
		लघु	२७१.१७	७६.६०	१६४.४२	१.२८	१३.५९	०.८१	२५६.७०	
		एकूण	९६४.५२	२२९.०७	४२८.४७	१७.५३	१६०.३१	२३.४७	८५८.८५	
५	अमरावती विभाग	मोठे	१४९.६८	५९.४६	३६.७६	०.००	२९.९३	१.५८	१२७.७३	
		मध्यम	११२.२४	२९.१६	३३.०९	२.८०	३१.००	२.५३	९८.५८	
		लघु	१२९.६५	३४.४२	६७.५४	०.४३	१९.९०	०.३७	१२२.६६	
		एकूण	३९१.५७	१२३.०४	१३७.३९	३.२३	८०.८३	४.४८	३४८.९७	
६	नागपूर विभाग	मोठे	२४९.९२	१७०.९९	४०.९६	२.४७	१५.१०	१५.८०	२४५.३२	
		मध्यम	११५.८५	५६.६६	२९.८६	१.०६	१६.००	१.०५	१०४.६३	
		लघु	१३२.९६	८६.९०	३३.७९	०.७६	३.७८	१.७७	१२७.००	
		एकूण	४९८.७३	३१४.५५	१०४.६१	४.२९	३४.८८	१८.६२	४७६.९५	
		मोठे	२६३८.१३	९११.२६	८१८.६५	५८.५७	२७६.८१	१९०.३७	२२५५.६६	
		मध्यम	६९९.८४	२४८.९१	२५७.४९	१५.७७	८६.५१	१८.३७	६२७.०५	
		लघु	१०२६.०८	२७२.४०	६०६.४६	४.४९	४०.०७	६.३३	१२९.७५	
		एकूण	४३६४.०५	१४३२.५७	१६८२.६०	७८.८३	४०३.३९	२१५.०७	३८१२.४६	

महाराष्ट्र राज्य

हजार हेक्टर

परिशिष्ट

तक्ता क्र. ७

प्रकल्प प्रकारानुसार ३० जून २००३ अखेर हंगामनिहाय निर्मित सिंचन क्षमता

अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प	अंतिम सिंचन क्षमता	३० जून २००३ अखेर निर्मित सिंचन क्षमता					एकूण
				खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०
१	कोकण विभाग	मोठे	९३.७६	१८.२५	१६.९५	३.०३	०.००	५.६७	४३.९०
		मध्यम	२२.७५	२.६०	५.५४	१.७८	०.००	१.८८	११.८०
		लघु	३८.२१	१.५४	१७.१३	०.२५	०.८९	०.४९	२०.३०
		एकूण	१५४.७२	२२.३९	३९.६२	५.०६	०.८९	६.०४	७६.००
२	नाशिक विभाग	मोठे	३७३.०८	१२९.५५	१४२.५४	९.०९	४८.२८	३१.५३	३६०.९९
		मध्यम	१४०.९५	६२.८९	४९.६१	०.५२	१७.७०	०.८३	१३१.५५
		लघु	१९९.१०	५८.४३	११२.३३	०.००	०.५२	०.५९	१७१.८७
		एकूण	७१३.१३	२५०.८७	३०४.४८	९.६१	६६.५०	३२.९५	६६४.४१
३	पुणे विभाग	मोठे	१२२८.७१	४३६.१८	३९७.८६	३०.९३	५३.९५	११४.४५	१०३३.३७
		मध्यम	१८८.३१	५४.७४	६५.७८	८.०३	५.०६	१०.९३	१४४.५४
		लघु	२६६.२८	२३.१२	२२४.८७	१.३९	०.२०	३.८२	२५३.४०
		एकूण	१६८३.३०	५१४.०४	६८८.५१	४०.३५	५९.२१	१२९.२०	१४३९.३१

महाराष्ट्र राज्य

हजार हेक्टर

परिशिष्ट
तक्ता क्र. ७ (पुढे चालु)

प्रकल्प प्रकारानुसार ३० जून २००३ अखेर हंगामनिहाय निर्मित सिंचन क्षमता

अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प	अंतिम सिंचन क्षमता	३० जून २००३अखेर निर्मित सिंचन क्षमता					एकूण
				खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०
४	औरंगाबाद विभाग	मोठे	५४१.५२	१०२.६९	१८८.०७	१३.६०	१२९.६२	२०.७६	४५४.७४
		मध्यम	१५१.७७	५०.०२	७६.१०	२.६५	१७.५२	१.९३	१४८.२२
		लघु	२८०.०४	७७.३१	१६६.५१	१.२८	१३.६१	०.८१	२५९.५२
		एकूण	९७३.३३	२३०.०२	४३०.६८	१७.५३	१६०.७५	२३.५०	८६२.४८
५	अमरावती विभाग	मोठे	१४९.६९	५९.६७	३६.९१	०.००	३०.०३	१.५८	१२८.१९
		मध्यम	११२.२४	२९.३३	३३.२८	२.८०	३१.१२	२.५३	९९.०६
		लघु	१३१.३०	३४.८५	६८.६५	०.४३	२०.०३	०.३८	१२४.३४
		एकूण	३९३.२३	१२३.८५	१३८.८४	३.२३	८१.१८	४.४९	३५१.५९
६	नागपूर विभाग	मोठे	२४९.९२	१७१.००	४०.९७	२.४७	१५.११	१५.८०	२४५.३५
		मध्यम	११५.८५	५६.९२	२९.५४	१.१४	१५.९९	१.०५	१०४.६४
		लघु	१३२.९६	८६.९०	३३.७९	०.७६	३.७८	१.७७	१२७.००
		एकूण	४९८.७३	३१४.८२	१०४.३०	४.३७	३४.८८	१८.६२	४७६.९९
		मोठे	२६३६.६८	९१७.३४	८२३.३०	५९.१२	२७६.९९	१८९.७९	२२६६.५४
		मध्यम	७३१.८७	२५६.५०	२५९.८५	१६.९२	८७.३९	१९.१५	६३९.८१
		लघु	१०४७.८९	२८२.१५	६२३.२८	४.११	३९.०३	७.८६	९५६.४३
		एकूण	४४१६.४४	१४५५.९९	१७०६.४३	८०.१५	४०३.४१	२१६.८०	३८६२.७८

महाराष्ट्र राज्य

हजार हेक्टर

परिशिष्ट
तक्ता क्र. ८

प्रकारानुसार ३० जून २००४ अखेर हंगामनिहाय निर्मित सिंचन क्षमता

हजार हेक्टर

अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प	अंतिम सिंचन क्षमता	३० जून २००४ अखेर निर्मित सिंचन क्षमता					
				खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	एकूण
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०
१	कोकण विभाग	मोठे	९३.७६	१८.२५	१६.९५	३.०३	०.००	५.६७	४३.९०
		मध्यम	२२.७६	२.६०	५.५४	१.७८	०.००	१.८८	११.८०
		लघु	३९.५७	१.५४	१९.०२	०.८८	०.५१	२२.२०	
२	नाशिक विभाग	एकूण	१५६.०९	२२.३९	४१.५१	५.०६	०.८८	६.०६	७७.९०
		मोठे	३७३.०८	१२९.५५	१४२.५४	९.०९	४८.२८	३१.५३	३६०.९९
		मध्यम	१४०.९५	६२.९३	४९.६४	०.५२	१७.७२	०.८३	१३१.६४
३	पुणे विभाग	लघु	२०९.८६	५६.०७	११३.३५	०.००	०.९०	०.४९	१७०.८१
		एकूण	७२३.८९	२४८.५५	३०५.५३	९.६१	६६.९०	३२.८५	६६३.४४
		मोठे	१२२८.७१	४३९.०१	४००.५५	३०.९२	५४.२२	११४.४६	१०३९.१६
		मध्यम	२०७.९५	७१.०१	७२.२६	८.३७	५.१८	११.७१	१६८.५३
		लघु	२५५.५३	२१.३३	२२४.०२	१.१४	०.०३	२.५८	२४९.१०
		एकूण	१६९२.१९	५३१.३५	६९६.८३	४०.४३	५९.४३	१२८.७५	१४५६.७९

परिशिष्ट
तक्ता क्र. ८ (पुढे चालु)

प्रकल्प प्रकारानुसार ३० जून २००४ अखेर हंगामनिहाय निर्मित सिंचन क्षमता

अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प	अंतिम सिंचन क्षमता	३० जून २००४ अखेर निर्मित सिंचन क्षमता					एकूण
				खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०
४	औरंगाबाद विभाग	मोठे	५४१.५२	१०३.३१	१८९.७५	१३.७०	१३१.२४	२०.९८	४५८.९८
		मध्यम	१५१.७७	५०.०२	७६.१०	२.६५	१७.५२	१.९३	१४८.२२
		लघु	२८३.८३	७७.४४	१६९.१२	१.२७	१३.६७	१.६१	२६३.११
		एकूण	९७७.१२	२३०.७७	४३४.९७	१७.६२	१६२.४३	२४.५२	८७०.३१
५	अमरावती विभाग	मोठे	१४९.६९	६३.५०	३८.७२	०.००	३१.३४	१.५९	१३५.१५
		मध्यम	११८.९७	३०.२६	३४.८७	२.८०	३२.०७	२.५३	१०२.५३
		लघु	१३३.८७	३५.७१	७०.७८	०.४४	२०.३३	०.३८	१२७.६४
		एकूण	४०२.५३	१२९.४७	१४४.३७	३.२४	८३.७४	४.५०	३६५.३२
६	नागपूर विभाग	मोठे	२४९.९२	१७१.५३	४१.३४	२.५२	१५.२२	१५.९१	२४६.५२
		मध्यम	१२१.८२	५६.९३	२९.५४	१.१४	१५.९९	१.०५	१०४.६५
		लघु	१३४.१७	८८.५१	३३.६३	०.७६	३.७१	१.६९	१२८.३०
		एकूण	५०५.९१	३१६.९७	१०४.५१	४.४२	३४.९२	१८.६५	४७९.४७
महाराष्ट्र	राज्य	मोठे	२६३६.६८	९२५.१५	८२९.८५	५९.२६	२८०.३०	१९०.१४	२२८४.७०
		मध्यम	७६४.२२	२७३.७५	२६७.९५	१७.२६	८८.४८	१९.९३	६६७.३७
		लघु	१०५६.८३	२८०.६०	६२९.९२	३.८६	३९.५२	७.२६	९६१.१६
		एकूण	४४५७.७३	१४७९.५०	१७२७.७२	८०.३८	४०८.३०	२१७.३३	३९१३.२३

महाराष्ट्र राज्य

हजार हेक्टर

परिशिष्ट

तक्ता क्र. ९

प्रकल्प प्रकारानुसार ३० जून २००५ अखेर हंगामनिहाय निर्मित सिंचन क्षमता

महाराष्ट्र राज्य

हजार हेक्टर

अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प	अंतिम सिंचन क्षमता	३० जून २००५ अखेर निर्मित सिंचन क्षमता					
				खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	एकूण
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०
१	कोकण विभाग	मोठे	९३.७६	१८.३६	१६.८२	३.२९	०.११	५.६४	४४.२२
		मध्यम	४१.१८	२.६०	५.३४	१.७८	०.००	१.८८	११.६०
		लघु	२८.९६	१.०४	२०.३८	०.३८	०.७८	०.५८	२३.१६
		एकूण	१६३.९०	२२.००	४२.५४	५.४५	०.८९	८.१०	७८.९८
२	नाशिक विभाग	मोठे	३८३.९०	१२९.५५	१४४.००	९.०९	४८.२८	३१.५३	३६२.४५
		मध्यम	१३६.६७	६३.५२	५०.१०	०.५२	१८.१८	०.८३	१३३.१५
		लघु	२०४.७७	४०.६६	१३१.१८	०.००	०.४९	०.४९	१७२.८२
		एकूण	७२५.३४	२३३.७३	३२५.२८	९.६९	६६.९५	३२.८५	६६८.४२
३	पुणे विभाग	मोठे	१२२८.७१	४५७.९५	४१४.१९	३०.९५	५४.५८	११४.५०	१०७२.१७
		मध्यम	२१७.३५	७६.६१	७९.४६	८.९२	५.२४	१४.३४	१८४.५७
		लघु	२६४.१४	२६.५२	२२५.३३	०.७०	०.९१	२.०४	२५५.५०
		एकूण	१७१०.२०	५६१.०८	७१८.९८	४०.५७	६०.७३	१३०.८८	१५१२.२४

परिशिष्ट

तक्ता क्र. १ (पुढे चालु)

प्रकल्प प्रकारानुसार ३० जून २००५ अखेर हंगामनिहाय निर्मित सिंचन क्षमता

हजार हेक्टर

महाराष्ट्र राज्य

अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प	अंतिम सिंचन क्षमता	३० जून २००५ अखेर निर्मित सिंचन क्षमता					
				खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	एकूण
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०
४	औरंगाबाद विभाग	मोठे	५३१.०२	१०३.५२	११०.४९	१३.७४	१३१.७८	२१.१०	४६०.६३
		मध्यम	१५८.१६	५०.७२	७६.८३	२.६५	१७.५२	१.९३	१४९.६५
		लघु	३०४.८७	७९.४७	१७२.२३	१.२४	१४.१४	१.६१	२६८.६९
५	अमरावती विभाग	एकूण	९९४.०५	२३३.७१	४३९.५५	१७.६३	१६३.४४	२४.६४	८७८.९७
		मोठे	१४९.६९	६६.५१	३९.९१	०.००	३२.३३	१.६०	१४०.३५
		मध्यम	१३१.९०	३१.६७	३६.७६	२.८०	३३.१६	२.५३	१०६.९२
		लघु	१३९.२५	३७.४४	७४.९५	०.४४	२१.३३	०.४०	१३४.५६
६	नागपूर विभाग	एकूण	४२०.८४	१३५.६२	१५१.६२	३.२४	८६.८२	४.५३	३८१.८३
		मोठे	२४९.९२	१७१.९३	४१.६२	२.५६	१५.४३	१५.९९	२४७.५३
		मध्यम	१२३.४८	५७.४३	२९.८१	१.१४	१६.२६	१.०५	१०५.६९
		लघु	१३५.२५	८९.५३	३४.०३	०.७०	३.८१	१.७१	१२९.७८
महाराष्ट्र राज्य		एकूण	५०८.६५	३१८.८९	१०५.४६	४.४०	३५.५०	१८.७५	४८३.००
		मोठे	२६३७.००	९४७.८२	८४७.०३	५९.६३	२८२.५१	१९०.३६	२३२७.३५
		मध्यम	८०८.७४	२८२.५५	२७८.३०	१७.८१	९०.३६	२२.५६	६९१.५८
		लघु	१०७७.२४	२७४.६६	६५८.१०	३.४६	४१.४६	६.८३	९८४.५१
		एकूण	४५२२.९८	१७८३.४३	८०.९०	४१४.३३	२१९.७५	४००३.४४	

*अस्थायी

परिशिष्ट

तक्ता क्र. १०

प्रकल्प प्रकारानुसार ३० जून २००६ अखेर हंगामनिहाय निर्मित सिंचन क्षमता

हजार हेक्टर

अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प	अंतिम सिंचन क्षमता	३० जून २००६ अखेर निर्मित सिंचन क्षमता					
				खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	एकूण
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०
१	कोकण विभाग	मोठे	९३.७६	१८.२५	१७.२७	३.०३	०.००	५.६७	४४.२२
		मध्यम	४१.१८	२.६०	५.३४	१.७८	०.००	१.८८	११.६०
		लघु	४४.२५	१.०४	२०.५४	०.३८	०.७८	०.५८	२३.३२
		एकूण	१७९.१९	२१.८९	४३.१५	५.१९	०.७८	८.१३	७९.१४
२	नाशिक विभाग	मोठे	३७६.९०	१२९.५५	१४४.४१	९.०९	४८.२८	३१.५३	३६२.८६
		मध्यम	१४३.६७	६३.९९	५०.४४	०.५२	१८.४१	०.८३	१३४.१९
		लघु	२०७.१३	४०.८९	१३७.३०	०.००	०.५०	०.४९	१७९.१८
		एकूण	७२७.७०	२३४.४३	३३२.१५	९.६१	६७.१९	३२.८५	६७६.२३
३	पुणे विभाग	मोठे	१२२४.२४	४३८.६०	४२७.३४	४४.८०	५५.५२	१२२.२७	१०८८.५३
		मध्यम	२४५.६८	७६.५४	८७.२०	८.९३	४.७०	१३.०९	१९०.४६
		लघु	४९८.५६	२१.३६	२४९.६६	१५.१२	०.९०	०.१९	२८७.२३
		एकूण	१९६८.४८	५३६.५०	७६४.२०	६८.८५	६१.१२	१३५.५५	१५६६.२२

परिशिष्ट
तक्ता क्र. १० (पुढे चालु)

प्रकल्प प्रकारानुसार ३० जून २००६ अखेर हंगामनिहाय निर्मित सिंचन क्षमता

अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प	अंतिम सिंचन क्षमता	३० जून २००६ अखेर निर्मित सिंचन क्षमता						एकूण
				खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	हजार हेक्टर	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
४	औरंगाबाद विभाग	मोठे	५५३.४९	१०८.०२	१९२.३५	१३.८०	१३०.२९	२१.५०	४६५.९६	
		मध्यम	१६०.३८	५१.२२	७७.४३	२.६५	१७.५२	१.९३	१५०.७५	
		लघु	३३९.८९	८५.३९	१८९.९९	१.२४	१४.४५	१.६१	२९२.६८	
		एकूण	१०५३.७६	२४४.६३	४५९.७७	१७.६९	१६२.२६	२५.०४	९०९.३९	
५	अमरावती विभाग	मोठे	२२९.९९	५७.२९	४०.२४	०.९९	३४.४९	२.९६	१३४.३७	
		मध्यम	१३१.९०	३४.२३	४१.३७	२.८०	३६.०६	२.५३	११६.९९	
		लघु	१३९.७०	३७.८७	७६.४२	०.४४	२१.१२	०.३९	१३६.२४	
		एकूण	५००.७९	१२९.३९	१५८.०३	३.४३	९१.६७	५.०८	३८७.६०	
६	नागपूर विभाग	मोठे	२६८.८८	१८१.८६	४६.९९	२.५६	१८.६५	१५.९९	२६६.०५	
		मध्यम	१२३.७५	५७.४९	२९.८७	१.१४	१६.२९	१.०५	१०५.८४	
		लघु	१५२.०८	९४.७७	३८.५५	१.२४	४.४७	२.१५	१४१.१८	
		एकूण	५४४.७१	३३४.१२	११५.४१	४.९४	३९.४१	१९.१९	५१३.०७	
महाराष्ट्र	राज्य	मोठे	२७४६.४६	९३३.५७	८६८.६०	७३.४७	२८७.२३	१९९.१२	२३६१.९९	
		मध्यम	८४६.५६	२८६.०७	२९१.६५	१७.८२	९२.९८	२१.३१	७०९.८३	
		लघु	१३८१.६१	२८१.३२	७१२.४६	१८.४२	४२.२२	५.४१	१०५९.८३	
		एकूण	४९७४.६३	१५००.९६	१८७२.७१	१०९.७१	४२२.४३	२२५.८४	४१३१.६५	

परिशिष्ट

तक्ता क्र. ११

प्रकल्प प्रकारानुसार ३० जून २००७ अखेर हंगामनिहाय निर्मित सिंचन क्षमता

हजार हेक्टर

महाराष्ट्र राज्य

अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प	प्रकल्पांचे संख्या	अंतिम सिंचन	३० जून २००७ अखेर निर्मित सिंचन क्षमता					
					खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	एकूण
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
१	कोकण विभाग	मोठे	४	९३.७६	१९.६७	१९.३५	३.३७	०.००	६.०४	४८.४३
		मध्यम	७	४१.१८	२.६०	६.१६	१.७८	०.००	१.८८	१२.४२
		लघु	१६८	४१.२७	१.७३	१८.४९	०.४०	०.७८	०.८०	२२.२०
		एकूण	१७९	१७६.२१	२४.००	४४.००	५.५५	०.७८	८.७२	८३.०५
२	नाशिक विभाग	मोठे	१३	५७१.६४	१७२.८६	१९१.६०	१०.५९	५१.१५	३३.३४	४५९.५४
		मध्यम	३८	२१५.८५	७५.६७	६८.२१	०.६२	२१.३३	०.८६	१६६.६९
		लघु	४०४	२५७.१८	४७.९६	१९४.२३	०.१०	१.१३	०.५२	२४३.९४
		एकूण	४५५	१०४४.६७	२९६.४९	४५४.०४	११.३१	७३.६१	३४.७२	८७०.१७
३	पुणे विभाग	मोठे	२०	१२१७.८१	४१६.९६	३१७.७८	४४.०१	५४.१४	१२२.०८	१०३४.९७
		मध्यम	४६	२३६.५८	७२.६२	७८.८५	९.१६	४.२९	१३.३१	१७८.२३
		लघु	७१५	४७७.८७	२०.६९	२२०.००	१५.९५	१.००	१.८२	२५९.४६
		एकूण	७८१	१९३२.२६	५१०.२७	६९६.६३	६९.१२	५९.४३	१३७.२१	१४७२.६६

परिशिष्ट

तक्ता क्र. ११ (पुढे चालु)

प्रकल्प प्रकारानुसार ३० जून २००७ अखेर हंगामनिहाय निर्मित सिंचन क्षमता

अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प	प्रकल्पांचे संख्या	अंतिम सिंचन	३० जून २००७ अखेर निर्मित सिंचन क्षमता						एकूण
					खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	एकूण	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	
४	औरंगाबाद विभाग	मोठे	९	५९४.५६	११७.३९	१९९.५५	१४.२५	१३३.२६	२२.८२	४८७.२७	
		मध्यम	७९	१६१.९१	५२.५३	८१.१५	२.५६	१७.७६	१.९३	१५५.९३	
		लघु	८१२	३६२.९३	८९.५९	२०२.९१	१.५३	१५.१५	१.६१	३१०.७९	
		एकूण	९००	१११९.४०	२५९.५१	४८३.६१	१८.३४	१६६.१७	२६.३६	९५३.९९	
५	अमरावती विभाग	मोठे	११	२७६.११	६७.२५	५०.५५	०.२१	४०.१७	२.२३	१६०.४१	
		मध्यम	२२	१२३.९५	३१.७७	३९.११	२.८०	३५.०९	२.५३	१११.३०	
		लघु	३४५	१४७.६०	३८.४९	७७.९७	०.४४	२१.४६	०.३९	१३८.७५	
		एकूण	३७८	५४७.६६	१३७.५१	१६७.६३	३.४५	९६.७२	५.१५	४१०.४६	
६	नागपूर विभाग	मोठे	९	३२०.५३	१८१.८६	४६.९९	२.५६	१८.६५	१५.९९	२६६.०५	
		मध्यम	४१	१४२.८०	६४.३२	३१.४०	१.१४	१६.४५	१.८४	११५.१५	
		लघु	३३३	२००.५०	१०६.०८	४४.३४	१.५३	५.२३	२.५८	१५९.७६	
		एकूण	३८३	६६३.८३	३५२.२६	१२२.७३	५.२३	४०.३३	२०.४१	५४०.९६	
महाराष्ट्र	राज्य	मोठे	६६	३०७४.४१	९७५.९९	९०५.८२	७४.९९	२९७.३७	२०२.५०	२४५६.६७	
		मध्यम	२३३	९२२.२७	२९९.५१	३०४.८८	१८.०६	९४.९२	२२.३५	७३९.७२	
		लघु	२७७७	१४८७.३५	३०४.५४	७५७.९४	१९.९५	४४.७५	७.७२	११३४.९०	
		एकूण	३०७६	५४८४.०३	१५८०.०४	१९६८.६४	११३.००	४३७.०४	२३२.५७	४३३१.२९	

महाराष्ट्र राज्य

हजार हेक्टर

परिशिष्ट
तक्ता क्र. १२
प्रकल्प प्रकारानुसार सन १९९८-९९ मधील हंगामनिहाय सिंचित क्षेत्र

अ.क्र.	महाराष्ट्र राज्य	विभाग	प्रकल्प	३० जून १९९८ अखेर निर्मित सिंचन क्षमता	सन १९९८-९९ मधील सिंचित क्षेत्र						एकूण
					खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	हजार हेक्टर	
१		२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
१		कोकण	मोठे	४७.१५	०.००	५.८७	०.००	०.०४	०.०१	५.९२	
		विभाग	मध्यम	७.१०	०.००	०.८७	०.००	०.००	०.००	०.८७	
			लघु	२२.०१	०.००	३.०१	०.००	०.००	०.०१	३.०२	
			एकूण	७६.२६	०.००	९.७५	०.००	०.०४	०.०२	९.८१	
२		नाशिक	मोठे	३५१.४६	२०.५६	५६.९५	२१.२४	९.२५	१३.२३	१२१.२३	
		विभाग	मध्यम	११३.५१	१.७७	१३.९९	६.५७	३.४६	१.२५	२७.०४	
			लघु	१४६.००	३.०२	१६.८४	४.२८	४.८८	०.०८	२९.१०	
			एकूण	६१०.९७	२५.३५	८७.७८	३२.०९	१७.५९	१४.५६	१७७.३७	
३		पुणे	मोठे	८९.४०	८८.६९	१३७.७४	५७.८४	१.९६	१४३.९९	४३०.२२	
		विभाग	मध्यम	१०७.११	२.४०	१०.१२	४.७९	०.०१	१८.६२	३५.९४	
			लघु	१९४.३५	१३.७६	३४.५३	१०.२८	०.००	५.७५	६४.३२	
			एकूण	११९९.८६	१०४.८५	१८२.३९	७२.९१	१.९७	१६८.३६	५३०.४८	

परिशिष्ट

तक्ता क्र. १२ (पुढे चालु)

प्रकल्प प्रकारानुसार सन १९९८-९९ मधील हंगामनिहाय सिंचित क्षेत्र

अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प	३० जून १९९८ अखेर निर्मित सिंचित क्षेत्र	सन १९९८-९९ मधील सिंचित क्षेत्र						एकूण
				खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	हजार हेक्टर	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
४	औरंगाबाद	मोठे	४४७.२२	७.४४	३२.५८	२८.२३	१८.९४	२९.६७	११६.८६	
		मध्यम	१४१.०८	०.५३	१५.४९	९.८०	०.७२	५.९२	३२.४६	
	विभाग	लघु	१९६.७०	०.०८	१८.६९	६.२९	१.१६	४.०५	३०.२७	
		एकूण	७८५.००	८.०५	६६.७६	४४.३२	२०.८२	३९.६४	१७९.५९	
५	अमरावती	मोठे	९१.९२	०.००	५.९८	२.५६	२.४१	२.३२	१३.२७	
		मध्यम	९३.८२	०.०२	९.७२	३.२२	२.४४	२.५८	१७.९८	
	विभाग	लघु	११२.०३	०.०२	१८.५२	१.१२	३.३९	१.३८	२४.४३	
		एकूण	२९७.७७	०.०४	३४.२२	६.९०	८.२४	६.२८	५५.६८	
६	नागपूर	मोठे	२३६.०१	११०.८८	२६.५२	१८.४८	१.७५	०.३३	१५७.९६	
		मध्यम	९७.२६	३६.३०	९.६२	२.९२	१.१८	०.६७	५०.६९	
	विभाग	लघु	११३.३५	५०.९७	७.८०	४.२३	०.४४	०.२२	६३.६६	
		एकूण	४४६.६२	१९८.१५	४३.९४	२५.६३	३.३७	१.२२	२७२.३१	
महाराष्ट्र	राज्य	मोठे	२०७२.१६	२२७.५७	२६५.६४	१२८.३५	३४.३५	१८९.५५	८४५.४६	
		मध्यम	५५९.८८	४१.०२	५९.८१	२७.३०	७.८१	२९.०४	१६४.९८	
		लघु	७८४.४४	६७.८५	९९.३९	२६.२०	९.८७	११.४९	२१४.८०	
		एकूण	३४१६.४८	३३६.४४	४२४.८४	१८१.८५	५२.०३	२३०.०८	१२२५.२४	

परिशिष्ट

तक्ता क्र. १३

प्रकल्प प्रकारानुसार सन १९९९-२००० मधील हंगामनिहाय सिंचित क्षेत्र

अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प	३० जून १९९९ अखेर निर्मित सिंचन क्षमता	सन १९९९-२००० मधील सिंचित क्षेत्र						एकूण
				खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	एकूण	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
१	कोकण विभाग	मोठे	४७.२५	०.००	६.९०	०.००	०.००	०.००	०.००	६.९०
		मध्यम	७.१०	०.००	०.९३	०.००	०.००	०.००	०.००	०.९३
		लघु	२२.०१	०.००	७.४८	०.००	०.००	०.००	०.००	७.४८
		एकूण	७६.३६	०.००	१५.३१	०.००	०.००	०.००	०.००	१५.३१
२	नाशिक विभाग	मोठे	३५१.४६	३१.६७	६७.७०	१९.१०	३.१०	१४.६४	१३६.२१	
		मध्यम	११६.८७	६.०९	१६.४३	७.६६	३.५५	१.७८	३५.५१	
		लघु	१४६.००	२.८४	१९.७७	४.१२	२.५६	०.२१	२९.५०	
		एकूण	६१४.३३	४०.६०	१०३.९०	३०.८८	९.२१	१६.६३	२०१.२२	
३	पुणे विभाग	मोठे	८९९.६४	१०६.८७	१४९.२६	४६.००	३.१९	१४५.१४	४५०.४६	
		मध्यम	१०८.२०	५.१४	१२.४१	२.३३	१.४४	२१.०३	४२.३५	
		लघु	२१६.१५	१२.८४	३५.६५	३.४७	२.३७	३.६६	५७.९९	
		एकूण	१२२३.९९	१२४.८५	१९७.३२	५१.८०	७.००	१६९.८३	५५०.८०	

हजार हेक्टर

परिशिष्ट

तक्ता क्र. १३ (पुढे चालु)

प्रकल्प प्रकारानुसार सन १९९९-२००० मधील हंगामनिहाय सिंचित क्षेत्र

महाराष्ट्र राज्य		सन १९९९-२००० मधील सिंचित क्षेत्र						हजार हेक्टर	
अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प	३० जून १९९९ अखेर निर्मित सिंचन क्षमता	खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	एकूण
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०
४	औरंगाबाद विभाग	मोठे	४५१.२३	१.८५	३७.६१	२३.०४	१७.६७	४०.१५	१२०.३२
		मध्यम	१४४.६८	०.७५	१७.७८	५.१७	०.४४	६.१०	३०.२४
		लघु	२२१.४६	०.१५	१८.६०	२.६७	१.१०	५.१४	२७.६६
		एकूण	८१७.३७	२.७५	७३.९९	३०.८८	१९.२१	५१.३९	१७८.२२
५	अमरावती विभाग	मोठे	१०५.१६	०.००	८.२६	१.७४	२.८७	३.०४	१५.९१
		मध्यम	९४.७३	०.००	१४.००	२.७८	२.२७	३.१३	२२.१८
		लघु	११५.५८	०.०३	२४.५९	०.८२	३.९५	१.७९	३१.१८
		एकूण	३१५.४७	०.०३	४६.८५	५.३४	९.०९	७.९६	६९.२७
६	नागपूर विभाग	मोठे	२४०.९६	११०.१९	२७.८१	२६.६५	३.२२	०.६०	१६८.४७
		मध्यम	९७.७६	२४.३१	१५.८८	४.०६	०.००	०.७४	४४.९९
		लघु	११४.२४	३९.९२	११.८४	५.६८	०.००	०.३६	५७.८०
		एकूण	४५२.९६	१७४.४२	५५.५३	३६.३९	३.२२	१.७०	२७१.२६
महाराष्ट्र राज्य	राज्य	मोठे	२०९५.७०	२५०.५८	२९७.५४	११६.५३	३०.०५	२०३.५७	८९८.२७
		मध्यम	५६९.३४	३६.२९	७७.४३	२२.००	७.७०	३२.७८	१७६.२०
		लघु	८३५.४४	५५.७८	११७.९३	१६.७६	९.९८	११.१६	२११.६१
		एकूण	३५००.४८	३४२.६५	४९२.९०	१५५.२९	४७.७३	२४७.५१	१२८६.०८

परिशिष्ट

तक्ता क्र. १४

प्रकल्प प्रकारानुसार सन २०००-२००१ मधील हंगामनिहाय सिंचित क्षेत्र

अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प	३० जून २००० अखेर निर्मित सिंचन क्षमता	सन २०००-२००१ मधील सिंचित क्षेत्र						एकूण
				खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	हजार हेक्टर	
१	२	प्रकार	४	५	६	७	८	९	१०	
१	कोकण	मोठे	४६.५४	१.३०	८.६१	०.००	०.००	०.००	०.००	९.९१
		मध्यम	७.१०	३.२७	०.७७	०.००	०.००	०.००	०.००	४.०४
		लघु	२२.३१	०.३५	४.५९	०.००	०.००	०.००	०.००	४.९४
२	नाशिक	एकूण	७५.९५	४.९२	१३.९७	०.००	०.००	०.००	०.००	१८.८९
		मोठे	३६१.१७	३९.७९	५९.०४	१०.८५	१.०८	१५.८५	१२६.६१	
		मध्यम	१२७.२९	४.६८	५.८६	२.११	१.९७	०.९८	१५.६०	
३	पुणे	लघु	१७१.६४	५.७१	१४.८५	०.७९	०.७३	०.६९	२२.७७	
		एकूण	६६०.१०	५०.१८	७९.७५	१३.७५	३.७८	१७.५२	१६४.९८	
		मोठे	९९८.३४	११४.३२	१६२.६८	२१.६०	०.७१	१४५.०२	४४४.३३	
३	विभाग	मध्यम	१२२.४२	४.९५	११.६३	१.६४	०.३९	२१.७८	४०.३९	
		लघु	२२६.९९	१४.९४	३६.६५	१०.५८	०.४७	८.५८	७१.२२	
		एकूण	१३४७.७५	१३४.२१	२१०.९६	३३.८२	१.५७	१७५.३८	५५५.९४	

परिशिष्ट

तक्ता क्र. १४ (पुढे चालु)

प्रकल्प प्रकारानुसार सन २०००-२००१ मधील हंगामनिहाय सिंचित क्षेत्र

अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प	३० जून २००० अखेर निर्मित सिंचन क्षमता	सन २०००-२००१ मधील सिंचित क्षेत्र						एकूण
				खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	हजार हेक्टर	
१	२	प्रकार ३	४	५	६	७	८	९	१०	
४	औरंगाबाद विभाग	मोठे	४४३.४४	१.५५	५०.९६	१३.८२	१४.३७	४९.७३	१३०.४३	
		मध्यम	१४६.६१	१.१८	१६.१४	४.२२	०.७३	७.८६	३०.१३	
		लघु	२३८.०७	०.१३	२०.९८	२.११	१.५६	६.५४	३१.३२	
		एकूण	८२८.१२	२.८६	८८.०८	२०.१५	१६.६६	६४.१३	१९१.८८	
५	अमरावती विभाग	मोठे	१२०.५९	०.३२	१०.४८	१.४७	१.८७	४.७०	२६.८४	
		मध्यम	९५.६४	०.६३	१३.३०	१.०३	८.१०	४.६७	२७.७३	
		लघु	११६.९१	०.८०	१७.२५	०.१९	८.९२	१.३८	२८.५४	
		एकूण	३३३.१४	१.७५	४१.०३	२.६९	२६.८९	१०.७५	८३.११	
६	नागपूर विभाग	मोठे	२४२.५६	११९.९१	१०.११	२.४३	०.४७	०.४७	१३३.३९	
		मध्यम	१०१.२६	३८.१३	२२.२५	१.३३	०.९१	२.७५	६५.३७	
		लघु	११६.६४	७१.०९	११.४५	०.५५	०.११	१.०३	८४.२३	
		एकूण	४६०.४६	२२९.१३	४३.८१	४.३१	१.४९	४.२५	२८२.९९	
महाराष्ट्र राज्य		मोठे	२२१२.६४	२७७.१९	३०१.८८	५०.१७	२६.५०	२१५.७७	८७१.५१	
		मध्यम	६००.३२	५२.८४	६९.९५	१०.३३	१२.१०	३८.०४	१८३.२६	
		लघु	८९२.५६	९३.०२	१०५.७७	१४.२२	११.७९	१८.२२	२४३.०२	
		एकूण	३७०५.५२	४२३.०५	४७७.६०	७४.७२	५०.३९	२७२.०३	१२९७.७९	

परिशिष्ट

तक्ता क्र. १५

प्रकल्प प्रकारानुसार सन २००१-२००२ मधील हंगामनिहाय सिंचित क्षेत्र

अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प प्रकार	३० जून २००१ अखेर निर्मित सिंचन क्षमता	सन २००१-२००२ मधील सिंचित क्षेत्र						एकूण
				खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	हजार हेक्टर	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
१	कोकण विभाग	मोठे	४१.२९	०.००	६.९२	०.००	०.००	०.००	०.०४	६.९६
		मध्यम	९.३२	०.००	३.०६	०.००	०.००	०.००	०.०४	३.१०
		लघु	१९.९५	०.००	४.९४	०.००	०.००	०.००	०.००	४.९४
		एकूण	७०.५६	०.००	१४.९२	०.००	०.००	०.००	०.०८	१५.००
२	नाशिक विभाग	मोठे	३६०.४५	३५.८८	६५.३३	११.११	१.६३	१५.५६	१२९.५१	
		मध्यम	१३१.५८	२.२६	११.३४	४.३७	१.७९	०.९५	२०.७१	
		लघु	१५७.८५	०.५६	१३.१२	२.५५	१.२५	०.०८	१७.५६	
		एकूण	६४९.८८	३८.७०	८९.७९	१८.०३	४.६७	१६.५९	१६७.७८	
३	पुणे विभाग	मोठे	१०१०.९१	१०१.०५	१६५.२५	५४.५२	०.१२	१४७.६३	४६८.५७	
		मध्यम	१३१.६४	१.९४	११.५६	१.८९	०.००	२०.९२	३६.३१	
		लघु	२३७.७२	९.६७	४४.०१	५.२३	०.००	६.२२	६५.१३	
		एकूण	१३८०.२७	११२.६६	२२०.८२	६१.६४	०.१२	१७४.७७	५७०.०१	

परिशिष्ट
तक्ता क्र. १५ (पुढे चालु)

प्रकल्प प्रकारानुसार सन २००१-२००२ मधील हंगामनिहाय सिंचित क्षेत्र

अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प प्रकार	३० जून २००१ अखेर निर्मित सिंचन क्षमता	सन २००१-२००२ मधील सिंचित क्षेत्र					
				खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	एकूण
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०
४	औरंगाबाद विभाग	मोठे	४५०.८३	०.१८	३७.९९	१६.२५	७.८७	२५.९१	८८.२०
		मध्यम	१४८.२६	०.०६	६.७६	२.५९	४.९७	१६.१५	
		लघु	२४९.६६	०.०९	१४.८५	१.९९	८.८३	२६.८०	
		एकूण	८४८.७५	०.३३	५९.६०	२०.८३	१०.६८	३९.७१	१३१.१५
५	अमरावती विभाग	मोठे	१२५.३२	०.०८	१२.०४	१.७७	४.७५	३.८९	२२.५३
		मध्यम	९६.८०	०.११	१४.७०	२.७७	५.९९	२९.८४	
		लघु	१२१.४९	०.०८	२२.६०	०.५१	१.५१	३१.५९	
		एकूण	३४३.६१	०.२७	४९.३४	५.०५	१७.९१	११.३९	८३.९६
६	नागपूर विभाग	मोठे	२४४.७६	११५.६५	८.६७	१४.७७	०.११	०.४३	१३९.६३
		मध्यम	१०४.६३	३५.००	२३.४१	०.८३	२.३७	०.७३	६२.३४
		लघु	१२६.६०	६१.८७	१०.९९	०.९६	५.३५	०.५१	७९.६८
		एकूण	४७५.९९	२१२.५२	४३.०७	१६.५६	७.८३	१.६७	२८१.६५
महाराष्ट्र राज्य	राज्य	मोठे	२२३३.५६	२५२.८४	२९६.२०	९८.४२	१४.४८	१९३.४६	८५५.४०
		मध्यम	६२२.२३	३९.३७	७०.८३	१२.४५	१२.२०	३३.६०	१६८.४५
		लघु	९१३.२७	७२.२७	११०.५१	१४.२४	१७.१५	२२५.७०	
		एकूण	३७६९.०६	३६४.४८	४७७.५४	१२२.११	४१.२१	२४४.२१	१२४९.५५

हजार हेक्टर

परिशिष्ट
तक्ता क्र. १६
प्रकल्प प्रकारानुसार सन २००२-२००३ मधील हंगामनिहाय सिंचित क्षेत्र

अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प	३० जून २००२ अखेर निर्मित सिंचन क्षमता	सन २००२-२००३ मधील सिंचित क्षेत्र						एकूण
				खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	एकूण	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
१	कोकण विभाग	मोठे	४२.०५	०.००	७.४२	०.००	०.००	०.००	०.१६	७.५८
		मध्यम	११.८०	०.००	२.९३	०.००	०.००	०.००	०.००	३.०१
		लघु	२०.०९	०.००	४.१४	०.००	०.००	०.००	०.००	४.१४
२	नाशिक विभाग	एकूण	७३.९४	०.००	१४.४९	०.००	०.००	०.००	०.१६	१४.७३
		मोठे	३६०.९१	२२.६०	७४.२३	९.४८	३.७३	१३.५९	१२३.६३	
		मध्यम	१३१.९८	२.०१	२०.६३	२.३१	५.३०	३.७७	३४.०२	
३	पुणे विभाग	लघु	१६२.७०	३.६४	२०.२५	२.७८	१.९७	०.२२	२८.८६	
		एकूण	६५५.५९	२८.२५	११५.११	१४.५७	११.००	१७.५८	१८६.५१	
		मोठे	१०२५.७६	११५.३१	१७८.३१	४५.६०	०.१९	१४९.६७	४८९.०८	
		मध्यम	१३१.८०	२.५०	५.८२	०.४४	०.००	२०.०४	२८.८०	
		लघु	२४०.६०	१७.१२	४०.४७	८.९४	०.३२	११.६५	७८.५०	
		एकूण	१३९८.१६	१३४.९३	२२४.६०	५४.९८	०.५१	१८१.३६	५९६.३८	

हजार हेक्टर

परिशिष्ट
तक्ता क्र. १६ (पुढे चालु)

प्रकल्प प्रकारानुसार सन २००२-२००३ मधील हंगामनिहाय सिंचित क्षेत्र

अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प	३० जून २००२ अखेर निर्मित सिंचन क्षमता	सन २००२-२००३ मधील सिंचित क्षेत्र						एकूण
				खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	हजार हेक्टर	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
४	औरंगाबाद विभाग	मोठे	४५३.८९	०.६५	४०.०९	१८.८४	४.५९	१७.८२	८१.९९	
		मध्यम	१४८.२६	०.९९	७.५२	२.१३	१.२९	५.३७	१७.३०	
		लघु	२५६.७०	०.३३	१४.४९	१.०९	१.९९	४.३३	२२.२३	
५	अमरावती विभाग	एकूण	८५८.८५	१.९७	६२.१०	२२.०६	७.८७	२७.५२	१२१.५२	
		मोठे	१२७.७३	०.१०	१६.८४	३.९५	६.२७	२.५०	२९.६६	
		मध्यम	९८.५८	०.०५	१९.८७	३.५३	६.८४	५.९१	३६.२०	
६	नागपूर विभाग	लघु	१२२.६६	०.११	३१.०६	१.१७	१२.८१	२.६३	४७.७८	
		एकूण	३४८.९७	०.२६	६७.७७	८.६५	२५.९२	११.०४	११३.६४	
		मोठे	२४५.३२	११२.७९	३३.५७	४.८८	२.८६	०.४३	१५४.५३	
महाराष्ट्र	राज्य	मध्यम	१०४.६३	३७.७६	१९.२७	०.६५	२.३१	१.३२	६१.३१	
		लघु	१२७.००	५६.९०	०.२१	१.०३	०.२३	०.२३	६९.३२	
		एकूण	४७६.९५	२०७.४५	६३.७९	५.७४	१.९८	२८५.१६		
महाराष्ट्र	राज्य	मोठे	२२५५.६६	२५१.४५	३५०.४६	८२.७५	१७.६४	१८४.१७	८८६.४७	
		मध्यम	६२७.०५	४३.३१	७६.०४	९.०६	१५.८२	३६.४१	१८०.६४	
		लघु	९२९.७५	७८.१०	१२१.३६	१४.१९	१८.१२	१९.०६	२५०.८३	
एकूण	३८१२.४६	३७२.८६	५४७.८६	१०६.००	५१.५८	२३९.६४	१३१७.९४			

परिशिष्ट

तक्ता क्र. १७

प्रकल्प प्रकारानुसार सन २००३-२००४ मधील हंगामनिहाय सिंचित क्षेत्र (प्रकल्पावरील)

महाराष्ट्र राज्य

हजार हेक्टर

अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प प्रकार	३० जून २००३ अखेर निर्मित सिंचन क्षमता	सन २००३-२००४ मधील सिंचित क्षेत्र						
				खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	एकूण	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
१	कोकण विभाग	मोठे	४३.९०	०.००	६.५८	०.००	०.००	०.१५	०.१५	६.७३
		मध्यम	११.८०	०.००	२.९८	०.००	०.००	०.००	०.००	२.९८
		लघु	२०.३०	०.००	४.७८	०.००	०.००	०.००	०.००	४.७८
२	नाशिक विभाग	एकूण	७६.००	०.००	१४.३४	०.००	०.००	०.१५	०.१५	१४.४९
		मोठे	३६०.९९	५४.०१	६२.९८	६.७९	२.७७	११.५९	१३८.१४	
		मध्यम	१३१.५५	२.९२	१८.५४	१.८०	६.८४	२.१२	३२.२२	
३	पुणे विभाग	लघु	१७१.८७	०.२५	२२.४५	२.६४	५.३७	०.३८	३१.०९	
		एकूण	६६४.४१	५७.१८	१०३.९७	११.२३	१४.९८	१४.०९	२०१.४५	
		मोठे	१०३३.३७	१२०.१५	१६०.९४	१७.८५	०.०८	११८.५०	४१७.५२	
३	पुणे विभाग	मध्यम	१४४.५४	१.९०	३.४१	०.५१	०.००	१९.३०	२५.१२	
		लघु	२५३.४०	२७.१२	३८.४९	२.५२	०.००	१०.५४	७८.६७	
		एकूण	१४३१.३१	१४९.१७	२०२.८४	२०.८८	०.०८	१४८.३४	५२१.३१	

परिशिष्ट

तक्ता क्र. १७ (पुढे चालु)

प्रकल्प प्रकारानुसार सन २००३-२००४ मधील हंगामनिहाय सिंचित क्षेत्र(प्रकल्पावरील)

महाराष्ट्र राज्य हजार हेक्टर

अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प प्रकार	३० जून २००३ अखेर निर्मित सिंचन क्षमता	सन २००३-२००४ मधील सिंचित क्षेत्र					एकूण
				खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०
४	औरंगाबाद विभाग	मोठे	४५४.७४	०.५८	४९.८५	१४.४०	४.०८	१३.८७	८२.७८
		मध्यम	१४८.२२	०.०९	८.४७	२.४०	१.१९	२.३१	१४.४६
		लघु	२५९.५२	०.०४	८.९९	१.०४	१.११	०.४२	११.६०
५	अमरावती विभाग	एकूण	८६२.४८	०.७१	६७.३१	१७.८४	६.३८	१६.६०	१०८.८४
		मोठे	१२८.१९	०.००	१३.२३	२.२७	१२.०८	२.५०	३०.०८
		मध्यम	९९.०६	०.०४	१२.०९	२.१३	३.८५	२.७५	२०.८६
६	नागपूर विभाग	लघु	१२४.३४	९.०३	१६.३०	१.१०	९.४०	२.५२	३८.३५
		एकूण	३५१.५९	९.०७	४१.६२	५.५०	२५.३३	७.७७	८९.२९
		मोठे	२४५.३५	११४.७६	३९.७५	२०.७९	१.८३	०.१२	१७७.२५
महाराष्ट्र राज्य	राज्य	मध्यम	१०४.६४	३४.५२	२२.८२	२.७३	१.१२	०.५०	६१.६९
		लघु	१२७.००	४९.८९	१६.१०	२.७०	०.८०	०.३६	६९.८५
		एकूण	४७६.९९	१९९.१७	७८.६७	२६.२२	३.७५	०.९८	३०८.७९
महाराष्ट्र राज्य	राज्य	मोठे	२२६६.५४	२८९.५०	३३३.३३	६२.१०	२०.८४	१४६.७३	८५२.५०
		मध्यम	६३९.८१	३९.४७	६८.३१	९.५७	१३.००	२६.९८	१५७.३३
		लघु	९५६.४३	८६.३३	१०७.११	१०.००	१६.६८	१४.२२	२३४.३४
एकूण	३८६२.७८	४१५.३०	५०८.७५	८१.६७	५०.५२	१८७.९३	१२४४.१७		

परिशिष्ट

तक्ता क्र. १८

प्रकल्प प्रकारानुसार सन २००४-२००५ मधील हंगामनिहाय सिंचित क्षेत्र (प्रकल्पावरील)

हजार हेक्टर

महाराष्ट्र राज्य

अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प प्रकार	३० जून २००४ अखेर निर्मित सिंचन क्षमता	सन २००४-२००५ मधील सिंचित क्षेत्र						
				खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	एकूण	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
१	कोकण विभाग	मोठे	४३.९०	०.००	६.८२	०.००	०.००	०.००	०.०४	६.८६
		मध्यम	११.८०	०.००	३.३०	०.००	०.००	०.००	०.००	३.३०
		लघु	२२.२०	०.००	५.२६	०.३०	०.००	०.००	०.१२	५.६८
		एकूण	७७.९०	०.००	१५.३८	०.३०	०.००	०.००	०.१६	१५.८४
२	नाशिक विभाग	मोठे	३६०.९९	३०.९९	८०.५५	१८.४९	५.४७	११.०७	१४६.५७	
		मध्यम	१३१.६४	१.५१	२१.४६	६.१६	७.७८	३.३०	४०.२१	
		लघु	१७०.८१	०.८३	२१.०७	४.२९	४.९६	०.४०	३१.५५	
		एकूण	६६३.४४	३३.३३	१२३.०८	२८.९४	१८.२१	१४.७७	२१८.३३	
३	पुणे विभाग	मोठे	१०३९.१६	१०९.७५	१८८.५०	६२.२१	१.०५	१५६.८२	५१८.३३	
		मध्यम	१६८.५३	२.९८	१३.२१	१.८६	०.०२	२०.६३	३८.७०	
		लघु	२४९.१०	१६.९९	५९.१०	१६.३९	०.००	१३.७३	१०६.२१	
		एकूण	१४५६.७९	१२९.७२	२६०.८१	८०.४६	१.०७	१९१.१८	६६३.२४	

परिशिष्ट

तक्ता क्र. १८ (पुढे चालु)

प्रकल्प प्रकारानुसार सन २००४-२००५ मधील हंगामनिहाय सिंचित क्षेत्र (प्रकल्पावरील)

हजार हेक्टर

अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प प्रकार	३० जून २००४ अखेर निर्मित सिंचन क्षमता	सन २००४-२००५ मधील सिंचित क्षेत्र					
				खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	एकूण
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०
४	औरंगाबाद विभाग	मोठे	४५८.९८	०.२५	४५.२४	१४.८२	१५.१०	१६.६४	९२.०५
		मध्यम	१४८.२२	०.०५	५.४१	१.३३	१.८०	२.१७	१०.७६
		लघु	२६३.११	०.०७	८.९९	१.०५	१.१०	०.४२	११.६३
५	अमरावती विभाग	एकूण	८७०.३१	०.३७	५९.६४	१७.२०	१८.००	१९.२३	११४.४४
		मोठे	१३५.१५	०.१७	१०.३९	०.२१	६.१४	२.०५	१८.९६
		मध्यम	१०२.५३	०.०२	४.५२	०.०४	०.२४	०.६९	५.५१
		लघु	१२७.६४	०.१४	३.९९	०.१२	१.५९	१.९८	७.८२
		एकूण	३६५.३२	०.३३	१८.९०	०.३७	७.९७	४.७२	३२.२९
६	नागपूर विभाग	मोठे	२४६.५२	११४.९३	८.९५	०.०९	०.२१	०.०४	१२४.२२
		मध्यम	१०४.६५	२१.९२	११.६५	०.२९	०.५६	०.३४	३४.७६
		लघु	१२८.३०	४७.३५	७.८५	०.१७	०.३५	०.३८	५६.१०
		एकूण	४७९.४७	१८४.२०	२८.४५	०.५५	१.१२	०.७६	२१५.०८
		मोठे	२२८४.७०	२५६.०९	३४०.४५	१५.८२	२७.९७	१८६.६६	९०६.९९
महाराष्ट्र राज्य	राज्य	मध्यम	६६७.३७	२६.४८	५९.५५	९.६८	१०.४०	२७.१३	१३३.२४
		लघु	९६१.१६	६५.३८	१०६.२६	२२.३२	८.००	१७.०३	२१८.९९
		एकूण	३९१३.२३	३४७.९५	५०६.२६	१२७.८२	४६.३७	२३०.८२	१२५९.२२

परिशिष्ट

तक्ता क्र. १९

प्रकल्प प्रकारानुसार सन २००५-२००६ मधील हंगामनिहाय सिंचित क्षेत्र (प्रकल्पावरील)

महाराष्ट्र राज्य हजार हेक्टर

अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प प्रकार	३० जून २००५ अखेर निर्मित सिंचन क्षमता	सन २००५-२००६ मधील सिंचित क्षेत्र						एकूण
				खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	एकूण	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
१	कोकण विभाग	मोठे	४४.२२	०.००	७.४४	०.००	०.००	०.१७	०.६१	
		मध्यम	११.६०	०.००	२.९९	०.००	०.०२	३.०१		
		लघु	२३.१६	०.००	४.०६	०.००	०.७५	४.८१		
२	नाशिक विभाग	एकूण	७८.९८	०.००	१४.४९	०.००	०.००	०.९४	१५.४३	
		मोठे	३६२.४५	५६.७२	१२२.८१	३७.५०	३७.३०	२५८.३४		
		मध्यम	१३३.१५	२.७७	२२.६७	४.९१	५.२५	४१.४८		
		लघु	१७२.८२	५.८३	१८.३८	५.७८	१.४७	३२.९१		
		एकूण	६६८.४२	६५.३२	१६३.८६	४८.१९	४४.०२	३३२.७३		
		मोठे	१०७२.१७	७९.१६	१६६.१५	५२.६२	१५६.६२	४५५.८०		
३	पुणे विभाग	मध्यम	१८४.५७	३.०३	१४.८९	२.८६	०.०२	२३.२४	४४.०४	
		लघु	२५५.५०	२०.७४	५९.२७	१८.३१	१८.५४	११६.८९		
		एकूण	१५१२.२४	१०२.९३	२४०.३१	७३.७९	१९८.४०	६१६.७३		

परिशिष्ट

तक्ता क्र. १९ (पुढे चालु)

प्रकल्प प्रकारानुसार सन २००५-२००६ मधील हंगामनिहाय सिंचित क्षेत्र (प्रकल्पावरील)

हजार हेक्टर

महाराष्ट्र राज्य

अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प प्रकार	३० जून २००५ अखेर निर्मित सिंचन क्षमता	सन २००५-२००६ मधील सिंचित क्षेत्र					एकूण
				खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०
४	औरंगाबाद विभाग	मोठे	४६०.६३	०.०९	७१.९८	३८.९६	६.०६	६१.५४	१७८.६३
		मध्यम	१४९.६५	०.०४	१५.२४	६.३३	०.९९	७.८८	३०.४८
		लघु	२६८.६९	०.६३	२५.५९	५.०७	२.७४	७.८८	४१.९१
५	अमरावती विभाग	एकूण	८७८.९७	०.७६	११२.८१	५०.३६	९.७९	७७.३०	२५१.०२
		मोठे	१४०.३५	०.०३	१८.५२	३.६७	५.०५	३.८६	३१.१३
		मध्यम	१०६.९२	०.०१	१३.३२	३.१६	२.३४	१.४५	२०.२८
६	नागपूर विभाग	लघु	१३४.५६	०.०१	२२.५१	१.४५	६.६६	२.०६	३२.६९
		एकूण	३८१.८३	०.०५	५४.३५	८.२८	१४.०५	७.३७	८४.१०
		मोठे	२४७.५३	११६.४२	४१.७७	२५.१८	३.२९	०.१७	१८६.८३
महाराष्ट्र राज्य	राज्य	मध्यम	१०५.६९	३४.६३	२२.२६	३.२६	०.७२	०.४२	६१.२९
		लघु	१२९.७८	५१.४५	१२.९१	३.७३	०.४१	०.४५	६८.९५
		एकूण	४८३.००	२०२.५०	७६.९४	३२.१७	४.४२	१.०४	३१७.०७
महाराष्ट्र राज्य	राज्य	मोठे	२३२७.३५	२५२.४२	४२८.६७	१५७.९३	१९.६६	२५९.६६	१११८.३४
		मध्यम	६९१.५९	४०.४८	९१.३७	२०.५२	९.९५	३८.२६	२००.५८
		लघु	९८४.५१	७८.६६	१४२.७२	३४.३४	११.२९	३१.१५	२९८.१६
एकूण	४००३.४५	३७१.५६	६६२.७६	२१२.७९	४०.९०	३२९.०७	१६१७.०८		

परिशिष्ट

तक्ता क्र. २०

प्रकल्प प्रकारानुसार सन २००६-२००७ मधील हंगामनिहाय सिंचित क्षेत्र(प्रकल्पावरील)

महाराष्ट्र राज्य

हजार हेक्टर

अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प प्रकार	३० जून २००६ अखेर निर्मित सिंचन क्षमता	सन २००६-२००७ मधील सिंचित क्षेत्र						एकूण
				खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	एकूण	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
१	कोकण विभाग	मोठे	४४.२२	०.००	१०.१८	०.०६	०.००	०.०९	१०.३३	
		मध्यम	११.६०	०.००	३.४९	०.००	०.०५	३.५४		
		लघु	२०.४९	०.०१	६.८३	०.७०	०.२८	८.२६		
		एकूण	७६.३१	०.०१	२०.५०	०.७६	०.४४	२२.१३		
२	नाशिक विभाग	मोठे	४५०.६५	११.७३	८९.९०	२९.७३	४.१०	१९.३९	१५४.८५	
		मध्यम	१४८.५८	१.७५	२२.७७	९.१३	३.३७	४१.५०		
		लघु	२२५.१४	०.५५	२७.७७	५.६२	०.६८	३७.८२		
		एकूण	८२४.३७	१४.०३	१४०.४४	४४.४८	२३.४४	२३४.१७		
३	पुणे विभाग	मोठे	१००१.३९	१७१.७७	१९०.६९	७३.४५	०.३३	१७१.७०	६०७.९४	
		मध्यम	१७४.५४	३७.८३	१९.०६	६.६८	३२.०२	९५.६७		
		लघु	२४४.१०	३८.४५	७०.४४	२७.८५	२७.०१	१६३.७७		
		एकूण	१४२०.०३	२४८.०५	२८०.१९	१०७.९८	२३०.७३	८६७.३८		

परिशिष्ट

तक्ता क्र. २० (पुढे चालु)

प्रकल्प प्रकारानुसार सन २००६-२००७ मधील हंगामनिहाय सिंचित क्षेत्र(प्रकल्पावरील)

महाराष्ट्र राज्य

हजार हेक्टर

अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प प्रकार	३० जून २००६ आखेर निर्मित सिंचन क्षमता	सन २००६-२००७ मधील सिंचित क्षेत्र					
				खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	एकूण
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०
४	औरंगाबाद विभाग	मोठे	४६५.३१	७.२८	६९.२७	३३.५२	७.६८	७१.८८	१८९.६३
		मध्यम	१५२.२८	०.२७	२०.५३	५.०९	१.७७	११.५३	३९.१९
		लघु	२९२.६८	०.२६	३२.८१	४.६०	२.३२	१०.५८	५०.५७
५	अमरावती विभाग	एकूण	९१०.२७	७.८१	१२२.६१	४३.२१	११.७७	९३.९९	२७९.३९
		मोठे	१३४.३७	०.०४	२९.१३	२.९९	३.५३	४.२३	३९.९२
		मध्यम	११६.९९	०.०४	१८.३५	२.७५	२.०३	३.८४	२७.०१
६	नागपूर विभाग	लघु	१३६.२४	०.२०	३८.३७	२.२०	३.४०	२.५४	४६.७१
		एकूण	३८७.६०	०.२८	८५.८५	७.९४	८.९६	१०.६१	११३.६४
		मोठे	२६६.०५	११५.०२	४२.९१	१६.८०	२.५१	०.३५	१७७.५९
६	राज्य	मध्यम	१०५.८४	४०.८१	२५.८५	१.१३	१.४५	०.४३	६९.६७
		लघु	१४१.१८	५५.०२	१३.२५	१.३३	०.४९	०.५३	७०.६२
		एकूण	५१३.०७	२१०.८५	८२.०१	१९.२६	४.४५	१.३१	३१७.८८
महाराष्ट्र	राज्य	मोठे	२३६१.९९	३०५.८४	४३२.०८	१५६.५५	१८.१५	२६७.६४	११८०.२६
		मध्यम	७०९.८३	८०.७०	११०.०५	२४.७८	९.८१	५१.२४	२७६.५८
		लघु	१०५९.८३	९४.४९	१८९.४७	४२.३०	९.८७	४१.६२	३७७.७५
एकूण	४१३१.६५	४८१.०३	७३१.६०	२२३.६३	३७.८३	३६०.५०	१८३४.५९		

परिशिष्ट
तक्ता क्र. २१
प्रकल्प प्रकारानुसार सन २००७-२००८ मधील हंगामनिहाय सिंचित क्षेत्र(प्रकल्पावरील)

महाराष्ट्र राज्य

हजार हेक्टर

अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प प्रकार	प्रकल्पांची संख्या	३० जून २००७ अखेर निर्मित सिंचन क्षमता	सन २००७-२००८ मधील सिंचित क्षेत्र					एकूण
					खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	
१	२	३	४	४	६	७	८	९	१०	
१	कोकण विभाग	मोठे	४	४८.४३	८.९४	०.०२	०.००	०.०७	९.०३	
		मध्यम	७	१२.४२	३.०१	०.००	०.००	०.०७	३.०८	
		लघु	१६८	२२.२०	७.००	०.७३	०.०२	०.६९	८.६२	
		एकूण	१७९	८३.०५	१८.९५	०.७५	०.०२	०.८३	२०.७३	
२	नाशिक विभाग	मोठे	१३	४५९.५४	८९.५१	२५.०७	५.३४	१७.३१	१६९.४९	
		मध्यम	३८	१६६.६९	२५.९७	१०.४२	४.२२	२.६५	४५.२२	
		लघु	४०४	२४३.९४	२६.९८	६.००	२.५१	०.८२	३७.६९	
		एकूण	४५५	८७०.१७	१४२.४६	४१.४९	१२.०७	२०.७८	२५२.४०	
३	पुणे विभाग	मोठे	२०	१०३४.९७	१९७.७८	७२.४४	१.१६	१७०.३६	६३९.८०	
		मध्यम	४६	१७८.२३	२२.७१	८.०९	०.१०	२७.७८	९६.४४	
		लघु	७१५	२५९.४६	८२.७२	२९.४२	०.१४	१३.७५	१७३.८१	
		एकूण	७८१	१४७२.६६	३०३.२१	१०९.९५	१.४०	२११.८९	९१०.०५	

परिशिष्ट

तक्ता क्र. २१ (पुढे चालु)

प्रकल्प प्रकारानुसार सन २००७-२००८ मधील हंगामनिहाय सिंचित क्षेत्र(प्रकल्पावरील)

हजार हेक्टर

महाराष्ट्र राज्य

अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प प्रकार	प्रकल्पांची संख्या	३० जून २००७ अखेर निर्मित सिंचन क्षमता	सन २००७-२००८ मधील सिंचित क्षेत्र					एकूण
					खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	
१	२	३	४	४	६	७	८	९	१०	
४	औरंगाबाद विभाग	मोठे	९	४८७.२७	९३.८९	३०.३१	१७.३९	४४.७९	१९०.५८	
		मध्यम	७९	१५५.९३	२४.४३	५.३५	३.७४	७.९९	४२.४०	
		लघु	८१२	३१०.७९	३४.४५	३.७२	३.४४	७.००	४९.११	
		एकूण	९००	९५३.९९	१५२.७७	३९.३८	२४.५७	५९.७८	२८२.०९	
५	अमरावती विभाग	मोठे	११	१६०.४१	३८.७०	१.१२	२.३९	३.४०	४५.७४	
		मध्यम	२२	१११.३०	१९.००	१.७३	०.८६	३.०९	२४.६८	
		लघु	३४५	१३८.७५	३६.५७	१.३४	२.०८	१.७९	४१.८१	
		एकूण	३७८	४१०.४६	९४.२७	४.१९	५.३३	६.२८	११२.२३	
६	नागपूर विभाग	मोठे	९	२६६.०५	४२.५९	१७.७८	१.३४	०.३७	१७८.९८	
		मध्यम	४१	११५.१५	२५.८७	२.९६	१.२५	०.४३	७१.१२	
		लघु	३३३	१५९.७६	१४.२६	२.८६	०.४०	०.४५	६८.९५	
		एकूण	३८३	५४०.९६	८२.७२	२३.६०	२.९९	१.२५	३१९.०५	
महाराष्ट्र राज्य	राज्य	मोठे	६६	२४५६.६७	४७१.४१	१४६.७४	२७.६२	२३६.३०	१२३३.६२	
		मध्यम	२३३	७३९.७२	१२०.९९	२८.५५	१०.१७	४२.०१	२८२.९४	
		लघु	२७७७	११३४.९०	२०१.९८	४४.०७	८.५९	२४.५०	३७९.९९	
		एकूण	३०७६	४३३१.२९	७९४.३८	२१९.३६	४६.३८	३०२.८१	१८९६.५५	

परिशिष्ट

तक्ता क्र. २२

प्रकल्प प्रकारानुसार सन २००७-२००८ मधील विहिरीवरील प्रत्यक्ष सिंचित क्षेत्र

अ. क्र.	विभाग	प्रकल्प प्रकार	प्रकल्पांच्या समावेश क्षेत्रातील			पैकी उपयोगातील			सन २००६-२००७ मधील प्रत्यक्ष सिंचित क्षेत्र						एकूण
			३५ मीटरच्या आतील	३५ मीटरच्या बाहेरील	एकूण	३५ मीटरच्या आतील	३५ मीटरच्या बाहेरील	एकूण	खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहगामी	बारमाही		
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
१	कोकण	मोठे	१२०	५६८	६८८	४०	२३३	२७३	०.००	०.८२	०.००	०.००	०.००	०.८२	
	विभाग	मध्यम	१७	१६३	१८०	०	६१	६१	०.००	०.०२	०.००	०.००	०.००	०.०२	
		लघु	११	७४१	८३२	०	९६	९६	०.०४	०.०६	०.०१	०.००	०.००	०.११	
		एकूण	२२८	१४७२	१७००	४०	३९०	४३०	०.०४	०.१०	०.०१	०.००	०.००	०.१५	
२	नाशिक	मोठे	५९५१	९१३५८	९७३०९	५५३०	८७१०६	९२६३६	५१.८६	७१.२५	१२.२५	८.७१	३१.५३	१७५.६०	
	विभाग	मध्यम	४७८१	१९६११	२४३९२	४३३३	१८६५८	२२९९१	२८.१२	३०.२३	७.८०	३.५०	४.७४	७४.३९	
		लघु	१९०९	१००३२	११९४१	१७८३	९२४६	११०२९	१४.५४	१५.२५	२.२३	०.९९	०.४३	३३.४४	
		एकूण	१२६४१	१२१००१	१३३६४२	११६४६	११५०१०	१२६६५६	९४.५२	११६.७३	२२.२८	१३.२०	३६.७०	२८३.४३	
३	पुणे	मोठे	४७०४१	६०३५०	१०७३९१	४४८६८	५७७५८	१०२६२६	८६.७४	१५४.९५	५१.९८	०.५५	६६.५९	३६०.८१	
	विभाग	मध्यम	३७७७	८६७१	१२४४८	४४२२	६६९८	१११२०	५.८१	९.०८	२.१५	०.००	५.८०	२२.८४	
		लघु	२२३०	११२६७	१२४९७	२०३५	१००४९	१२०८४	३.८४	१३.९४	३.२७	०.००	२.१०	२३.१५	
		एकूण	५३०४८	८०२८८	१३३३३६	५१३२५	७४५०५	१२५८३०	९६.३९	१७७.९७	५७.४०	०.५५	७४.४९	४०६.८०	

महाराष्ट्र राज्य

हजार हेक्टर

परिशिष्ट

तक्ता क्र. २२ (पुढे चालु)

प्रकल्प प्रकारानुसार सन २००७-२००८ मधील विहिरीवरील प्रत्यक्ष सिंचित क्षेत्र

महाराष्ट्र राज्य

हजार हेक्टर

अ. क्र.	विभाग	प्रकल्प	प्रकल्पांच्या समावेश क्षेत्रातील			पैकी उपयोगातील			सन २००७-२००८ मधील सिंचित क्षेत्र					एकूण
			३५ मीटरच्या आतील	३५ मीटरच्या बाहेरील	एकूण	३५ मीटरच्या आतील	३५ मीटरच्या बाहेरील	एकूण	खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५
४	औरंगाबाद	मोठे	१८७८४	९३८०	२८१६४	१७२१३	६३९९	२३६१२	८.८३	४१.१२	१४.५५	८.१४	१८.९९	९१.६३
		मध्यम	३५०९	६३०७	९८१६	३००८	४९८४	७९९२	०.२२	१३.३६	०.२५	०.६५	१.३८	१५.८६
		लघु	३९५७	५०४९	९००६	२८०५	२८६९	५६७४	०.०४	९.०६	०.१९	०.३२	१.३७	१०.९८
	विभाग	एकूण	२६२५०	२०७३६	४६९८६	२३०२६	१४२५२	३७२७८	९.०९	६३.५४	१४.९९	९.११	२१.७४	११८.४७
५	अमरावती	मोठे	३९७१	१०२४१	१४२१२	१५८४	७९८०	९५६४	०.००	१६.१४	०.०४	०.५०	१.५६	१८.२४
		मध्यम	११९९	८७७७	९९७६	८५५	५३५४	६२०९	०.०२	८.९७	२.२३	०.३०	२.०६	१३.५८
		लघु	१२५३	९५५२	१०८०५	५१५	५२०२	५७१७	०.००	१०.७८	०.२९	१.२०	०.७६	१३.०३
	विभाग	एकूण	६४२३	२८५७०	३४९९३	२९५४	१८५३६	२१४९०	०.०२	३५.८९	२.५६	२.००	४.३८	४४.८५
६	नागपूर	मोठे	१२०३	७३३४	८५३७	६६४	२६७१	३३३५	०.५०	४.७९	०.२६	०.१३	०.४१	६.०९
		मध्यम	११५३	८७६५	९९१८	५९३	३४६५	४०५८	०.११	४.३९	०.२५	०.१८	०.३३	५.२६
		लघु	१२३८	३३१६	४५५४	७३३	१७९०	२५२३	०.०४	१.६५	०.०४	०.०४	०.३०	२.०७
	विभाग	एकूण	३५९४	१९४१५	२३००९	१९९०	७९२६	९९९६	०.६५	१०.८३	०.५५	०.३५	१.०४	१३.४२
महाराष्ट्र		मोठे	७७०७०	१७९२३१	२५६३०९	६९८९९	१६२१४७	२३२०४६	१४७.९३	२८९.०७	७९.०८	१८.०३	११९.०८	६५३.१९
		मध्यम	१४४३६	५२२९४	६६७३०	३९२११	३९२२०	५२४३१	३४.२८	६६.०५	१२.६८	४.६३	१४.३१	१३१.९५
		लघु	१०६७८	३९९५७	५०६३५	७८७१	२९२५२	३७१२३	१८.५०	५०.७४	६.०३	२.५५	४.९६	८२.७८
	राज्य	एकूण	१०२१८४	२७१४८२	३७३६६६	९०९८१	२३०६१९	३२९६००	२००.७१	४०५.८६	९७.७९	२५.२१	१३८.३५	८६७.९२

परिशिष्ट

तक्ता क्र. २३

प्रकल्प प्रकारानुसार सन २००७-२००८ मधील हंगामनिहाय एकूण सिंचित क्षेत्र(प्रकल्पावरील व विहिरीवरील)

महाराष्ट्र राज्य

हजार हेक्टर

अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प प्रकार	३० जून २००७ अखेर निर्मित सिंचन	सन २००७-२००८ मधील सिंचित क्षेत्र						एकूण
				खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	एकूण	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
१	कोकण विभाग	मोठे	४८.४३	०.००	१.७६	०.०२	०.००	०.०७	१.८५	
		मध्यम	१२.४२	०.००	३.०३	०.००	०.०७	३.१०		
		लघु	२२.२०	०.२२	७.०६	०.७४	०.०२	०.६९	८.७३	
		एकूण	८३.०५	०.२२	११.८५	०.७६	०.०२	०.६३	२१.६८	
२	नाशिक विभाग	मोठे	४५९.५४	८४.१२	१६०.७९	३७.३२	१४.०५	४८.८४	३४५.१२	
		मध्यम	१६६.६९	३०.०८	५६.२०	१८.२२	७.३९	११९.६९		
		लघु	२४३.९४	१५.९२	४२.२३	८.२३	३.५०	७१.१३		
		एकूण	८७०.१७	१३०.१२	२५९.२२	६३.७७	२५.२७	५७.४८	५३५.८६	
३	पुणे विभाग	मोठे	१०३४.९७	२८४.८०	३५२.७३	१२४.४२	१.७१	२३६.९५	१०००.६१	
		मध्यम	१७८.२३	४३.५७	३१.७९	१०.२४	०.१०	३३.५८	११९.२८	
		लघु	२५९.४६	५१.६२	९६.६६	३२.९६	०.१४	१५.८५	१९७.२३	
		एकूण	१४७२.६६	३७९.९९	४८१.१८	१६७.६२	१.९५	२८६.३८	१३१७.१२	

परिशिष्ट

तक्ता क्र. २३ (पुढे चालु)

प्रकल्प प्रकारानुसार सन २००७-२००८ मधील हंगामनिहाय एकूण सिंचित क्षेत्र(प्रकल्पावरील व विहिरीवरील)

महाराष्ट्र राज्य

हजार हेक्टर

अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प प्रकार	३० जून २००७ अखेर निर्मित सिंचन क्षेत्र	सन २००७-२००८ मधील सिंचित क्षेत्र						एकूण
				खरीप	रब्बी	उन्हाळी	दुहंगामी	बारमाही	एकूण	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
४	औरंगाबाद विभाग	मोठे	४८७.२७	१३५.०१	४४.८६	२५.५३	६३.७८	२८२.२१		
		मध्यम	१५५.९३	३७.७९	५.६०	४.३९	९.३७	५८.२६		
		लघु	३१०.७९	४३.५१	३.९१	३.७६	८.३७	६०.०९		
		एकूण	९५३.९९	२१६.३१	५४.३७	३३.६८	८१.५२	४००.५६		
५	अमरावती विभाग	मोठे	१६०.४१	५४.८४	१.९६	२.८९	४.९६	६३.९८		
		मध्यम	१११.३०	२७.९७	३.९६	१.१६	५.१५	३८.२६		
		लघु	१३८.७५	४७.३५	१.५४	३.२८	२.५५	५४.७५		
		एकूण	४१०.४६	१३०.१६	६.६६	७.३३	१२.६६	१५६.९९		
६	नागपूर विभाग	मोठे	२६६.०५	४७.३८	१८.०४	१.४७	०.७८	१८५.०७		
		मध्यम	११५.१५	३०.२६	३.२१	१.४३	०.७६	७६.३८		
		लघु	१५९.७६	१५.९१	२.९०	०.४४	०.७५	७१.०२		
		एकूण	५४०.९६	९३.५५	२४.१५	३.३४	२.२९	३३२.४७		
महाराष्ट्र राज्य		मोठे	२४५६.६७	७६०.५१	२२५.८२	४५.६५	३५५.३८	१८८६.८४		
		मध्यम	७३९.७२	१८७.०४	४१.२३	१४.८०	५६.३२	४१४.८९		
		लघु	११३४.९०	१९९.३५	५०.२८	११.१४	२९.४६	४६२.९५		
		एकूण	४३३१.२९	१०६६.८९	३१७.३३	७१.५९	४४१.१६	२७६४.६८		

परिशिष्ट
तक्ता क्र. २४
प्रकल्प प्रकारानुसार सिंचित क्षेत्रातील प्रमुख पिकांचे क्षेत्र (कालवा)
(२००७-२००८)

हजार हेक्टर

महाराष्ट्र राज्य

अ.	विभाग	प्रकल्प	प्रमुख पिके												
			ज्वारी	गहू	भुईमुग	हरभरा	भात	तेल बिया	ऊस	कापूस	फळ लागवड	इतर	एकूण		
१	२	कोकण	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४		
			०.००	०.०७	०.०३	०.००	५.८४	०.००	०.०१	०.००	०.४३	२.६४	९.०२		
			०.००	०.००	०.०७	०.०१	२.८०	०.००	०.००	०.००	०.०७	०.१३	३.०८		
			०.००	१.२९	०.२८	०.२३	१.६६	०.०४	०.२२	०.००	१.५१	३.४०	८.६३		
			०.००	१.३६	०.३८	०.२४	१०.३०	०.०४	०.२३	०.००	२.०१	६.१७	२०.७३		
२	नाशिक	मोठे	११.२५	४९.५५	४.००	२१.९८	०.४२	३.७६	१६.२०	१०.६५	१०.८६	४०.८१	१६९.४८		
		मध्यम	१.८६	१५.६१	४.३३	५.६१	०.१०	०.०२	१.६७	३.६२	१.३३	११.०८	४५.२३		
		लघु	४.२७	१३.१३	१.३७	६.७४	०.५१	०.०३	०.४३	१.८०	०.७६	८.६५	३७.६९		
		एकूण	१७.३८	७८.२९	९.७०	३४.३३	१.०३	३.८१	१८.३०	१६.०७	१२.९५	६०.५४	२५२.४०		
३	पुणे	मोठे	८९.४६	८६.६४	९.८८	१९.८७	५२.३५	३२.४४	१६८.५२	१४.८६	२.१९	१६३.५८	६३९.७९		
		मध्यम	१०.४६	७.२३	४.०३	१.१३	२२.६६	३.५०	२७.८२	४.६१	३.०१	११.९९	९६.४४		
		लघु	३२.८१	२८.१२	४.६६	५.९९	१२.७४	३.०३	१५.२९	०.५७	३.५७	६७.८४	१७३.८२		
		एकूण	१३२.७३	१२१.९९	१८.५७	२६.९९	८७.७५	३८.९७	२१९.६३	२०.०४	८.७७	२४३.४१	९१०.०५		

परिशिष्ट
तक्ता क्र. २४ (पुढे चालु)
प्रकल्प प्रकारानुसार सिंचित क्षेत्रातील प्रमुख पिकांचे क्षेत्र (कालवा)
(२००७-२००८)

हजार हेक्टर

महाराष्ट्र राज्य

अ. क्र.	विभाग	प्रकल्प प्रकार	प्रमुख पिके											इतर	एकूण
			ज्वारी	गहू	भुईमुग	हरभरा	भात	तेल बिया	उस	कापूस	फळ लागवड	कापूस	फळ लागवड		
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४		
४	औरंगाबाद	मोठे	१५.८४	६३.६७	१५.८७	८.५७	०.०१	४.१०	४१.६४	१६.८२	३.१६	२०.९१	१९०.५९		
	विभाग	मध्यम	८.२३	९.४४	४.३२	३.१८	०.००	१.४१	६.९६	३.७८	१.२३	३.८२	४२.३७		
		लघु	१०.०६	१३.२९	२.८९	५.६२	०.००	१.४२	६.७९	३.३८	०.२८	५.४०	४९.१३		
५	अमरावती	एकूण	३४.१३	८६.४०	२३.०८	१७.३७	०.०१	६.९३	५५.३९	२३.९८	४.६७	३०.१३	२८२.०९		
	विभाग	मोठे	०.०१	२८.५९	१.३०	३.८९	०.००	०.७२	१.१५	१.५५	२.२४	६.२८	४५.७३		
		मध्यम	०.०१	१६.०१	१.६२	२.१२	०.००	०.१६	२.६८	०.६८	०.४१	१.००	२४.६९		
		लघु	०.१३	२६.००	१.१८	८.०१	०.००	०.२०	०.२८	१.४४	१.६५	२.९२	४१.८१		
	नागपूर	एकूण	०.१५	७०.६०	४.१०	१४.०२	०.००	१.०८	४.११	३.६७	४.३०	१०.२०	११२.२३		
	विभाग	मोठे	०.३०	३०.६९	०.३०	१०.१३	१३३.७२	०.८४	०.२९	०.१४	०.०९	२.४७	१७८.९७		
		मध्यम	०.१८	१५.०४	०.६४	८.३१	४१.९६	०.५९	०.४९	१.०१	०.६५	२.२५	७१.१२		
		लघु	०.३३	८.७३	०.०८	३.८४	५३.६५	१.०६	०.०२	०.२०	०.४९	०.५६	६८.९६		
	महाराष्ट्र	एकूण	०.८१	५४.४६	१.०२	२२.२८	२२९.३३	२.४९	०.८०	१.३५	१.२३	५.२८	३१९.०५		
	राज्य	मोठे	११६.८६	२५९.२१	३१.३८	६४.४४	१९२.३४	४१.८६	२२७.८१	४४.०२	१८.९७	२३६.६९	१२३३.५८		
		मध्यम	२०.७४	६३.३३	१५.०१	२०.३६	६७.५२	५.६८	३९.६२	१३.७०	६.७०	३०.२७	२८२.९३		
		लघु	४७.६०	९०.५६	१०.४६	२९.६३	६८.५६	५.७८	२३.०३	७.३९	८.२६	८.७७	३८०.०४		
		एकूण	१८५.२०	४१३.१०	५६.८५	११४.४३	३२८.४२	५३.३२	२९०.४६	६५.११	३३.९३	३५.५.७३	१८९६.५५		

परिशिष्ट
तक्ता क्र. २५
प्रकल्प प्रकारानुसार सिंचित क्षेत्रातील प्रमुख पिकांचे क्षेत्र (विहिर)
(२००७-२००८)

महाराष्ट्र राज्य

हजार हेक्टर

अ. क्र.	विभाग	प्रकल्प प्रकार	प्रमुख पिके										एकूण
			ज्वारी	गहू	भुईमुग	हरभरा	भात	तेल बिया	ऊस	कापूस	फळ लागवड	इतर	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
१	कोकण	मोठे	०.००	०.००	०.००	०.००	०.७०	०.००	०.००	०.००	०.००	०.१२	०.८२
	विभाग	मध्यम	०.००	०.००	०.००	०.००	०.०२	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.०२
		लघु	०.००	०.०२	०.००	०.०५	०.०४	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.११
		एकूण	०.००	०.०२	०.००	०.०५	०.७६	०.००	०.००	०.००	०.००	०.१२	०.१५
२	नाशिक	मोठे	२०.९९	३०.७५	५.४८	१२.९३	०.९६	१०.३४	१७.४९	४.३६	१८.८७	५४.३९	१७६.५६
	विभाग	मध्यम	८.४८	११.४८	०.६८	६.४५	०.७५	०.२९	१.५४	५.४७	१०.२८	२८.९९	७४.४१
		लघु	५.७२	५.०१	०.०८	२.२५	१.६९	०.११	०.८४	३.६२	०.८७	१२.२५	३२.४४
		एकूण	३५.१९	४७.२४	६.२४	२१.६३	३.४०	१०.७४	१९.८७	१३.४५	३०.०२	९५.६३	२८३.४१
३	पुणे	मोठे	७५.७५	३६.९१	८.२९	१८.१८	४.३६	३.९१	६४.९०	०.००	१.६८	१४६.८४	३६०.८२
	विभाग	मध्यम	७.५३	२.६१	०.६३	१.३०	१.०९	०.६०	५.५१	०.००	०.२९	३.२७	२२.८३
		लघु	६.२५	५.३३	१.१३	१.६८	०.४२	०.७६	२.०१	०.००	०.००	५.५७	२३.१५
		एकूण	८९.५३	४४.८५	१०.०५	२१.१६	५.८७	५.२७	७२.४२	०.००	१.९७	१५५.६८	४०६.८०

परिशिष्ट
तक्ता क्र. २५ (पुढे चालु)
प्रकल्प प्रकारानुसार सिंचित क्षेत्रातील प्रमुख पिकांचे क्षेत्र (विहिर)
(२००७-२००८)

हजार हेक्टर

महाराष्ट्र राज्य

अ. क्र.	विभाग	प्रकल्प प्रकार	प्रमुख पिके										
			ज्वारी	गहू	भुईसुग	हरभरा	भात	तेल बिया	उस	कापूस	फळ लागवड	इतर	एकूण
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
४	औरंगाबाद	मोठे	१३.५३	२२.८९	२.७८	४.७२	०.००	१.०७	१४.७७	७.५९	४.२२	२०.०६	९१.६३
		मध्यम	३.०८	६.५९	०.०८	२.६१	०.००	०.२४	०.८६	०.६४	०.५५	१.२४	१५.८९
	विभाग	लघु	२.१७	३.७३	०.०५	१.९९	०.००	०.१६	१.१८	०.२९	०.१९	१.१९	१०.९५
		एकूण	१८.७८	३३.२१	२.९१	९.३२	०.००	१.४७	१६.८१	८.५२	४.९६	२२.४९	११८.४७
५	अमरावती	मोठे	०.००	८.६४	०.२४	६.९३	०.००	०.०९	०.५६	०.४२	०.४१	०.९५	१८.२४
	विभाग	मध्यम	०.००	५.३१	०.६२	२.२८	०.००	०.१२	०.८७	०.१९	२.६९	१.५२	१३.६०
		लघु	०.०१	६.७०	०.१५	२.८१	०.००	०.०१	०.५५	०.७०	०.४८	१.६०	१३.०१
		एकूण	०.०१	२०.६५	१.०१	१२.०२	०.००	०.२२	१.९८	१.३१	३.५८	४.०७	४४.८५
	नागपूर	मोठे	०.०६	२.८२	०.०७	१.३७	०.५६	०.०६	०.११	०.१२	०.३८	०.५४	६.०९
	विभाग	मध्यम	०.००	२.६१	०.०९	१.३७	०.१२	०.०४	०.०९	०.१८	०.३४	०.४३	५.२७
		लघु	०.००	०.९६	०.०२	०.५८	०.०५	०.००	०.००	०.०२	०.२९	०.१४	२.०६
		एकूण	०.०६	६.३९	०.१८	३.३२	०.७३	०.१०	०.२०	०.३२	१.०१	१.११	१३.४२
	महाराष्ट्र	मोठे	११०.३३	१०२.०१	१६.८६	४४.१३	६.५८	१५.४७	९७.८३	१२.४९	२५.५६	२२२.९०	६५४.१६
		मध्यम	१९.०९	२८.६०	२.१०	१४.०१	१.९८	१.२९	८.८७	६.४८	१४.१५	३५.४५	१३२.०२
	राज्य	लघु	१४.१५	२१.७५	१.४३	९.३६	२.२०	१.०४	४.५८	४.६३	१.८३	२०.७५	८१.७२
		एकूण	१४३.५७	१५२.३६	२०.३९	६७.५०	१०.७६	१७.८०	१११.२८	२३.६०	४१.५४	२७९.१०	८६७.९०

परिशिष्ट

तक्ता क्र. २६

प्रकल्प प्रकारानुसार सिंचित क्षेत्रातील प्रमुख पिकांचे क्षेत्र (कालवा व विहिर)
(२००७-२००८)

महाराष्ट्र राज्य

हजार हेक्टर

अ.	विभाग	प्रकल्प	प्रमुख पिके												
			ज्वारी	गहू	भुईमूग	हरभरा	भात	तेल बिया	ऊस	कापूस	फळ	इतर	एकूण		
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४		
१	कोकण	मोठे	०.००	०.०७	०.०३	०.००	६.५४	०.००	०.०१	०.००	०.४३	२.७६	९.८४		
	विभाग	मध्यम	०.००	०.००	०.०७	०.०१	२.८३	०.००	०.००	०.००	०.०७	०.१३	३.११		
		लघु	०.००	१.३०	०.२८	०.२९	१.७०	०.०४	०.२२	०.००	१.५०	३.४०	८.७३		
		एकूण	०.००	१.३७	०.३८	०.३०	११.०७	०.०४	०.२३	०.००	२.००	६.२९	२१.६८		
२	नाशिक	मोठे	३२.२४	८०.२९	९.४८	३४.९१	१.३९	१४.१०	३३.७०	१५.०१	२९.७३	९५.२०	३४६.०५		
	विभाग	मध्यम	१०.३४	२७.०९	५.०१	१२.०६	०.८५	०.३१	३.२१	९.०९	११.६१	४०.०७	११९.६४		
		लघु	९.९९	१८.१४	१.४५	८.९७	२.२०	०.१४	१.२७	५.४२	१.६३	२०.९१	७०.१२		
		एकूण	५२.५७	१२५.५२	१५.९४	५५.९४	४.४४	१४.५५	३८.१८	२९.५२	४२.९७	१५६.१८	५३५.८१		
३	पुणे	मोठे	१६५.२१	१२३.५४	१८.१७	३८.०५	५६.७१	३६.३५	२३३.४२	१४.८६	३.८७	३१०.४२	१०००.६०		
	विभाग	मध्यम	१७.९९	९.८४	४.६७	२.४३	२३.७५	४.३५	३३.३३	४.६१	३.३०	१५.२७	११९.५४		
		लघु	३९.०६	३३.४५	५.७९	६.८७	१३.१६	३.७९	१७.३०	०.५७	३.५७	७३.४२	१९६.९८		
		एकूण	२२२.२६	१६६.८३	२८.६३	४७.३५	९३.६२	४४.४९	२८४.०५	२०.०४	१०.७४	३९९.११	१३१७.१२		

परिशिष्ट

तक्ता क्र. २६ (पुढे चालु)

प्रकल्प प्रकारानुसार सिंचित क्षेत्रातील प्रमुख पिकांचे क्षेत्र (कालवा व विहिर)

(२००७-२००८)

महाराष्ट्र राज्य

हजार हेक्टर

अ.	विभाग	प्रकल्प प्रकार	प्रमुख पिके										
			ज्वारी	गाहू	भुईमूग	हरभरा	भात	तेल बिया	उस	कापूस	फळ लागवड	इतर	एकूण
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
४	औरंगाबाद	मोठे	२९.३७	८६.५६	१८.६५	१३.२९	०.०१	५.१७	५६.४१	२४.३९	७.३९	४०.९७	२८२.२१
		मध्यम	११.३०	१६.०३	४.४१	५.७८	०.००	१.६५	७.८०	४.४२	१.८०	५.०७	५८.२६
	विभाग	लघु	१२.२३	१७.०२	२.९४	७.६१	०.००	१.६०	७.९८	३.६७	०.४७	६.५९	६०.११
		एकूण	५२.९०	११९.६१	२६.००	२६.६८	०.०१	८.४२	७२.१९	३२.४८	९.६६	५२.६३	४००.५८
५	अमरावती	मोठे	०.०१	३७.२३	१.५३	१०.८२	०.००	०.८०	१.७२	१.९८	२.६५	७.२३	६३.९७
		मध्यम	०.०१	२१.३२	२.२५	४.४०	०.००	०.२८	३.५४	०.८७	३.०७	२.५२	३८.२६
	विभाग	लघु	०.१४	३२.७०	१.३४	१०.८२	०.००	०.२१	०.८३	२.१४	२.१३	४.५२	५४.८३
		एकूण	०.१६	९१.२५	५.१२	२६.०४	०.००	१.२९	६.०९	४.९९	७.८५	१४.२७	१५७.०६
	नागपूर	मोठे	०.३७	३३.५०	०.३८	११.५०	१३४.२८	०.९०	०.४०	०.२६	०.४७	३.०१	१८५.०७
		मध्यम	०.१८	१७.६५	०.७३	९.६६	४२.०८	०.६३	०.५८	१.१९	०.९९	२.६९	७६.३८
	विभाग	लघु	०.३३	९.६९	०.१०	४.४२	५३.७०	१.०६	०.०२	०.२२	०.७८	०.७०	७१.०२
		एकूण	०.८८	६०.८४	१.२१	२५.५८	२३०.०६	२.५९	१.००	१.६७	२.२४	६.४०	३३२.४७
	महाराष्ट्र	मोठे	२२७.२०	३६१.१९	४८.२४	१०८.५७	१९८.९३	५७.३२	३२५.६६	५६.५०	४४.५४	४५९.५९	१८८७.७४
		मध्यम	३९.८२	९१.९३	१७.१४	३४.३४	६९.५१	७.२२	४८.४६	२०.१८	२०.८४	६५.७५	४१५.१९
	राज्य	लघु	६१.७५	११२.३०	११.९०	३८.९८	७०.७६	६.८४	२७.६२	१२.०२	१०.०८	१०९.५४	४६१.७९
		एकूण	३२८.७७	५६५.४२	७७.२८	१८१.८९	३३९.२०	७१.३८	४०१.७४	८८.७०	७५.४६	६३४.८८	२७६४.७२

परिशिष्ट
तक्ता क्र. २७
खोरे निहाय प्रमुख पिकाखालील प्रवाही सिंचनाचे सिंचित क्षेत्र
२००५-०६ ते २००७-०८

०००' हेक्टर

खोरे	वर्ष	खरीपाची पिके								
		ज्वारी	भुईमूग	भात	तेलबिया	कापूस	इतर	एकूण		
१	२	३	४	५	६	७	८	९		
गोदावरी	२००५-०६	८.९४ (३.५२)	१.४१ (०.५५)	२०६.०४ (८१.२५)	७.६५ (३.०२)	२.९० (१.१४)	२६.६५ (१०.५२)	२५३.५९ (१००.००)		
	२००६-०७	३.५० (१.५२)	१.१९ (०.५२)	२१०.८९ (९१.४७)	६.९७ (३.०२)	०.४३ (०.१९)	७.५७ (३.२८)	२३०.५५ (१००.००)		
	२००७-०८	१.७५ (०.०२)	२.२८ (०.९५)	२०८.६३ (८६.५६)	४.६४ (१.९३)	०.२५ (०.१०)	२३.४९ (९.७४)	२४१.०३ (१००.००)		
	२००५-०६	१६.३० (१४.४४)	३.१४ (२.७८)	८.३२ (७.३७)	८.३६ (७.४१)	२.२७ (२.०१)	७४.४६ (६५.९९)	११२.८५ (१००.००)		
कृष्णा	२००६-०७	२८.०७ (११.३१)	५.३८ (२.१७)	८८.०८ (३५.५०)	१५.९९ (६.४५)	९.८३ (३.९६)	१००.७६ (४०.६१)	२४८.११ (१००.००)		
	२००७-०८	२७.२५ (९.६३)	१४.६९ (५.१९)	८०.५३ (२८.४५)	३६.२१ (१२.७९)	१६.२७ (५.७५)	१०८.१४ (३८.२०)	२८३.०९ (१००.००)		
	२००५-०६	१.२० (२८.०४)	०.००	०.१५ (३.५०)	०.०९	१.७२ (४०.१९)	१.१२ (२६.१७)	४.२८ (१००.००)		
तापी	२००६-०७	०.१२ (४.७८)	०.००	०.०१ (०.४०)	०.१२ (४.७८)	१.१५ (४५.८२)	१.११ (४४.२२)	२.५१ (१००.००)		
	२००७-०८	०.२८ (३.१५)	०.००	०.००	०.०२ (०.२३)	४.७६ (५४.०२)	३.७५ (४२.६१)	८.८१ (१००.००)		

परिशिष्ट

तक्ता क्र. २८

खोरे निहाय प्रमुख पिकाखालील प्रवाही सिंचनाचे सिंचित क्षेत्र
(२००५-०६ ते २००७-०८)

०००' हेक्टर

खोरे	वर्ष	रब्बी, उन्हाळी, दुहंगामी व बारमाही हंगामातील सिंचित क्षेत्र										
		ज्वारी	भुईमूग	हरभरा	गहू	भात	तेलबिया	ऊस	कापूस	फळ लागवड	इतर	एकूण
गोदावरी	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
	२००५-०६	४९.०८ (८.१४)	५८.९५ (९.७८)	६२.६१ (१०.३९)	१५२.६८ (२५.३३)	२५.५३ (४.२३)	३४.२३ (५.६८)	१०४.३१ (१७.३०)	२७.६३ (४.५८)	१३.४७ (२.२३)	७४.३९ (१२.३४)	६०२.८८ (१००.००)
	२००६-०७	४७.९४ (८.२८)	३६.५९ (६.३२)	६०.६८ (१०.४८)	१८९.१६ (३२.६७)	१७.९८ (३.१०)	२१.५५ (३.७२)	१०९.१२ (१८.८५)	१६.८१ (२.९०)	१६.३७ (२.८३)	६२.८३ (१०.८५)	५७९.०३ (१००.००)
२००७-०८	४६.३२ (७.८४)	३४.४२ (५.८२)	७२.९७ (१२.३५)	२२३.६९ (३७.८५)	२३.४६ (३.९७)	८.८३ (१.४९)	७४.०८ (१२.५३)	२८.०६ (४.७५)	१९.७४ (३.३४)	५९.४५ (१०.०६)	५९१.०१ (१००.००)	
कृष्णा	२००५-०६	११५.७६ (२०.४२)	११.७३ (२.०७)	२३.०३ (४.०६)	८४.३३ (१४.८८)	०.१९ (०.०३)	२.९२ (०.५२)	२०७.१९ (३६.५६)	६.२६ (१.११)	२२.२७ (३.९३)	९३.१२ (१६.४२)	५६६.८० (१००.००)
	२००६-०७	११४.९२ (१८.६२)	७.४५ (१.२१)	२९.१४ (४.७२)	८६.३५ (१३.९९)	१.०० (०.१६)	३१.४६ (५.१०)	२१०.११ (३४.०४)	०.१० (०.०२)	१०.८८ (१.७६)	१२५.७५ (२०.३८)	६१७.१६ (१००.००)
	२००७-०८	११४.८३ (१८.३२)	३७.३३ (५.९५)	२५.०६ (४.००)	९०.६७ (१४.४६)	०.१३ (०.०२)	५.६३ (०.९०)	२०९.१० (३३.३५)	३.२६ (०.५२)	४.९१ (०.७८)	१३६.०५ (२१.७०)	६२६.९६ (१००.००)
तापी	२००५-०६	२.२३ (४.१२)	१७.७२ (३२.७६)	३.०८ (५.७०)	१०.७७ (१९.९१)	०.१० (०.१९)	४.९८ (९.२१)	३.१८ (५.८८)	६.४७ (११.९६)	२.९९ (५.५३)	२.५६ (४.७४)	५४.०९ (१००.००)
	२००६-०७	४.३६ (३.३०)	७.८६ (५.९५)	१४.०९ (१०.६७)	५४.२६ (४१.०८)	०.३२ (०.२४)	३.८० (२.८८)	५.९३ (४.४९)	११.८८ (८.९९)	३.९८ (३.०१)	२५.६१ (१९.३९)	१३२.१० (१००.००)
	२००७-०८	४.१२ (३.३१)	७.०४ (५.६५)	१३.७० (११.००)	६०.४० (४८.४८)	०.१० (०.०४)	१.६९ (१.३६)	३.६२ (२.९१)	१२.१६ (९.७६)	२.९४ (२.३६)	१८.८२ (१५.१०)	१२४.६१ (१००.००)

परिशिष्ट

तक्ता क्र. २९

सिंचन व बिगर सिंचन पाणीपट्टी आकारणी, वसुली व थकबाकी

रुपये कोटी

अ. क्र.	वर्ष	थकबाकी			आकारणी			वसुली			वर्ष अखेर शिल्लक थकबाकी																
		सिंचन	बिगर	सिंचन	बिगर	सिंचन	बिगर	सिंचन	बिगर	सिंचन	बिगर	सिंचन	बिगर	सिंचन	बिगर	सिंचन	बिगर	सिंचन	बिगर	सिंचन	बिगर	सिंचन	बिगर				
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४														
१	१९९८-९९	१५०.५५	२१७.३३	३६७.८८	४१.६६	१५३.३८	१९५.०४	३२.५१	८०.९७	११३.४८	१५९.७०	२८९.७४	४४९.४४														
२	१९९९-००	१५९.७०	२८९.७४	४४९.४४	६७.६२	२०८.६०	२७६.२२	३७.१८	१३५.६५	१७२.८३	१९०.१४	३६२.६९	५५२.८३														
३	२०००-०१	१९०.१४	३६२.६९	५५२.८३	७४.४८	३६२.६०	४३७.०८	४१.२३	१५३.९९	१९५.२२	२२३.३२	५७१.३०	७९४.६९														
४	२००१-०२	२२३.३९	५७१.३०	७९४.६९	८४.७२	३६८.८३	४५३.५५	४३.५७	२०८.१२	२५१.६९	२६४.५४	७३२.०१	९९६.५५														
५	२००२-०३	२६२.६४	७२६.८१	९८९.४५	८३.१७	३६०.६८	४४३.८५	४२.०२	३३५.५०	३७७.५२	३०३.७९	७५१.९९	१०५५.७८														
६	२००३-०४*	३२६.४९	३२८.००	६५४.४९	९३.०३	३६०.२६	४५३.२९	४२.८९	३३५.२०	३७८.०९	३७६.६३	३५३.०६	७२९.६९														
७	२००४-०५*	३८२.६८	३६२.७२	७४५.४०	७८.६९	४९८.४४	४९७.१३	४५.७८	४०२.५७	४४८.३५	४१५.५९	३७८.५९	७९४.१८														
८	२००५-०६*	४०५.९६	२८१.२६	६८७.२२	६८.२५	३५०.२८	४९८.५३	६४.०३	३४९.४५	४९३.४८	४१०.१८	२८२.०९	६९२.२७														
९	२००६-०७	४११.०३	२५७.३३	६६८.३६	९०.७०	४०८.७५	४९९.४५	७४.७२	४२०.२६	४९४.९८	४२७.०१	२५९.७९	६७२.८३														
१०	२००७-०८	४३३.८२	२६७.८६	७०१.६८	११०.३५	५६३.८९	६७४.२४	७०.४७	५५६.५४	६२७.०१	४७५.१४	३८४.७९	७४८.९१														

*दंड आकारणीतील बदलामुळे मागील वर्षाची थकबाकी चालू वर्षाच्या थकबाकीशी जुळणार नाही.

पारंगशष्ट
तक्ता क्र. ३०

प्रकल्पाचा सिंचन / बिगर सिंचनाची पाणीपट्टी आकारणी व वसुलीचा ताळेबंद सन २००७-२००८

रुपये लाखात

अ	विभाग	सिंचन						मार्च, २००८ अखेर थकबाकी
		मागील थकबाकी	आकारणी	एकूण वसूल करावयाची रक्कम	थकबाकी पैकी	वसुली आकारणी पैकी	एकूण	
१	२	३	४		५	६	८	
१	कोकण	७६६.७५	१३५.६५	९०२.४०	१८.५१	५७.४१	८२६.४७	
२	नाशिक	२४३२.११	१२०१.५०	३६३३.६१	४७१.९५	६०४.९९	२७०८.५९	
३	पुणे	१५९९३.७२	५८०७.४८	२१८०१.२०	१५०७.४९	२१७१.३५	१८१२२.३६	
४	औरंगाबाद	१८९९३.२२	२००८.३२	२१००१.५४	७३३.३२	२०५.४९	२००६२.७३	
५	अमरावती	६०७.७५	२६१.६८	८६९.४३	४४.०५	८४.४५	७४०.९१	
६	नागपूर	४५८८.७०	१६२०.८०	६२०९.५०	५०५.२२	६४३.००	५०५२.६२	
महाराष्ट्र राज्य		४३३८२.२५	११०३५.४३	५४४१७.६८	३२८०.५४	३७६६.६९	४७५१३.६८	

अ	विभाग	बिगर सिंचन						मार्च, २००८ अखेर थकबाकी
		मागील थकबाकी	आकारणी	एकूण वसूल करावयाची रक्कम	थकबाकी पैकी	वसुली आकारणी पैकी	एकूण	
१	२	९	१०	११	१२	१३	१५	
१	कोकण	२१३१.४७	१९०७८.८०	२१२१०.२७	५४९.२०	१७७५६.३९	१३२०८.२०	
२	नाशिक	८८७१.८९	१०१६०.०६	१९०३१.९५	१११८.३८	८९५०.५९	९६५०.५६	
३	पुणे	६२६७.१६	१४१५१.२७	२०४१८.४३	१४९१.१७	१२६७४.२४	६२५३.०२	
४	औरंगाबाद	८७२३.७०	५२६३.८४	१३९८७.५४	३०५०.८१	३०९७.१७	७८०५.८०	
५	अमरावती	९९.३४	२०३.४७	३०२.८१	२०.३२	१३७.३६	१४५.१७	
६	नागपूर	६९२.४०	७५३१.८६	८२२४.२६	३९०.२४	६४१८.२०	१४१५.८२	
महाराष्ट्र राज्य		२६७८५.९६	५६३८९.३०	८३१७५.२६	६६२०.१२	४९०३३.१५	३८४७८.५७	

परिशिष्ट
तक्ता क्र. ३१
पाटबंधारे प्रकल्पावरील परिरक्षण व दुरुस्ती खर्च (आस्थापनेसह)
आणि पाणीपट्टी आकारणी व वसुली
(१९९८-९९ ते २००७-०८)

अ.क्र.	वर्ष	परिरक्षण व दुरुस्ती खर्च (आस्थापनेसह)	सिंचन व बिगर सिंचन पाणीपट्टी आकारणी	पाणीपट्टी वसुली			वसुलीची आकारणीशी टक्केवारी (६/४)	वसुलीची परिरक्षण व दुरुस्ती खर्चाशी टक्केवारी (७/३)
				शकबाकीपैकी		एकूण		
				५	६	७		
१	२	३	४		६	७	८	९
१	१९९८-१९९९	३७९	१९५	--	--	११४	--	३०
२	१९९९-२०००	४३३	२७६	--	--	१७३	--	४०
३	२०००-२००१	४९०	४३७	--	--	१९५	--	४०
४	२००१-२००२	४५०	४५४	७३	१७९	२५२	३९	५६
५	२००२-२००३	३७०	४४४	१५९	२१८	३७७	४९	१०२
६	२००३-२००४	३३३	४५३	९७	२८१	३७८	६२	११४
७	२००४-२००५	३७६	४९७	९८	३५०	४४८	७०	११९
८	२००५-२००६	४५३	४१८	८४	३२९	४१३	९९	९१
९	२००६-२००७	४१६	८६९	९१	४०३	४९४	५७	८४
१०	२००७-०८	४६६	६७४	९९	५४८	६२७	७२	७४

(रुपये कोटी)

सन २००५ च्या अतिवृष्टीमुळे परिरक्षण व दुरुस्तीमध्ये सन २००५-०६ मध्ये वाढ झालेली आहे व सन २००७-०८ चा परिरक्षण व दुरुस्ती खर्च (आस्थापनेसह) अस्थायी आहे.

परिशिष्ट
तक्ता क्र. ३२
सहकारी पाणी वापर संस्थांचा तपशील
(क्षेत्र:- हजार हेक्टर)

महाराष्ट्र राज्य

अ. क्र.	बाब	सन २००६-२००७				सन २००७-२००८			
		मोठे प्रकल्प	मध्यम लघु प्रकल्प	एकूण	मोठे प्रकल्प	मध्यम लघु प्रकल्प	एकूण	मोठे प्रकल्प	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०
१	प्रकल्पांचे क्षेत्र (निर्मित सिंचन क्षमता)	२३६१.९९	७०९.८३	१०५९.८३	४१३१.६५	२४५६.६७	७३९.७२	११३४.९०	४३३१.२९
२	प्रस्तावित पाणी वापर संस्था	१८१३	७२८	६५४	३१९५	२०९३	७०६	६५८	३४५७
३	संख्या	४९६	३१०	२४०	१०४६	४७१	३०७	२७०	१०४८
	क्षेत्र	२०१.४१	११८.१	७३.५६	३९३.०२	१८९.४३	११४.०१	८२.८१	३८६.२५
४	संख्या	१२३	९३	६२	२७८	१२०	१०१	६३	२८४
	क्षेत्र	३६.५७	३४.२६	२३.३२	९४.१५	३६.३७	३७.५१	२५.५७	९९.४५
५	संख्या	७६९	१०५	१४५	१०१९	८२४	११२	२१९	११५५
	क्षेत्र	२६१.२८	३४.२३	३९.७७	३३५.२८	२८१.३८	३७.५०	६७.४७	३८६.३५

परिशिष्ट
तक्ता क्र. ३३
विभाग निहाय पाणी वापर संस्थांचा तपशील

क्षेत्र हजार हेक्टर

महाराष्ट्र राज्य

अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प प्रकार	प्रकल्पाचे क्षेत्र (निर्मित सिंचन क्षमता)	सन २००७-०८							
				प्रस्तावित पाणी वापर संस्था		नोंदणी झालेल्या संस्था		करारबद्ध झालेल्या संस्था		प्रत्यक्ष कार्यरत संस्था	
				संख्या	क्षेत्र	संख्या	क्षेत्र	संख्या	क्षेत्र	संख्या	क्षेत्र
१	२	३	४	५	७	८	९	१०	११		
१	कोकण विभाग	मोठे	४४.२२	६९	२.१४	१	०.४१	०	०.००	०	०.००
		मध्यम	११.६०	२	२.०४	०	०.००	०	०.००	०	०.००
		लघु	२३.३२	४७	२.८४	३	०.३३	२	०.३३	२	०.३३
		एकूण	७९.१४	११८	७.०२	४	०.७४	२	०.३३	२	०.३३
२	नाशिक विभाग	मोठे	३६२.८६	२१	१७.९७	८	२.६६	२१२	६९.२९	०	०.००
		मध्यम	१३४.१९	१३	११.०५	०	०.००	०	०.००	०	०.००
		लघु	१७९.१८	७	१०.६३	१	०.२५	१२	३.२२	३.२२	३.२२
		एकूण	६७६.२३	४१	३९.६५	९	२.९१	२२४	७२.५१	७२.५१	७२.५१
३	पुणे विभाग	मोठे	१०८८.५३	१३५५	९.१७	७०	१४.२९	२२१	४९.३६	४९.३६	४९.३६
		मध्यम	१९०.४६	४४८	११.९८	८	०.८९	२३	५.६७	५.६७	५.६७
		लघु	२८७.२३	३९०	८.७१	०	०.००	५३	७.६६	७.६६	७.६६
		एकूण	१५६६.२२	२१९३	२९.८६	७८	१५.१८	२९७	६२.६९	६२.६९	६२.६९

परिशिष्ट

तक्ता क्र. ३३ (पुढे चालु)

विभाग निहाय पाणी वापर संस्थांचा तपशील

महाराष्ट्र राज्य

क्षेत्र हजार हेक्टर

अ.क्र.	विभाग	प्रकल्प प्रकार	प्रकल्पाचे क्षेत्र (निर्मित सिंचन क्षमता)	सन २००७-०८										
				प्रस्तावित पाणी वापर संस्था	नोंदणी झालेल्या संस्था		करारबद्ध झालेल्या संस्था		प्रत्यक्ष कार्यरत संस्था					
					संख्या	क्षेत्र	संख्या	क्षेत्र	संख्या	क्षेत्र	संख्या	क्षेत्र		
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११				
४	औरंगाबाद	मोठे	४६५.९६	३२	१९४	९८.८९	१३	५.६६	२१५	१०३.१५				
		मध्यम	१५०.७५	२०	४९	२०.६१	१२	४.२८	१६	१०.७४				
		लघु	२९२.६८	१३	२९	१०.६६	२६	८.९५	१५	७.९८				
		एकूण	९०९.३९	६५	२७२	१३०.१६	५१	१८.८९	२४६	१२१.८७				
५	अमरावती	मोठे	१३४.३७	१३४	१८१	६५.५२	१७	६.२३	८७	२३.४९				
		मध्यम	११६.९९	१३९	११८	३३.५४	२४	६.४८	५८	१५.८५				
		लघु	१३६.२४	१५०	१०५	३३.७४	१४	४.१५	५५	१८.८४				
		एकूण	३८७.६०	४२३	४०४	१३२.८०	५५	१६.८६	२००	५८.१८				
६	नागपूर	मोठे	२६६.०५	२०२	२१	७.७२	१४	७.३१	३४	१५.९८				
		मध्यम	१०५.८४	१०६	४८	३८.८२	४९	२२.६०	८	१.९७				
		लघु	१४१.१८	४७	२२	६.९८	१८	९.६४	८	१.७४				
		एकूण	५१३.०७	३५५	९१	५३.५२	८१	३९.५५	५०	१९.६९				
	महाराष्ट्र राज्य	मोठे	२३६१.९९	१८१३	४९६	२०१.४१	१२३	३६.५६	७६९	२६१.२७				
		मध्यम	७०९.८३	७२८	३१०	११८.०४	९३	३४.२५	१०५	३४.२३				
		लघु	१०५९.८३	६५४	२४०	७३.५६	६२	२३.३२	१४५	३९.७७				
		एकूण	४१३१.६५	३१९५	१०४६	३९३.०१	२७८	९४.१३	१०१९	३३५.२७				

परिशिष्ट
तक्ता क्र. ३४
जून ते ऑक्टोबर २००७ या कालावधीतील
जिल्हानिहाय प्रत्यक्ष पर्जन्यमान

महाराष्ट्र राज्य

मि मी

अ.	जिल्हा	सर्वसाधारण पर्जन्यमान	जून ते ऑक्टोबर २००७ पर्यंतचे प्रत्यक्ष पर्जन्यमान	टक्केवारी
१	२	३	४	
१	ठाणे	२५३७	२५६०	१०१
२	रायगड	३१४९	३५९७	११४
३	रत्नागिरी	३५११	४१५१	११८
४	सिंधुदूर्ग	३४७७	३५१०	१०१
५	नाशिक	१०७४	१२११	११३
६	धुळे	५६६	७६८	१३६
७	नंदुरबार	८७५	११९२	१३६
८	जळगांव	७०२	६४२	९१
९	अहमदनगर	४९७	५५०	१११
१०	पुणे	८३०	१०८१	१३०
११	सोलापूर	५५१	६४२	११७
१२	सातारा	९२२	१५४१	१६७
१३	सांगली	५५२	६५५	११९
१४	कोल्हापूर	१८९९	२२५०	११८
१५	औरंगाबाद	६७५	५८०	८६
१६	जालना	६९१	५७८	८४
१७	बीड	६६९	६९१	१०३
१८	लातूर	७८९	८३८	१०६
१९	उस्मानाबाद	७४२	७२७	९८
२०	नांदेड	९४३	६९१	७३
२१	परभणी	७७७	७९२	१०२
२२	हिंगोली	८८५	७३१	८३
२३	बुलढाणा	७१३	७३०	१०२
२४	अकोला	७३५	८७७	११९
२५	वाशिम	८४४	८३०	९८
२६	अमरावती	८६१	१२००	१३९
२७	यवतमाळ	९६२	८३८	८७
२८	वर्धा	९६७	१२४३	१२९
२९	नागपूर	१०३९	११४४	११०
३०	भंडारा	१३३६	१२९५	९७
३१	गोंदीया	१४१३	१२३२	८७
३२	चंद्रपूर	११९३	१४०६	११८
३३	गडचिरोली	१४१६	१६४२	११६

परिशिष्ट
तक्ता क्र. ३५
प्रकल्प प्रकारानुसार सन २००७-२००८ चा पाणी वापर

दलघमी

महाराष्ट्र राज्य

अ. क्र.	विभाग	प्रकल्प प्रकार	प्रकल्पीय उपयुक्त पाणी साठा	१५/१०/०७ चा उपयुक्त पाणी साठा	बाष्पीभवन	पाणी वापर				सिंचन व बिगर सिंचन एकूण पाणी वापर	सिंचन, बिगर सिंचन व बाष्पीभवन व्यय	
						सिंचन	बिगर सिंचन					
						पिण्यासाठी	औद्योगिक	इतर	एकूण			
१	२	३	४	५	६	७	९	१०	११	१२	१३	
१	कोकण	मोठे	१७१५.५०	१६६९.७३	७८.१८	२८४.९४	६३८.५५	९३.०९	२०४.३५	९३५.९९	१२२०.९३	१२९९.११
		मध्यम	६२३.१७	५२९.५७	१५.४६	३४.१९	५४.९५	३८.७२	४२.४५	१३६.१२	१७०.३१	१८५.७६
		लघु	३७८.०८	३२६.०६	३९.६२	१०२.१४	२६.७७	०.९१	८२.७६	११०.४४	२१२.५९	२५२.२१
२	नाशिक	एकूण	२७१६.७५	२५२५.३६	१३३.२६	४२१.२७	७२०.२७	१३२.७२	३२९.५६	११८२.५५	१६०३.८३	१७३७.०८
		मोठे	२७७७.७०	२७४३.२८	४२४.८०	२०३७.०६	४८५.७९	११७.२५	६१.४३	६६४.४७	२७०१.५३	३१२६.३३
		मध्यम	५३३.६९	३१४.४६	७१.४०	२०४.१०	४२.४१	०.००	३४.१०	७६.५१	२८०.६१	३५२.०१
३	पुणे	लघु	५९३.२०	४२७.९४	१०८.८४	२७७.८४	३०.३५	०.९२	०.००	३०.४७	३०८.३१	४१७.१५
		एकूण	३१०४.५९	३४८५.६८	६०५.०४	२५१९.००	५५८.५५	११७.३७	९५.५३	७७१.४५	३२९०.४५	३८९५.४९
		मोठे	७२७६.७५	७२४३.१५	१००८.४६	५७६८.३४	८१९.५३	९४.९१	१३३९.२६	२२५३.७०	८०२२.०४	९०३०.५०
विभाग	मध्यम	९९१.२६	८६३.८३	१२२.९३	५९५.१३	१८.४०	३.२०	१६४.४१	१८६.०१	७८१.१४	९०४.०७	
	लघु	१०६१.०२	८०२.२७	२१२.५७	८२४.४७	२३.६५	१७.२३	३४.३०	७५.१८	८९९.६५	१११२.२२	
	एकूण	९३२९.०३	८९०९.२५	१३४३.९६	७१८७.९४	८६१.५८	११५.३४	१५३७.९७	२५१४.८९	९७०२.८३	११०४६.७९	

परिशिष्ट

तक्ता क्र. ३५ (पुढे चालु)

प्रकल्प प्रकारानुसार सन २००७-२००८ चा पाणी वापर

महाराष्ट्र राज्य

दलधर्मी

अ. क्र.	विभाग	प्रकल्प प्रकार	प्रकल्पीय उपयुक्त पाणी साठा	१५/१०/०७ चा उपयुक्त पाणी साठा	बाष्पीभवन	पाणी वापर				सिंचन व बिगर सिंचन एकूण पाणी वापर	सिंचन, बिगर सिंचन व बाष्पीभवन व्यय
						सिंचन	बिगर सिंचन				
						पिण्यासाठी	औद्योगिक	इतर	एकूण		
१	२	३	४	५	६	७	९	१०	११	१२	१३
४	औरंगाबाद	मोठे	५०४८.६७	४२६३.८४	७८४.४९	१९३६.६५	२०.५१	१०.७२	२२७.३६	२१६४.०१	२९४८.५०
		मध्यम	८६२.६५	६१९.०६	१७५.६३	२६०.६०	४४.१६	१५.६७	६१.८२	३२२.४२	४९८.०५
		लघु	११८२.३५	६२८.०७	२६२.९१	२०९.३०	१२७.३६	१६२.४४	४२२.०९	६३१.३९	८९४.३०
	विभाग	एकूण	७०९३.६७	५५१०.९७	१२२३.०३	२४०६.५५	१४४.७९	१८८.८३	७११.२७	३११७.८२	४३४०.८५
५	अमरावती	मोठे	१२००.१६	९९४.५९	२०१.५६	५९७.९९	७०.६८	०.००	७१.५२	६६९.५१	८७१.०७
		मध्यम	६७२.०५	५६७.९७	१८५.७९	३०२.५४	२६.७८	०.५३	२९.४७	३३२.०१	५१७.८०
		लघु	७१७.९३	५८१.२६	२३२.५९	३४६.१८	१०.७०	०.७२	११.४२	३५७.६०	५९०.१९
	विभाग	एकूण	२५९०.१४	२१४३.८२	६१९.९४	१२४६.७१	१०८.१६	१.२५	११२.४१	१३५९.१२	१९७९.०६
६	नागपूर	मोठे	२४२८.७६	२०३२.३०	३२४.९३	१९४४.६६	५७.१६	३.८०	२१४.४९	२१५९.१५	२४८४.०८
		मध्यम	५९८.२४	५०६.३६	१३७.१७	४०४.३९	१८.७५	०.००	३०.२७	४३४.६६	५७१.८३
		लघु	४५४.५३	३७५.४४	११४.९१	२८२.२३	३.३१	०.००	३.३१	२८५.५४	४००.४५
	विभाग	एकूण	३४८१.५३	२९१४.१०	५७७.०१	२६३१.२८	१७५.५९	३.८०	२४८.०७	२८७९.३५	३४५६.३६
महाराष्ट्र		मोठे	२०४४७.५४	१८९४६.८९	२७२०.७४	१२५६९.६४	३८३.७६	१६१९.५६	४३६७.५३	१६९३७.१७	१९६५७.९१
		मध्यम	४२८१.०६	३४०१.२५	८०५.७१	१८००.९५	५७.५९	२५७.१६	५२०.२०	२३२१.१५	३१२६.८६
		लघु	४३८७.११	३१४१.०४	९५४.७९	२३२१.१४	१४०.५५	२८०.२२	६५२.९१	२६९५.०८	३६४९.८७
	राज्य	एकूण	२९११५.७१	२५४८९.१८	४४८१.२४	१६४१२.७५	५८१.९०	२१५६.९४	५५४०.६४	२१९५३.४०	२६४३४.६४

परिशिष्ट

तक्ता क्र. ३६

जलविद्युत विकासासंबंधी विभागवार माहिती (मार्च २००८)

मे.वॅ.

अ.क्र.	पूर्ण झालेले प्रकल्प	स्थापित क्षमता
१	२	३
	कोकण विभाग	
१	कोयना स्तर ३(४ x ८० मे.वॅ.)	३२०.००
२	भिरा अवजल (२ x ४० मे.वॅ.)	८०.००
३	भातसा (१ x १५ मे.वॅ.)	१५.००
४	तेरवानमेढे (१ x ०.२ मे.वॅ.)	०.२०
५	सूर्या (१ x ६ मे.वॅ.)	६.००
६	सूर्या उजवा कालवा प्रपात (१ x ०.७५ मे.वॅ.)	०.७५
७	तिल्लारी (१ x ६० मे.वॅ.)	६०.००
	एकूण	४८१.९५
	पुणे विभाग	
१	राधानगरी (४ x १.२ मे.वॅ.)	४.८०
२	कोयना स्तर १ व २ (४ x ७० मे.वॅ. ४ x ८० मे.वॅ.)	६००.००
३	कोयना धरण विद्युतगृह (२ x २० मे.वॅ.)	४०.००
४	भाटघर (१ x १६ मे.वॅ.)	१६.००
५	वीर (२ x ४.५ मे.वॅ.)	९.००
६	पवना (१ x १० मे.वॅ.)	१०.००
७	येवतेश्वर (१ x ०.०७५ मे.वॅ.)	०.०८
८	खडकवासला (२ x ८ मे.वॅ.)	१६.००
९	कण्हेर (१ x ४ मे.वॅ.)	४.००
१०	धोम (२ x १ मे.वॅ.)	२.००
११	उजनी (१ x १२ मे.वॅ.)	१२.००
१२	माणिकडोह (१ x ६ मे.वॅ.)	६.००
१३	डिंभे (१ x ५ मे.वॅ.)	५.००
१४	वारणा (२ x ८ मे.वॅ.)	१६.००
१५	दुधगंगा (२ x १२ मे.वॅ.)	२४.००
१६	कोयना स्तर ४ (४ x २५० मे.वॅ.)	१०००.००
	एकूण	१७६४.८८

परिशिष्ट
तक्ता क्र. ३६(पुढे चालु)
जलविद्युत विकासासंबंधी विभागवार माहिती

मे.वॅ.

अ.क्र.	पूर्ण झालेले प्रकल्प	स्थापित क्षमता
१	२	३
	नाशिक विभाग	
१	वैतरणा भुयारी विद्युतगृह (१ X ६० मे.वॅ.)	६०.००
२	वैतरणा धरण पायथा विद्युतगृह (१ X १.५ मे.वॅ.)	१.५०
३	करंजवण (१ X ३ मे.वॅ.)	३.००
४	सरदार सरोवर प्रकल्प (५ X ५० मे.वॅ.) + (६ X २०० मे.वॅ.) गुजरात, मध्यप्रदेश व राजस्थान बरोबर आंतरराज्यीय प्रकल्प महाराष्ट्राचा वाटा २७%	३९१.५०
	एकूण	४५६.००
	मराठवाडा विभाग	
१	येलदरी (३ X ७.५ मे.वॅ.)	२२.५०
२	पैठण (१ X १२ मे.वॅ.)	१२.००
३	माजलगांव (३ X ०.७५ मे.वॅ.) एक संच	२.२५
	एकूण	३६.७५
	अमरावती विभाग	
१	शहानूर (१ X ०.७५ मे.वॅ.)	०.७५
२	वाण (१ X १.५ मे.वॅ.)	१.५०
	एकूण	२.२५
	नागपूर विभाग	
१	पेंच (२ X ८० मे.वॅ.) मध्यप्रदेश बरोबरचा आंतरराज्यीय प्रकल्प महाराष्ट्राचा वाटा ५३ मे.वॅ.(३३ टक्के)	५३.००
	एकूण	२७९४.८३
	मे.टाटा	
१	भिरा (६ X २५ मे.वॅ.)	१५०.००
२	खोपोली (६ X १२ मे.वॅ.)	७२.००
३	भिवपुरी (६ X १२ मे.वॅ.)	७२.००
४	भिवपुरी (२ X १.५ मे.वॅ.)	३.००
५	भिरा उदंचन योजना (१ X १५० मे.वॅ.)	१५०.००
	एकूण	४४७.००
	खाजगीकरणांतर्गतचे प्रकल्प	
१	भंडारदरा वि.गृ.१ (१ X १२ मे.वॅ.)	१२.००
२	वज्रा प्रपात ज.वि.प्र. (१ X ३ मे.वॅ.)	३.००
३	चासकमान (१ X ३ मे.वॅ.)	३.००
** ४	** ४भंडारदरा विद्युतगृह क्र.२ (१ X ३४ मे.वॅट)	३४.००
	एकूण	५२.००
	एकूण	३२९३.८३

** सदर प्रकल्प दि.१९.१२.२००६ पासून खाजगी प्रवर्तक मे.डॉडसन यांना आगाऊ भाडेपट्टी तत्वावर हस्तांतरित करण्यात आला आहे.

परिशिष्ट

तक्ता क्र. ३७

जलविद्युत विकासासंबंधी विभागवार माहिती (मार्च २००८)

बांधकामाधीन जलविद्युत प्रकल्प

मे.वॅ.

अ.क्र.	प्रकल्पाचे नांव	स्थापित क्षमता
१	२	३
	नाशिक विभाग	
१	घाटघर उदंचन जलविद्युत योजना (२ X १२५ मे.वॅट)	२५०.००
	कोकण विभाग	
१	काळ जलविद्युत प्रकल्प (१ X १५ मे.वॅट)	१५.००
२	कुंभे जलविद्युत प्रकल्प (१ X १० मे.वॅट)	१०.००
३	डोलवहाल जलविद्युत प्रकल्प (२ X १ मे.वॅट)	२.००
	एकूण	२७७.००

परिशिष्ट -I

**कालव्यावरील प्रवाही/घनमापन/उपसा पाणी
वापरासाठी निरनिराळ्या हंगामातील निरनिराळ्या
पिकांसाठी सिंचनाचे सुधारित पाणी पट्टीचे दर.**

महाराष्ट्र शासन,
पाटबंधारे विभाग,
शासन निर्णय क्र. पापद १००१/(५/२००१)/सिंच्य(धो)
मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२,
दिनांक : १३ सप्टेंबर २००१

महाराष्ट्रातील सध्याचे पिण्यासाठी व औद्योगिक वापरासाठीचे पाणीपट्टीचे दर ऑगस्ट १९९८ मध्ये निश्चित केले आहेत. पाटबंधारे प्रकलपातून पाण्याची सोय उपलब्ध करून देण्यासाठी शासनास जो वार्षिक खर्च येतो त्यामध्ये व सध्या पाणीपट्टीमधून येणारे वार्षिक उत्पन्न यामध्ये बरीच तफावत आहे. पाटबंधारे प्रकल्पाच्या किमान देखभाल दुरुस्तीसाठी आवश्यक असलेला निधी पाटबंधारे प्रकल्पाच्या पाणीपट्टीतून मिळावा अशा स्वरूपाच्या वित्त आयोग, सिंचन आयोग, राष्ट्रीय जलधोरण यांच्या शिफारशी विचारात घेवून पाणीपट्टीचे दर वाढविण्याचा शासनाचा विचार चालू होता. त्यानुसार खालीलप्रमाणे निर्णय घेण्यात आला आहे :-

शासन निर्णय :**अ) सर्वसाधारण :-**

अ(१) सिंचनाच्या पाणीपट्टीचे दर सध्याच्या (दि.१/७/२०००) दरांच्या ५० टक्क्यांनी वाढविण्यात येत आहेत.

अ(२) वरील दरवाढ दिनांक १ सप्टेंबर २००१ पासून करण्यात येत आहे.

अ(३) वरीलप्रमाणे अस्तित्वात येणाऱ्या दरात प्रतीवर्षी जुलै पासून १५ टक्के दरवाढ होईल.

अ(४) ज्या ठिकाणी शेतकरी, लाभधारक (पाणी वापर संस्था) भांडवली गुंतवणूक करून स्वतःच्या खर्चाने पाणी उचलण्यासाठी खर्च करून सिंचन करतात, अशा ठिकाणी (जलाशयावर व कालव्यावरील उपसा, कोल्हापूर पध्दतीचे बंधारे व नदीवरील उपसा सिंचन अशा ठिकाणी) सध्याच्या दरात वाढ केलेली नाही. (परिशिष्ट-३/१ ते परिशिष्ट ३/३)

अ(५) जलाशयातून किंवा कालव्यातून कोणत्याही कारणास्तव पाणी सोडले असता त्या पाण्याची आकारणी व वसुली करण्यात यावी. या वसुली बाबत कोणत्याही कारणास्तव सुट देण्यात येऊ नये.

अ(६) ग्रामपंचायतीने वापरलेल्या पाण्याची वसुली जिल्हा परिषदेनेच पाटबंधारे विभाग/पाटबंधारे विकास महामंडळाकडे जमा करावी. जिल्हा परिषदेने ही रक्कम पाटबंधारे विभागाकडे न भरल्यास सदरची रक्कम ग्राम विकास विभागाने शासन स्तरावर पाटबंधारे विभागाकडे जमा करावी.

अ(७) नगरपालिका, महानगरपालिकेने पिण्यासाठी वापरलेल्या पाण्याची वसुली त्यांच्याकडून वेळेत होत नसल्यास शासन स्तरावर नगर विकास विभागाने ही पाणीपट्टीची सर्व रक्कम पाटबंधारे विभागाकडे जमा करावी.

अ(८) पाटबंधारे प्रकल्पांच्या लाभक्षेत्रातील (तसेच कालव्यांच्या जलप्रदाय क्षेत्रातील) व महाराष्ट्र अधिनियम १९७६ मधील कलम २ (३) मध्ये व्याख्या केल्याप्रमाणे सर्व मुख्य कालवे, शाखा कालवे, वितरिका, लघु वितरिका, जलमार्ग, पाट जलप्रवाह, जलनिस्सारण बांधकामे, पूर बंधारे अधिसूचित नदी नाले, ओढे व पाझर यांच्या कोणत्याही बाजूस त्यांच्या निकटतम हद्दीपासून ३५ मीटर अंतराच्या आत असलेल्या जुन्या व नव्या अशा सर्व विहिरींवर लागवड केलेल्या उस, फळझाडे, भाजीपाला अशा इतर बारमाही आणि कपाशी, भूईमुग व इतर नगदी पिकांवर प्रवाही सिंचनावरील दराच्या ह दराने पाणीपट्टीची आकारणी करावी. तथापि, अशा विहिरींवर लागवड केलेल्या गहू, हरभरा, ज्वारी, बाजरी, मका अशा अन्नधान्यांच्या पिकांवर कोणतीही आकारणी करू नये.

अ(९) सदर पाणीपट्टीचे दर जाहीर प्रकटनाद्वारे प्रसिध्द करण्याची कार्यवाही स्थानिक क्षेत्रिय अधिका-यांनी करावी.

ब) सिंचनासाठी पाणी वापर :

ब(१) मोठे, मध्यम व लघु प्रकल्पांवरील प्रवाही व ठिबक/तुषार सिंचनावरील पाणीपट्टीचे सुधारित दर परिशिष्ट क्रमांक १ मध्ये सूचविल्याप्रमाणे राहतील.

ब(२) कालव्यातून/पाणी वापरदारांच्या निधीतून बांधलेल्या जलाशयातून घनमापन पध्दतीने पाणी पुरवठा करताना आकारावयाच्या पाणीपट्टीचे/स्वामित्व शुल्काचे दर परिशिष्ट क्र.२ मध्ये दर्शविले आहेत.

ब(३) खाजगी उपसा सिंचनांचे प्रवाही व ठिबक पाणीपट्टीचे दर परिशिष्ट क्र. ३/१ ते परिशिष्ट ३/३ मध्ये दर्शविले आहेत.

ब(४) पाटबंधारे विभाग व सिंचन विकास महामंडळाच्या अधिपत्याखालील ३० मीटर खालील उपसा सिंचन योजना तसेच ३० मीटर पेक्षा जास्त उपसा असलेल्या सिंचनाच्या (प्रवाही व ठिबक) पाणीपट्टीचे दर परिशिष्ट क्र. ४ व ५ मध्ये दर्शविले आहेत.

ब(५) सिंचनाखाली आणण्यात आलेल्या नवीन क्षेत्रासाठी पाणीपट्टी आकारावयाचे धोरण खरीप व रब्बी हंगामाकरीता प्रचलित शासन निर्णय क्र. डब्ल्युटीआर १०७२/पा(४), दि. ४/५/१९७४ व खरीप हंगामातील तृणधान्ये व तेलबीया या पिकांसाठी शासन निर्णय क्र. बीकेएस १०८२/२२९०/सिंच(१), दिनांक ३० सप्टेंबर, १९८२ प्रमाणे कायम राहिल.

हा शासन निर्णय वित्त विभागाच्या अनौपचारिक संदर्भ क्र. १८४९ व्यय-६-अ, दि. ३०/४/२००१ अन्वये प्राप्त झालेल्या सहमतीने निर्गमित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने,
परिशिष्ट : १, २, ३, ४ व ५

(ता. तु. सूर्यवंशी)
शासनाचे अवर सचिव

प्रत,

राज्यपालांचे सचिव,
मुख्यमंत्र्यांचे सचिव,
सामान्य प्रशासन विभाग, मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२
वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२,
नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२,
महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२,
नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२,
ग्राम विकाकस विभाग, मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२,
उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग, मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२,
कृषी व पशू संवर्धन, दुग्ध विकास व व्यवसाय व मत्स्य व्यवसाय (कृषी) विभाग, मंत्रालय, मुंबई ३२,
सहकार व वस्त्रोद्योग विभाग (सहकार), मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२,
सार्वजनिक बांधकाम विभाग, मुंबई ४०० ०३२,
मंत्रालयातील इतर विभाग,
महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता), महाराष्ट्र राज्य-१, मुंबई,
महालेखापाल (लेखापरीक्षा), महाराष्ट्र राज्य-२, नागपूर,
महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता), महाराष्ट्र राज्य-१, मुंबई,
महालेखापाल (लेखा परीक्षा), महाराष्ट्र राज्य-२, नागपूर,
विभागीय आयुक्त, मुंबई, नाशिक, पुणे, औरंगाबाद, नागपूर व अमरावती,
सर्व कार्यकारी संचालक, पाटबंधारे विकास महामंडळे,
सर्व मुख्य अभियंता, पाटबंधारे विभाग/पाटबंधारे विकास महामंडळे,
सर्व जिल्हाधिकारी,
कृषी संचालक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे,
सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी,
पाटबंधारे विभागातील सर्व अधीक्षक अभियंते/सर्व अधीक्षक अभियंता व प्रशासक, लाक्षेवि प्राधिकरण,
वरील अधीक्षक अभियंता व प्रशासक लाक्षेवि यांचे अधिपत्याखालील सर्व कार्यकारी अभियंते,
महासंचालक, माहिती व प्रसिध्दी संचालनालय, मुंबई,
सर्व मंत्र्यांचे खाजगी सचिव/सर्व राज्यमंत्र्यांचे खाजगी सचिव,
पाटबंधारे विभागातील/मंत्रालयातील सर्व अधिकारी/कार्यासने,
प्रतिलिपी माहितीसाठी व मार्गदर्शनासाठी अग्रेषित.

शासन निर्णय क्र. पापद १००१/(५/२००१)/सिंच्य(धोरण), दि. १३/९/२००१ चे सहपत्र.

तक्ता -अ

निरनिराळ्या हंगामातील निरनिराळ्या पिकांचे प्रवाही/ठिबक सिंचनावरील पाणीपट्टीचे दर.

(पाणीपट्टीचे दर रु.प्रति हेक्टर)

अ. क्र.	पिकाचे नांव अगर हंगाम	१/७/२००० पासून	मोठ्या, मध्यम व लघु प्रकल्पांवर		
			१/९/०१ पासून	१/७/०२ पासून	१/७/०३ पासून
१	२	६	७	८	९
अ)	खरीप हंगाम				
१	खरीप हंगामी (संकरित धरुन) खरीप भात (करारनाम्यावर)	१२०	१८०	२०७	२३८
२	खरीप भात (मागणी नुसार)				
३	खरीप भूईमूग, संकरित बियाणे आणि खरीपातील आधारभूत पिके आगाऊ पाणी (खरीपमध्ये रब्बी पिकांसाठी)	२४० ६०	३६० ९०	४१४ १०४	४७६ ११९
ब)	रब्बी हंगाम				
४	रब्बी हंगामी (गहू आणि भूईमूग सोडून)	१८०	२७०	३११	३५७
५	रब्बी गहू	२४०	३६०	४१४	४७६
६	खरीप आणि रब्बी कपाशी, रब्बी भूईमूग रब्बी उन्हाळी भात संकरित बियाण्ये आणि रब्बीमधील आधारभूत पिके	३६५	५४८	६३०	७२४
७	मागास आणि (रब्बीमध्ये खरीप पिकांना दिलेले पाणी)	६०	९०	१०४	११९
क)	उन्हाळी हंगाम				
८	उन्हाळी हंगामी	३६५	५४८	६३०	७२४
९	उन्हाळी भूईमूग उन्हाळी कपाशी (१ एप्रिल पासून)	७२५	१०८८	१२५१	१४३८
१०	उन्हाळी कपाशी (१ मार्च पासून)	९७०	१४५५	१६७३	१९२४
११	आगाऊ पाणी (उन्हाळी हंगामात दिलेले १ पाणी)	१८०	२७०	३११	३५७
१२	मागास पाणी (उन्हाळी हंगामामध्ये रब्बी पिकांना दिलेले १ पाणी)	९०	१३५	१५५	१७८
ड)	दुहंगामी पिके				
१३	दुहंगामी उदा. तूर, बटाटा इ. खरीप आणि रब्बीमध्ये रब्बी आणि उन्हाळ्यामध्ये	१८० ३०५	२७० ४५८	३११ ५२६	३५७ ६०५
इ)	बारमाही (प्रवाही)				
१४	ऊस, केळी	३१७५	४७६३	५४७७	६२९७
ई)	इतर बारमाही (प्रवाही)				
१५	फळझाडे, लुसर्न गवत इ.	३१७५	४७६३	५४७७	६२९७
१६	शुगर बीट (आगाऊ आणि मागास दिलेले पाणी वगळून) रब्बीतील भाजीपाला	५४५	८१८	९४०	१०८१
१७	खरीपातील भाजीपाला	३६५	५४८	६३०	७२४
१८	उन्हाळी हंगामातील भाजीपाला	१३६०	२०४०	२३४६	२६९७

१९	खरीप आणि रब्बीमधील कांदे	९१०	१३६५	१५७०	१८०५
२०	खरीप आणि रब्बी मधील एक मागास पाणी दिलेले कांदे				
२०	खरीप आणि रब्बी कांदे आणि उन्हाळी	१२७०	१९०५	२१९१	२५१९
	हंगामात एकापेक्षा जास्त पाणी दिलेले				
२१	रब्बी आणि उन्हाळी हंगामी कांदे	१४५०	२१७५	२५०१	२८७६
फ)	वाढावा (प्रवाही)				
२२	अडसाळी डिसेंबर पर्यन्त प्रत्येक महिन्यात				
	खरीप	१५५	२३३	२६७	३०७
	रब्बी	२६५	३९८	४५७	५२६
२३	अडसाळी जानेवारीमध्ये	६३५	९५३	१०९५	१२५९
२४	अडसाळी फेब्रुवारीमध्ये	६९०	१०३५	११९०	१३६८
२५	अडसाळी मार्चमध्ये	१२००	१८००	२०७०	२३८०
२६	अडसाळी एप्रिलमध्ये	१४९०	२२३५	२५७०	२९५५
२७	सुरु फेब्रुवारीपर्यन्त प्रत्येक महिन्यात	२६५	३९८	४५७	५२६
२८	सुरु मार्च मध्ये	९१०	१३६०	१५७०	१८०५
२९	सुरु एप्रिलमध्ये	१०५५	१५८३	१८२०	२०९२

(पाणीपट्टीचे दर रु.प्रति हेक्टरी)

अ.क्र.	पिकाचे नांव अगर हंगाम	१/७/२ ००० पासून	मोठया, मध्यम व लघु प्रकल्पांवर		
			१/९/०१ पासून	१/७/०२ पासून	१/७/०३ पासून
१	२	६	७	८	९
ह)	पिक समुहाचे दर (प्रवाही) ऊस ब्लॉक १:४ फ्रुट ब्लॉक गार्डन ब्लॉक गार्डन सिजनल ब्लॉक तीन हंगामी ब्लॉक, दुहंगामी ब्लॉक रब्बी ब्लॉक	१०४५ ३१७५ १२३५ १३२५ ४५५ ३२०	१५६८ ४७६३ १८५३ १९८८ ६८३ ४८०	१८०३ ५४७७ २१३० २२८६ ७८५ ५५२	२०७३ ६२९७ २४४९ २६२८ ९०२ ६३५
ज)	बारमाही (ठिबक/तुषार) ऊस, केळी	२१२०	३१८०	३६५७	४२०५
च)	इतर बारमाही (ठिबक/तुषार) फळझाडे लुसर्न गवत इ. शुगर बीट (आगाऊ आणि मागास दिलेले पाणी वगळून) खरीपातील भाजीपाला रब्बीतील भाजीपाला उन्हाळी हंगामातील भाजीपाला खरीप आणि रब्बी मधील कांदे खरीप आणि रब्बी मधील एक मागास पाणी दिलेले कांदे खरीप आणि रब्बी कांदे आणि उन्हाळी हंगामात एकापेक्षा जास्ती पाणी दिलेले रब्बी आणि उन्हाळी हंगामी कांदे	२१२० ३६५ २४० ३६५ ९१० ६०५ ६६५ ८५० ९७०	३१८० ५४८ ३६० ५४८ १३६५ ९०८ ९९८ १२७५ १४५५	३६५७ ६३० ४१४ ६३० १५७० १०४४ ११४७ १४६६ १६७३	४२०५ ७२४ ४७६ ७२४ १८०५ १२०० १३१९ १६८६ १९२४
छ)	वाढावा (ठिबक/तुषार) अडसाळी डिसेंबर पर्यन्त प्रत्येक महिन्यात खरीप रब्बी अडसाळी जानेवारीमध्ये अडसाळी फेब्रुवारीमध्ये अडसाळी मार्चमध्ये अडसाळी एप्रिलमध्ये सुरु फेब्रुवारीपर्यन्त प्रत्येक महिन्यात सुरु मार्च मध्ये सुरु एप्रिलमध्ये	१०५ १७५ ४२५ ४६० ८०० ९९० १७५ ६०५ ७०५	१५८ २६३ ६३८ ६९० १२०० १४८५ २६३ ९०८ १०५८	१८१ ३०२ ७३३ ७९४ १३८० १७०८ ३०२ १०४४ १२१६	२०८ ३४७ ८४३ ९१२ १५८७ १९६३ ३४७ १२०० १३९८

ठ)	पिक समुहाचे दर (ठिबक/तुषार)				
	ऊस ब्लॉक १:४	७००	१०५०	१२०८	१३८८
	फ्रुट ब्लॉक	२१२०	३१८०	३६५७	४२०५
	गार्डन ब्लॉक	८२५	१२३८	१४२३	१६३६
	गार्डन सिजनल ब्लॉक	८८५	१३२८	१५२७	१७५५
	तीन हंगामी ब्लॉक, दुहंगामी ब्लॉक	३०५	४५८	५२६	६०५
	रब्बी ब्लॉक	२१५	३२३	३७१	४२६
ठ)	सांडपाण्यावरील पाणीपट्टीचे दर				
	ऊस	५९००	८८५०	१०१७८	११७०१
	इतर बारमाही	४९९०	७४८५	८६०८	९८९७
	खरीप हंगामी	२४०	३६०	४१४	४७६
	रब्बी हंगामी	३६५	५४८	६३०	७२४
	गहू	५१५	७७३	८८८	१०२१
	उन्हाळी पिके, भात (दुसवटा)	९१०	१३६५	१५७०	१८०५
	कपाशी, भुईमूग	१२७०	१९०५	२१९१	२५१९

टिप : पाटबंधारे प्रकल्पाच्या लाभक्षेत्रातील (तसेच कालव्याच्या जलप्रंदाय क्षेत्रातील) व महाराष्ट्र अधिनियम १९७६ मधील कलम २(३) मध्ये व्याख्या केल्याप्रमाणे सर्व मुख्य कालवे, शाखा कालवे, वितरिका, लघु वितरिका, जलमार्ग पाटक जलप्रवाह जलनिस्सारण बांधकामे, पूर बंधारे, अधिसूचित नदी, नाले व ओढे आणि पाझर यांच्या कोणत्याही बाजूस ज्याच्या निकटतम हद्दीपासून ३५ मीटरच्या आत असलेल्या जुन्या व नव्या अशा सर्व विहिरींवर लागवड केलेल्या ऊस, फळझाडे, भाजीपाला अशा इतर बारमाही आणि कपाशी, भुईमूग व इतर नगदी पिकांवर प्रवाही सिंचनावरील दराच्या ह दराने पाणीपट्टीची आकारणी करावी. तथापि अशा विहिरींवर लागवड केलेल्या गहू, हरभरा, ज्वारी, बाजरी, मका अशा अन्नधान्य पिकांवर कोणतीही आकारणी करू नये.

शासन निर्णय क्र. पापद १००१/(५/२००१)/सिंच्य (धोरण), दि. १३/९/२००१ चे सहपत्र.

तक्ता -ब

घनमापन पध्दतीवर कालव्यातून/पाणी वापरदारांच्या निधीतून बांधलेल्या जलाशयातून पाणी पुरवठा करताना आकारावयाचे पाणीपट्टीचे/स्वामित्व शुल्काचे दर.

(रु. प्रति सहस्र घनमीटर)

अ.क्र.	स्थळ	हंगाम	१/७/२००० चे दर	१/९/०१ पासून	१/७/०२ पासून	१/७/० ३ पासून
१	२	३	४	५	६	७
१	कालव्यातून मायनरच्या मुखाशी (पाणीपट्टी)	खरीप रब्बी उन्हाळी	२४.०० ३६.०० ७३.००	३६.०० ५४.०० १०९.५०	४१.४० ६२.१० १२५.९०	४७.६० ७१.०० १४४.८०
२	कालव्यातून बारे जवळ (पाणीपट्टी)	खरीप रब्बी उन्हाळी	२७.०० ४०.०० ८०.००	४०.५० ६०.०० १२०.००	४६.६० ६९.०० १३८.००	५३.६० ७९.४० १५८.७०
३	पाणी वापरदारांकडून जलाशय बांधले असताना (स्वामित्व शुल्क)	सर्व हंगामांसा ठी	१२.००	१८.००	२०.७०	२३.८०

टीप :१ मायनरवर घनमापन पध्दतीने शासकीय नियमाप्रमाणे पाणी घेणाऱ्या सहकारी संस्थाना जर त्या संस्था इतर कोठल्याही योजनेखाली व्यवस्थापनासाठी अर्थसहाय्य (मॅनेजमेंट सबसीडी) घेत नवसतील त्यांनी वरीलप्रमाणे पाणीपट्टी दिल्यानंतर पाणीपट्टीच्या २० टक्के इतके अर्थसहाय्य लगेच देण्यात येईल व हे अर्थ सहाय्य प्रतिपूर्तीच्या स्वरूपात नसून प्रत्यक्ष राहिल.

२) पाणी वापर संस्थांनी घनमापन पध्दतीवर आकारलेली पाणीपट्टीची देयके निर्धारित दिनांकापर्यन्त भरल्यास, देयकाच्या मूळ रकमेवर (लोकल सेस सोडून) ५ टक्के सूट देण्यात येईल. तसेच वरील (१) प्रमाणे २० टक्के अर्थसहाय्यही मूळ रकमेवरच देण्यात येईल.

३) वरील सूट दिल्यानंतरच्या उर्वरित मूळ रकमेवर लोकल सेस आकारला जाईल.

शासन निर्णय क्र. पापद १००१/(५/२००१)/सिंचन(धोरण), दि. १३/९/२००१ चे सहपत्र.

तक्ता -क - १

उपसा सिंचनावरील पाणीपट्टीचे दर १/७/२००१ पासून लागू
(खाजगी उपसा सिंचन योजनेच्या पाणी वापराबद्दल)

(रु. प्रति हेक्टर)

अ. क्र	उपसा सिंचनाचे ठिकाण	उस व केळी		इतर बारमाही		खरीप पिके	रब्बी पिके	उन्हाळी
		प्रवाही	ठिबक सिंचन	प्रवाही	ठिबक सिंचन			
१	२	३	४	५	६	७	८	९
१	कालवा	१४९५	९९५	९९५	६६५	६५	१००	२००
२	जलाशय/धरण/उंचावणीचा बंधारा	७५५	४९५	५००	३३०	३५	५०	१००
३	लाभक्षेत्र मर्यादेमधील नदी बंधा-याच्या (फुग्याच्या) क्षेत्रात परंतु जेथे वरील धरणातून पाणी सोडण्यात येत नाही	३७५	२५५	२५५	१६५	३०	३०	५०
४	नदी नाल्यावरील पहिला बंधारा किंवा धरणाच्या पलिकडील भागातून उपसा सिंचन खरीपातील वळवणीचा बंधारा	१२५	७५	८०	५५	निरंक	२०	२०

- अ) कोल्हापूर पध्दतीच्या बंधा-यातून, नदीतून पाणी उचलून वाढवा धरून उस बागायतीसाठी करण्यात आलेल्या खाजगी उपसा सिंचन योजनांच्या पाणी वापराबद्दलचे पाणीपट्टीचे दर (लागण केल्यापासून पीक निघेपर्यन्त) खालीलप्रमाणे असतील.

(दर रुपये प्रति हेक्टर)

	प्रवाही	ठिबक
(१) अधिसूचित नद्या की जेथे धरणाच्या पाण्याच्या साठयामधून बारमाही पाणी सोडण्यात येते	९४०	६२०
(२) ज्या ठिकाणी कोल्हापूर पध्दतीचे बंधारे आहेत, अशा नद्यांवर जेथे वरील धरणातून पाणी सोडण्यात येत नाही.	६५५	४३०
(३) ज्या ठिकाणी साठवणीचा फायदा नाही अशा नदीतून	१५५	१००

शासन निर्णय क्र. पापद १००१/(५/२००१)/सिंच्य(धोरण), दि. १३/९/२००१ चे सहपत्र.

तक्ता -क-२

उपसा सिंचनावरील पाणीपट्टीचे दर १/७/२००२ पासून लागू
(खाजगी उपसा सिंचन योजनेच्या पाणी वापराबद्दल)

(रु. प्रति हेक्टर)

अ.क्र	उपसा सिंचनाचे ठिकाण	उस व केळी		इतर बारमाही		खरीप पिके	रब्बी पिके	उन्हाळी
		प्रवाही	ठिबक सिंचन	प्रवाही	ठिबक सिंचन			
१	२	३	४	५	६	७	८	९
१	कालवा	१६४५	१०९५	१०९०	७३०	७५	११०	२२०
२	जलाशय/धरण/उंचावणीचा बंधारा	८२५	५५५	५५०	३६५	३५	५५	११०
३	लाभक्षेत्र मर्यादेमधील नदी बंधा-याच्या (फुग्याच्या) क्षेत्रात परंतु जेथे वरील धरणातून पाणी सोडण्यात येत नाही	४१०	२८०	२८०	१८०	३०	३०	५५
४	नदी नाल्यावरील पहिला बंधारा किंवा धरणाच्या पलिकडील भागातून उपसा सिंचन खरीपातील वळवणीचा बंधारा	१३५	८०	९०	६०	निरंक	२०	२०

अ) कोल्हापूर पध्दतीच्या बंधा-यातून, नदीतून पाणी उचलून वाढवा धरून उस बागायतीसाठी करण्यात आलेल्या खाजगी उपसा सिंचन योजनांच्या पाणी वापराबद्दलचे पाणीपट्टीचे दर (लागण केल्यापासून पीक निघेपर्यन्त) खालीलप्रमाणे असतील.

(दर रुपये प्रति हेक्टर)

	प्रवाही	ठिबक
(१) अधिसूचित नद्या की जेथे धरणाच्या पाण्याच्या साठयामधून बारमाही पाणी सोडण्यात येते	१०३०	६८०
(२) ज्या ठिकाणी कोल्हापूर पध्दतीचे बंधारे आहेत, अशा नद्यांवर जेथे वरील धरणातून पाणी सोडण्यात येत नाही.	७२०	४७५
(३) ज्या ठिकाणी साठवणीचा फायदा नाही अशा नदीतून	१७०	११०

शासन निर्णय क्र. पापद १००१/(५/२००१)/सिंचन(धोरण), दि. १३/९/२००१ चे सहपत्र.

तक्ता - क-३

उपसा सिंचनावरील पाणीपट्टीचे दर १/७/२००३ पासून लागू
(खाजगी उपसा सिंचन योजनेच्या पाणी वापराबद्दल)

(रु. प्रति हेक्टर)

अ.क्र.	उपसा सिंचनाचे ठिकाण	उस व केळी		इतर बारमाही		खरीप पिके	रब्बी पिके	उन्हाळी
		प्रवाही	ठिबक सिंचन	प्रवाही	ठिबक सिंचन			
१	२	३	४	५	६	७	८	९
१	कालवा	१८१०	१२०५	१२००	८०५	८५	१२०	२४०
२	जलाशय/धरण/उंचावणीचा बंधारा	९१०	६१०	६०५	४००	४०	६०	१२०
३	लाभक्षेत्र मर्यादेमधील नदी बंधा-याच्या (फुग्याच्या) क्षेत्रात परंतु जेथे वरील धरणातून पाणी सोडण्यात येत नाही	४५०	३१०	३१०	२००	३५	३५	६०
४	नदी नाल्यावरील पहिला बंधारा किंवा धरणाच्या पलिकडील भागातून उपसा सिंचन खरीपातील वळवणीचा बंधारा	१५०	९०	१००	६५	निरंक	२०	२०

अ) कोल्हापूर पध्दतीच्या बंधा-यातून, नदीतून पाणी उचलून वाढवा धरून उस बागायतीसाठी करण्यात आलेल्या खाजगी उपसा सिंचन योजनांच्या पाणी वापराबद्दलचे पाणीपट्टीचे दर (लागण केल्यापासून पीक निघेपर्यन्त) खालीलप्रमाणे असतील.

(दर रुपये प्रति हेक्टर)

	प्रवाही	ठिबक
(१) अधिसूचित नद्या की जेथे धरणाच्या पाण्याच्या साठयामधून बारमाही पाणी सोडण्यात येते	११३५	७५०
(२) ज्या ठिकाणी कोल्हापूर पध्दतीचे बंधारे आहेत, अशा नद्यांवर जेथे वरील धरणातून पाणी सोडण्यात येत नाही.	७९०	५२०
(३) ज्या ठिकाणी साठवणीचा फायदा नाही अशा नदीतून	१८५	१२०

शासन निर्णय क्र. पापद १००१/(५/२००१)/सिंच्य(धोरण), दि. १३/९/२००१ चे सहपत्र.

तक्ता -ड

पाटबंधारे विभागाच्या व सिंचन विकास महामंडळाच्या अधिपत्याखालील ३० मीटर खालील उपसा

सिंचन योजनांवरील सेवा शुल्काचे दर

(सर्विस चार्जेस)

(रु. प्रति हेक्टर)

अ.क्र.	हंगाम व पिकाचे नांव	१/७/२००० चे दर	१/९/२००१ पासून	१/७/२००२ पासून	१/७/२००३ पासून
१	दुहंगामी पिके				
१	तूर	२४०	३६०	४१४	४७६
२	हळद/मिरची	३३५	५०३	५७८	६६४
३	लांबधागा कपाशी व भुईमूग (उन्हाळी व खरीप)	६०५	९०८	१०४४	१२००
२	बारमाही पिके (प्रवाही)				
१	ऊस/केळी	२७२५	४०८८	४७०१	५४०५
२	इतर बारमाही पिके	१८८०	२८२०	३२४३	३७२९
३	वाढीव ऊस व केळी पिकाचा एक पाण्याचा दर	९०	१३५	१५५३	१७८५
३	बारमाही पिके (ठिबक)				
१	ऊस/केळी	१८१५	२७२३	३१३१	३६००
२	इतर बारमाही पिके	१२५५	१८८३	२१६५	२४८९
३	वाढीव ऊस व केळी पिकाचा एक पाण्याचा दर	६०	९०	१०३५	११९
४	खरीप पिके				
१	साळ (धान्य)	१८०	२७०	३११	३५७
२	इतर अन्नधान्य व चान्याची पिके	१५०	२२५	२५९	२९७
३	इतर नगदी पिके	२१०	३१५	३६२	४१६
५	रब्बी पिके				
१	गहू	२७०	४०५	४६६	५३५
२	इतर अन्नधान्य व चा-याची पिके	१८०	२७०	३११	३५७
३	इतर नगदी पिके	४२५	६३८	७३३	८४३
६	उन्हाळी पिके				
१	उन्हाळी अन्नधान्य/संकरीत ज्वारी	३६५	५४८	६३०	७२४
२	नगदी पिके	६०५	९०८	१०४४	१२००
३	दुसवटा उन्हाळी भात	४५५	६८३	७८५	९०२
७	भाजीपाला				
१	खरीप	२७०	४०५	४६६	५३५
२	रब्बी	४२५	६३८	७३३	८४३
३	उन्हाळी	६०५	९०८	१०४४	१२००
८	आगाऊ व मागास पाणी (प्रत्येक पाण्यास)				
१	अन्न धान्य पिकास	५०	७५	८६.३	९९.२
२	नगदी पिकास	६५	९७.५	११२.१	१२८.९

टीप : वरील दर हे पाणी उचलण्याचे दर (सेवा शुल्क) असून सदर दराव्यतिरिक्त परिशिष्ट-१ नुसार निरनिराळ्या हंगामी निरनिराळ्या पिकांचे प्रवाही/ठिबक/तुषार सिंचन दराप्रमाणे एकत्र आकारणी करावी.

शासन निर्णय क्र. पापद १००१/(५/२००१)/सिंच्य(धोरण), दि. १३/९/२००१ चे सहपत्र.
तक्ता -इ

पाटबंधारे विभागाच्या व सिंचन विकास महामंडळाच्या अधिपत्याखालील ३० मीटर वरील उपसा
सिंचन योजनांवरील सेवा शुल्काचे दर
(सर्विस चार्जेस)

(रु. प्रति हेक्टर)

अ.क्र.	हंगाम व पिकाचे नांव	१/७/२००० चे दर	१/९/२००१ पासून	१/७/२००२ पासून	१/७/२००३ पासून
१	दुहंगामी पिके				
१	तूर	२५०	३७५	४३१	४९६
२	हळद/मिरची	३४५	५१८	५९५	६८५
३	लांबधागा कपाशी व भुईमूग (उन्हाळी व खरीप)	७२५	१०८८	१२५१	१४३९
२	बारमाही पिके (प्रवाही)				
१	ऊस/केळी	३२९०	४९३५	५६७५	६५३१
२	इतर बारमाही पिके	२२९०	३४३५	३९५०	४५४६
३	वाढीव ऊस व केळी पिकाचा एक पाण्याचा दर	११५	१७३	१९८	२२८
३	बारमाही पिके (ठिबक)				
१	ऊस/केळी	२१९५	३२९३	३७८६	४३५७
२	इतर बारमाही पिके	१५२५	२२८८	२६३१	३०२७
३	वाढीव ऊस व केळी पिकाचा एक पाण्याचा दर	७५	११३	१२९	१४९
४	खरीप पिके				
१	साळ (धान्य)	२६५	३९८	४५७	५२६
२	इतर अन्नधान्य व चान्याची पिके	१५०	२२५	२५९	२९८
३	इतर नगदी पिके	२१०	३१५	३६२	४१७
५	रब्बी पिके				
१	गहू	३३५	५०३	५७८	६६५
२	इतर अन्नधान्य व चा-याची पिके	२००	३००	३४५	३९७
३	इतर नगदी पिके	४२५	६३८	७३३	८४४
६	उन्हाळी पिके				
१	नगदी पिके	७२५	१०८८	१२५१	१४३९
२	दुसवटा उन्हाळी भात	८३५	१२५३	१४४०	१६५७
७	भाजीपाला				
१	खरीप	२८०	४२०	४८३	५५६
२	रब्बी	४२५	६३८	७३३	८४४
३	उन्हाळी	७२५	१०८८	१२५१	१४३९
८	आगाऊ व मागास पाणी (प्रत्येक पाण्यास)				
१	अन्न धान्य पिकास	५०	७५	८६.३	९९.२
२	नगदी पिकास	६५	९८	११२.१	१२८.९

टीप : वरील दर हे पाणी उचलण्याचे दर (सेवा शुल्क) असून सदर दराव्यतिरिक्त परिशिष्ट-१ नुसार निरनिराळ्या हंगातील निरनिराळ्या पिकांचे प्रवाही/ठिबक/तुषार सिंचन दराप्रमाणे एकत्र आकारणी करावी

परीशिष्ट -II**बिगर सिंचन पाणीपट्टी दरात वाढ**

**महाराष्ट्र शासन,
जलसंपदा विभाग,
शासन निर्णय क्रमांक :पापद- २००६/(३९६/०३)/ सिंच्य(धो)
मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२
दिनांक -३१/७/२००६**

- पहावे:- १) शासन निर्णय क्र.पापद १००१/(५/२००१)/सिंच्य.व्य.(धो), दि.१२.९.०१
२) शासन निर्णय क्र.संकिर्ण २००२/(१४८/२००२)/सिंच्य.व्य.(धो), दि.२८.११.०२
३) शासन निर्णय क्र.डब्ल्यूटीआर १०८१/४६३/सिंच्य., दि.२७.१.१९८६
४) शासन निर्णय क्र.डब्ल्यूटीआर १०८५/२६०/सिंच्य., दि.२०.१.१९८६
५) शासन निर्णय क्र.पापद २००३/(३९३/०३)/सिंच्य.व्य.(धो), दि.१५.७.०४

प्रस्तावना

महाराष्ट्रातील बिगर सिंचनाचे पिण्याच्या पाण्याचे व औद्योगिक पाणीवापराच्या पाणीपट्टीचे सध्याचे दर शासन निर्णय (पा.वि.) क्र.संकिर्ण-२००२/१४८/०२/सिंच्य (धो), दिनांक २८.११.२००२ नुसार निश्चित करण्यात आले होते. या शासन निर्णयातील परिशिष्ट-१, २, ३, मध्ये दि.१.७.२००३ करिता नमूद करण्यात आलेले दर, संदर्भ क्र.५ अन्वये सध्या अस्तित्वात होते. पाटबंधारे प्रकल्पातून पाण्याची सोय उपलब्ध करून देण्यासाठी शासनास जो वार्षिक खर्च येतो, त्यामध्ये सातत्याने वाढ होत आहे. पाटबंधारे प्रकल्पाच्या किमान प्रचालनाचा व देखभाल दुरुस्तीसाठीचा खर्च पाटबंधारे प्रकल्पाच्या पाणीपट्टीतून मिळावा अशा स्वरूपाची विविध वित्त आयोग, सिंचन आयोग, राष्ट्रीय जल धोरण यांच्या शिफारशी व राज्याच्या जलनितीमध्ये बाबी विचारात घेवून बिगर सिंचनाचा दि.१ सप्टेंबर,२००६ पासून निश्चित केलेल्या पाणीपट्टी दरामध्ये व त्यानंतरच्या प्रतिवर्षी १ एप्रिल पासून १५ टक्के दरवाढ प्रस्तावित केली आहे.

सिंचन व बिगर सिंचन पाणीपट्टीचे दर वरील क्रमांक ५ नुसार विहित करण्यात आले होते. सदरचे दर बिगर सिंचनाकरिता दि.३१ ऑगस्ट,२००६ पर्यंत लागू राहणार आहेत. दि.१ सप्टेंबर,२००६ पासून बिगर सिंचन पाणीपट्टीचे दर निश्चित करण्याबाबत शासन खालील प्रमाणे निर्णय घेत आहे.

शासन निर्णय-

- १) सिंचन पट्टीचे सन २००३-०४ मध्ये विहित केलेले दर १ जुलै, २००६ च्या पुढेही अस्तित्वात राहतील. बिगर सिंचन पाणीपट्टीचे दर १ सप्टेंबर, २००६ पासून सोबतच्या परिशिष्ट-१, २, ३ नुसार अस्तित्वात येतील.
- २) मत्स्योत्पादन कार्यक्रमासाठी पाटबंधारे प्रकल्पाच्या कालव्यातून पाणीपुरवठा घनमापन पध्दतीने करण्यात येतो व मत्स्योत्पादन हा कृषि व्यवसायाचा पूरक भाग असल्याने सदर पाणी पुरवठ्याकरिता सुध्दा घनमापन पध्दतीच्या सिंचनासाठी विहित केलेल्या दरानुसार आकारणी करण्यात यावी. अधिसूचित नदीनाले यांच्या पात्रात लागवड केलेल्या डांगरवाडी (खरबुज, कलिंगड वगैरे) या पिकांसाठी संदर्भ क्र.५ मधील मुद्दा क्र.४ नुसार कार्यवाही करण्यात यावी.
- ३) जलाशयातून किंवा कालव्यातून कोणत्याही कारणास्तव पाणी सोडल्यास त्या पाण्याची आकारणी व वसुली करण्यात यावी.
- ४) ग्रामपंचायत वापरलेल्या पाण्याची वसुली जिल्हा परिषदेने जलसंपदा विभागाकडे जमा करावी. जिल्हा परिषदेने ही रक्कम जलसंपदा विभागाकडे न भरल्यास सदरची रक्कम ग्रामविकास विभागाने शासन स्तरावर जलसंपदा विभागाकडे जमा करावी.
- ५) औद्योगिक पाणीवापराकरिता जर उद्योजकांने / संस्थेने पाण्यावर पुनर्प्रक्रिया करुन पुनर्वापर करण्याची यंत्रणा बसवून कमीत कमी २५ टक्के पाणी वापरात बचत केल्यास त्यांना पाणीपट्टीच्या दरात १० टक्के सूट देण्यात यावी.
- ६) या शासन निर्णयातील विविध संज्ञांचा अर्थ शासन निर्णय क्र.संकिर्ण-२००२/१४८/२००२/सिंच्य (धो), दिनांक २८.११.२००२ मध्ये नमूद केल्यानुसार राहिल.
- ७) राज्यातील बर्फ उद्योजकांना बर्फ बनविण्याकरिता पाणी पुरवठा केल्यास त्यांना परिशिष्ट-२ मधील वापराच्या प्रकाराच्या दरानुसार आकारणी करण्यात यावी.
- ८) सदर पाणीपट्टीचे दर जाहिर प्रकटनानुसार प्रसिध्द करण्याची कार्यवाही स्थानिक अधिकाऱ्यांनी तात्काळ करावी.

ब) औद्योगिक पाणी वापर

- १) औद्योगिक आकारणीसाठी जलसंपदा विभागाकडून पुरवठा होणाऱ्या पाणीपट्टीचे दर परिशिष्ट क्र.१ व २ मध्ये दर्शविल्याप्रमाणे राहतील.

पाणी वापरणाऱ्या संस्थेने अथवा उद्योजकांने अधिसूचित नदीवर धरण स्वखर्चाने बांधले असल्यास किंवा नियमानुसार बिगर सिंचन पाणी आरक्षण मंजूरीच्या प्रमाणात धरणाचा खर्च दिला असल्यास किंवा नदीवर पाणी उचलण्याच्या जागेच्या वरच्या बाजूस कोठेही धरण नसल्यास नदीतून पाणी पुरवठा करताना आकारावयाच्या पाणीपट्टीचे स्वामित्व शुल्काचे दर परिशिष्ट क्र.१ व २ मधील अ (३) अथवा ब मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे राहतील.

२) अधिसूचित नसलेल्या नदीवर औद्योगिक वापरासाठी परवानगी देण्यात आलेल्या पाण्यासाठी देखील स्वामित्व शुल्काचे दर परिशिष्ट क्र.१ व २ मध्ये दर्शविल्याप्रमाणे राहतील.

क) घरगुती पाणी वापर

१) घरगुती पाणी वापराचे दर परिशिष्ट क्र.३ प्रमाणे राहतील.

२) पाणी वापरणाऱ्या संस्थेने अधिसूचित नदीवर धरण स्वखर्चाने बांधले असल्यास अथवा नियमानुसार पाणीसाठ्याच्या प्रमाणात धरणाचा खर्च दिला असल्यास किंवा नदीवर पाणी उचलण्याच्या जागेच्या वरच्या बाजूस कोठेही धरण बांधले नसल्यास अशा नदीतून पाणी पुरवठा करताना आकारावयाच्या पाणीपट्टीचे स्वामित्व शुल्काचे दर परिशिष्ट क्र.३ मधील अ /- ३ अथवा ब नुसार राहतील.

३) अधिसूचित नसलेल्या पाण्याच्या पाण्यासाठी देखील पाणीपट्टीचे स्वामित्व शुल्काचे दर परिशिष्ट क्र.३ मध्ये दर्शविल्याप्रमाणे राहतील.

हा शासन निर्णय वित्त विभागाच्या अनौपचारिक संदर्भ क्र.३२२/०६/व्यय-१२, दिनांक १६ जून, २००६ नुसार प्राप्त झालेल्या सहमतीने निर्गमित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने,

सही/-

शासनाचे उप सचिव

टिप:- सदर शासन निर्णयातील परिशिष्ट-१,२,३, अनुक्रमे परिशिष्ट फ,ग व ह येथे आहेत.

(शासन निर्णय दिनांक ३१.७.२००६ चे परिशिष्ट) परिशिष्ट

तक्ता - फ

पाण्याचा कच्चा माल म्हणून पेय जलाकरिता वापर होणाऱ्या औद्योगिक वापरासाठी

पाटबंधारे विभागाकडून पुरवठा होणाऱ्या पाण्याचे दर (रु./ १०,००० लिटर)

अ.क्र.	वापराचा प्रकार	दि.१.७.२००३ व दि.१.७.२००४चे दर	१.९.२००६ पासून	१.४.२००७ पासून	१.४.२००८ पासून	१.४.२००९ पासून	१.४.२०१० पासून
१	२	३	४	५	६	७	८
अ)	औद्योगिक वापर						
१	नदीवर धरण बांधले असल्यास						
२	जलाशयातून	१४५.००	१७०.००	१९०.००	२२०.००	२५०.००	२९०.००
३	कालव्यातून (प्रवाही अगर उपसा सिंचन पध्दतीने) / धरणाखालील नदीतून (प्रवाही अगर उपसा सिंचन पध्दतीने) मापदंडाप्रमाणे साठवण तलाव नसल्यास	३६०.००	४१०.००	४८०.००	५५०.००	६३०.००	७२०.००
	वापरणाऱ्या संस्थेने धरण स्वखर्चाने बांधले असल्यास / पाणी वापराच्या प्रमाणानुसार धरणाच्या बांधकामाचा खर्च दिला नसल्यास	५०.००	६०.००	७०.००	८०.००	९०.००	१००.००
ब)	नदीवर पाणी उचलण्याच्या जागेच्या वरच्या बाजूस कोठेही धरण बांधले नसल्यास						
	नदीतून	५०.००	६०.००	७०.००	८०.००	९०.००	१००.००

टिप :- पाणी वापरकर्त्यांनी विहित मापदंडाप्रमाणे (शासन निर्णय क्र.संकीर्ण १००१/(१५४/०१)/सि.व्य.(धो), दि.२१ जानेवारी,२००३) साठवण तलाव बांधला असल्यास त्याला वरील दरामध्ये २० टक्के सवलत देण्यात येईल.

(शासन निर्णय दिनांक ३१.७.२००६ चे परिशिष्ट)

परिशिष्ट

तक्ता - ग

पाण्याच्या औद्योगिक वापरासाठी (पेयजल इ.उद्योग वगळून)

पाटबंधारे विभागाकडून पुरवठा होणाऱ्या पाण्याचे दर (रु./ १०,००० लिटर)

अ.क्र	वापराचा प्रकार	दि.१.७.२००३ व दि.१.७.२००४चे दर	१.९.२००६ पासून	१.४.२००७ पासून	१.४.२००८ पासून	१.४.२००९ पासून	१.४.२०१० पासून
१	२	३	४	५	६	७	८
अ)	औद्योगिक वापर						
१	नदीवर धरण बांधले असल्यास	२९.००	३३.००	३८.००	४४.००	५१.००	५८.००
२	जलाशयातून						
	कालव्यातून (प्रवाही अगर उपसा सिंचन पध्दतीने) / धरणाखालील						
	नदीतून (प्रवाही अगर उपसा सिंचन पध्दतीने)						
	ब) मापदंडाप्रमाणे साठवण तलाव नसल्यास	७१.५०	८२.००	९५.००	१०९.००	१२५.००	१४४.००
३	वापरणाऱ्या संस्थेने धरण स्वखर्चाने बांधले असल्यास / पाणी वापराच्या						
	प्रमाणानुसार धरणाच्या बांधकामाचा खर्च दिला असल्यास	१०.००	१२.००	१३.००	१५.००	१७.००	२०.००
ब)	नदीवर पाणी उचलण्याच्या जागेच्या वरच्या बाजूस कोठेही धरण बांधले						
	नसल्यास						
	नदीतून	१०.००	१२.००	१३.००	१५.००	१७.००	२०.००

टिप :- पाणी वापरकर्त्यांनी विहित मापदंडाप्रमाणे (शासन निर्णय क्र.संकीर्ण १००१/(१५४/०१)/सि.व्य.(धो), दि.२१ जानेवारी,२००३) साठवण तलाव बांधला असल्यास

त्याला वरील दरामध्ये २० टक्के सवलत देण्यात येईल.

(शासन निर्णय दिनांक ३१.७.२००६ चे परिशिष्ट) परिशिष्ट

तक्ता - ह

घरगुती वापरासाठी पाटबंधारे विभागाकडून पुरवठा होणाऱ्या पाण्याचे दर (रु./१०,००० लिटर)

अ.क्र.	वापराचा प्रकार	दि.१.७.२००३ व दि.१.७.२००४चे दर	१.९.२००६ पासून	१.४.२००७ पासून	१.४.२००८ पासून	१.४.२००९ पासून	१.४.२०१० पासून
१	२	३	४	५	६	७	८
अ)	नदीवर धरण बांधले असल्यास						
१	जलाशयातून	१.३०	१.५०	१.७०	२.००	२.३०	२.६०
२	कालव्यातून (प्रवाही अगर उपसा सिंचन पध्दतीने) / धरणाखालील नदीतून (प्रवाही अगर उपसा सिंचन पध्दतीने) ब) मापदंडाप्रमाणे साठवण तलाव नसल्यास						
३	वापरणाऱ्या संस्थेने धरण स्वखर्चाने बांधले असल्यास / पाणी वापराच्या प्रमाणानुसार धरणाच्या बांधकामाचा खर्च दिला असल्यास						
ब)	नदीवर पाणी उचलण्याच्या जागेच्या वरच्या बाजूस कोठेही धरण बांधले नसल्यास	१.१५	१.३०	१.५०	१.७०	२.००	२.३०
	नदीतून	१.१५	१.३०	१.५०	१.७०	२.००	२.३०

टिप :- पाणी वापरकर्त्यांनी विहित मापदंडाप्रमाणे (शासन निर्णय क्र.संकीर्ण १००१/(१५४/०१)/सि.व्य.(धो), दि.२१ जानेवारी,२००३) साठवण तलाव बांधला असल्यास त्याला वरील दरामध्ये २० टक्के सबलत देण्यात येईल.

परिशिष्ट - III**बिगर सिंचन पाणीपट्टी दर****महाराष्ट्र शासन****जलसंपदा विभाग**

शासन निर्णय क्र. पापद २००७/(४४२/०७) सिंच्य (धो)

मंत्रालय, मुंबई - ३२

दिनांक :- २५ मार्च, २००८

पहावे- शासन परिपत्रक क्र. पापद २००३/(३९६/०३) सिंच्य.(धो), दि.३१/७/०६

प्रस्तावना :-

उपरोक्त शासन निर्णयान्वये महाराष्ट्रातील बिगर सिंचनाचे, पिण्याच्या पाण्याचे व औद्योगिक पाणी वापराच्या पाणीपट्टीचे दर सुधारीत करण्यात आले होते व सदर सुधारीत दर प्रतिवर्षी अंदाजे १५ टक्के वाढ करून सन २००६-०७ ते २०१०-११ या कालावधीकरीता परिशिष्ट क्र.१ ते ३ मध्ये नमूद केले होते. तथापि, महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियम २००५ दि. ८.३.२००५ रोजी अस्तित्वात आल्यामुळे तसेच दरवाढीबाबत कृषी विषयक, औद्योगिक, पिण्याच्या व इतर प्रयोजनासाठी वापरावयाच्या पाण्याचे दर निश्चित करण्याचे काम हे महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण यांचे कक्षात आहे. त्यामुळे संदर्भीय शासन निर्णयामध्ये नमूद केल्याप्रमाणे बिगर सिंचनाचे दर हे दि.१.४.२००७ पासून बदलू नयेत तसेच त्यामध्ये कोणताही बदल करू नये असे महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण, मुंबई यांनी कळविले आहे. वर नमूद केलेल्या पार्श्वभूमीवर शासन बिगरसिंचनाच्या दरवाढीबाबत खालीलप्रमाणे निर्णय घेत आहे.

शासन निर्णय :-

दिनांक १.४.२००७ पासून बिगर सिंचनाचे जे दर आहेत तेच दर (सन २००८-०९ या वर्षात) कोणतीही दरवाढ न करता पुढील आदेशापर्यंत लागू राहतील.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने

(चं.रा.तेजाळे)**शासनाचे उप सचिव**

प्रत,

राज्यपालांचे सचिव,

अध्यक्ष, विधानसभा, विधानमंडळ सचिवालय यांचे सचिव

सभापती, विधान परिषद, विधानमंडळ सचिवालय यांचे सचिव

मुख्यमंत्र्यांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२

उपमुख्यमंत्र्यांचे सचिव,मंत्रालय,मुंबई ४०० ०३२
 मुख्य सचिव,मंत्रालय,मुंबई ४०० ०३२
 सामान्य प्रशासन विभाग, मंत्रालय,मुंबई ४०० ०३२
 वित्त विभाग,मंत्रालय,मुंबई ४०० ०३२
 नियोजन विभाग ,मंत्रालय,मुंबई ४०० ०३२
 महसूल व वन विभाग ,मंत्रालय,मुंबई ४०० ०३२
 नगर विकास विभाग ,मंत्रालय,मुंबई ४०० ०३२
 ग्राम विकास विभाग ,मंत्रालय,मुंबई ४०० ०३२
 उद्योग,ऊर्जा व कामगार विभाग ,मंत्रालय,मुंबई ४०० ०३२
 कृषि व पशू संवर्धन,दुग्ध विकास व्यवसाय व मत्स्यव्यवसाय (कृषि) विभाग ,मंत्रालय
 सहकार व वस्त्रोद्योग विभाग (सहकार),मंत्रालय,मुंबई ४०० ०३२
 सार्वजनिक बांधकाम विभाग ,मंत्रालय,मुंबई ४०० ०३२
 मंत्रालयातील इतर विभाग,
 महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता),महाराष्ट्र राज्य - १,मुंबई
 महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता),महाराष्ट्र राज्य - २, नागपूर
 महालेखापाल (लेखा परिक्षा),महाराष्ट्र राज्य - १, मुंबई
 महालेखापाल (लेखा परिक्षा),महाराष्ट्र राज्य - २, नागपूर
 विभागीय आयुक्त,मुंबई,नाशिक,पुणे,औरंगाबाद,नागपूर व अमरावती
 सर्व कार्यकारी संचालक,पाटबंधारे विकास महामंडळे,
 सर्व मुख्य अभियंता, जलसंपदा विभाग/पाटबंधारे विकास महामंडळे,
 सर्व जिल्हाधिकारी /कृषि संचालक,महाराष्ट्र राज्य, पुणे
 सर्व जिल्हा परिषदाचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी
 जलसंपदा विभागातील सर्व अधिक्षक अभियंते./सर्व अधिक्षक अभियंता व प्रशासक,
 लाक्षेविप्रा,
 वरील अधिक्षक अभियंता व प्रशासक,लाक्षेवि यांचे अधिपत्याखालील सर्व कार्यकारी
 अभियंते यांना पाठवावे,
 महासंचालक,माहिती व प्रसिध्दी संचालनालय,मुंबई
 सर्व मंत्र्यांचे खाजगी सचिव/ सर्व राज्यमंत्र्यांचे खाजगी सचिव
 विरोधी पक्ष नेते विधानसभा यांचे खाजगी सचिव
 विरोधी पक्ष नेते विधानपरिषद यांचे खाजगी सचिव
 मंत्रालयातील सर्व अधिकारी/कार्यासने,जलसंपदा विभाग,मंत्रालय,मुंबई
 संगणक कक्ष,जलसंपदा विभाग,सदर शासन निर्णय वेबसाईटवर प्रसिध्द करणेसाठी.
 सिंव्य (धोरण) कार्यासन जलसंपदा विभाग,संग्रहार्थ.

परिशिष्ट - IV

केंद्र सरकारच्या अन्न सुरक्षा अभियाना
अंतर्गत जलसंपदा विभागाकडून
करावयाच्या कार्यवाहीबाबत.

महाराष्ट्र शासन

जलसंपदा विभाग

शासन निर्णय क्र.संकीर्ण २००७/(५६१/२००७)सिं.व्य.(धो)

मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२

दिनांक :- ११ जानेवारी, २००८

प्रस्तावना :-

भारत सरकारकडून संपूर्ण देशामध्ये ११ व्या पंचवार्षिक योजनेत राष्ट्रीय अन्न सुरक्षा अभियान राबविण्याचे धोरण निश्चित करण्यात आलेले आहे. राज्यात कृषी क्षेत्राचा विकास दर ४ टक्के पर्यंत गाठण्यासाठी व त्यायोगे शेतकऱ्यांचे आर्थिक उत्पन्न वाढवून त्यांचे राहणीमान उंचविण्यासाठी पीक वाढीवर जोर देण्यात येणार आहे. पीक उत्पादन वाढीचे जे अनेक घटक आहेत त्यात सिंचन हा महत्वाचा घटक आहे. या अभियानात

महाराष्ट्रातील गहू, भात व कडधान्य (हरभरा) या पिकांच्या उत्पादनासाठी पुढील जिल्हे निवडले आहेत.

अ.क्र.	पिकाचे नांव	निवडलेले जिल्हे	
		संख्या	नावे
१	गहू	८	नागपूर, अहमदनगर, सोलापूर, पुणे, हिंगोली, औरंगाबाद, धुळे, नाशिक
२	भात	६	भंडारा, चंद्रपूर, गडचिरोली, गोंदिया, नाशिक, पुणे
३	हरभरा	१८	अहमदनगर, अकोला, अमरावती, औरंगाबाद, बुलढाणा, चंद्रपूर, हिंगोली, जळगांव, जालना, लातूर, नागपूर, नांदेड, नाशिक, उस्मानाबाद, परभणी, वर्धा, वाशिम व यवतमाळ

शासन निर्णय :-

राज्यातील सिंचन प्रकल्पाच्या लाभक्षेत्रात गहू, भात व हरभरा या पिकांचे जास्तीत जास्त क्षेत्र व उत्पादकता वाढविण्यासाठी पुढीलप्रमाणे कार्यवाही करण्याचे आदेश देण्यात येत आहेत.

१) गहू, भात व हरभरा या पिकांसाठी प्राधान्याने शेतकऱ्यांना सिंचनासाठी पाणी उपलब्ध करून देण्याची हमी

द्यावी.

२) उपरोक्त क्र.१ मध्ये नमूद केलेली पिके शेतकऱ्यांनी घेतल्यास पाणीपट्टी आकारणी मध्ये ५०% प्रोत्साहनपर सवलत द्यावी.

- ३) सदर सवलत फक्त प्रस्तावना मध्ये नमूद जिल्हयामधील निर्देशित पिकांकरीताच लागू राहिल.
 ४) ज्या शेतकऱ्याकडे पाणीपट्टीची थकबाकी आहे. परंतु या हंगामात ते शेतकरी वरील पिके घेऊ इच्छितात

त्यांना थकबाकीचा विचार न करता पाणीपुरवठा करण्यात यावा.

- ५) ही प्रोत्साहनपर सवलत दि. १ जुलै, २००७ ते दि. ३० जून २०१० या तीन वर्षांच्या कालावधीसाठी राहिल.

त्यानंतर आढावा घेवून याबाबत पुढील आदेश निर्गमित करण्यात येतील.

(दि.मा. सोनवलकर)
शासनाचे उप सचिव

प्रत :-

राज्यपालांचे सचिव
 मुख्यमंत्र्यांचे सचिव
 मा.मंत्री, जलसंपदा (कृषोविम वगळून) यांचे खाजगी सचिव
 मा.मंत्री, जलसंपदा (कृषोविम) यांचे खाजगी सचिव
 मा.मंत्री, कृषी व पदुम, मंत्रालय, मुंबई
 मा.राज्यमंत्री, जलसंपदा यांचे खाजगी सचिव
 वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई
 सर्व मंत्रालयीन विभाग, मंत्रालय, मुंबई आवश्यक त्या सूचना आपल्या अधिपत्याखालील सर्व क्षेत्रीय कार्यालयांना द्याव्यात.
 पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग, मंत्रालय, मुंबई
 नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
 महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
 नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई
 ग्राम विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई
 उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग, मंत्रालय, मुंबई
 कृषि व पशु संवर्धन, दुग्ध विकास व्यवसाय व मत्स्यव्यवसाय (कृषि) विभाग, मंत्रालय, मुंबई
 सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभाग, मंत्रालय, मुंबई
 सार्वजनिक बांधकाम विभाग, मंत्रालय, मुंबई
 महालेखापाल, (लेखा व अनुज्ञेयता)-१/२, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई/नागपूर
 महालेखापाल, (लेखा व परिक्षा)-१/२, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई/नागपूर
 विभागीय आयुक्त, मुंबई/नाशिक/पुणे/औरंगाबाद/नागपूर/अमरावती
 सर्व कार्यकारी संचालक, पाटबंधारे विकास महामंडळे
 सर्व मुख्य अभियंता, जलसंपदा विभाग
 सर्व जिल्हाधिकारी/कृषि संचालक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
 सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी
 जलसंपदा विभागातील सर्व अधिक्षक अभियंता/अधिक्षक अभियंता व प्रशासक, लाभक्षेत्र विकास वरील अधिक्षक अभियंता व प्रशासक, लाभक्षेत्र विकास यांचे अधिपत्याखालील सर्व कार्यकारी अभियंता यांना पाठवावे
 महासंचालक, माहिती व प्रसिध्दी संचालनालय, मुंबई
 जलसंपदा विभागातील सर्व अधिकारी/कार्यासने, जलसंपदा विभाग, मंत्रालय, मुंबई
 संगणक कक्ष, जलसंपदा विभाग सदर शासन निर्णय वेबसाईटवर प्रसिध्द करणेसाठी
 आ (रवका) कार्यासन, जलसंपदा विभाग, मंत्रालय, मुंबई यांना आवश्यक त्या पुढील कार्यवाहीसाठी.
 सि.व्य.(धोरण) कार्यासन, संग्रहार्थ.

परिशिष्ट - IV (A)

ठाणे जिल्हयातील भात पिकाचे उत्पादन घेणाऱ्या शेतकऱ्यांना पाणीपट्टीची प्रोत्साहनात्मक सवलत देण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन

जलसंपदा विभाग

शासन निर्णय क्रमांक संकीर्ण २००८/(१७३/०८)/सि.व्य.(धोरण)

मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२

दिनांक :- ३१/५/२००८

संदर्भ :- शासन निर्णय क्र. संकीर्ण २००७/(५६१/२००७)/सि.व्य.(धो) , दिनांक ११-१-२००८

शासन निर्णय :-

संदर्भातील शासन निर्णय ठाणे जिल्हयातील भात पिकासाठी लागू राहिल.
महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने

(दि.मा.सोनवलकर)**शासनाचे उप सचिव**

प्रति,

मा.राज्यपालांचे सचिव.
मा.मुख्यमंत्र्यांचे सचिव
मा.उपमुख्यमंत्र्यांचे सचिव
मा.मंत्री,जलसंपदा (कृखोविम वगळून) यांचे खाजगी सचिव
मा.मंत्री,जलसंपदा (कृखोविम) यांचे खाजगी सचिव
मा.मंत्री,कृषि यांचे खाजगी सचिव
सर्व मा.मंत्री,यांचे खाजगी सचिव/मा.राज्यमंत्री,यांचे खाजगी सचिव
मा.राज्यमंत्री,जलसंपदा यांचे खाजगी सचिव
मा.राज्यमंत्री,कृषि यांचे खाजगी सचिव
महालेखापाल,(लेखा व अनुज्ञेयता)-१/२,महाराष्ट्र राज्य,मुंबई/नागपूर
महालेखापाल,(लेखा व परिक्षा)-१/२,महाराष्ट्र राज्य,मुंबई/नागपूर
कृषि व पशु संवर्धन,दुग्ध व्यवसाय विकास व मत्स्यव्यवसाय विभाग,मंत्रालय,मुंबई
सर्व मंत्रालयीन विभाग,मंत्रालय,मुंबई
सर्व विभागीय आयुक्त
सर्व कार्यकारी संचालक,जलसंपदा विभाग/मुख्य अभियंता,जलसंपदा विभाग
सर्व अधिक्षक अभियंता,जलसंपदा विभाग
सर्व जिल्हाधिकारी/सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी
महासंचालक,माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय,मुंबई
जलसंपदा विभागातील सर्व अधिकारी/कार्यासने,जलसंपदा विभाग,मंत्रालय,मुंबई
संगणक कक्ष,जलसंपदा विभाग सदर शासन निर्णय वेबसाईटवर प्रसिध्द करण्यासाठी
सि.व्य.(धोरण) कार्यासन,संग्रहार्थ.

परीशिष्ट -V

“पाणी वापर संस्थांना देण्यात येणाऱ्या देखभाल
दुरुस्तीचे अनुदानाबाबत”

महाराष्ट्र शासन**जलसंपदा विभाग**

शासन निर्णय क्र. पावासं १००७/(३२३/२००७)/सि.व्य. (धो.)

मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२.

दिनांक : २२ जून, २००७

पहा : पाटबंधारे विभागाचा शा.नि. क्र. पावासं-१००१/(४४२/२००१)/सि.व्य.(धो), दि.
२३.७.२००१

प्रस्तावना :

पाटबंधारे प्रकल्पांवर शेतकऱ्यांच्या पाणी वापर संस्था स्थापन करून सिंचन व्यवस्थापनासाठी सिंचनक्षेत्र सहकारी पाणी वापर संस्थांकडे हस्तांतरित करण्याबाबतचा शासनाने दि. ५/७/२००१ रोजी निर्णय घेतला होता. या निर्णयास अनुलक्षून दि.२३/७/२००१ च्या शासन निर्णयानुसार सिंचन व्यवस्थापनात लाभधारकांचा सहभाग अनिवार्य करण्यात आला होता. तसेच राज्याने “महाराष्ट्र सिंचन पध्दतीचे शेतकऱ्यांकडून व्यवस्थापन अधिनियम २००५ नुसार सिंचन व्यवस्थापनाचे काम, पाणी वापर संस्थेकडे सोपविण्याचे निश्चित केले आहे. दि. २३.७.२००१ च्या शासन निर्णयानुसार व्यवस्थापकीय व परीक्षण दुरुस्तीकरिता द्यावयाच्या अनुदानाऐवजी पाणी वापर संस्थेकडून मिळणारे पाणीपट्टी रकमेतील काही हिस्सा दरवर्षी पाणी वापर संस्थेला परिरक्षण व दुरुस्तीसाठी देण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती. दि. २३.७.२००१ चा शासन निर्णय अधिक्रमित करून शासनाने आता खालीलप्रमाणे निर्णय घेतला आहे.

शासन निर्णय :

दि. २३.७.२००१ च्या शासन निर्णयातील अ.क्र. १ व २ अनुसार सिंचन प्रणाली तयार असलेल्या वितरितेवर वैयक्तिक बागायतदारास पाणी पुरवठा न करता, फक्त पाणी वापर संस्थेमार्फतच पाणी पुरवठा करण्याचे निर्देश आहेत आणि याची अंमलबजावणी ३ वर्षात पूर्ण करणे अभिप्रेत होते. आता या शासन निर्णयाद्वारे सदर अंमलबजावणीची मुदत दिनांक ३१.१२.२००९ पर्यंत वाढविण्यात येत आहे.

२. दिनांक २३/७/२००१ च्या शासन निर्णयातील परिच्छेद ५ अन्वये राज्यातील पाटबंधारे प्रकल्पांवरील पाणी वापर संस्थांना **व्यवस्थापकीय** अनुदानाची तरतूद आहे. आता या शासन निर्णयाच्या दिनांकापासून व्यवस्थापकीय अनुदान देणे बंद करण्यात येत आहे. पाणी वापर संस्था व कार्यकारी अभियंता यांचे संयुक्त खाते बंद करून संयुक्त खात्यात जमा असणारी व्यवस्थापकीय अनुदानाची रक्कम पाणी वापर संस्थेच्या खात्यात जमा करावी.

३. दि. २३.७.२००१ च्या शासन निर्णयानुसार पाणी वापर संस्थेच्या क्षेत्रातील उप वितरिकांच्या देखभाल दुरुस्तीची जबाबदारी पाणी वापर संस्थेकडून पार पाडली जाण्यासाठी पाणी वापर संस्थेला देण्यात येणारे अनुदान या शासन निर्णयाच्या दिनांकापासून बंद करण्यात येत आहे.

४. पाणी वापर संस्थाना द्यावयाचे अनुदान

संस्थेच्या कार्यक्षेत्रातील पाणीपट्टी (उपकरासह) वसूल करून शासनाकडे जमा करण्याची जबाबदारीही पाणी वापर संस्थेची आहे. तसेच कालवे, वितरिका, लघुवितरिका इ. वितरण प्रणालीही वेगवेगळ्या स्तरावरील पाणी वापर संस्थेकडे, देखभाल, दुरुस्ती व परिचालनाची जबाबदारी सुध्दा संस्थेची आहे.

यासाठी संस्थेने वसूल करून शासनाकडे जमा केलेल्या पाणीपट्टीच्या रकमेच्या उपकराची रक्कम वगळून खालील तक्त्यात नमूद केलेल्या टक्केवारीइतकी रक्कम, त्या त्या पाणी वापर संस्थेला अनुदान म्हणून देण्यात येईल.

प्रकल्प	पाणी वापर संस्थेचा वाटा				
	मूलभूत संस्था	उच्चस्तरीय संस्था			
	लघु वितरिकास्तरीय पा.वा.संस्था	वितरिकास्तरीय पा.वा.संस्था	कालवास्तरीय पा.वा.संस्था	प्रकल्पस्तरीय पा.वा.संस्था	एकूण
लघु प्रकल्प	७५%	निरंक	निरंक	निरंक	@७५%
मध्यम प्रकल्प	५०%	१५%	१०%	*३%	७८%
मोठे प्रकल्प	५०%	२०%	२०%	*३%	९३%

वर नमूद केलेले अनुदानाची रक्कम हे त्या त्या संस्थांनी पाणीपट्टीची रक्कम शासनाकडे जमा केल्यानंतर देय होईल.

* मोठ्या व मध्यम प्रकल्पावरील प्रकल्पस्तरावरील पाणी वापर संस्थांचे कार्य पाहून त्यांना देय असलेले अनुदान शासनाच्या पूर्व परवानगीने ५ टक्क्यांपर्यंत वाढविण्यात येईल.

@ लघु प्रकल्पावरील कालवास्तरीय / वितरिकास्तरीय संस्था कार्यरत असल्यास लघु वितरिका संस्थांना ५० टक्के व उच्च स्तरीय संस्थांना २५ टक्के अनुदान देण्यात येईल.

अ) “महाराष्ट्र सिंचन पध्दतीचे शेतकऱ्यांकडून व्यवस्थापन अधिनियम २००५” मधील कलम ५२ नुसार पाणी वितरणाचे व सदस्यांना पाणीपट्टी आकारण्याचे व त्यांचेकडून पाणीपट्टी वसुलीचे अधिकार पाणी वापर संस्थांना देण्यात आलेले आहेत. तसेच त्या त्या पाणी वापर संस्थेच्या क्षेत्रातील वितरणव्यवस्थेच्या देखभाल दुरुस्तीचे कामही सोपविण्यात आलेले आहे. यासाठी उपरोक्त वर्गवारीनुसार देय होणारे अनुदान दोन

टप्प्यात देण्यात यावे. देय अनुदानाच्या ५०% रक्कम त्वरित देण्यात यावी व उर्वरित

रक्कम संबंधित कार्यकारी अभियंतानी वितरण व्यवस्था सुस्थितीत असल्याचे प्रमाणित केल्यानंतर त्या त्या पाणी वापर संस्थेला देण्यात यावी.

- (ब) पाणीपट्टीवरील वसूल करण्यात आलेला स्थानिक उपकर शासनामार्फत स्थानिक स्वराज्य संस्थेला देण्यात येत असल्याने संबंधित पाणी वापर संस्थेने संबंधित कालवा अधिकाऱ्याकडे जमा करावा.
- (क) उच्चस्तरीय पाणी वापर संस्था स्थापन झालेली नसल्यास त्या क्षेत्रातील वितरणव्यवस्थेची दुरुस्ती शासनास करावी लागणार असल्याने उच्चस्तरीय पाणी वापर संस्थांचा अनुज्ञेय रकमेचा हिस्सा शासनाकडे राहिल.
- (ड) वर नमूद केलेल्या ४ (अ) नुसार द्यावयाचे अनुदान खालील नमूद केलेल्या लेखाशीर्षाखाली उपलब्ध अनुदानातून द्यावे.

i) मोठ्या प्रकल्पासाठी प्रकल्पनिहाय अनुदान :- २७०१, मोठे व मध्यम पाटबंधारे (८०)(८००)(०९) मोठ्या प्रकल्पांतर्गत पाणी वापर संस्थांना देखभाल व दुरुस्ती अनुदान

ii) मध्यम प्रकल्पासाठी नियंत्रक अधिकारी निहाय अनुदान :- २७०१. मोठे व मध्यम पाटबंधारे (८०)(८००)(१०) मध्यम प्रकल्पांतर्गत पाणी वापर संस्थांना देखभाल व दुरुस्तीसाठी अनुदान.

iii) लपा प्रकल्पासाठी नियंत्रण अधिकारी निहाय अनुदान :- २७०२, लपा प्रकल्पांतर्गत पाणी वापर संस्थांना देखभाल व दुरुस्तीसाठीचे अनुदान.

यासाठी नियंत्रक अधिकाऱ्यांनी नियमित अथवा पुरवणी मागणीद्वारे अनुदान अर्थसंकल्पित करून घ्यावे.

५. हा शासन निर्णय वितरण प्रणाली असलेल्या प्रकल्पावर सहकार कायद्यान्वये स्थापन करण्यात आलेल्या सहकारी पाणी वापर संस्थांनासुध्दा लागू राहिल.

हा शासन निर्णय अनुक्रमे नियोजन विभागाचा अनौपचारिक संदर्भ क्र. ६२६/१४६१, दि. २२.८.०६ व वित्त विभागाचा अनौपचारिक संदर्भ क्र. ५८३/०६/व्यय १२, दि. ३०.९.२००६ अन्वये प्राप्त झालेल्या सहमतीने निर्गमित करण्यात येत आहे.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या WWW.maharashtra.gov.in या वेबसाईटवर उपलब्ध करण्यात येत असून त्याचा सांकेतांक २००७०६२२१७२००१००१ हा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने,

(दि.मा.सोनवलकर)
शासनाचे उप सचिव

परीशिष्ट -VI

लघुवितरीका स्तरीय पाणी वापर संस्थेच्या कार्यक्षेत्रातील हस्तांतरण पूर्व/ नविन दुरुस्ती बांधकामाचे कामासाठी कंत्राट व्यवस्थापन समिती (कॉन्ट्रक्ट मॅनेजमेट कमिटी) स्थापन करण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन

जलसंपदा विभाग

शासन निर्णय क्रमांक महाराष्ट्र जलक्षेत्र सुधार प्रकल्प-१००६/(६८८/०६)/लाक्षेवि(कामे)

दिनांक १४ जून, २००७

प्रस्तावना :

सिंचन व्यवस्थापनामध्ये शेतकऱ्यांचा सहभाग वाढावा म्हणून पूर्ण झालेल्या सर्व प्रकल्पाबाबत टप्प्याटप्प्याने पाणी वापर संस्था/ सहकारी संस्था स्थापन करण्याचे धोरण शासनाने सन २००१ मध्ये घोषित केले आहे. तसेच पूर्ण झालेल्या प्रकल्पाचे कार्यक्षेत्र पाणी वापर संस्थेकडे हस्तांतर करण्यापूर्वी / झाल्यानंतर त्या दुरुस्त करून देण्याचेही शासनाचे धोरण आहे. तसेच शासनाने महाराष्ट्र सिंचन पध्दतीचे शेतकऱ्यांकडून व्यवस्थापन कायदा २००५ (मसिंपशेव्य) हा कायदा सुध्दा महाराष्ट्रातील कांही निवडक प्रकल्पांना लागू करण्यात आलेला असून त्यानुसार या प्रकल्पांच्या कांही क्षेत्रामध्ये पाणी वापर संस्था गठीत करण्यात आल्या आहेत. या निवडक प्रकल्पांची दुरुस्ती जागतिक बँकेच्या सहाय्याने राबविण्यात येणा-या महाराष्ट्र जलक्षेत्रसुधार प्रकल्पाच्या अंतर्गत करण्यात येते. तसेच ज्या प्रकल्पात मसिंपशेव्य कायदा लागू नाही तेथे सहकारी पाणी वापर संस्था स्थापन करून कार्यक्षेत्र शासनाकडून हस्तांतर करण्यात येत आहे. तसेच बांधकामाधीन मोठे प्रकल्प, मध्यम प्रकल्प व लघु प्रकल्प जेथे नजिकच्या कालावधीत सिंचन क्षमता निर्मिती अपेक्षित आहे तेथे ही अशा कार्यक्षेत्रात मसिंपशेव्य कायदा २००५ अंतर्गतच्या तरतूदीनुसार पाणी वापर संस्था स्थापन करून वितरण व्यवस्थेचे व्यवस्थापन त्यांच्याकडे हस्तांतर करावे अशा सूचना देखिल शासनाने दिलेल्या आहेत.

त्यामुळे लघुवितरीकास्तरीय संस्थेच्या कार्यक्षेत्रामधील हस्तांतरपूर्व दुरुस्ती किंवा नव्याने बांधकाम करावयाचे असल्यास त्यात सर्व घटकांचा सहभाग वाढविण्यासाठी तसेच कामामध्ये पारदर्शकता व गुणवत्ता वाढविण्यासाठी व हस्तांतरण प्रक्रिया सुलभ होण्यासाठी सदर कामामध्ये

कंत्राट व्यवस्थापन समिती स्थापन करण्याचा निर्णय काहीकाळ शासनाच्या विचाराधीन होता. याबाबत आता शासनाने खालील प्रमाणे निर्णय घेतला आहे.

शासन निर्णय :-

१) मोठे प्रकल्प, मध्यम प्रकल्प व लघु प्रकल्पाबाबत लघु वितरिकास्तरावरील पाणीवापर संस्थेच्या कार्यक्षेत्रातील खालील नमूद कामांसाठी कंत्राट व्यवस्थापन समितीची

(सीएमसी) स्थापना करणे

महाराष्ट्र सिंचन पध्दतीचे शेतक-यांकडून व्यवस्थापन कायदा २००५ अंतर्गत स्थापन

झालेल्या वितरिका / लघुवितरीकेवरील पाणी वापर संस्थेच्या कार्यक्षेत्रातील करावयाच्या कामांसाठी हा शासन निर्णय लागू राहिल.

२) कंत्राट व्यवस्थापन समितीची रचना

वर नमूद केलेल्या प्रत्येक लघु वितरीकास्तरीय पाणीवापर संस्थेसाठी खालील प्रमाणे कंत्राट व्यवस्थापन समिती संबंधित अधीक्षक अभियंता हे स्वतंत्रपणे कार्यालयातील आदेश काढून गठीत करतील.

१) संबंधित कार्यकारी अभियंता	पदसिध्द अध्यक्ष
२) संबंधित लघुवितरीकाच्या पाणी वापर संस्थाचे अध्यक्ष	पदसिध्द सदस्य
३) पाणी वापर संस्था व्यवस्थापन समितीने ठराव करून नियुक्तीसाठी शिफारस केलेले पाणी वापर संस्थेचे सदस्य	पदसिध्द सदस्य
४) संबंधित विभागीय कार्यालयातील लेखापाल	पदसिध्द सदस्य सचिव

नियुक्तीचे आदेश सोबत जोडलेल्या प्रपत्र "अ"नुसार निर्गमित करण्यात येतील.

३) कंत्राट व्यवस्थापन समितीचा कालावधी

अ) लघुवितरीकास्तरीय सध्याच्या कार्यक्षेत्रातील संपूर्ण कामे / दुरुस्त्या पूर्ण होऊन सदर वितरण प्रणाली पाणीवापर संस्थेकडे ती हस्तांतरीत होईपर्यन्त सदर समिती अस्तित्वात राहिल.

ब) एकदा गठीत केलेल्या समितीचा कालावधी सर्वसाधारणपणे २ वर्षे राहिल. २ वर्षानंतर आवश्यकता असल्यास सदर समिती नव्याने गठीत करण्यात येईल.

क) कंत्राट व्यवस्थापन समितीच्या अशासकीय सदस्याचे सदस्यत्व राजीनामा, मृत्यु किंवा इतर कोणत्याही कारणामुळे रिक्त झाल्यास उर्वरित कालावधीसाठी

नवीन सदस्याची नियुक्ती अधीक्षक अभियंता पाणी वापर संस्थेच्या सहमतीने करतील.

ड) बरखास्ती / विसर्जन किंवा अन्य कांही कारणामुळे पाणी वापर संस्था काही कालावधीसाठी अस्तित्वात नसल्यास अशा कालावधीत कंत्राट व्यवस्थापन समिती अस्तित्वात असणार नाही. परंतु पाणी वापर संस्था पुन्हा अस्तित्वात आल्यानंतर कंत्राट व्यवस्थापन समिती नव्याने तात्काळ गठित करण्यात येईल व अशा गठित केलेल्या दिनांकापासून ती दोन वर्षापर्यन्त कार्यरत राहिल.

इ) संबंधित संस्थेच्या कार्यक्षेत्रातील हस्तांतरपूर्व दुरुस्ती पूर्ण होऊन हस्तांतरणानंतर समिती आपोआप विसर्जित होईल व नव्याने ती गठित करण्याची गरज असणार नाही.

४) कंत्राट व्यवस्थापन समितीचे कार्यक्षेत्र व कार्यपध्दती

या समितीची कार्यकक्षा ही त्या त्या लघु वितरिकास्तरीय पाणी वापर संस्थेच्या कार्यक्षेत्रातील कामाच्या दुरुस्तीशी / किंवा नवीन बांधकामाशी मर्यादित आहे. कंत्राट व्यवस्थापन समितीच्या बैठकीत निर्णय घेताना किमान ३ सदस्यांची उपस्थिती अनिवार्य राहिल. काही अपरिहार्य कारणास्तव अशासकीय सदस्यास बैठकीस उपस्थित राहण्यास शक्य होत नसल्यास सदर सदस्य पाणीवापर संस्थेच्या कोणत्याही इतर सदस्यास प्रतिनिधी म्हणून लेखी प्राधिकृत करून बैठकीस पाठवू शकतील व अध्यक्षांच्या मान्यतेने सदर प्राधिकृत सदस्यास बैठकीत भाग घेता येईल.

समितीची बैठक बोलाविल्यानंतर वर नमूद केल्याप्रमाणे कोणताही अशासकीय सदस्य अथवा प्रतिनिधी उपस्थित नसल्यास त्या दिवशीची सदर बैठक रद्द करून दुस-या दिवशी त्याच ठिकाणी त्याच वेळी सदर बैठक घेण्यात येईल व अशा पुन्हाच्या बैठकीच्या वेळी सदस्याच्या उपस्थितीविषयी कोणतेही बंधन राहणार नाही.

६) कंत्राट व्यवस्थापन समिती (सी.एम.सी.) मध्ये खालील बाबींवर चर्चा करून

निर्णय घेण्यात येईल.

अ) सी.एम.सी. च्या कार्यक्षेत्रातील कामाच्या निविदांच्या सूचना काढण्यापूर्वी सी.एम.सी. ची बैठक घेऊन त्यात निविदा सूचनांच्या अनुषंगाने करण्यात येणा-या कामाविषयीची चर्चा करण्यात येईल.

ब) संबंधित कार्यक्षेत्रातील कामावर प्राप्त झालेल्या निविदा व त्यांचा मूल्यमापन अहवाल संबंधित विभागामार्फत सी.एम.सी. पुढे ठेवण्यात येईल. त्यावर सी.एम.सी. मध्ये चर्चा होऊन निविदा स्वीकृतीबाबत सी.एम.सी. शिफारस करील व त्यांनंतर निविदा स्वीकृतीच्या विहित प्रशासकीय नियमाप्रमाणे संबंधित कार्यकारी अभियंता सक्षम प्राधिका-याच्या मान्यतेने निविदा स्वीकृतीची कार्यवाही करतील.

क) कार्यक्षेत्रातील दुरुस्ती / बांधकामाच्या कामावर सदर समिती सर्वसाधारण देखरेख कामात मदत करील. काम समाधानकारक व योग्य गुणवत्तेचे होत आहे याकडे लक्ष देईल. काम चालू असताना समितीने केलेल्या शिफारशी / सूचना संबंधित कार्यकारी अभियंत्याकडे योग्य त्या कार्यवाहीकरीता पाठविण्यात येतील.

ड) निविदे अंतर्गत कंत्राटदाराच्या कामाची देयके समितीपुढे ठेवण्यात येतील व समितीच्या सर्वसाधारण मंजूरीनंतर ती अदा करण्यात येतील.

इ) सी.एम.सी. च्या बैठका ह्या निविदा प्रसिध्द करण्यापूर्वीच्या चर्चेसाठी, निविदा स्वीकृतीच्या चर्चेसाठी व प्रत्येक देयक अदा करण्यापूर्वी करण्यात येणा-या चर्चेसाठी बोलाविणे बंधनकारक राहिल.या व्यतिरिक्त समितीच्या कोणत्याही सदस्याने लेखी सूचना देऊन बैठकीची मागणी केली असल्यास अशी बैठक बोलाविण्यात येईल. बैठकीचे निमंत्रण सोबत जोडलेल्या प्रपत्र "ब" प्रमाणे निर्गमित करण्यात येईल.

फ) बैठकीपूर्वी किमान ८ दिवस अगोदर विषयसूची निर्गमित करण्यात यावी व बैठकीनंतर ८ दिवसांच्या आत बैठकीचे इतिवृत्त निर्गमित करणे ही सदस्य सचिवांची जबाबदारी राहिल. बैठकीचे इतिवृत्त सोबतच्या प्रपत्र "क" प्रमाणे ठेवण्यात यावे. तसेच विभागीय कार्यालयात इतिवृत्ताची नोंद ठेवण्यास नोंदवही प्रपत्र "ड" प्रमाणे ठेवण्यात यावी.

६) समितीच्या निर्णयाबाबत अंतिम अधिकार

निविदा सूचना काढणे, निविदा स्वीकृत करणे, कंत्राटदाराची देयके अदा करणे, इत्यादि बाबत समितीची शिफारस विचारात घेतली जाईल. परंतु या विषयीचा अंतिम निर्णय हा कार्यकारी अभियंता यांचा राहिल. कार्यकारी अभियंता यांनी महाराष्ट्र सार्वजनिक बांधकाम नियमावली, सार्वजनिक बांधकामाबाबत शासनाने निर्गमित केलेले वेळोवेळीचे शासन निर्णय / आदेश तसेच यथास्थिती जागतिक बँकेची प्रापणविषयक नियमावली इ. नुसार कार्यवाही करणे बंधनकारक राहिल. केवळ समितीने शिफारस केली म्हणून प्रचलित नियमांच्या विसंगत निर्णय कार्यकारी अभियंत्यास घेता येणार नाही.

७) अपिल करण्याची तरतूद

समितीमध्ये कोणत्याही विषयाबाबत मतभेद असल्यास चर्चेद्वारे दूर करण्याबाबत प्रयत्न केले जातील. तथापि मतभेदांचे निवारण न झाल्यास असे मतभेद निर्माण झाल्यापासून ७ दिवसांचे आत समितीमार्फत संबंधित अधीक्षक अभियंताकडे असे प्रकरण सादर कर्यांत येईल. अशा प्रकरणी अधीक्षक अभियंता अपिलिय अधिकारी या नात्याने योग्य ती पडताळणी करून प्रकरण प्राप्त झाल्यापासून सर्वसाधारणपणे १५ दिवसांचे आत त्यांचे निर्णय सी.एम.सी. ला कळवतील व हा निर्णय उभयपक्षी बंधनकारक राहिल.

सी.एम.सी. तील एखादा निर्णय मान्य नसल्यास सी.एम.सी. चे अ.क्र. २ व ३ येथील सदस्य संबंधित अधीक्षक अभियंत्याकडे सादर प्रकरणी ७ दिवसांचे आत दाद मागू शकतील. व त्यावर संबंधित अधीक्षक अभियंता हे साधारणपणे १५ दिवसांत योग्यती पडताळणी करून आपला निर्णय सी.एम.सी. ला तसेच संबंधित अर्जदारांना कळवतील व हा निर्णय संबंधित सर्वांवर बंधनकारक राहिल.

सी.एम.सी. बेटकीत अ. क्र. २ व ३ सदस्यांचे म्हणण्याविरुद्ध जर कांही निर्णय कार्यकारी अभियंत्यानी घेतला असल्यास सी.एम.सी. सदस्यांचे म्हणणे, ते अमान्य करण्याच्या कारणमिमांसेसह इतिवृत्तामध्ये नमूद करतील.

८) सिंचन व्यवस्थापनाचे हस्तांतरण

अ) हस्तांतरण पूर्व दुरुस्ती किंवा नविन प्रस्तावित बांधकाम पूर्ण झाल्यानंतर त्या त्या भागातील संकल्पित क्षमतेचा विसर्ग शेवटच्या विमोचकापर्यंत जातो किंवा नाही याची चाचणी घेऊन ती यशस्वी झाल्यानंतर पाणीवापर संस्थेच्या कार्यक्षेत्रातील कालवे इत्यादींचे हस्तांतरण पाणीवापर संस्थेकडे करण्यांत येईल. चाचणी यशस्वी होईपर्यंत आवश्यक ती दुरुस्ती, बदल

करण्याची जबाबदारी संबंधित कार्यकारी अभियंता यांची राहिल. अशा दुरुस्ती / बदला नंतर नव्याने चाचणी घेण्यात येईल.

ब) यशस्वी चाचणी होऊनदेखील हस्तांतरण करून घेण्यास पाणीवापर संस्था टाळाटाळ करत आहे असे दिसून आल्यास चाचणी यशस्वी झाल्याच्या दिनांकापासून सिंचन कार्यक्षेत्र सदर पाणीवापर संस्थेकडे हस्तांतरीत झाले आहे असे समजण्यांत येईल (Deemed Transfer of Irrigation System)

९) कार्यकारी अभियंता यांचे मार्फत या शासन निर्णयाच्या प्रत्येकी दोन प्रती प्रत्येक पाणीवापर संस्थेस देण्यांत याव्यात. तसेच कंत्राटव्यवस्थापन समितीच्या अशासकीय सदस्यांना, त्यांच्या नियुक्ती आदेशा सोबतच या शासन निर्णयाची प्रत ही पाठवावी.

१०) हा शासन निर्णय www.maharashtra.gov.in या वेबसाईटवर उपलब्ध असून त्याचा संगणक सांकेतांक क्रमांक २००७०६१४१२१९३९००१ आहे.

महाराष्ट्र राज्याचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने

सहपत्र:- परिशिष्ट- अ ते इ

(च.आ.बिराजदार)

मुख्य अभियंता (पा) व सहसचिव

परिशिष्ट- अ - १
कंत्राट व्यवस्थापन समितीच्या स्थापनेच्या आदेशाचा नमुना

कार्यालयीन आदेश क्रमांक _____

संदर्भ :- शासन निर्णय क्रमांक महाराष्ट्र जलक्षेत्र सुधार प्रकल्प-१००६/(६८८/०६)/लाक्षेवि(कामे)
दिनांक १४ जून, २००७

प्रकल्पाचे नांव _____ तालुका _____ जिल्हा _____
वितरिका / लघुवितरिकेचे नांव _____
पाणीवापर संस्थेचे नांव व पत्ता _____

ज्याअर्थी _____ प्रकल्पाच्या _____ या कालवा / शाखा कालवा / वितरिका / लघुचारी खालील _____ या पाणीवापर संस्थेची स्थापना झाली असून तिच्या व्यवस्थापन समिती सदस्यांची निवड झाली आहे, तसेच सदर पाणीवापर संस्थेच्या व्यवस्थापन समितीने कंत्राट व्यवस्थापन समिती वर नियुक्त करावयाच्या सदस्याची नियुक्ती त्यांच्या दिनांक _____ च्या सभेत केली आहे. त्याअर्थी या कालवा / शाखा कालवा / वितरिका / लघुचारी च्या दुरुस्तीची कामे _____ (संस्थेचे नांव) या पाणीवापर संस्थेच्या सहभागाने करण्यासाठी खालीलप्रमाणे कंत्राट व्यवस्थापन समिती गठीत करण्यात येत आहे.

१. श्री//श्रीमती _____ कार्यकारी अभियंता _____ विभाग, - पदसिध्द अध्यक्ष
 २. श्री//श्रीमती _____ (पाणीवापर संस्थेचे अध्यक्ष) पदसिध्द सदस्य
 ३. श्री//श्रीमती _____ (पाणीवापर संस्थेच्या व्यवस्थापन समितीने नियुक्त केलेले सदस्य).सदस्य
 ४. श्री//श्रीमती _____ विभागीय लेखापाल _____ विभाग,- पदसिध्द सदस्य सचिव
- याप्रमाणे गठीत केलेल्या समितीचा कार्यकाल सदर आदेशा पासून पुढील २ वर्षांचा राहिल.

जावक क्र.

अधीक्षक अभियंता

दिनांक :-

_____ मंडळ

परिशिष्ट-ब - १

कंत्राट व्यवस्थापन समितीच्या बैठकीच्या निमंत्रण पत्राचा नमुना

डाक पोच नोंद देय:

जावक क्र.

दिनांक:-

प्रति,

(अध्यक्ष/ सदस्य यांची नांवे टाकावीत)

विषय:- _____ या पाणीवापर संस्थेच्या कंत्राट व्यवस्थापन समितीची
_____ बैठक दिनांक __________ या पाणीवापर संस्थेच्या कंत्राट व्यवस्थापन समितीची _____
बैठक दिनांक _____ रोजी सकाळी/ दुपारी _____ वाजता _____ (स्थळ)
येथे आयोजित करण्यांत आली आहे. सदर बैठकीस आपली उपस्थिती प्रार्थनिय आहे.
सदर बैठकीत खालील विषयांवर चर्चा होऊन निर्णय घेण्यात येतील.

१. मागील बैठकीच्या इतिवृत्तास मान्यता देणे.
२. _____ या कामाच्या प्राप्त निविदांच्या मुल्यांकनावर चर्चा व निविदा स्विकृतीबाबत निर्णय घेणे.
३. _____ या कामाच्या प्राप्त देयकास मंजूरी देणे
४. इतर विषय
५. अध्यक्षांच्या परवानगीने आयत्यावेळचे विषय

सही/-

(श्री. _____)

विभागीय लेखापाल व पदसिद्ध सदस्य
सचिव

परिशिष्ट-क - १

(कंत्राट व्यवस्थापन समितीच्या बैठकीच्या प्रसृत करावयाच्या इतिवृत्ताचा नमुना)

डाक पोच नोंद देय:

जावक क्र.

दिनांक:-

प्रति,

(अध्यक्ष/ सदस्य / इतर निमंत्रित यांची नांवे टाकावीत)

विषय :- _____ या पाणीवापर संस्थेच्या कंत्राट व्यवस्थापन समितीच्या
दिनांक _____ रोजी घेण्यात आलेल्या _____
बैठकीचे इतिवृत्त

_____ या पाणीवापर संस्थेच्या कंत्राट व्यवस्थापन समितीची _____
बैठक दिनांक _____ रोजी सकाळी/ दुपारी _____ वाजता _____ (स्थळ)
येथे श्री _____ कार्यकारी अभियंता व पदसिद्ध अध्यक्ष यांच्या
अध्यक्षतेखाली संपन्न झाली. सदर बैठकीस आपली उपस्थित असलेल्यांची नांवे
सोबत प्रपत्र-१ मध्ये देण्यात आली आहेत. सदर बैठकीत चर्चा करण्यांत आलेले विषय,
घेण्यात आलेले निर्णय व अंमलबजावणी करणारी यंत्रणा खालील प्रमाणे आहे.

अ.क्र.	चर्चा झालेला विषय	घेण्यात आलेला निर्णय	अंमलबजावणी करण्याची कालमर्यादा
१	२	३	४

मुळ इतिवृत्त विभागीय लेखापाल व पदसिद्ध सदस्य सचिव यांचे कार्यालयात इतिवृत्त रजिस्टर मध्ये जतन करण्यांत आलेले आहे.

सही/-

(श्री. _____)

विभागीय लेखापाल व पदसिद्ध सदस्य
सचिव

प्रत:- अधीक्षक अभियंता _____ मंडळ यांना माहितीसाठी

प्रत:- कार्यकारी अभियंता _____ विभाग यांना माहितीसाठी व उचित
कार्यवाहीसाठी.

परिशिष्ट-ड - १

(कंत्राट व्यवस्थापन समितीच्या बैठकांच्या इतिवृत्त रजिस्टरचा नमुना)

पृष्ठ क्र. १

_____ या पाणीवापर संस्थेच्या कंत्राट व्यवस्थापन समितीच्या
दिनांक _____ रोजी _____ वाजता घेण्यात आलेल्या
_____ बैठकीचे इतिवृत्त

बैठकीस उपस्थितांची यादी

अ.क्र.	उपस्थितांची नांवे	सही
१	श्री _____ कार्यकारी अभियंता - पदसिध्द अध्यक्ष	
२	श्री _____, _____ या पाणीवापर संस्थेचे अध्यक्ष- पदसिध्द सदस्य	
३	श्री _____ या पाणीवापर संस्थेच्या व्यवस्थापन समितीने नियुक्त केलेला प्रतिनिधी - सदस्य नियुक्त	
४	श्री _____ विभागीय लेखापाल - पदसिध्द सदस्य सचिव	

चर्चा झालेले मुद्दे :

१. मागिल बैठकीचे इतिवृत्तास मान्यता : _____

२. प्राप्त निविदा मूल्यांकनाबाबत : _____

३. प्राप्त देयकांबाबत :

३. इतर विषय :

अ. क्र.	चर्चा झालेला विषय	घेण्यात आलेला निर्णय	हरकतीचा मुद्दा व हरकत घेणाऱ्याचे नांव व सही	हरकतीबाबत अध्यक्षांचा निर्णय / सही	अंमलबजावणी करण्याची कालमर्यादा	शेरा
१	२	३	४	५	६	७

परिशिष्ट-इ - १

कंत्राट व्यवस्थापन समितीच्या बैठकीच्या इतिवृत्तातील निर्णयावर कार्यकारी अभियंता/
अधीक्षक अभियंता यांचेकडे निर्णयार्थ करावयाच्या प्रकरणाचा नमुना

डाक पोच नोंद देय:

जावक क्र.

दिनांक:-

प्रति,

(कार्यकारी अभियंता/ अधीक्षक अभियंता / मुख्य अभियंता - ज्यांच्याकडे अपिल
करावयाचे त्यांचे नांव टाकावे)

विषय:- _____ या पाणीवापर संस्थेच्या कंत्राट व्यवस्थापन समितीची
_____ बैठक दिनांक _____ च्या इतिवृत्तातील निर्णय
क्र. _____ बाबत निर्णय मिळण्याबाबत.

_____ या पाणीवापर संस्थेच्या कंत्राट व्यवस्थापन समितीच्या दिनांक
_____ रोजीच्या बैठकीच्या इतिवृत्तातील निर्णय क्र. _____ आम्हाला
_____ या कारणास्तव मान्य नाही. तरी सदर निर्णय _____ याप्रमाणे
इतिवृत्तात नोंदविण्याची विनंती आहे. तरी योग्यती कार्यवाही करण्यात यावी ही विनंती.

सही/-

(श्री. _____)

_____ पाणीवापर संस्था, अध्यक्ष व
पदसिद्ध सदस्य/ नियुक्त सदस्य